

Seneca tragédiái

Fordította: Jánosy István, Kárpáty Csilla, Ruttner Tamás
Az Utószót Szilágyi János György írta

A fordítás alapjául szolgáló kiadások:
SÉNÉQUE TRAGÉDIES I-II. ED. L. HERMANN, COLLECTION DES UNIVERSITÉS DE FRANCE (PARIS 1925-27, KÉTNYELVŰ);
SENECA'S TRAGEDIES I-II. ED. F. J. MILLER. THE LOEB CLASSICAL LIBRARY (LONDON 1960, KÉTNYELVŰ)

(A digitalizálás a budapesti Európa kiadó 1977-es, azonos című kiadványa alapján készült.)

Medea

Fordította: Kárpáthy Csilla

Szereplők

MEDEA, *Aeetes colchisi király leánya, Iason felesége*

IASON, *Aeson fia*

CREO, *Corinthus királya*

MEDEA DAJKÁJA

HÍRNÖK

MEDEA GYERMEKEI

CORINTHUSI ÖREGEK KARA

Szín

Corinthus, a Medea palotája előtti térség

Első felvonás

MEDEA

(mereven áll, kezét sötéten összekulcsolva)

Nász-istenek s te, hitveságnak pásztora,

Lucína¹, és ki megtanítottad² Tiphyst

tutajt először táncoltatni tengeren,

s te, mélyvizű tengerfenéknek zord ura,

s Titán³ [Y:\y\0e\0felirod\Seneca Medea.docx - ftn3](#), világra napvilágot szétszűrő, {5}

s te, titkos áldozatra cinkos fény-hozó

Hecaté, te háromarcu, és ti, istenek,

Iason kikre esküdött s akikhez esd

Medea méltán: halhatatlan éjhomály

s te, felvilág fonákja, s ártó szellemek {10}

s bús alvilágnak ura s úrnője, kit különb

hűség rabolt el - rontó szóval esdek én!

Most, most, istennők⁴, jöjjetek, bűn-bosszulók,

¹ a szülést oltalmazó istennő, Iuno mellékeve.

² Minerva, a kézművesség istennője.

³ a Nap

⁴ a Furiák.

kígyó-tüskés üstökkel, bomlott-borzasan,
véres kezekkel fogva fáklyát, füstöset! {15}
Jertek, kik egykor nász-szobámban álltatok,
szörnyűek, osztva új arának is halált,
halált apósnak is, királycsaládnak is.
Nekem ártóbban - férjem fejére -, esdem azt:
csak éljen ő, más városokban koldusan, {20}
űzött, riadt, gyűlölt, hazátlan, kóbor eb,
s engem kívánjon, más küszöbjét koptató
rosszhírű vendégként, s minél már nem tudok
ádázabb átkot: apjukhoz hasonlatos
fiakat nemzzen s anyjukhoz! Már a bosszu kész: {25}
megszültem. Ám zokszót hiába szórok itt!
Nem rontok rájuk, elragadva fáklyafényt [7]
kezükből s ég tüzet is? Látják s látja ezt
a Nap⁵, családom őse, és szekérre száll
szokott útját befutni tiszta égen át? {30}
Nem tér keletre vissza, nem tart délidőt?
Hagyj, hagyj a légben napszekéren szállanom,
bízd rám a gyeplőt, ősapám, add, lángoló
ostorral úzzem szikraszóró tűzkocsid!
S ikerpartú Corinthus, tenger torlasza {35}
leég a lángban s összecsap két tengerár.
Egy volna hátra: hogy szurok-szövetneket
a nász-szobába én vigyek, s hogy áldozat-
imák közt barmot öljek szent oltár tövén.
A bosszú útját csak belek között kutasd⁶ {40}
lelkem, ha élsz, ha még maradt egy csöpp erőd
a régiből; asszonyhoz illő félszet úzz
s a Caucasus zordon vadonját vértül oltsd!
S mi vétket Pontus és Phasis csak láthatott,
meglátja Isthmus! Vad, szokatlan, szörnyű bűnt, {45}
mely borzadályos égnek is, meg földnek is,
fontolgat elmém. Sebek, ölés, szétszórt tagok
temetése - ám szerényen szóltam szerfölköt:
még szűzen tettem így; forróbban égj, harag!
Nagyobb bűn illik már hozzám, ki szült fiat. {50}
Öltsd örületed fel, öldöklésre készülődj
teli dühhel! Mint menyegződ, száműzésed is
meséljék csak: faképnél férjed hogy hagyod?
Ahogy követted! - Restül már ne késlekedj:
a bűnnel elnyert házat bűnnel hagyd is el! {55}

KAR

(bevonul)

Mennyben s tengeren úr istenek üdvhozó
áldással vegyenek részt a királyi pár

⁵ Aetes a Nap fia volt.

⁶ kérj jóslatot az áldozati barmok beleiből.

nászán s velük a szent áhitat-ülte nép!
Büszkén hordja nyakát mennykövező jogar-
pálcásoknak⁷: \y\0e\Ofelirod\Seneca Medea.docx - ftn7 elébb egy bika, hó farú;
{60} [8]

Lucínát a fehér testü fejőstehén
engesztelje, igát még sose túrt; s ki zord
Mars véres kezeit gúzsba köti,⁸ s terem
békét hadviselő népsokaság között,
dús bőségzaruban kincseket őriző: {65}
zsengébb áldozatot kapjon a szép szelíd.
S törvény-szentesített nászt ki megünnepelsz,⁹
míg oszlatja az éjt jobbod, a jósoló:
jőjj el lankadozón lépve, borittasult,
rózsából koszorút fonva fejed köré! {70}
S csillagkép¹⁰, mely iker napszak előtt suhansz,
s mindig késlekedőn jössz szeretőkhöz el:
áhítóznak anyák rád s a menyasszonyok -
hintsd már szét ragyogó fénysugarad hamar!
Túlszárnyalja e szúzi báj {75}
Cecrops-földi¹¹ menyasszonyét,
s kit csak Taygetos hegyén
kőfal nélküli város¹² úz
vadkant hajtani ifjúként,
s mos Boeotia habja, szent {80}
Alpheus vize - mindazét.
S csillogtatni ha termetét
jó, Aeson-fi vezér előtt
hátrál ő is, a vakmerő
mennykő magzata¹³, bár igaz {85}
tigris, s ő, aki üstjeit
táncoltatja¹⁴, szilajszivű
szúz¹⁵ testvére, de Castor és
Pollux is, remek öklöző.
Így, így győzzön is, esdek, ő {90}
asszonytársain, églakók,
s győzzön férje a férjeken.
Nők kartánca között, hogyha belévegyül,
arcával csakis ő egymaga tündököl. [9]

⁷ Iuppiternek és Iunónak.

⁸ Pax, Iuppiter leánya, a béke istennője.

⁹ Hymen, a házasság védőistene.

¹⁰ Hesperus (vagy Vesper), az esthajnalcsillag.

¹¹ atticai, athéni; Cecrops Athén első mitikus királya volt.

¹² Spárta.

¹³ Bacchus, Semele és Iuppiter fia. Iuppiter villámlás-mennydörgés formájában termékenyítette meg Semelét.

¹⁴ Apollo, a jósiszten, aki delphi szentélyében üsttáncoltatással adott jóslatot.

¹⁵ Apollo ikertestvére, Diana.

Naptól sápad el így csillag, a csillogó, {95}
s búvik Pleiasok sűrű seregje el,
míg Phoebé¹⁶ idegen fényü, begörcbülő
sarlóból kerekít szép teli serpenyőt.
Pún bíbor borított hó színe izzik így,
hajnalcsillag ilyen tündökölő, ha rá- {100}
pillant pirkadaton pásztor a harmaton.
Nászagyból te Phasis szörnye elől szaladj!
Hisz kelletlenül ért féktelen asszonyod
kebléhez kezéd is, s aggodalom gyötört.
Most aeol szüzedet¹⁷ vidd haza, vőlegény, {105}
vígssággal, te szülők szíve szerint való!
Ifjú nép, szabadon szórva szidalmaid,
fújd csak, rajta, a dalt innen is, onnan is:
csak ritkán szabad így nyitni urakra szád!
Thyrsus-bot viselő Bacchus fia¹⁸, nagynevű, fényes, {110}
itt az idő, nosza gyűjtsd forgácsolt fáklya világát,
lankatag ujjaddal kicsiholva az ünnepi lángot!
Szórja vidám szitkát Fescennium¹⁹ is csípősen,
s ontsa az élcet a nép - csak osonjon el ő a sötétben
szótlan, a nőszökevény, idegenhoni férj felesége! {115} [10]

Második felvonás

MEDEA

Végünk! Nász-nótaszó ütötte meg fülem.
Alig hiszek magamnak most is, mily csapás!
Így tett Iason velem? Apámtól megrabolt
s hazámtól, országomtól, s irgalmatlanul
idegenben itt hagy? Megvetette érdemem, {120}
ki látta: lángot gyűr le bűnöm s tengerárt?
Minden gaztettem elpazaroltam, úgy hiszi?
Le-fel bolyongok imbolyogva, mint bolond
bomlott agyú: bosszút miképpen állhatok?
Bár volna bátyja! Ám arája van: vasam {125}
őt üsse át! - Elég-e ennyi kínomért?
Ha van pelasg, ha van még barbár városok
ismerte gaztett, mit ne tudna tenkezed:
most kell kifőznöd! Bujtsanak fel bűneid
s kisértsenek: királyi híres kincsetek, {130}
mit elraboltál, s kis kísérőd²⁰, szörnyű szűz

¹⁶ a Hold, Diana egyik megjelenési formája.

¹⁷ Creusát, aki Aeolusnak, az aeol törzs alapítójának leszármazottja.

¹⁸ Hymen.

¹⁹ etrusiai város, róla kapta nevét az ősi itáliai népköltészet egyik műfaja, a lakomákon dialógus formában előadott szabadszájú, gúnyolódó fescenniumi vers.

szablyája szelt, szülői gyászra tengeren
szétszórt tetemje, s üstbe főzött tagjai
az agg Peliasnak; szennyező vért mily sűrűn
ontottam bűnösen, de dühből még sosem {135}
bűnöztem; átkozott szerelmem tombol így!
Mit tett Iason mégis, más parancsolót
s törvényt követve? Döfte volna vassal át
inkább a keblét! - Jobban, ó, jobban dühöngj
fájdalmam! Éljen, mint korábban, mint az én {140}
Iasonom, ha tud; s ha nem, csak éljen ő,
s hálásan énrám emlékezve vesszen el! [11]
A bűnös csak Creo, jogarral jogtalan
felbontva nászom, elszakítva anyjukat
szülőteimtől, záloggal szorosra zárt {145}
hűséget zúzva szét; lakoljon ő ezért
illón! A házát hamurakássá tornyozom,
s a láng-okáddá füstgomolyt meglátja még
Malea is, hajókat messzi térítő!

DAJKA

(loppal Medeához oson)

Hallgass, könyörgök! Titkon elzárt zokszavad {150}
búbánatodra bízd! Ki súlyos sebeit
tűró s nyugodt szívvel viselte hallgatag,
csak az tud megfizetni; leplezett düh árt,
nyílt gyűlölettel vész el ám a bosszu-perc.

MEDEA

Csekély a bánat, hogyha tűr megfontolást {155}
és lesben áll; a baj, ha nagy, nem bujdokol.
Vele szembeszállok!

DAJKA

Fékezz örült nyargalást,
leányom! Épp csak hogy megóv, ha csöndben ülsz.

MEDEA

A sors erőstől fél, erőtlent eltipor.

DAJKA

Ha helyénvaló, akkor helyeslek hős erényt. {160}

MEDEA

Soha sincsen úgy, hogy hős erénynek nincs helye.

DAJKA

Utat lesújtottnak reménység nem mutat.

MEDEA

Ki nem remélhet semmit, az mit sem veszít.

DAJKA

Hazaszéledt Colchis népe, férjed hűtelen,
s kincshalmazodnak híre-hamva sem maradt. {165} [12]

MEDEA

²⁰ az aranygyapjú és Apsyrtus.

Maradt Medea! Benne szárazat-vizet
s vasat és tüzet láss, istent és istennyilát!

DAJKA

A király félelmetes.

MEDEA

Király volt úrapám.

DAJKA

Nem félsz hadától?

MEDEA

Nem, ha mindjárt földszülött.²¹<Y:\y\0e\Ofelirod\Seneca Medea.docx - ftn21>

DAJKA

Belehalsz! {170}

MEDEA

Kívánom.

DAJKA

Fuss el!

MEDEA

Futni förtelem.

DAJKA

Medea...

MEDEA

Az leszek.

DAJKA

Szülő vagy!

MEDEA

Lásd, kié!

DAJKA

Habozol megfutni?

MEDEA

Bosszút állok s megfutok.

DAJKA

Hóhérod üldöz. [13]

MEDEA

Hátha feltartóztatom.

DAJKA

Szorítsd le szód, ne fenyegetőzz már, esztelen,
dühöd csitítsd le; várd ki kellő percedet. {175}

MEDEA

Merszem nem vette balsors el, csak kincseim.

De csitt, királykaput ki csap, csikorgat itt?

Ó az, Creo, pelasg jogarral kérkedő.

(A háttérbe vonul, a dajka kimegy)

CREO

(kíséretével színre lép)

Medea, Aeetes kártékony fajzata

királtságomból mégsem hordja el magát? {180}

²¹ célzás a Iason által elvetett sárkányfogakból kinőtt óriásokra.

Mit forral? Fondor lelke s karma ismerős.
Kinek kegyelmez, békességben kit hagy ez?
E rossz ragályt ki szándékoztam irtani
vassal, sietve; úgy beszélt le esdve vőm.
Hagytam, hogy éljen, csak ne rettegtesse már {185}
országom, s békén menjen el.

(Meglátja Medeát)

De szembeszállt
a szemtelen, s velem kíván szót váltani.
Csak meg ne érintsen, közel ne lépjen ő,
szolgák, csitítsátok! Tanulja túrni már
király parancsát! - Rajta, futva fuss hamar, {190}
pusztulj immár, te dúvad, szörnyü szörnyeteg!

MEDEA

Mi bűn, mi véték büntetése számúzás?

CREO

Az ártatlan, mily ok számúzi, kérdi még.

MEDEA

Ha bíra vagy, nyomozz; ha zsarnok, tilts ki csak!

CREO

Király parancsát tedd, jogos vagy jogtalan! {195} [14]

MEDEA

Királykodás, ha jogtalan, nem tart soká.

CREO

Colchisba menj s ríj!

MEDEA

De vigyen az, ki elhozott!

CREO

Későn emelsz szót: meghoztam döntésemet.

MEDEA

Ki ítél, meg nem hallgatva mind a két felet,
ítéljen bár igazságosként, mégsem az. {200}

CREO

Peliast meghallgattad, mikor leölted őt?

De szólj: dicső ügyednek adjunk hát helyet!

MEDEA

Hogy mily nehéz haragtól elfordítani
a már feldúlt szívet, s hogy mily királyinak
tekinti az, jogart ki markol gögösen, {205}
maga útját jární - udvaromból ismerem.
S bár elborít a sok siralmas sorscsapás,
én számüzött, esdő, magányos, elhagyott
dicső apával tündökölttem egykoron
s fényes fajom Nap ősapánktól származik. {210}
S a föld, mit öntöz lágy kanyargással Phasis
s a scytha Pontus, melyre hátulról tekint,
hol ingovány-víz édesít meg tengerárt,

s amit csak pajzsot öltött özvegy nőcsapat
a Thermodón-ölelte²² parton retteget: {215}
ott mindenütt királyapám uralkodik.
Boldog-dicsőn, királydíszben hatalmasan
csillogtam; oly kérők esengtek ágyamért,
minőkért most esengek! Ám gyors sodru sors
lesodort királyszékből, szeszélyből száműzött. {220}
Így bízz királyszékben! Sok kincset elseper [15]
szeszélyes vakszerencse. Roppant, nagyszerű
királyi kincs, mit egy nap sem ragadhat el:
ha nyomort enyhítség, s esdőnek meghitt otthonod
oltalmat ad. - Colchisből ezt hoztam csak el: {225}
magam mentettem meg görög hon oly dicső
díszét-virágát, istenek szülötteit,
achív nép oltalmát! Orpheus, ki szirteket
cirógat énekével s fákat vonz oda,
az én ajándékom, s az isten-ikrek is: {230}
Castor meg Pollux, és Boreas magzatjai,
s Lynceus, hiúz-szemmel ki tenger-túlra lát,
s Minyasok mind; hősök hősről²³ hallgatok,
őerte hála nem jár, őt fel nem rovom:
a többit nektek, egymagamnak hoztam őt. {235}
Csak ess nekem most, minden mocskot kenj reám!
Bevallom, egy vétkem szememre vetheted:
az Argo visszatért! Szerettem volna bár
szűzként szemérmet és apám - megsemmisül
vezérestül pelasg hazátok, s drága vőd {240}
a lángfuvó szilaj bikától pusztul el.
De sorsom bármi balszerencse sújtsa is,
királyok díszét hogy megóvtam, mégse bánt.
Ám mind e bűnnel bármi díjat nyertem én,
kezed között van. Vádaskodj, ha vágyad az, {245}
csak add a bűnöm vissza! Megvallom, Creó:
vétkes vagyok; de tudad ezt, míg térdedet
kulcsoltam esdve, s oltalom-keresve hű
jobbod; könyörgök egy szerény kis szögletért
nyomoromban most is: vess ki bár, ha vágyad az, {250}
a városból, csak adj e földön egy zugot!

CREO

Nem az vagyok, ki zsarnokin hordok jogart,
sem az, ki gőgös lábbal tiprok meg nyomort -
tanúsítottam ezt, hiszem, világosan, [16]
választva vőmül hontalant, kit sorsa sújt {255}
s remegtél szörnyű vész, akit halálra úz
thessal királtság ura, Acastus, bosszúból.
Ez vén, erőtlen, reszkető, agg, roskatag

²² folyó Pontusban, az „özvegy nőcsapat”, az amazonok földjén.

²³ Iasonról.

apját siratja, kit leöltek, tagjait
lecsapva cseleedtől léprecsalt lányöccsei {260}
kegyességből kegyetlen bűnre bátoran.
Válaszd ügyed külön, meg tudja védeni
ügyét Iason: ártatlan vér nem tapad
az ő kezéhez, ő nem markolt kardvasat,
s tisztán, tevéled-cinkosságtól távol áll. {265}
Te, csak te, csúfos gaztettek kovácsa, te
merészelsz minden rosszat, férfimód erős,
asszony létedre, s hírnevedre mit sem adsz.
Eredj, pusztulj az országból, halálhozó!
füveid vigyed, polgárain ne rettegess: {270}
más földön élj, izgatni istenségeket!

MEDEA

Szaladni kényszerítsz? Hajóm add vissza hát
s add vissza társam! Mért szalasztasz egymagam?
Nem így érkeztem. Háborút²⁴ ha túrni félsz,
kettőnket űzz ki! Két gonosz között teszel {275}
különbséget? Nem értem: érte holttetem
Pelias; szökést, rablást, cserbenhagyott apám,
szétszelt öcsém add ehhez, s új nejét mire
kitanítja férjem most is: vád nem engem ér.
Ha bűnbe estem is, sosem magam miatt. {280}

CREO

Mentél el volna már! Időzve mit locsogsz?

MEDEA

Megyek, csak esdve arra kérlek végül is:
ne sújtsa anyjuk vétke vétlen sarjaim!

CREO

Eredj; apjukként kegyelem őket keblemen. [17]

MEDEA

Szentelt királyi nász-szobára esdek én {285}
s jövő reményre s országod sorsára is,
mit változó szerencse szó szeszélyesen:
a száműzöttnek bőkezűn pár percet adj,
hadd hintse anyjuk búcsucsókkal sarjait,
ki tán meg is hal. {290}

CREO

Cselszövésre kérsz időt.

MEDEA

Miféle cseltől félsz csekély idő alatt?

CREO

Nincs ártalomra gaznak szűkre mért idő.

MEDEA

Nyomorult könnyétől csöpp időt is megtagadsz?

CREO

²⁴ a bosszút követelő Acastusszal.

Belémrögzött iszony habár el is taszít,
adok egy napot, hogy száműzetésre készülődj. {295}

MEDEA

Sok is ennyi, egy csipetnyit megnyirbálhatod:
sietek magamtól is.

CREO

Fejdeddel megfizetsz,
ha Isthmusról nem mégy, Phoebus fényes napot
mire felvirraszt! - Szent szertartásra hív a nász,
imára engem Hymen ünnepnapja hív. {300}

(Elmennek)

KAR

Mily szörnyű merész, vésteli tengert
aki szelt legelébb lenge hajóján,
bízván, honi parttal háta megett,
lelkét lebegő szélfuvalomra!
S ahogy ingva suhant, túrva a tengert, {305}
bizakodni tudott törpe tutajban, [18]
ösvényt, mely lét s nemlét közibe
csoda szűkre szabott mezsgyével vont!
Bolygókat még senki sem ismert,
sem csillagokat, melyek a mennyet {310}
hímezik, és még kikerülni eső-
zuditó Hyadest nem tudta tutaj,
sem Kecské²⁵ tüzét, ólenusit, sem
Göncöl szekerét, mit lomha Ökör-
pásztor öreg hajt, járva nyomában; {315}
s zúgott Boreas, zúgott Zephyrus
névtelenül még.
S Típhys roppant tengeren is mert
tárni vitorlát,
s törvényt, idegent szabni szeleknek, {320}
majd bugyraiból bontva ki vásznát,
majd oldozván kötelét, rézsút
felfogni vihart, majd rögzítvén
a tat-árbochoz rúdra vitorlát,
majd csúcsához kikötözve, mikor {325}
minden szellőt csoda vágyakozón
vár a hajósnép, s fenn a vitorlák
tetején pirosan repdes a zászló. -
Ó, be derűs kort láttak apáink!
Távol maradott tőlük az ármány. {330}
Ki-ki restül elült birtoka partján,
s az apák örökén lett öregember,
mákszemmel dús, s mit az ősi rögök
termettek, egyéb kincsről se tudott.

²⁵ Amalthea nimfa Olenus aetoliai helység közelében tejével táplálta a gyermek Iuppitert, ezért mikor Iuppiter a világegyetem ura lett, Amalthea képmását, a Kecskét, elhelyezte a csillagok közt.

E világ rendjét, jó-kerítésút {335}
rontja le thessal-földi fenyőszál,²⁶
s tengerre verést tűrni parancsol;
így lett minékünk távoli tenger
fele-félelmünk. De lakolt a cudar
súlyosan, oly sok vést vergődött {340} [19]
végig, amint lám innen-amonnan
összechapódott két kőszál-hegy,
vizek elzáró fala, ütve robajt
hamar - ég dörög így -, s csillagokig csap
s Felhőkig ver a fogoly tenger. {345}
Elhalványult Típhys, a bátor,
kormányvezető hullt ki kezéből;
Orpheus dala szűnt, lankadt el a lant,
s vesztette szavát²⁷<Y:\y\0e\0felirod\Seneca Medea.docx - ftn27> akkor az Argo.
Hát még, a sicul szűz,²⁸ vad ebekkel {350}
felövezve hasán, torkát amikor
tátotta ki mind egy csaholással!
El nem szörnyedsz minden izedben,
mikor egy szörny szűz száz szájjal ugat?
Hát még, amikor rémes Rontók²⁹ {355}
dala felcsendült, ama Dél-tengert
bűvölve, s a thrák Orpheus feleselt
múzsái lantján, s a Sirent, ki szeret
lenyügni hajót dallal, csaknem
elcsalta! - S ily út haszna mi volt hát? {360}
Az aranygyapjú s tengerözönnél
méregkeserűbb Medea maga,
méltó díj ős szálfá-hajóhoz.
Törvénytűró lett ma a tenger
s lecsitult; Argón már senki se kap, {365}
Pallas remekén, mely hírnevesen
hordta királyok szál-evezőit -
átszeli bármely bárka a tengert.
Áthágva határt, városok új föld-
részen raknak körül őrfalakat, {370}
s nem hágy a helyén mit se sok ösvény-
szelte kerek föld; ind issza a jég-
gyöngyös Araxest; Albist, Rhenust
perzsák merítik. S évek elültén [20]
kései kor jó, mikor Oceanus {375}
oldva világunk láncait, óriás
szigetet tár fel, s új földöveket

²⁶ az Argo.

²⁷ az Argo orr-részébe Iuppiter dodonai szent tölgyfaligetéből való ág volt beépítve, amely beszélni tudott.

²⁸ a szörnyeteg szűznek elképzelt Scylla Szicília közelében; párja a Charybdis.

²⁹ a Sirenek.

fed fel Téthys³⁰, s nem lesz földünk
csücske se Thulé³¹. [21]

Harmadik felvonás

DAJKA

Hová szalasztod lábad, azt a szélebest, {380}
leányom? Állj, fojtsd el dühöd, fékezz futást!
Mily ingva lép, akár az isten-ihletett
őrült Maenas, ki magába fogadta istenét
hólepte Pindus ormán, Nysa halmain -
úgy futkos itt vad nyargalással fel s alá, {385}
arcán viselve tébolyult düh bélyegét.
Orcája lángol, lélegzetje zaklatott,
föl-fölkiált, fűröszi könnyár két szemét,
s megint kacag: sokféle érzés tükre lett.
Csak tétovázik: fenyeget, fortyog, sír, jajong. {390}
Hova sújt haragja súlya, fenyegetései
hol szűnnek, hol törik meg ily hullámverés?
Dühe csap ki: nem kis bűnt forral, nem köznapit;
magát legyőzi: mérge fogát rég ismerem!
Nagy baj szakad ránk, szörnyű, vad, szentségtelen - {395}
látom dühén! Vaklárma légyen, istenek!

MEDEA

Hol szabsz határt e gyűlöletnek, szólj, szegény!
Mintázd szerelmed! Bosszulatlan túrjek én
királymenyegzőt? Tétlenül teljék napom,
sok kerteléssel így kikoldult s megkapott? {400}
Amíg középütt hordva ringat föld eget,
s a fényes égbolt rendre görget csillagot,
s leszen homokszem számtalan, s nappalra nap
s jön éjre csillag, s szomjasan terelgeti
mennybolt a Medvét³², s tengerárba lejtének {405} [22]
folyóvizek le - bosszuszomjam nem szűnik,
csak egyre nő! Mily vérre szomjas szörnyeteg,
mily Scylla, mily Charybdis, tenger-szürcsölő,
s mily Aetna, mely nyögő Titánra tornyosul,³³
fenyeget s forrong eként? Se gyors sodrú folyó, {410}

³⁰ a legősibb föld- és tengeristennő a görög mitológiában.

³¹ antik elképzelés szerint a világ vége.

³² Callistót, Iuppiter szerelmesét a féltékeny Iuno medvévé változtatta, Iuppiter ezután a csillagok közé emelte, de Iuno bosszúja még itt is követte: a Medve-csillag volt az egyetlen, amelyik nem fűrödhetett meg a tenger habjaiban.

³³ Typhóra, a százkezű, tűzokádó óriásra, aki fellázadt az olympusi istenek ellen, de Iuppiter büntetésből rádobta az Aetnát.

se Corus³⁴ korbácsolta Pontus, vad dühű,
se vihar-seperte tengerár, se szél-szított
tűzvész nem tudja visszaverni zúduló
haragunk; mindent lerontok és felfogatok!
Creótól és thessal vezértől³⁵ megriadt? {415}
Igaz szerelmes szív nem ismer rettegést.
De ha kényszerből hajolt meg és adott kezet:
jött volna mégis el, hogy végbucst vegyen
feleségétől! S ettől is félt a szemtelen!
Odázta volna el a kegyetlen száműzést {420}
a királyi vő! Két gyermekemre egy napot
adtak; nem zúgok én, időm hogy mily rövid:
sok út nyílik. Bevégni még e nap, miről
sose hallgat senki: istenekre rontok én
megrázva mindent! {425}

DAJKA

Észre térj, hisz megzavart,
úrnóm, a bánat, csillapulj!

MEDEA

Csak egy csitít:
velem ha mindent romba dőlni láthatok;
be jólesik pusztítanom, ha pusztulok.

DAJKA

Seregnyi vész les rád, vigyázz, ha folytatod!
Nagyokra nem tör senki sem büntetlenül. {430}
(A közelgő Iasont megpillantva háttérbe vonul)

IASON

(Medeához közelegve, félre)

Ó, szívtelen sors, szörnyű végzet szüntelen:
ha simogat, ha sújt, azonképp mostoha! [23]
Hányszor kínált az isten vérszél károsabb
gyógyírt nekem! Ha meg kívánom menteni
hitves-hűségem hálaképp, halál fia {435}
ennen fejem; ha nem kívánom vesztemet,
hűségem megszegem, szegény! Nem félelem:
szeretet szeget hűséget; gyermekgyilkolás
követné apjukét! Ha mennyekben lakol,
te szent Igazság, hívlak, isten, s esküszöm: {440}
apát szülötte győz le; sőt, az anyjuk is,
ámbar szilaj szívű s ígát se tűr - hiszem:
jobban szeretné hitvesnél szülötteit.
A dühöshöz, szándékom, hogy esdve fordulok.
De ím, ahogy meglátott, őrvjög már s szökell, {445}
düh lángol arcán, gyűlölettől sistereg.

MEDEA

Szaladunk, Iason, szaladunk! Ez nem új dolog:

³⁴ az északnyugati szél.

³⁵ Acastustól.

hazát cserélek; új csak az, mi megszalaszt:
szaladni érted szoktam. Tűnök, távozom;
de kit családi tűzhelyedtől űzöl el, {450}
hova kergeted? Szülőházamba menjek-e,
Colchisba, Phasishoz, fivéri vért ivott
mezőkre tán? Mi földre menjek, mit kívánsz?
Mily tengerekre küldsz? A Pontus vízszoros
torkába, hol nemes király-rajt hoztam át, {455}
a Symplegasok³⁶ közt követve csábitóm?
Vagy csöpp Iolcos, thessal Tempe lesz hazám?
Az út nekem lezárult, mely kinyílt neked.
Hová bocsátsz? A számüzöttet számüzöd,
de nincs hová. Gyerünk! Király-vő róttá ránk. {460}
Egy szót se szólok. Szörnyű kízással tetézd:
megérdemeltem. Sújtsa véres bosszúval
király haragja nőd, bilincsbe verje bár,
s örök éjbe zárva sziklasírba ássa csak -
kevesebbet tűrök, mint érdemlem. - Lángfuvó {465} [24]
bikára gondolj, háladatlan férfiú,
vad félelemre féktelen faj közt, tüzes
nyájára Aeetesnek érctermő mezőn,
s kiszökkent ellenfél nyilára, földszülött
had amint parancsszavamra egymást ölte le! {470}
A kos áhított gyapját is add, a phrixusit,
hozzá, s szokatlan szendergés hogy zárta le
a szörny szemét, az éberét, s hálálfia
hogyan lett öcsém - egy bűn hogyan szült százszorost -,
s hogyan szelték le cseltől megcsalt lányai {475}
a fel nem éledő öreg³⁷ végtagjait!
Más hont keresve, elhagytam sajátomat.
Gyerekáldástokra, s hogy megóvjon otthonod,
legyűrt szörnyekre s ama seregre, melynek én
sosem irgalmaztam érted, elült sok vészre is, {480}
mennyboltra, vízre, nászom szemtanúira:
könyörülj, te boldog, esdek, sorsomon segíts!
Aranymarhánkából, scytha nép mit megrabolt,
s hurcolta messzi, Indiának napsütött
tájára - s mert a házba nem fért, berkeink {485}
arannyal díszítettük -, mit se hoztam én
szökevény, csak öccsöm rád pazarlott tagjait.
Honom érted vész, s apám, öcsém, szemérmem is:
ime nász-hozományom; add elő, ha számkivetsz!

IASON

Mikor ellenséged pusztulásra szánt, Creo, {490}
én győztem őt le könnyel, így csak száműzött.

MEDEA

³⁶ Bolygó Sziklák, két veszélyes sziklazátony a Bosporus fekete-tengeri bejáratánál.

³⁷ Pelias.

Lám, még kegy is, mi büntetés: a száműzés!

IASON

Eredj rohanvást, fuss el innen, míg lehet:
a király haragja mindig vészes. [25]

MEDEA

Így beszélsz,
s Creusáért meneszted gyűlölt ágyasod. {495}

IASON

Szerelmet vetsz szememre?

MEDEA

Cselt is és ölest.

IASON

Ugyan miféle bűnt vethetsz szememre te?

MEDEA

Miket elkövettem.

IASON

Már csak az van hátra, hogy
a te bűnösségedért a bűnös én legyek!

MEDEA

A te bűnöd mind e bűn! Ki hasznát élvezi, {500}
az tette. Költsék hitvesednek rossz hírét -
csakis te véd meg, ártatlannak csak te mondd:
aki érted bűnös, legyen előtted büntelen!

IASON

Ajándék-élet hálátlan, szégyenletes!

MEDEA

Ajándékot ne tarts meg, mely szégyenletes! {505}

IASON

Inkább csitítsd le csak düh-dúlta kebledet,
szülötteid szánd.

MEDEA

Taszitom őket, ellököm!

Creusa ad magzatjaimnak öccsöket?

IASON

Királynő száműzöttnek, dús koldus-finak.

MEDEA

Nyomorukban oly rút nap ne virradjon soha, {510} [26]
mely fényes fajt ily undok fajjal elvegyít:

Phoebus-sarjakkal³⁸ Sisyphusnak sarjait!

IASON

Nyomorult, romlásba mért taszítasz engem is?

Eredj, kérlek.

MEDEA

Meghallgatott, esdőt, Creo.

IASON

Szólj, mit követhetnék el? {515}

³⁸ Creusa Aeolus fiának, az alvilágban csúfosan bűnhődő Sisyphusnak unokája.

MEDEA

Értem? Bűnt akár.

IASON

Király les itt s ott.

MEDEA

Van nagyobb vész náluk is:

Medea! Mérd csak össze velük, vívni hagyj -
a díj: Iason.

IASON

ÉN, viharvert, megfutok.

Sokszor kiállott sorscsapástól félj te is!

MEDEA

Mindig legyűrtem mindenestül sorsomat. {520}

IASON

Acastus üldöz.

MEDEA

Közelibb ellenfél Creo.

Fuss mindegyiktől! Hogy kezed fölfegyverezd
ipád ellen, mátkavérrel hogy bemocskolódj,
nem uszít Medea; büntelen szökj énvelem!

IASON

S ki áll ki majd, ha tombol kettős háború, {525}
s Creo s Acastus párosítják fegyverük?

MEDEA

Add Colchist rá s vezérük add rá, Aeetest,
s scythát pelasghoz adj: merítem mindet el. [27]

IASON

Fennkölt jogartól félek.

MEDEA

Rá ne vágyj, vigyázz!

IASON

Gyanút ne keltsen, szabj rövidre hosszú szót. {530}

MEDEA

Egekől, legfőbb Iuppiter, most mennydörög,
feszítsd ki jobbod, fogj fenyítő tűznyilat,
s felhőt repesztve reszkettesd a mennyeket!
S kezekben nyíl ne rezzenjen, ha válogatsz:
vagy őt, vagy engem; köztünk az, ki elbukik, {535}
pusztul bűnösként; csalhatatlan csap belénk
villámütésed!

IASON

Ép eszedre térj legott
s szelíden szólj! Ipam házából enyhítő
vigaszt ha kérsz száműzetésedhez, beszélj!

MEDEA

Meg tud mindenkor vetni lelkem, ismered, {540}
királyi kincset; csak csöppségeim vigyem
száműzetésbe társakul, hogy könnyeim
ölkbe öntsem; új gyerekraj vár terád.

IASON

Esdő szavadra, vallom, adnék szívesen:
apaszívem tiltja csak; hisz erre még maga {545}
király-ipám se kényszerít, hogy túrjem el.
Ez életemnek célja, gond-aszalt szívem
harmatja. Inkább nélkülözném tagjaim,
levegőm, napfényem!

MEDEA

(félre)

Így csüng ez csöppségein?
Jó, megjegyezzük; látszik, itt sebezhető. {550}
(Iasonhoz)[28]
Végső parancsaim szabad kiosztanom,
ha indulok, s ölelnem őket búcsuképp?
Ez is becses. Bucsúszavam csak arra kér:
tüskét ne hagyjon szívedben feldúlt dühünk
s rád szórt szitok; ragadjon rólunk édesebb {555}
emlék eszedbe; azt, amit harag sugallt,
töröld ki onnan!

IASON

Számkiűzte mind szívem.
De kérlek én is: fékezd forró véredet,
csak csöndesítsd; nyomort nyugalmad csillapít.
(El)

MEDEA

Elment, így állunk? Futsz, s felejtet Medeát {560}
s megannyi gaztettét, eszedből vetve ki?
Sohasem! - De rajta, most minden művészeted
s erőd elővedd! Bűnnek mit se tartani
bűnök gyümölcse. Ám aligha jó a csel:
félnek mitőlünk. Ostromot ott kezdj ám, ahol {565}
nem félhet senki semmitől. Most rajta, merd,
Medea, azt, mit megtehetsz s meg nem tehetsz!
(A dajkához fordul)

Hűséges dajka, bánatomnak társa, te,
s a sok bajé - siralmas tervem, jöjj, segítsd!
Van egy palástunk, ég-ajándék, ékszere {570}
házunk- s hazánknak, Aeetes mit zálogul
kapott a Naptól mint szülöttje; s egy arany
sodrott nyakláncom is van, egy hajfűrt-fűzér,
aranyját izzón ékesítik ékkövek.
Ajándékképp a mátkának kicsinyjeim {575}
ölő méregbe mártva tőlem ezt vigyék. -
Hecatét hívjuk; halál-ünnepre készülődj
oltárt emelve; zúgd be, tűz, a háztetőt!
(A dajkával együtt elvonul)[29]

KAR

Nincs erő tűzben, haragos viharban

oly heves, sem nyíl vasa nem remegtet {580}
úgy, ahogy lángol lobogón gyűlölvé
hitves, a megcsalt.

Nem, ha zord záport hoz a fellegűző
Auster, és ácsolt hidakat szakít szét
Hister, örvénylőn ha lehömpölyögve {580}
csap ki, csatangol.

Nem, ha mély tengert Rhodanus kavar fel,
vagy ha olvadt hó patakokban ömlik
már tüzes naptól, s derekán tavasznak
csordul a Haemus. {590}

Elvakult a tűz, mit a gyűlölet szít,
nem kíván gyeplőt, zabolát se tūr el,
s még halált sem fél, mer a szablyaéllal
szembeszegülni.

Isten, irgalmazz, kegyedért könyörgünk: {595}
éljen ő békén,³⁹ leigázva tengert!
Ám a tengermély ura háborog meg-
dőlt birodalmán.

Mert az ifjú,⁴⁰ lám, az örök szekéren
szállni, atyjáén, s a határt feledvén {600}
s ontva tűzzáport az egekre, lobbant
lángra az őrült.
Ismerős ösvény sose vitt veszélybe:
járj a hajdankor kitaposta úton,
s meg ne szegd durván a világkerekség {605}
isteni rendjét.[30]

Mind, ki csak markolt evezőlapátot
vakmerő gályán, nemeset, s rabolta
Pelion⁴¹ szentelt sűrűjét meg árnytól,
s kósza sziklák közt aki áthajózott, {610}
s tengeren sok vést sanyarogva végig
vad vidék partján kikötött, s hajózott
vissza, távol föld aranyát rabolva:
mind lakolt s pusztult iszonyún, a tengert
sértve jogában. {615}

Felzúdult, bosszút követelt a tenger:

³⁹ Iason, aki az emberek közül elsőnek szelte át hajóval a tengert, és ezzel magára haragította az isteneket.

⁴⁰ Phaethon ismert mítoszára céloz.

⁴¹ thessaliali hegység, erdeiből vágták ki az Argo építéséhez felhasznált fákat.

elsőként Típhys, ki igaz le örvényt,
hagy hajókormányt botorabb vezérre,
s távol otthontól, idegen vidéken
hullik el; földdomb fedi őt, silány sír, {620}
s nem-dicső árnyak közepette nyugszik.
Ily király vesztén keseregve Aulis
köt le horgonyzó, haragos hajókat⁴²
holt vizü révben.

S ő, dicső,⁴³ kit szült a dalos Camena, {625}
s pálca-pengetett citerán ha játszott,
csillapult csermely, szelek elcsitulak
s gyűlt köré erdő valamennyi fája,
míg csicsergését a madár feledte,
thrák mezőn elnyúlt szanaszét dobálva, {630}
ám fejét Hebrus vize vitte zordul,
s ismerős⁴⁴ Styxhez s ama Tartarusba
szállt le örökre.

Vert le Alcides Aquilo-fiat⁴⁵ mind,
s ölte Neptunus atya magzatát meg, {635}
szüntelen más-más alakot felöltött;
s szárazon-vízen ki teremtve békét [31]
Dis komor házát kinyitotta,⁴⁶ élve
tűzbe roskadt ő s a hegyormon, Oetán
szörnyű lángoknak hajította testét, {640}
mit egyes vadvér nedümérge mart szét,⁴⁷
mátka-ajándék.

Verte Ancaeust le dühödt dőféssel
vadkan;⁴⁸ öldöklöd le anyád öcséit
bűnösen s meghalsz, Meleagrus:⁴⁹ irt ki {645}
bósz szülőkéz. - Mind meg is érdemelték!
Ám mi vétkéért vezekelt halállal
Hercules nagy hős fiukája,⁵⁰ forrás-

⁴² egy mítoszváltozat szerint a Trója alá készülő hajóknak azért kellett teljes szélcsendben vesztegelniük Aulisnál, mert a város így állt bosszút királya, Tiphys pusztulásáért.

⁴³ Orpheus, aki Calliope múzsa (a római mitológiában a Múzsák megfelelői a Camenák) fia volt.

⁴⁴ utalás arra, hogy Orpheus, mielőtt a bacchánsnők szétszaggatták és levágott fejét a Hebrus folyóba vetették volna, egyszer már élve alászállt az alvilágba.

⁴⁵ Hercules, Alcaeus ivadéka (innen az Alcides név) bosszút állt Aquilo (vagy Boreas) fiain, Calaison és Zetesen, mert az ő tanácsukra vitorlázott tova nélküle az Argo.

⁴⁶ utalás Hercules tizenkettedik munkájára: Dis (az alvilág ura) birodalmából fel kellett hoznia a Cerberust.

⁴⁷ Herculest a Nessus centaur vérebe mártott ing ölte meg.

⁴⁸ utalás a calydoni vadkan ismert mítoszára.

⁴⁹ Calydonia királyának fia. Megölte anyja, Althaea testvéreit, ezért anyja haragjában tűzbe vetette azt az üszkös fahasábot, amelytől függött Meleagrus élete.

⁵⁰ Hylas, akit lehúztak magukhoz a folyami nimfák.

hab kit elrablott s kire hajh, sosem lelt?
Menjetez, hősök, hasogatni tengert, {650}
félve a forrást!

Tudta bár sorsát igazában Idmo:
nyelte el kígyó Libyé homokján.
Színigaz máshoz, hazug önmagához,
lelt halált Mopsus, sose látva Thebaet; {655}
hogyha Mopsus színigazat jövendölt,
jár-kelet üzöttként⁵¹ ura majd Thetisnek;
s csalfa tűzfénnyel ki becsapja Argost:
Nauplius⁵² fejjel zuhan ott a mélybe;
s apja vétkéért lakol ím Oileus {660}
vére:⁵³ villám tűz öli meg s a tenger.
Élted áldozván⁵⁴ te Pherae-királyért,
hárítod vesztét, feleség, uradnak.
S ő, ki elküldvén a hajót, az elsőt:
hozza zsákmányként aranyirha gyapját – {665}
fortyogó üstben Pelias rotyogva
főtt meg, úszkálván a fazéknyi habban.
Tengerért sújtsz már sokat, isten; óvd, kit
kényszerítettek!⁵⁵ [32]

Negyedik felvonás

DAJKA

(rémülten kiszalad a házból)

Szivem borzad, remeg: szakad ránc szörnyü vész! {670}
Roppant haragja hogy növekszik, önmagát
tüzelve: lám a régi tetterőre kap!
Láttam dühöngve istenekre rontani
eget rogyasztva sokszor őt; nagyobb, nagyobb
szörnyet szül itt Medea! Mint villámütött, {675}
ahogy innen elmegy s lép komor kamráiba,
kincsét kiönti mind, s mitől csak borzadott
ő is soká, feltárja és kigöngyöli
mérgek sorát s mi titkos, rejtett, eldugott,
s bal kézzel esdve gyászos oltárt megragad, {680}
idézve rontást, mit homokja szül tüzes

⁵¹ Mopsus megjósolta, hogy Peleust el fogják úzni országából, Phthiából.

⁵² fiát, Palamedest, Ulixes ármánykodására megölték Trója alatt a görögök, ezért Nauplius a hazatérő görög hajóhadnak Euboea fokánál hamis fényjeleket adott: a hajók összetörték a sziklákon.

⁵³ Ajax, akit Neptunus ölt meg kéréseért.

⁵⁴ Alcestis, Pherae királyának, Admetusnak felesége, aki vállalta, hogy meghal férje helyett.

⁵⁵ Iasont (ti. Pelias).

Libyének, s mit jeges Medvétől dermedett
Taurus-tető örök havába börtönöz,
s a szörnyeket. Varázsdalára ott sűrög
csalít közül kicsalt seregnyi pikkelyes. {685}
Dühös kígyó, temérdek testü kúszik itt,
s háromhegyű fulánkot öltve les, kire
hozzon halált; de dalt neszelve megmired
s duzzadt testét tekerve, rajta vet csomót
s gyűrűbe gyűri. „Ó, be gyöngé fegyver ez, {690}
be gyatra rossz - úgymond -, amit föld méhé szül!
Mennyhez könyörgök méregért. Már itt a perc
csip-csup csalásnál fennvalóbbat kezdenem.
Szálljon le hát elnyúlva, mint a nagy folyó,
hozzám a Kígyó⁵⁶, vaskos gyűrűit kinek {695}
megérzi mindkét Medve is, nagy és kicsiny -[33]
amaz pelasgnak üdvös⁵⁷, ez sidoninak -,
s eresse végre őt a Kígyómarkoló,
hadd ontsa mérgét! Búvdalomra bújj elő,
Pytho,⁵⁸ ki marni mertél isten-ikreket, {700}
s te Hydra⁵⁹ és ti mind, ti Hercules keze
lekaszálta kígyók, hamvatokból kelve ki!
Te is siess, elhagyva Colchist, őrkígyó,
kit lám először altatott el búvdalom!"
S ahogy sokféle kígyót összecsőditett, {705}
ártó füveknek gyűjti egybe mérgéit,
mit szirtjein fakaszt Eryx, az úttalan,
s mit hord örök hó-lepte hegygerincein
Prometheus vére permetelte Caucasus,
s mellyel bevonja dús arab nyílvevesszeit {710}
s tegzét a harcos mész, a fürge parthusok,
s növénynedűt, mit zord vidéken gyűjtenek
nemes suebák Hercyniának erdein,
s amit fészekrakó tavasszal ont a föld,
vagy lombdiszét ha zúzza szét a zúzmarás {715}
zimankó s hó-jegeccel mindent gúzsba köt,
meg zöld növényt, gyilkos virággal duzzadót,
melynek gyökérzetéből ártó nedveket
facsar - kezével megtapintja mindjüket.
Thessal Athos termette ezt a mérget itt, {720}
nagy Pindus azt; ennek Pangaea ormain
véres sarló nyiszálta zsenge üstökét.
Táplálta mélyre vájt medrében Tigris azt,
Danuvius ezt; amazt parázsló partjain

⁵⁶ mikor Hercules megölte a Hesperisek kertjét őrző kígyót, Iuno az égbe emelte, belőle lett a Draco (Kígyó) csillagkép.

⁵⁷ ti. mint tájékozási pont a hajózásnál.

⁵⁸ az a kígyó, amelyet Iuno szabadított rá a Iuppiter gyermekeivel, Apollóval és Dianával terhes Latonára.

⁵⁹ a lernai Hydra, Hercules második munkája.

langyos vizű Hydaspes, gyöngyszem-görgető, {725}

vagy Baetis, tája névadója,⁶⁰ lagymatag
habbal locsolva Napnyugatnak tengerét.

Phoebus virradt, mikor levágta ezt a vas,
nyesték le bokrát annak késő éjszaka:

szaggatta szárral ezt boszorka körme itt. {730} [34]

Gyilkos füvet begyűjtve, kígyómérget is
facsar, belekeverve rút madárzsigert:

baljós bagoly szívét, sivítózó kuvik

máját, mit élve metsz ki. Rakja mind külön

a bölcs boszorka; ebben tűz maró heve, {735}

abban dermesztő dér, jeges fagy rejtezik.

S mérgekre mormol borzadályos búvigét;

dobog dühöngve lépte, s íme dalba kezd:

szavára menten még a menny is megremeg.

MEDEA

(belép, nekifog varázslatainak)

Esdek, árnyak néma népe, és ti, síri istenek {740}

s vaksötét Chaos meg árnyas Dis homályos háza is,

s Tartarus partján leláncolt lelkek: szökve szenny halál

szurdokából kín elől, új nász-szobába fussatok!

Karika, torpanj, tagokat őrlő, földet érjen Ixion!

Tantalus merítse békén Pirenének⁶¹ hajjait; {745}

Sisyphust sodorja síkos kő alá a szirteken!

És ti, csorba csupraitokkal meddő munka-csalta nők,

Danaisok, jertek ti is; hisz ily kezekre vár e nap!

(Súlyosabb csapás a férjem új apósát érje csak!) -

S most jövel szent szózatomra, éjszakának csillaga {750}

legriasztóbb képed öltve, három arccal rémitő!⁶²

Neked őshoni módra oldva hajszalagjaim,

bejártam pőre talppal titkos berkeid,

s kicsaltam száraz fellegekből vízözönt

s tengert tereltem teknejebe, s harsogó {755}

habját legyőzött Oceanus gyúrte le.

S zavartam össze ég-világ törvényeit:

s egyszerre tűnt fel csillag és nap, és tilos

tengerre tért a Medve. Évszakok sorát

forгатva fel virult aszály-aszalta föld {760}

dalomra, s ontott télidőn termést Ceres;

forrásához folyt vissza Phasis vad vize, [35]

s a számos torkolatra szabdalt Hister is

szilaj sodrát szelídre fogta partjain.

Hab harsogott, tenger türemlett őrrítón {765}

s szunnyadt a szél; s az ős berek lombcsarnoka

⁶⁰ a Baetis folyóról nevezték el Provincia Baeticát, Seneca szülőhelyét.

⁶¹ forrás Corinthusban, Tantalus városában.

⁶² Hecate, a holdistennő.

vesztette árnyát, virradt benne napvilág
parancsszavamra; délidőn megállt a nap,
s megrezzentek dalom-bűvölt Hyasok is.
Szent oltárodhoz szállj le, Phoebé, itt a perc! {770}

Teneked füzért is font kezem, vérharmatost,
kilenc kígyó mit összeölt:
teneked Typhocus⁶³ teste itt van: Iuppiter
trónját megrázta lázadón.
És itt a vér, a málhahordó álnoké,⁶⁴ {775}
mit haldokolva Nessus ád;
oataei máglyadomb apadt e hamvval, ím,
mely herculesi vért ivott;
kegyes hug és kegyetlen anyja, bosszuló
Althaea⁶⁵ üszkét látod itt. {780}
E tollpíhét⁶⁶ Harpyia hagyta szirtüreg
zugán, Zetes elől szökő;
add hozzá sebzett Stymphalus-sas⁶⁷ pikkelyét,
lernaei nyíl mit átütött.
Oltárain, zendültök, érzem! Üstjeim, {785}
táncoltat istennőnk kegye.

Neszelem Triviát!⁶⁸ Gyors szekerén száll,
nem, min telihold-arccal robog át
éjjel ragyogón, de amit haragos
sápatagon hajt, zaklatva varázs- {790}
daltól, s közelebb zörrent zablát
az egén suhanó. Légbe ma így hints
fáklyavilágot, bús-haloványat,
rémítsd csodamód, reszkessen a nép! [36]
S szolgálva neked, Dictynna,⁶⁹ zenét {795}
a corinthusi nagybecsű érc zengjen.
Neked áldozok ím ünnepin, oltár
vérlepte gyepén, neked ont lobogón
sír közepéről rablott fáklyám
éjjeli tűzfényt, neked énekelek {800}
rázva fejem s hajtva nyakam meg.
Neked itt e szalag, mint temetésen
csüng, oldott hajfürtöm övezvén.

⁶³ kígyólábú óriás gigas, fellázadt az olympusi istenek ellen.

⁶⁴ Nessus centauré, aki Hercules feleségét, Deianirát átvitte egy folyón, és közben erőszakoskodni kezdett vele.

⁶⁵ l. a 645. sor jegyzetét.

⁶⁶ Zetes és Calais elűzték a mostohaapjukat, Phineust szakadatlanul bántalmazó madár-szárnyú, kutyatestű szörnyetegeket, a Harpyiá-ka.

⁶⁷ Hercules hatodik munkája, a stymphalusi érc lábú madarak felférése.

⁶⁸ Diana, a holdistennő jelzője.

⁶⁹ „hálóvető”, Diana mellékneve.

Neked ing-ring itt Styxnek szomorú
habja-locsolt lomb; neked én, Maenas, {805}
fedve ki keblem, szent késsel ütöm
karjaim átal; csorgasd, vérünk,
végig az oltárt! Légy edzve, kezem,
rántani vas kést, s tudj vérpatakat
túrni, becses bár! - Vér szent nedűjét {810}
ontom, sebesült. S zokszót ha emelsz,
hogy csodasúrún hívlak imámmal:
kérlek, könyörülj ! Hogyha sűrűbben
hívom, Perses-lány,⁷⁰ a te íjad, {814-815}
egy oka van csak mindig: Iason.
Méreggel most leplem itasd át,
ezt öltvén fel, marja Creusát
kígyós lángnyelv agyvelejéig!
Tűz lappang itt rőt aranyamban, {820}
belezárt, rejtett; égi lopásért
kit felpuffadt mája lakoltat,
maga adta, s erőt lopni tanított
ebbe Prometheus. S e tüzet, mit a kén
gőze borít el, Mulciber⁷¹ adta. {825}
S ím, Phaethontól hoztam örök láng
villámfényét, vérrokonomtól.
Im e tűzparazsam, hányta Chimaera,
im e lángcsóvám, tűztorkából [37]
csenve bikának, s még a Medusa {830}
mérgező epéje; s hogy a rontást mind
rejtsek, akarom!
S őrzítsenek, add, szereim, Hecate,
mint ösztöke szúr, s bennük a rejtett
lángmagot őrizd: szemfényvesztőn {835}
túrják, tapogassa; de fúsd be, te tűz,
szívét s ereit, s hús csorranjon,
csont füstöljön; sápassza a láng-
fürtű feleség el a fáklya tüzet!

Hallja imámat: hármat vakkant {840}
vadvér Hecate, s a szövétnekből,
gyászfeketéből íme szent lobot ad!
(A dajkához)
Minden varázslat kész; szülöttim hívd ide,
a drága nászajándékot hogy elvigyék.
(A dajka elővezeti Medea gyermekeit)
Csak menjetek, nem-boldog asszony sarjai, {845}
ajándékkal, sok esdekléssel nyerni meg
úrnőtök, mostohátok! S jöjjetek haza

⁷⁰ Hecate, Perses és Asteria leánya.

⁷¹ Vulcanus tűzisten mellékeve.

fürgén, hogy élvezhessem búcsucsókotok!
(A gyermekek elsietnek a palotába)

KAR

Hová ragadja szörnyű
szerelme ezt a Maenast, {850}
e vérivót? Miben fő
feje féktelen dühében?
Szeme hogy forog haragvón!
S felakad, s fejét a büszke
szilajon felütve rázza {855}
fenyegetve még királyt is!
Ki hinné: számüzött? [38]
Pirulva lángol arca
s a pírt elúzi fűzőld:
orcája váltogatva {860}
szinét, soká nem őrzi.
Fel és alá rohangál,
akár a kölyke-fosztott
tigris, befutva bőszen
Ganges vadonjait. {865}
Nem oltva sem haragját
Medea, sem szerelmét:
haragja és szerelme
most összefog; mi lesz még?
Mikor hagy el, pelasg föld, {870}
e Colchis-szülte némben,
feloldva félelemtől
királyságunk s királyunk?
Kergesd kocsid ma, Phoebus,
ne szűkre fogd a gyeplőt! {875}
Borítson édes éj fényt,
merítsen rémes alkonyt
Esthajnal csillaga! [39]

Ötödik felvonás

HÍRNÖK

(lélekszakadva beront)

Leomolt minden, megdőlt az ország talpköve!
Apa és leánya halva, hamvuk elvegyült. {880}

KAR

Mi csalta törbe?

HÍRNÖK

Sok királyt mi törbe csalt: ajándék.

KAR

Abban meg mi csel lappanghatott?

HÍRNÖK

Csodálom én is, s bár betelt már végzetük,
alig hiszem még most is.

KAR

Mint esett a baj ?

HÍRNÖK

Tombol falánk tűzvész király-termek során {885}
mintegy parancsra. Roskad össze már a ház :
gondunk a város.

KAR

Forrás habja lángot olt.

HÍRNÖK

S történik még e pusztulásban ily csoda:
a víz tüzet szít, s mentől jobban öntözik,
csak annál jobban ég, bevéve sáncaink. {890}
(*Sietve el*)

DAJKA

Pelops honából szedd a lábad íziben,
s hanyatt-homlok, Medea, bármi földre fuss! [40]

MEDEA

Elmenjek, én? Ha megszaladtam volna már,
sietnék vissza új menyegzőt nézni most.
Ne lankadozz, röptsen boldog lendület, {895}
lelkem! Vigadsz, de bosszúd hányadrésze ez?
Most is szeretsz, beérve azzal is, bolond,
hogy özvegy lett Iason! Már ne köznapi
bosszút eszelj ki s fegyverezd fel így magad:
vessen mindaz, mi szent, szemérmét számkivess! {900}
Mit tiszta kéz oszt, ösztövé a büntetés.
Gerjedj haragra, ernyedő, rázd fel magad,
s erővel is merítsd a régi buzdulást
szived kutjából! Eddig bármi bűn esett,
mondják: kegyesség, s tudva tudják, tégy aképp, {905}
mily ösztövé, mi szürke szörnytetekkel is
szíveskedtem szolgálni! Még csak játszikált
haragunk: tapasztalatlan kéz mi nagyszerűt
merészelhetne? Mit, leányos szenvedély?
Medea most vagyok: baj-érlelt, bölcs eszű. {910}
Vidít, vidít az elragadt fivéri fő,
vidít felvagdalt teste s titkos kincs, a szent,
apámtól elrabolt, s vidít, hogy lányait
a vén vesztére fegyvereztem! Lelj, harag,
tápot; tapasztalt bármi bűnben is kezded. {915}
Hova zúdulsz, gyűlölet, mi fegyvert fordítasz
a hűtlen ádáz ellen? Azt, amit sugall
vad lelkem mélye, nem merem bevallani
magamnak sem. Hogy elsiettem ostobán:
csak ágyasától volnának szülöttei {920}
az ádáznak! - De tőle lett tiéidet

Creusa szülte. - Megtetszett ily büntetés
s méltán tetszett meg. Lelkemet felvértézem
végsőkire, látom: egykor ennen véreim,
ti mossátok le majd apátok bűneit! {925} [41]
Szivem dörömböl, dermedeznek tagjaim
jegesen, keblem megrezzen. Oszlik gyűlölet:
elűzve hitvest, az anya íme visszatér.
Hogy véreimnek vérét ontsam, én, magam
magzatjaimnak? Jobbat, esztelen dühöm! {930}
E hallatlan gaztett, gonosz bűn tőlem is
távol legyen! Mily vétküket mossák le ők?
Hogy apjuk Iason, vétkük az, de még nagyobb:
anyjuk Medea - vesszenek, nem véreim !
S ha véreim, pusztuljanak! Nem bűnösök: {935}
ártatlanok, bevallom. Az volt öccsöm is.
Lelkem, mit insz? Arcom, könnyzáró mért füröszt?
Miért szakít dühöm s szerelmem kétfelé
szeszélyesen, kétféle örvény mért sodor?
Ahogy haragvón háborúznak gyors szelek {940}
s korbácsolják a tajtékat, torzsalkodón
hogy forr a tengerár - szivem sem máshogyan
hullámzik: úz el gyöngédséget gyűlölet,
gyűlölség gyöngédséget. Hátrálj meg, harag!
Ide jertek, sújtott ház egyetlen vigasza, {945}
ide, drága sarjak, énhozzám simuljatok.
Örüljön nektek bár apátok, ép fiak,
csak anyátok is. - Szorongat számkivettetés!
Máris letépi keblemről, ha sírnak is
a számüzöttért. Apjuknak pusztuljanak: {950}
anyjuknak elpusztultak! Nőttön-nő dühöm,
felforr epém. Kézen ragadva kényszerít
az ős Erinys. Ím követlek, vigy, harag!
Szült volna méhem, mint a büszke Tantalus⁷²,
seregnyi sarjat, kétszer hét kisgyermeket {955}
világra hozva! Meddő voltam bosszura -
apának, öcsnek két szülöttem bár elég.
De merre fut Furiák seregje féktelen?
Vagy kit keresnek, célba kit vesz tűznyiluk, [42]
s az alvilági raj vérszín szövétnekét {960}
kire rázza? Óriás kígyó kunkorog, sziszeg
ostorcsapásra! Vad husáanggal kit les ott
Megaera?⁷³ És ki árnya kószál tétován
szétszórt tagokkal? Lám öcsém, bosszút süvölt!
Megadjuk mind. Szemembe szúrd szövétneked, {965}
szaggass, eméssz; Furiáknak keblem tár kaput!
Távozz, fivérem, s bosszu-istennőknek is

⁷² Tantalus leánya, Niobe.

⁷³ az egyik Furia.

parancsold bátran, alvilágba térjenek;
hagyj hát magamra s vedd, fivérem, itt e kéz,
mely kardot rántott: csillapítjuk lelkedet {970}
ez áldozattal!

(Megöli egyik gyermekét)

Hirtelen mi lárma kelt?

Fegyvert ragadnak, hogy halálra űzzenek.

Fennen magasló háztetőnkre szökkenek

s az öldöklést bevégezem.

(A dajkához)

Jöjj kíséretül,

a te tested is magammal innen ellopom. - {975}

Tégy, lelkem, így: ne csak titokban tékozold

most már erőd - mutasd e népnek meg kezéd!

*(Iason fegyveresekkel előront. Medea megölt és élő
gyermekével felmegy a háztetőre, a dajkát is magával ragadva)*

IASON

Királyi ház vesztén ki búsul, híveink,

ide fussatok, hogy őt, borzalmas gaztevőt

elfogjuk! Erre, erre, harcos, hős csapat! {980}

Fegyvert szegezve forgassátok fel lakát!

MEDEA

(a ház tetejéről)

Ím visszanyertem már jogart, fivért, apát,

s az aranykos-irha gypja újra Colchisé;

ország s rablott szüzesség énrám visszaszáll.

Ó, végre nyájas istenek, ó, ünnepnapom {985} [43]

ó, násznapom! Menj, bűnöm elvégeztetett,

de még a bosszú nem; tovább, míg ég kezéd!

Mit késlekedsz most, lelkem? Mit vacogsz, erős?

Haragom kihúlt már: szánom-bánom tettemet.

Boldogtalan, mit tettem? - Ám ha bánom is: {990}

megtettem; kedvem ellen ellep nagy gyönyör

és íme nő. - Csak ez hiányzott még nekem,

e néző! Mit sem tettem eddig, gondolom:

a bűn, mit nélküle elkövettünk, kárba vész.

IASON

Lám, ott lebeg fenn ő a lejtős háztetőn! {995}

Ide vessetek csak üszköt, vesszen, égjen el

saját tüzében!

MEDEA

Rakj, Iason, máglyasírt

magzatjaidnak, és emelj sírdombot is;

mátkád s apósod, mint a holtaknak kijár,

már eltemettem; magzatod kiszenedett, {1000}

s szemed láttára irtom így ki ezt is itt.

IASON

Az istenekre és közös szökésre is

s a nászra, mit nem hitszegésem szennyezett:

ne bántsд fiunk! Ha volna vétkes, én vagyok;
magam halálra szántam: vedd бűnös fejem! {1005}

MEDEA

Vasam ott дөf át, hol ellenzed, hol fájlalod.
Most menj, te дөlyfös, szűzek ágyát ostromold,
anyákat elhagyj.

IASON

Vérbosszúból egy elég.

MEDEA

Ha be tudna telni egy öléssel itt e kéz,
egyet sem ölné. S bár kettőt legyilkolok: {1010}
haragomhoz szabva szörnyű szűkös szám ez is. [44]
S méhembem magzat hogyha még lappanganá,
vassal kikotrom, szablyámmal kiszagatom.

IASON

Tetézd be tetted már, többet nem esdek én -
kínszenvedésem szüntesd meg, csak annyit adj! {1015}

MEDEA

Élvezd soká a бűnt, ne hirtelen, harag!
Enyém e nap: kimért időnkkel élhetünk.

IASON

Gyilkolj le, gyűlөlt asszony!

MEDEA

Irgalomra kérsz. Jól van, bevégzem.

(Megöli másik fiát is)

Áldozat nincs több, harag,
mit néked ontsak. Hálátlan, kisírt szemed {1020}
vesd rám, Iason: hitvesed felismered?

(Átváltozik, tündөklө alakot ölt. Szárnyas sárkányfogat száll le érte a magasból)

Így szoktam szökni. Égbe nyitva áll az út:
görbíti kígyópár is pikkelyes nyakát
igámba. Immár gyermekcséid vedd, apa!

(Ledobja elé a holttesteket)

Szárnyas szekéren én a légbe рөppenek. {1025}

IASON

Csak menj, lebegj a menny magas mezőin át,
hol szállsz, mutatva: ott nem élnek istenek. [45]

Phaedra

Fordította: Ruttner Tamás

Szereplők

HYPPOLYTUS, *Theseus és Antiope fia*
PHAEDRA, *Theseus felesége, Hippolytus mostohaanyja*
THESEUS, *Athén királya*
PHAEDRA dajkája
HÍRNÖK
Athéniak kara
Szolgák és poroszlók

Szín

Athén, a királyi palota előtti tér

Első felvonás

HYPPOLYTUS

(fegyveres-kutyás vadásztársainak utasításokat ad)

Árnyteli erdőt fogj körül, indulj,
legmagasabbik csúcsig is elmenj
Attica földjén gyors léptekkel.
S még el a sziklás Parnes-hegy alá,
s még el a sodró árju folyóig, {5}
thriai völgyek fürge vizéig,
hágj fel a Ripe örökös hóval
belepett jégszín hegycsúcsaiig.
S nos, te, elindulj ős égerfák
font ligetébe, s menj réteken át, {10}
merre tavaszkor harmattal telt
lággy zefir ébreszt, zöld füvet éleszt,
hol a jéghátú lassu Ilissus,
s hol a síkföldön lomha Maeander

folyik, ártalmas habjaival vad {15}
s terméketlen homokot hordván.
Erdős Marathon fele meg te eredj,
ha nehéz uton is. Kis kölykei kit
vele kísérek, nőstény keres itt
esteli étket. S te, ahol lanyhult {20}
déli lehével sok fagyot old fel
hévvel Acharne. Járja az édes
mézü Hymettust egyik, a másik
kicsiny Aphidnát. Rég nem is indult
arra vadász már, merre az öblös {25}
tengerpartig Sunion ér el.
S ha az erdőnek bája lenyűgöz, [49]
téged Phlya hív. A parasztoknak
réme imitt él, noha sok sebet is
hordoz: a vadkan. Fogd le rugalmas {30}
szíjjal az ádáz, néma kutyákat,
s korbáccsal tartsd a molossusokat.
Cretéi ebek, makacsul húzzák
az erős pórázt horzsolt nyakukon.
Spárta kutyáin (bátor fajta {35}
s vadra sovárgó) óvatosan kösd
s rövidebbre a szíjt. Majd eljön a perc
s az üres barlang zeng ugatással –
vizén át most küldj jó orru kutyát.
Fogjon szimatot, mocsarast buzgón {40}
körbeszagolván, most, míg a hajnal
nyirkos talaján minden lábnyom
befuródva marad. - S ritka fonású
hálót hoz, te erős vállú,
te pedig feszesen font kötelet vígy, {45}
nyíllal fess rá vérszínü sávot,
s nem szökhetsz a vad, bármint rémül.
Lengve repüljön hajitódárdád.
Súlyos jobbod, s vele bal kezed is,
széles lándzsát dobjon, erővel. {50}
S a vadat, zajjal, felbuktaig
hajtsd, üzve kövesd, s már ha legyőzted,
hajlott késsel nyúlj a beléig.
Tieiddel léssz, szűz istennő,¹
ki a föld távol s meg nem művelt {55}
részét uralod, te, kinek biztos
nyilait nyögi mind a vad, Araxes
hús, jeges árját igya bár, vagy a lágy
Isteren ússzon-játsszon; a gaetul-
földi oroszlánt, és aki Crete {60}

¹ Diana.

szarvastehenét úzöd, s aki gyors [50]
dámvadat ölsz meg könnyed kézzel.
Rád vár csíkozott mellel a tigris,
rád vár a bivaly, háta bozontos,
s rád a bölény, vad s széles szarvú. {65}
Bármely tájék táplálja is őt,
sínylődjék bár Libya földjén,
éljen az erdős arabus tájon,
s éljen az ádáz pyren hegyeken,
bújja a hircan hegyi erdőt bár, {70}
s kószáljon a sík sarmata pusztán,
fél íjadtól mindje, Diane.
Te hatalmadnak hálás a paraszt,
ha a hegyre kivitt hálója fogott
állatot őriz, s egy hurkot sem {75}
szakított ki a vad, s viszi és szekeren
roskad a zsákmány, s az ebek képe
sok vadvértől már tiszta piros,
s hosszú menetben hazatér a paraszt-
nép diadallal. {80}
Úrnőm kegyet ád, jelzik ugatván
ebeim s erdők fele hívnak már.
Arra megyek hát, merre, ha hosszú,
de megéri az út.

(Elmennek)

PHAEDRA

(kilép a palotából)

Crete, nagy úrnő óriás vizek felett, {85}
kinek valamennyi part mentén oly sok hajód
uralja a tengert - Assyriáig, bármelyik
vizi tájra térjen is gályáján Nereus!
Gyűlölt hazába túsznak engem mért adál
s arául ellenséghez, kínra éltemet, {90}
s könnyekre késztvén? Férjem úton, messze jár,
de hitveséhez hű, mint mindig, Theseus.
A mély tavak úttalanján visszatér, erős [51]
küldötte elszánt kérőnek,² szeli árny honát,
a lenti királynak trónjáról rabolva nőt: {95}
emez örületbe társult. Sem nem fél, se nem
riasztja szemérem. Tiltott nászerőszakot
tervel Hippolytus atyja Acheron ölén.
Ám más, nagyobb kín ült a bánatosra, rám!
Nincs már nyugalmam éjjel, mély álom se jó {100}
oszlalni gondom, nő csak s súlyosul a baj
és ég szivemben, mint amily tűz háborog

² Pirithousnak.

az Aetna mélyén. Pallas szálszövője áll,
s a kezek közül is el-kisiklik ott a szál.
Már templomokban áldozatot nem áldozok, {105}
oltár körül nem kezdek atthisi³ táncba már,
nem lengetek szent fáklyát halk szentély előtt,
és jámbor imával, szent szokással sem megyek
emez ő vidékét védő istennő⁴ elé.
De jó követni futva a száguldó vadat {110}
és könnyű karral súlyos dárdát dobni rá.
Lelkem, mivé válsz? Őrült, erdőt mért szeretsz?
Nyomorult anyámnak végzetes balsorsa sújt.
Szerelmi bűnünk erdő sűrűjén fogan.
Anyám, ki szültél, sajnállak, határtalan {115}
bűnödbe hogy vad csorda bósz vezérfiát
merted szeretni. Búsult, jármot nem tűrő,
parázna társ volt, féktelen nyájnak feje.
Mégis: szeretni képes. Gyötrő lángomat
ki oltaná el? Mely isten, mily Daedalus? {120}
S athéni művészettel ő ha visszatér,
ha rút bűnünket egyszer elleplezte is,
emez én ügyemben, nékem immár nem segít.
Venus, gyűlölvén Nap leszármazottait,⁵
rajtunk bosszulja⁶ férje, Mars bilincseit, {125}
s egyképp sajátját. Minden Phoebus-sarjra rút [52]
förtelmeket rak. (Nincs Minos-lány, gondtalan
szerelemben sírba szálló.) Bűnből bűn fakad.

DAJKA

Neje Theseusnak, fénylő Iuppiter-leány,
vesse ki e vétket máris szeplőtlen szived; {130}
e lángot oltsd ki. Rút reménynek önmagad
ne add hivéül. Az, ki a kezdetnél megáll
s elúzi a vágyat, győzvén biztonságba jut.
Ki hízelegvén édes bűnét szítja csak,
vállalt igáját vonni későn unja meg. {135}
Őszinte szóhoz nem szokott, tudom, s makacs,
s jó útra térni nem szeret királyi gőg.
E dolog akárhogy végződjék is, vállalom.
Merész a vénkor, mert szabadság várja már.
Előbb megállni próbálj, s meg ne tántorodj; {140}
s csak utána szégyelld, és tudd vétked rejteni.
Nyomorult, mivé válsz? Szítod házad rosszhirét,
s tútéssz anyádon? Több a szörnyettnél a bűn.
Szörnyetttet a végzet, ám a bűnt erkölcs szüli.

³ athéni.

⁴ Pallas Athéna (Minerva), Athén védőistennője.

⁵ Pasiphae a Nap leánya volt.

⁶ Venus és Mars titkos szerelmét a Nap tárta föl Venus férje, Vulcanus előtt, aki az ágyhoz bilincselte a szerelmeseket, és megszégyenítette őket a többi isten előtt.

Ha felvilágot hitvesed nem látna is, {145}
ily bűnbe bizton lennél, s nem félnél, hiszed?
Tévedsz. Ha hidd bár, hogy lefogta léthei
mélység, s örök Styx kínját hordja Theseus,
de ő, kinek tág birtoka tengereket fog át,
százzámu népek jogbirája, ő, atyád,⁷ {150}
vétket, mely ily nagy, titkot tartva tűrhet-e?
De gondos és bölcs az apa. Még ha hisszük is,
hogy ily kihágást csellel s csalva rejthetünk;
de ő, ki mindent önfényébe ontva fog,
anyádnak atyja, ő, a világot rengető, {155}
villó kezével Aetna villámát vető,
istenteremtő, őelölle, hogy hihedd,
mindent belátó ősök közt hogy rejtekezz?
Ám még ha leplet fedne is égiek kegye [53]
szerelmi bűnre, s fajtalanság kapna is {160}
nagy rossztevéstől mindig megvont kedvezést:
hogy gyógyul élő kínod, a rémült bűntudat,
s önnönmagától rettegő, bűntelt szived?
A bűn magabiztos s gondtalan sosem lehet.
Istentelen szerelmed lángját, kérlek, oltsd, {165}
bűnödét, mi barbár földön sem szokás sehol,
s sosem művelték, sem mezőn bolygó geták,
sem szörnyű Taurus népe, sem szétszórt scythák.
Rút teted űzd, tisztítva tőle lelkedet.
Gondolj anyádra - újfent együtthálni félj. {170}
Atyja s szülötte ágyát majd cserélgeted?
S rút vétkü méhed összekevert sarjat fogan?
Menj hát, s a rendet vétkes hévvel felborítsd.
Kevés a szörny-sarj? Bátyád ágya még üres?
Föld ismeretlen borzalmaktól lesz borult, {175}
természet ennen rendjét veszti, hogyha csak
cretéi nő szerelmes?

PHAEDRA

Bármit szólsz, tudom,
dajkám, igaz mind, mégis örület taszít
a bűnbe. Lelkem tudván önvesztére tör,
s mindegyre, józan szó hiába kérleli, {180}
miként ha vízre túlterhelt bárkát bocsát
balsorsu hajósa, s mindenhez hiába nyúl,
s hajója végül süllyesztő zátonyra fut.
Az ész hatalmán úrrá lesz a szenvedély
s ama büszke isten lelkemben mindent betölt. {185}
E szárnyas ifju úr e földön mindenütt,
s még Iuppitert is teljes lánggal perzseli.

⁷ Minos halála után az alvilág egyik bírója lett.

A csatákban első is tüzes fáklyáitól,
a háromágu villám szóró mester⁸ is,
s ki az Aetna-hegység folyton forró katlanát {190}
táplálja, hozzá képest kis tűztől hevül. [54]
S Phoebust magát, a dárdát biztosan dobót,
még biztosabban lőtt nyíllal találja el,
hisz röpte vést hoz égre s földre egyaránt.

DAJKA

Istennek Amort csak rút s vétek-pártoló {195}
kéjvág hazudta, mely, hogy még szabadabb legyen,
rossz gerjedelmét isten címmel látta el.
Mert szerteküldi minden tájra röpködő
fiát Erycina⁹, s ő az égen körbeszáll,
és csábos-ármány nyílveszőket küld keze, {200}
s e csöppnyi isten ily nagy országon király.
Buta ész koholta mindezt, és beszélte be,
s adott neki égi íjat és Venus nevet.
Aki elkapatva örvend, hogy jól van sora,
s buján lubickol: újat kíván szüntelen. {205}
A nagy szerencse kísézője lesz eként
a szörnyü kéjvág, nem kell megszokott ebéd,
és tiszta hírü otthon, olcsó ételek.
Szegény családra mért, hogy ritkábban köszönt
e vész, s szivesebben választ kéjelgő lakot? {210}
A szent Venus mért, hogy kicsiny házban lakik,
s miért, hogy a köznép őrzi a helyes hajlamot,
s mérsékletet tart? S másfelől a gazdagok
s a királyi udvar áthág törvényt és szokást?
A sokvagyonúnak épp az kell, mi nincs neki. {215}
Tudd, hogy mi a méltó, mert magas trónszéken ülsz.
Tiszteld jogarját férjednek, míg visszatér.

PHAEDRA

Szerelem hatalmas jogarát hordozom belül.
S nem félem visszatértét. Többé nem jut át
e felső boltívekre az, ki már leszállt, {220}
s a nem szűnő éj csendhonába érkezett.

DAJKA

Disben¹⁰ ne bízz így. Birtokát lezárta bár, [55]
s a szörnyü nyílást őrzi bár a styxi eb,
amaz útra, mely elzárt, egy, aki rálel: Theseus.

PHAEDRA

Ha látja szerelmünk, hátha akkor megbocsát. {225}

DAJKA

Könyörtelen volt még hú hitveséhez is.
Érezte a barbár Antiope is vaskezét.

⁸ Vulcanus.

⁹ Venus; melléknévét Eryx-hegyi kultusz helyéről kapta.

¹⁰ az alvilág urában.

S ám hidd, haragvó férjedet meggyőzheted,
de kőszívét ki győzi majd meg - őneki?
Kerül, haraggal, bárki földi lényt, ki nő, {230}
s a szúzi élet mellett dönt majd zordonul,
nem kél veled egybe. Az amazon-fajt ismered!

PHAEDRA

Havas hegyeknek hogyha hágja csúcsait,
s ha füрге lábbal sokszirtú sziklára lép,
magas ligetekben, üldözöm hegyek között. {235}

DAJKA

De ellenáll majd. Engedné, hogy simogasd?
S nem szent Venusnak dobná szokásait?
Felhagy gyűlölni érted, kit gyűlölve lett
mindenki gyűlölője?

PHAEDRA

Kérlelés se győz?

DAJKA

Vad, nyers. {240}

PHAEDRA

Szeretve kell legyőznünk azt, ki vad.

DAJKA

Megszökne.

PHAEDRA

Még a tengeren át is üldözöm.

DAJKA

Ha atyádra gondolsz... [56]

PHAEDRA

Egyszersmind anyámra is.

DAJKA

Mindenki félne.

PHAEDRA

Ágyasok félnek, nem én.

DAJKA

Férjed ha itt lesz?

PHAEDRA

Pirithousnak társa, nem?

DAJKA

S atyád? {245}

PHAEDRA

Szelíden bánt egykor Ariadnéval is.

DAJKA

Hajlott koromra kérlek, lásd hósín hajam,
gond-dúlta keblem s egykor oly édes mellemet:
szüntesd, könyörgök, szenvedélyed, óvd magad.
Gyógyulni kívánj, és az már fél gyógyulás.

PHAEDRA

Nemes szivem szemérme nem szűnt teljesen. {250}

Agg dajka, így lesz. Meggyőznöm szerelmemet
nincs mód? Legyőzöm. Hírem, folttalan maradsz.
Csak egy tanács van, balsorsomból egy kiút.
Férjem követnem. Jöjj, elúzd a bűnt, halál.

DAJKA

Csitítsd, leányom, lelked féktelen hevét. {255}
Szíved megenyhítsd. Mert tudom, méltó, hogy élj,
magad halálra méltónak ha mondod is.

PHAEDRA

Holtam bizonyos már. Móját nem tudom csupán.
Éltem kötélre kössem? Kardba essem-e?
A mélybe Pallas váráról zuhanjak-e? {260}
Jaj, fogj, karom, te, fegyvert, erkölcsbosszulót. [57]

DAJKA

Öreg, tapasztalt lévén ily mód hagyjalak
vesztedbe futni? Fékezd esztelen heved.
Nem könnyű holtat új életre kelteni.

PHAEDRA

Halálra szántat meg nem menthet fontolás, {265}
ki már halálra döntött, meg kell halnia.

DAJKA

Sok évem, úrnő, itt csak egy gyógyírt talál.
Ha ily heves, vad szenvedély ül lelkeden,
ne adj a hírre. Ritkán mond valót a hír,
jót szól a rosszról, és jókat rosszabbra fest. {270}
Konok s mogorva lelkét, kísértsük meg őt.
Az ifjú vadra rátámadni, dolgom ez,
a zord, vad ember kőszívét lágyítani.

(Bemennek a palotába)

KAR

Nem nyugodt tenger vize szülte úrnő,
kétszerencsés Cupidónak anyja, {275}
el ki bírhatná a nyilat s a lángot,
hogya ármányos, kacagó fiadnak,
biztos íjának lövedéke érte?
Szenvedély lappang le a bensejéig,
s titkon égő tűz öli szét a szívét. {280}
Nem marad széles nyoma, hol kikezdett,
mélyre fal mégis, felemészti bensőnk.
Nyugta egy perc sincs e fiúnak. Annyi
fürgé nyílvesszőt röpit erre-arra.
Ott, ahol látják a Napot születni, {285}
s ott, nyugodt estét hol a Hesperus hoz,
s mind a Rákcsillag tüzesebb vidékén,
mind a Nagymedvét, ahol egyre látják,
szüntelen bolygó csapatát, a fagyban,
ismerik lázát. Fialalba forró {290} [58]
lángolást lobbant, s a nehéz öregnek

régen elhamvadt heve újraéled,
ismeretlen tűz gyul a szűz szívében,
s istenek szállnak le közénk az égből,
földre költöznek, hamis arcot öltvén. {295}
Phthia sok barmát ki vigyázza, Phoebus,¹¹
csorda-őrízvén, leakasztva lantját,
többszavú síppal muzsikált bikáknak.
S mennyiszer kisebb alakúra váltott
ő,¹² a felhők és az egek vezére. {300}
Hómadárszárnyon repesett madárként,
s hangja igazóbb vala hattyúdalnál.
S majd sötét képű, vaduló tulokként
lánymulatsághoz leeresztve hátát,
öccse árján át, neki új uralmon, {305}
jó lapátokként evezett patákkal,
s fenn a mélységnek feszítette mellét,
mint szerzeményért a hajós, remegve.
S fényes istennő¹³ sűrű éjbe lángol,
s hagyja már éjét, s szekerét, a fénylőt {310}
hagyja bátyjának, ki vezesse másképp.
Ő az éj kettős fogatát vezetvén,
tudva - kisebbet kanyarodva fordult,
s hossza mássá lett valamennyi éjnek,
s késve kelt újjá a megérkező nap, {315}
és az új súlytól remegett a tengely.
Hagyja Alcmene fia¹⁴ már a puzdrát,
bősz oroszlánnak veti szörnyü bőrét,
már smaragdgyűrűt a kezére fölvesz,
rendbe rögzítvén lobogó haját is, {320}
dús aranydísszel telefűzte lábát,
min vörössárgán a cipők ragyognak,
és kezével, mely buzogányt hajított,
most sebes szálát vezet ím, az orsón, [59]
Perzsia látá, meg a dús kincsű {325}
lyd föld, ahogyan leveté bőrét
vad oroszlánnak, s vállán, egykor
hol magas égbolt, nyugodott e világ,
most drága köpeny tyrusi szálból.
Ez a tűz átkos (tudja, akit sújt), {330}
és messze ható. Hol földet víz
magasodva övez, s hol az égbolt sok
fürge futású csillaga fénylik:

¹¹ Apollót, aki egyszer megsértette az istenek királyát, Iuppiter egyévi kényszermunkára ítélte. Phthiában Admetus király juhait kellett őriznie.

¹² Iuppiter, aki különböző alakokat öltve kereste fel szerelmeit: Lédát hattyú formájában, Európát bikáéban.

¹³ Luna, aki szerelmeséért, Endymionért otthagyta holdkocsiját.

¹⁴ Herculesnek Omphale lyd királynővel való szerelméről van szó.

ott mind e rideg fiuisten uralg,
akinek nyilait nyögik árjában {335}
kéklő víznek, lenn Nereisek,
s oltani lángjuk tenger sem elég.
Még a madár is szenved e tűztől.
Szerelmvágyban mily tüzesen vív,
az egész nyájjal küzdvén, a tulok. {340}
Párját féltvén,
noha félénk bár, harcol a szarvas,
s e vakult vágyát bőségével
jelzi vadultan. S ekkor a csíkos
India-tigris sápad, borzad. {345}
Ekkor sebező fogait feni már
folyton habzó szájjal a vadkan.
S rázza sörényét ama pun fenevad,
ha hevíti a vágy. S felnyög az erdő
zordon zajjal. {350}
Szerelmbe vegyül tengeri szörny is,
s elefánt azonúgy. Mindet igában
tartja az ösztön. Nincs, kire nem hat.
S még harag is fogy, ha kívánja a vágy,
ős gyűlöletet fojt lángtüze el. {355}
Folytassam-e még? Mostohabosszút
győz meg e bús vágy. [60]

Második felvonás

KAR

Agg dajka, mondd el, mit kell szenvedned? hol is
van most a fenség? Tán vad lángok égetik?

DAJKA

(kilép a palotából)

Ily nagy bajon már nincs remény enyhíteni, {360}
dühöngve égő lángja el nem nyughatik,
csak gyötri néma hévvel, s bár elleplezi,
bárhogy takarja, arcán ég a szenvedély.
A tűz kitör szemének süllyedt gödrein,
s nem fénylik immár. Téveteg, mindent megun, {365}
kétségbe, kínba csak dobálja tagjait.
Lépése renyhedt, mintegy haldokolva jár,
s alig marad fenn kókkadó nyakán a fő.
Pihenne újra, ámde álmodni nem talál,
s az éjt panasszal tölti, most felkelni jó, {370}
most újra elnyugodni, bontja most haját,
most visszafonja. Folyton, állhatatlanul,
külsője másul. Már egészségére se,

s Ceresre se gondol. Jár és lépte ingatag,
s máris kifáradt. Nincs már benne régi tűz, {375}
nem festi ajkát bíborbordó csillogás.
A tagjai gondtól nyűttek. Már reszketve lép,
a teste fénylő, lágy szépsége nincs sehol.
S fáklyái fényét Phoebusnak hordozta bár,
szeme nem a régi, sem nem őstől jött tüzű. {380}
Ajkára könny hull, mint a harmat, s öntözi
arcát szünetlen, mint a Taurusnak hegyén
az olvadó hó, mit langy zápor nedvesít. [61]
De ím, kinyílnak már a királyi trónszobák,
s maga ő, heverve fekhelyén, az aranyszínűn, {385}
bolydult eszével elvet rég szokott ruhát.

PHAEDRA

Szolgák, vigyétek bíbor és aranyba vont
ruhám, ne lássam tyrusi rőt csigák színét,
se a messzi serek ágairól gyűlt szálakat.
Szabad redőket fogjon össze keskeny öv. {390}
Ne tégy nyakamba díszláncot, s jégszínű gyöngy
fülem ne húzza, indus tenger küldte kincs.
Szabad hajamba assyr illatszert ne szórj,
nyakamat borítsa fürtöm így kötetlenül,
és lepje vállam, lengjen könnyen ívelőn, {395}
együtt a széllel. Puzdrát tartson bal kezem,
s a jobb kezemmel thessal dárdát vessek el.
Amilyen kegyetlen Hippolytusnak anyja volt,
amint a hűvös tengerpartról tér tova,
s csordát terelvén Attica földjét rengeti, {400}
Tanais s Maeotis lánya, s fürtjein csomót
köt, majd kioldja, s oldalát félhold ivű
pajzzsal takarja, erdőmélyre úgy vezess.

KAR

Ne jajveszékeld. Szenvedőn kín nem segít,
békítsd a földek szűz úrnőjének kegyét. {405}

DAJKA

Ligetkirálynő, csúcokat megtisztelő,
és csúcok által úrnőként tiszteltetett,
a jósjeleknek enyhítsd rémitéseit.
Te berkek, erdők nagy szent istennője, ó,
ó, égi tiszta csillag, éjnek éke te, {410}
ki az égre kettős fényvel kettős fényt hozol:
Hecate, te háromarcú, tervem támogasd.
Zord Hippolytusnak győzd meg vad természetét:
hallgasson énrám. Enyhítsd meg hideg szivét. [62]
Szeretni tanuljon, lángjuk kölcsönös legyen. {415}
Hálózd be eszt is. Félrevonult, mogorva, vad?
Venus rendjébe lépjen. Szenteld most erőd
e célnak. Erre késszen fénytékinteted,
s foszlatva felhőt, tiszta holdsarló, jövel.

S erről, ki az éji aethernek fényét fogod, {420}
ne beszéljenek le téged thessal énekek,
hogy glóriádat egy pásztor¹⁵ ne lopja el.

(Feltűnik Hippolytus)

Itt vagy szavamra. Istennő, immár segítsz.
Őt látom, áldoz néked, hódol ünnepin,
és nincs vele senki. Mért is tétovázol? Itt {425}
a perc s a helyzet. Most légy hát ügyes, cseles.
Habozom? Mivel nem könnyű a más rámbízta bűnt
megtenni. Tiszta erkölcsről királyhűség
mondjon le, lelke minden ékét vesse el.
Uralkodóknak rossz szolgája a szégyelet. {430}

HYPPOLYTUS

Hozzám miért jössz, megfáradt léptű, öreg,
hű dajka, és mért oly feldúlt a homlokod,
s mért bús az arcod? Nemde, jól van én atyám,
és Phaedra jól van, s gyarapodón két gyermekük?

DAJKA

Félelmed úzd el. Üdvös helyzetű a trón, {435}
s házunk virágzó, kedvező sorsú s erős,
Te légy szelídebb mind e jó ügyek között,
mivel miattad kínoz és aggaszt a gond,
hogy szörnyű szenvedésbe gyötröd önmagad.
Kit végzete kerget, az méltán boldogtalan. {440}
De az, ki önként bajra kínálván, maga-
magát kínozza, üdvét méltán veszti el,
nem tudva kiélni. Inkább éveidre nézz,
s lelked vidítsd fel. Ünnep éjjelébe gyújts
fáklyát. A súlyos gondot úzze Bacchus el. {445} [63]
Örülj korodnak. Gyors iramban elrohan.
Most könnyű a lelked, most, ifjan, kegyes Venus,
ujjongj szívedben. Mért, hogy ágyad társtalan?
Bús ifjúságod enyhítsd. Most kövesd a kéjt.
Oldd hát a gúzst meg. Élted legszebb napjait {450}
ne tékozold el, isten adá annak saját
szerepét, s egy-egy kor önnön lépcsein halad.
Vígság az ifjút, vént a bús gond illeti.
Fékezve mért ölöd meg helyes hajlamod?
A földmivesnek úgy ad bő termést a föld, {455}
ha gazdagon ültet, s már zsenyén buján terem.
Magas koronás fa akkor nő liget fölé,
ha szét se törték s meg se nyestek rossz kezek.
Helyes tehetség könnyebben lesz nagyhírű,
ha büszke lelkét friss szabadság érleli. {460}
Mogorva, vad vagy, s életet nem ismerő,
Venust gyűlölve búsult ifjúságot érsz.

¹⁵ Endymion.

A férfiakra rárótt munka, azt hiszed,
csupán a tűrés s lószelidítés, futtatás,
s vad háborúk vivása Marsszal véresen? {465}
A nagy világteremtő úgy gondoskodott,
meglátva a végzet oly igen rabló kezét,
hogy a veszteséget folyton új sarj töltse be.
Az emberektől, rajta, váljon el Venus,
ki pusztuló fajt megszorít s új létre hív, {470}
kopár vidékü lesz a föld majd s éktelen,
a tengereknek is kihál minden hala,
s égben madár se, s erdők mélyén vad se lesz,
s a tiszta űrben csak szelek süvítenek.
A pusztulás mily sok faja pusztít földlakót, {475}
s ragad el tömegben, tenger, fegyver s cselvetés.
De hogyha mindez nincs is, így zord Styx felé
önként sietnének. Kezden szűzi életet
valamennyi ifju meddón - s az, mit látni fogsz: [64]
egy nemzedék, s ez romba dönti önmagát. {480}
Természetet vedd hát élted vezéreül,
városba gyakran járd el, társakat keress.

HYPPOLYTUS

Tisztább a bűntől nem lehet, s kötetlenebb,
s nemesebb szokásu, éltünk, s emléktisztelőbb,
mint hogyha erdőt járván várost elkerül. {485}
A kapzsi lélek láza sem perzselheti,
ki büntelenként csak hegyek csucsán lakik,
nincs kegysovárság s jókhoz méltatlan tömeg,
s gyötrő gyűlölség sincs ott, s félszeg félelem.
Királynak ő nem szolgál, s hogy király legyen, {490}
üres kegyekre nem tör, s múltó kincsre sem,
mentes reménytől s réműlettől. Rút, falánk
és elfajult irigység nem feni rá fogát.
Sok bűnt, mi népek s városok közt megszokott,
nem ismer, és nem félemlíti pletykaság. {495}
Nem fog hazudni. Nem kell kinccsel bújni
ezeroszlopu házba; s nem borítja gögösen
arannyal az ajtót. Bő sugárban vér a szent
oltárra nem omlik, sem - szent célhoz hintve meg -
száz s száz fehér ökörnek nem sújtják nyakát, {500}
de övé a csendes földek, és nyílt ég alatt
tisztán bolyonghat, csak vadat fog el ravasz,
tanult cselekkkel, és ha elfáradt nehéz
munkába, testét hószin Ilissus enyhíti.
Bolyong a sodró Alpheus partján elébb, {505}
magas ligetnek majd felméri sűrűjét,
hol a jégvizü Lernán tiszta gázló csillog át,
majd másfelé megy. Itt madár csivogása cseng,
a szél ütemére pár faág könnyen remeg,

s az ősi bükkfák. S jó a kóborló folyó {510}
partját bejárni, vagy csupasz fű közt üde
álomba merülni. Buzgó forrás erre gyors [65]
vizet fakaszt fel, arra friss virágokat,
körülfutó ár halk zugása hallatik.
Erdei gyümölcsre lelve, éhét enyhíti, {515}
a ritka bozóttról szedret szed; könnyen talál
mindenhol étket. Kéj a királynak messzire
kerülni szeszélyét. Isznak mások gond között
aranykehelyből? Pusztta kézzel inni jobb
forrás vizéből. Teljesebb álom nyom el, {520}
ha durva ágyon nyugszik testünk gondtalan.
Titkos zugokba vagy sötét tanyákra nem
búvik bűnében, s emberektől félve nem
ül egyre otthon, fényt s szabad szelet kíván,
s az ég alatt él. S tényleg így élt - úgy hiszem - {525}
az istenekkel elvegyülve, a kezdeti
világkor nemzedéke: az arany és a kincs [180]
vak vágya nélkül. Rétet nem szelt átkozott
osztó határkő, földjévé kinek-kinek.
Tévedt hajó nem kószált ott a tengeren, {530}
mind tudta, merre járhat. Földhányás se volt,
se sűrűn épült tornyok, városok körül.
És szörnyű fegyvert sem kezelt még hadsereg,
zúzó, hatalmas sziklákat sem szórt bezárt
kapukra kőhajító, sem, nyögven urát, {535}
befogott ökörnek nem szolgált volt még a föld,
hanem önmagától termő rét táplált sosem
gazdálkodókat. Erdő egyszerű vagyont
adott, a barlang árnya egyszerű lakást.
De összeesküdt majd az álnok kapzsiság {540}
s az esztelen düh, feltüzelt kinek-kinek
kéjvágy a lelkét. Majd hatalomvágy támadott
vért ontva. Gyenge erősnek zsákmánya lett.
Erőszak ekként ébredt. Elsőként a kéz
volt csak hadeszköz, s sziklakő és nyers faág {545}
lépett a harcba. Nem volt könnyű, élezett [66]
vassal kihegyezett dárda, sem hosszú lapú,
kiélesített kard, s forgójával szélesen
lengő sisak sem, fegyvert csak harag hozott.
És feltalált Mars újabb harci módokat, {550}
s halál ezernyi útját. És a földre vér
omlott, befestve mindent, s tenger rőtre vált.
Ekként a gazság házról házra gáttalan
terjedt ki. Nincs bűn, melyre példa nem került.
Fivér fivértől, gyermek jobbjától apa {555}
hal meg, feleségnek kardjától férj pusztul el,
s szentséggyalázó anya legyilkol gyermeket.
Nem szólok a mostohákról. Mind, akár a vad.

De a nő a bűn vezére, vétkek mestere,
megejti a lelket, s fajtalan gyalázata {560}
várost feléget, harcba küld néptörzseket,
s mélységek uralmát hozza fel népek fölé.
Nem emlétek mást, Aegeus nejét csupán:
a nőket átkos fajjá tette Medea.

DAJKA

Néhány ha vétkes, mért lesz bűnös mindahány? {565}

HYPPOLYTUS

Kerülöm s utálom s átkozom őket s borzadok.
Eszemben, alkatomban, s vad dühömben is
csak gyűlölet van. Tűzzel párosíts vizet,
nyújtson hajóknak biztonságos átkelést
csalóka Syrtis, távol öblök mélyiről, {570}
fénylő napot nyugatról Tethys¹⁶ keltse bár,
s farkasra szarvas tartsa száját csábosan,
de én a nővel lelkem meg sem békítem.

DAJKA

A vágy nemegyszer gyűjt fel sziklalelkűt is,
s utálatát legyőzi. Nézd anyád fáját. {575}
Vad nép, de Venusnak jármát mégis érezi.
Tanu rá egyetlen élni hagyott fiuk:¹⁷ te vagy. [67]

HYPPOLYTUS

Halott anyám emléke, egy vigasztalóm,
de effelől még minden asszonyt gyűlölök.

DAJKA

(félre)

Miként szilárd szirt, mely ledönthetetlenül {580}
megáll a habban, s mely a felcsapó vizet
távol taszítja, érveim lerázza ő.

(Feltűnik Phaedra)

De Phaedra itt jó, túl korán, túl hirtelen.
S mily állapotban? Őrület, hová zuhansz?
A félhalott test már majdhogynem földre rogy, {585}
s arcát halálos sápadtság borítja el.

(Hippolytus odasiet hozzá és felemeli)

Tekints fel immár, s szólni is ne késlekedj,
Hippolytus ez, leányom, ím ki felsegít.

PHAEDRA

(feleszmélve)

Ki készit e kínba vissza, újra láz lehet
lelkembe oltva? Önkívület mily jól esett. {590}
Ó, édes áldás, visszatért fény, hol maradsz?

(Félre)

Lelkem, merészen, úgy tégy, mint rád bízott.

¹⁶ a legősibb tengeristennő.

¹⁷ célzás az amazonoknak arra a szokására, hogy fiúgyermeküket születésük után azonnal megölték. Hippolytus csak mint Theseus fia menekülhetett meg.

Szavam nyugodtan szóljon, mert aki félve kér,
az megtagadásra biztat. Vétkem legjavát
már végbevitettem. Már késő szégyenlenem. {595}
A vétket megszerettem. Hogyha folytatom,
e bűnt talán majd nászfáklyánkkal fedhetem.
Gaztettet olykor becsbe burkolhat siker.
Hát rajta, lelkem.

(Hippolytushoz)

Kérlek, pár szavamra most
hallgass titokban. Küldd el kísérőidet. {600}

HYPPOLYTUS

Nem őrzi íme itt e helyet senki sem. [68]

PHAEDRA

De a szó, ha szólnék, már torkomban megreked.
A nagy szándék beszédes - néma a még nagyobb.
Legyetek tanuim, égiek, mi szándokom,
nem akartam. {605}

HYPPOLYTUS

Valamit kívánna lelked, s szóhoz mégse jut?

PHAEDRA

Beszél a könnyü bánat, elnémul a nagy.

HYPPOLYTUS

Mondd el fülemnek, én anyám, a gondodat.

PHAEDRA

„Anyám”, e név oly gőgös, és semmit se mond.
Az indulatomhoz alacsonyabb név illene. {610}
Nevezz hugodnak, Hippolytus, s cselédnek is,
cselédnek, inkább. Bármily szolgaság, türöm.
Hegycsúcsra, hóba hágnék én szavadra, nem
riaszt felérni Pindusnak jégcsúcsait,
s nem, tűzön által törni, támadó hadon, {615}
sem nem haboznék kardnak tárni keblemet.
A jogart is átvedd, s szolgálódul elfogadj.
Te menj, uralkodj, és parancsot várjak én.
Ne nő viselje városok kormányzatát.
Ki ifjuságod friss erővel virulsz, {620}
atyád birodalma népét biztos kézbe tartsd.
S cseléded ölbe vévén védjed, kérlek én.
Szánd meg, mig özvegy.

HYPPOLYTUS

Jóslatod legfőbb urunk
hiúsítsa meg. Épen tér majd meg mielőbb apám.

PHAEDRA

A nem bocsátó ország s néma Styx ura {625}
élők honába vissza nem nyit már utat. [69]
Elengedi épp őt? Azt, ki nászágyára tör?
Hacsak szerelmet Pluto is nem pártfogol...

HYPPOLYTUS

Igaz istenek majd mégis visszatérítik.

De míg titokban tartja szándékát az ég, {630}
megtiszteltem - mint méltó - jó fivéreim,
s alattvalódként téged. Özvegy vagy? Ne hidd,
atyám helyett majd oltalmad magam leszek.

PHAEDRA

(félre)

Ó, vélt reményem, vágyam. Ó, jaj, csalfa vágy.
Vagy nem eleget szólt? Esdve kérlelem tovább. {635}

(Hippolytushoz)

Könyörülj, a lelkem titkos kérését fogadd.
Jólesne szólni s bánt is.

HYPPOLYTUS

És milyen baj ért?

PHAEDRA

Egy mostoháról el se hinnéd ezt a bajt.

HYPPOLYTUS

Szavad homályos, igéket kuszálva szólsz.

Nyílt szóra nyisd szád. {640}

PHAEDRA

Lelkem örült hévre gyúlt,
és ég szerelemben. Mélyen jár, vadul emészt,
bensőmbé jut be, és a véremben halad,
zsigereimig merül le, s benn lappang e tűz,
mígnem felső fedélt is elfut fürge láng.

HYPPOLYTUS

Theseus iránti tiszta szerelmed tombol így? {645}

PHAEDRA

Hippolytus, így van, szeretem Theseus szemét,
s ama régi arcát, mely volt még az ifjué,
midőn először szegte azt körül szakáll,
s a cnosusi szörnynek látta útvesztő hónát, [70]
s útján, a kanyargón, hosszú szálat felszedett. {650}

Mint tündökölt még akkor! Fejdísz fürtjein,
s a zsenge orcát szőke pír festette meg.

Erős izomzat ült kihajló karjain,

s az arca Phoebéd arca, Phoebusomé talán,
inkább a te arcod, ím ilyen volt ő, ilyen, {655}
ellenfele így szerette. Büszke volt e fő.

Rajtad tetézve újrafénylik mind e báj,
atyád tebenned teljesen újra él, komoly
anyád valamennyi bája egybevegyül vele.

A görögös arcon scytha szilárdság van jelen. {660}

Ha akkor atyáddal együtt cretai vízre szállsz:
a szálat inkább néked nővérem szövi.

Néném¹⁸, tehozzád, csillagboltív bármelyik
pontján ragyogj is, szólok, mert sorsunk közös.
Egyetleneg ház két leánytestvért rabolt, {665}

¹⁸ Ariadnét a halála után Bacchus felvezette a csillagok közé.

az atyja téged, s engem sarja. Esdve kér
térdére rogyván egy királyvérből születt.
Ki meg nem inogtam, s tiszta s ártatlan vagyok:
nem változom, csak érted, s kérni süllyedek.
E nap lezárja kínomat vagy éltemet. {670}
Szánj meg, mivel szeretlek.

HYPPOLYTUS

Nagy istenkirály,
nyugszol nyugodtan ily bűn láttán s hallatán?
Dühöd kezeddel mennykövet mikor hajítsz,
ha most derült vagy? Roskadjon, szétűzve, mind
az ég, s a napfényt sűrű köddel fedje el, {675}
és visszalendült csillagok szabott utuk
fordítva fussák. És te, csillagölelte fő,
sugáros, ennyi vétkét törzsednek tovább
néznéd? A fényed oltsd ki, éjsötétbe mentsd. [185]
Isten- s embernek atyja, jobbod még üres {680}
s a nagy világrend hármasságától nem ég? [71]
Rám mennydörögj! Felém sújts! Égessen heves,
szétperzselő tűz. Vétkeztem. Jussom halál.
A mostohámnak tetszem.

(Phaedrához.)

Méltó fajtalan
bűnre kiszemelned engem? Én vagyok csupán {685}
alkalmas eszköz? Szikla voltom díja ez?
Mindent legyőző bűnü asszonyemzet, ó,
ó, szörnyfogamzó anyja vétkén túltevő,
még romlottabb leánya! Az, bár fajtalan
fertőbe süllyedt, ám mindegyre hallgatott, {690}
s bűnét szülötte kettős képe fedte fel,
s az anyja vétkét rút teste maga mondta ki
félvér fiának. Téged ugyane méh viselt.
Százszor s ezerszer kedvezőbb sorsúak, ó,
kiket kivégzett s elnyelt s már halálba vitt {695}
ármány s gyűlölség. Nemzóm, rád irigykedem.
A colchisi mostohánál¹⁹ is nagyobb e vész!

PHAEDRA

Én is megismerem hát házunk végzetét.
Vesztünkbe rohanunk. S nem fékezhetem magam.
Követlek által tűzön, őrítő vizen, {700}
s sziklán s folyókon, sodróhullámúakon.
Nyomodba hajszol örületem, bármerre térj.
Ó, gögös, újra térdedhez vetem magam.

HYPPOLYTUS

E tiszta testtől messze mozdulj, fajtalan,

¹⁹ Medeanál.

és meg ne érints. S most? Még átkarolna is? {705}
Kardom kirántom. Méltó megtorlást vegyen.
Hajánál hátrahajtva, fajtalan fejét
lefogtam bal kezemmel. Méltóbb még soha
nem ontatott vér tüzeden, íjas Artemis.

PHAEDRA

Hippolytus, ezzel óhajtásom teljesül. {710} [72]
Szilaj hevemre jobb írt adsz, mint vágytam én,
ép tisztességben ha te kezded hoz rám halált.

HYPPOLYTUS

Eredj el. Élve. Még halált se kapj. De e
mocsok érte kard ne érje tiszta testemet.
Mely Tanais öblít meg már engem, s mely kemény {715}
sodrú Maeotis, s Pontus mily tengervize?
Még ő, a teljes, óriás óceán ura
se old le ennyi vétket. Ó, erdők, vadak!

(Elrohan)

DAJKA

Felfedte bűnét. Lelkem, mit merengsz mulyán?
A vétket órá hársítuk, tisztátalan {720}
szerelembe őt keverve. Bűnt bűnnel fedezz.
A rettegőknek biztonsága támadás.
Hogy bűnt cselekvők voltunk vagy bűnt szenvedők,
ki fogja tudni? Titkos tette nincsen tanu.

(Kiabálni kezd)

Athén, figyelmezz, szolgák hűségese keze, {725}
segíts. Parázna Hippolytus - rossz szöktető -
üldöz, szorongat, félemlít, halált ígér.
Karddal fenýíti jó Phaedrát, s vadul szökik,
s rátörve, rémült futton, kardját hagyta el.
E bűnjelet megörzöm. S most e búsulót {730}
kell felderítnünk. Tépett fürtü, dúlt haja
maradjon, amint van, mint ily nagy gáztett jele.
Városba vigyétek vissza. Úrnóm, éledezz.
Magad gyötörvén mért kerülsz minden szemet?
Csak fontolás tesz bűnössé, nem alkalom. {735}

(Elmennek)

KAR

Mint az őrjöngő vihar, úgy szalad szét
felleged, s Caurus²⁰ gomolyát lehvagyván,
és lehvagyván hév rohanásu lángot, [73]
csillagét, széltől vitetett, nagyívű
csóvavetőét. {740}
Mondja rád múltnak valamennyi ékét
hírbeszéd, régibb korokat csodáló,
ékesebb fényű s ragyogóbb az arcod,

²⁰ az északnyugati szél.

s élesen csillóbb, valamint a telt hold,
mely tüzet két iv teleegyesültén {745}
ontja; szebb vagy, mint ha sebes fogatján
felragyog tisztán vörös arcú Phoebé,
s gyenge csillagraj fakul érkezésén.
S mint az első árny borítója este,
éji hírmondó, a habokba mosdott {750}
Hesperus, reggel, ha az árnyat úzi,
fényes azonképp.
Ám, thyrsust emelő, India Libere,²¹
nyíratlan maradó üstökű ifjú fő,
szőlődárdadobó, tigrisijesztető, {755}
szalaggal befogott, szarvviselő fejű,
tiszteld Hippolytus nem simuló haját.
Még csak fel se emeld rá a tekinteted.
Minden népnek a hír szertedicsérte őt:
hogy szebb, mint Bromius²² - szólt Ariadne is. {760}
Szépség, kétes erény vagy a földlakón,
múlандó birtok, rövidéletű,
ó, hisz mily hamarost meginogsz, lehullsz.
Gyorsabban, valamint friss, üde réteket
tikkaszt el s letarol nyári idő heve, {765}
s napfordulta körül tombol a dél dűhe,
s kurtább körbe kering, elszorulón, az éj,
s halványló levelűn lankad a lilium,
s hullnak bájteli, szép fők hajafürtjei,
s csillagszem sugaras, zsenge tekintetét {770}
elpusztítja a perc. S nincs nap, amely gonosz
zsákmányul ne vegyen szép fiu-termetet. [74]
Szépség volt, s tovatűnt. Bölcsen a jóba, mely
szétrebben, sose bízz. Élj vele, míg lehet.
Fut s megront az idő csendben, az óra fogy, {775}
hogy mindig borusabb váltsa az elfogyót.
S hogy pusztába vonulsz? Biztosan úttalan
tájon sincs, ami szép. Elhagyatott liget?
Nappalnak közepét hozza a Naptitán,
naiasok szabados, rossz raja vesz körül, {780}
s forrásnál bekerít, szép ha vagy, ott befog
- úgy, mint szokta,²³ fiút -, s meglesik álmodat
sóvár lány ligetistenek,
s pánok, a hegyre futók.
Vagy csillagraja közt rád szemez égsarok {785}
rég lett Arcas²⁴ után létreszülött tüze,
nem tudván szekerét sem tovahajtani.

²¹ Bacchus

²² Bacchus mellékneve.

²³ Hylas, Hercules kísérőjét.

²⁴ Iuppiter fia, az arcadiaiak őse. Az arcadiaiak a mítosz szerint a Holdnál is előbb születtek.

Nemrég elvörösült fénye, s egyetlenegy felleg foltja se font arca köré borút: ránk tört akkor e dúlt fényben a rémület; {790} thessal bájdal-igék bűvölik - ezt hívénk, s csörgőt csattogatánk, ám te valál baja, s késését okozó. Isteni, éji szűz rád nézvén, rohanó útja során megáll. Enyhüljön meg a fagy, hogy ne gyötörje őt, {795} ritkán érje a Nap tiszta vonásait, mik, mint parosi kő fénye, ragyogjanak! Ó, mily édes ez arc, férfiasan komor, súlyos bú növelé ősi szemöldökét. Mérd Phoebushoz akár fődet, a nagyszerút; {800} sűrű hajzata száll összefogatlanul: s vállát díszíti és körbefolyón fedi - s hozzád, dús hajú hős, illik e kurta fürt, mely hull s rendbe nem áll. S úgy lehet, egy dühödt istent is leteper férfierőd, ha kell. {805} Óriás tested akár győzelemig növel, [75] ifjú izmaid is Herculeséi már, s Marsnak harcviseelő melle se szélesebb. Jólesnék a patás háta, hogy elvigyen? Castornál ügyesebb vagy te, ha lóra szállsz, {810} féken tartva akár spártai Cyllarust.²⁵ Y:\0e\Ofelirod\Seneca Phaedra.docx - ftn25 Lendítőkötélét ujjad alatt feszítsd, s aztán, gyűjtve erőt, vedd hajítóvasad oly távol, hogy - ugyan tudja a nyílvetést - karcsú nádnyilait nem veti cretai. {815} Vagy mint parthusok, úgy küldjed a nyílözönt, égre - s nincs, amelyik célba nem ér; madár legbenső zsigerét éri s lehull vele: zsákmányt szedve akár ég magasában is! Szépség, férfiúé (századokat tekints), {820} büntetlen lehetett? Hozzanak istenek békét rád kegyesen, hogy, ragyogó alak, szépségtől szabadulj, s érd meg öregkorod.

Mit nem merészelsz, vészese női szenvedély?

Ártatlan ifjut átkos bűnbe ártanál. {825} Ó, elvetemült! Haja tépett, úgy esd támaszért, szeme könnyben ázik, arca megannyi éke dúlt. Mi ne asszonyi ármány részese volna, nincs csalás.

(Feltűnik Theseus)

De ki ez a férfi? Külsején királyi fény honol, s magasra emeli, mindfennen, fejét, {830} hogy már emez arcnál ifjú Pirithous se szebb, fáradt ragyogásban halványul orcája bár,

²⁵ Castor lova, amelyet Iuppitertől kapott ajándékba.

s kifésületlen útpor lepte be fűrtjeit.
Lásd, ő ez, a messze földről megtért Theseus. [76]

Harmadik felvonás

THESEUS

Örök éj hazáját elhagyhattam végre hát, {835}
e halotti árnyu sarknak sivár börtönét,
s az áhított fényt rosszul bírja még szemem.
Négyszer szedi már Eleusis, Triptolemus²⁶ mit ad,
s épp annyiszor hoz Libra²⁷ éjhosszú napot, {840}
míg ismeretlen végü munkám kételye
ott tarta élet és halál fájdalma közt.
Amíg halálba szálltam, éltemül csupán
a kín maradt meg. Végre is jött Alcides.
Az ebet, kitepve Tartarusból, vont a ki {845}
a felvilágra így hozott fel engem is.
Ám, régi ereje híján, fáradt férfinak,
ingott a lépte. Aj, mi fáradságba telt,
a mély Phlegetonból törni messze felszínig,
a halált kerülni, s így követni Alcidest. {850}
Milyen sirásnak hangja ütötte meg fülem?
Ki mondaná meg? Bú és könny és fájdalom,
a küszöbön is már gyászos jajveszékelés,
ki alanti vendég, épp méltó vendégelés.

DAJKA

Halála tervét Phaedra konokul őrzi csak, {855}
megvetve könnyeinket, önvesztére tör.

THESEUS

Mi oka halálba veszni? Hisz megtért ura.

DAJKA

Emez ok a vést épp - hogy felidézi - érleli. [77]

THESEUS

Mi fontosat rejt, csak tudnám, szövött szavad?
Fejezd ki nyíltan, lelke mily kintől nehéz?

DAJKA

Titokba rejtven, búját fel sosem fedi, {860}
s a bajt magával vinni, kész a halálba is.
Jöjj, gyere, könnyörgök, jöjj, gyere, most sietni kell.

THESEUS

A királyi laknak nyíljék zárt bejárata.

(A palota ajtaja kinyílik, kilép Phaedra)

Ó, nászi társam, férjed megjöttél eképp, {865}
hőn várt uradnak láttát hogy fogadhatod?
Mért nem teszed le a kardot? Mért nem oszlatod

²⁶ Eleusis királyának fia, Ceres rajta keresztül ajándékozta meg az emberiséget a földművelés tudományával.

²⁷ a Mérleg csillagkép.

már aggodalmam? Eltedből mi úzne ki?
Nem mondod?

HAEDRA

Ó jaj, országló pálcádra, ó,
Theseus, erős szív, s sarjaid lelkére is, {870}
megjöttödért is, s már én hamvaimra is,
engedj halálba.

THESEUS

Halni mily ok késztene?

PHAEDRA

Ha okát kimondom, már meghalnom sincs miért.

THESEUS

Nem jut fülébe rajtam kívül senkinek.

PHAEDRA

A szemérmes asszony férjének fél vallani.

THESEUS

Szólj, s hú szivemben rejtve őrzöm titkaid. {875}

PHAEDRA

Hallgass előbb te, és más is hallgatni fog.

THESEUS

Nem fogsz módot találni, hogy megöld magad. [78]

PHAEDRA

Holtát ohajtó, holta híján nem marad.

THESEUS

Fedd fel, mi bűnre lenne holtod a büntetés?

PHAEDRA

Az életemre. {880}

THESEUS

Nem hatnak meg könnyeink?

PHAEDRA

Mieink sirattán múlni legszebb meghalás.

THESEUS

Csak hallgat egyre. Majd a dajka, bilincs alatt,
ha ültetem, kimondja, ő mit eltagad.

(Kísérőihöz)

Most vasra verni! Vessző súlya csalja ki {885}
a lelke titkát.

PHAEDRA

Állj, inkább elmondom én.

THESEUS

Bús arcod el mért fordítod, s e hirtelen
fakadt sírásod mért rejtetted ruhád alá?

PHAEDRA

Egek alkotója, téged hívlak, légy tanum,
téged, cikázó, égi fényes kévesáv, {890}
kitől családunk nemzettel leszarmazik!
Kérés kísértett, s álltam. Vas se rémitett,
nem tört meg a lelkem. Testem túrt erőszakot.

A szégyen e feltját vérünknek kell mosnia.

THESEUS

Ki volt hírünknek megrontója, mondd ki hát!

PHAEDRA

Kit nem gyaníthatsz. {895}

THESEUS

Hallani kívánom, ki az? [79]

PHAEDRA

Kimondja e kardja, melyet zajra ijedve fel,
hagyott el a kéjenc, félve, hogy leleplezik.

THESEUS

Mily bűnre nézek, mily borzalmat látok itt!

Fejedelmi, finom dísszel domború ivor,

fokán fehérlik Acte²⁸[Y:\y\0e\0felirod\Seneca Phaedra.docx - ftn28](#) törzse díszjegye.
{900}

De ő hová ment?

PHAEDRA

Izgatott futással itt

látták a szolgák. Gyors lépésekkel szaladt. [193]

THESEUS

Ó, szent igazság, ó, sarkok kormányura,

s ki árözünnel áradsz át²⁹ uralmadon, {905}

ez iszonyu fajba honnan tört e förtelem?

Táplálta görög föld? Scytha Taurus? Vagy talán

wad colchisi Phasis? Fajta az ósre visszaüt,

s az elfajult vér régi nemzedékre vall.

Ama fegyveres asszonymépnek vakdühe éppen ez:

Venus kötelmét gyűlöli, s túlsoká szüzi {910}

testét odadobja bárkinek. Rút sarjadék,

kin a jobb haza tiszta rendje semmit nem fogott!

Szerelmi bűnbe még az állat sem vegyül,

a szeméremöszton törvényt tartat azzal is.

Ó, hol ez az arc, hol? És a színlelt férfigóg, {915}

s nyerseskedése, ót és ósit áhító,

s az öreges erkölcs, és a bántó, wad modor?

Jaj, csalfa élet! Azt, mi valóság, titkolod:

rút lelküekre széparcú külsőt takarsz.

Buját szemérem álcáz, nyugvás vakmerőt, {920}

bűnöst kegyesség. Csalfa igazságot, hitet,

s a gyenge gögöt színlel. Épp ő volna az:

erdők lakója, tiszta, zordon férfiszűz?

Tartózkodó vagy? Épp az én nászágyamon [80]

és ekkora bűnnel kezdteél férfiéletet? {925}

Már-már az égi intésnek hálát adok,

hogy Antiopénak gyilkosa én voltam magam:

²⁸ Attica régebbi neve.

²⁹ Neptunus.

hogy én, ki styxi szájba szálltam, nem veled
hagyám anyádat. Uzöttként, túl, nem lakott
földön bolyongjál. Csak ha végső földhatár, {930}
világnyi távol választ, óceáni tér,
s a mi lépteinktől elfordult földkört lakod,
a végszakadéknak szélén messzerejtezőn
a fenti sarkok szörnyü tájait szeled,
és télbe térvén, jégszín hóhátak fölött, {935}
fagyos Boreasnak elhagytad bőgő dühét,
mely tombol utánad, így bűnhődnél vétkedért.
Futsz? Rád találok, rejtőzzél akárhová!
Ha mi messzi, gátolt, rejtett, kinti, úttalan,
bejárom utánad. Hely fel nem tart semmilyen. {940}
Tudod te, honnan jöttem: nyíl hová nem ér.
Fohászt oda küldök. Tengerúr nemzóm adá,
hogy égi kegyéhez három óhajt szólhatok,
s szólítva Styxet, szentesité adott szavát.

(Neptunushoz)

Vizek királya, most tedd bús ajándokod. {945}
Többé ne lásson Hippolytus fényes napot,
s az atyára haragvó árnyhon a sarjat kapja meg.
Atkos fogadalmad most tedd sarjadért, apa!
Istenhatalmad kedvezésével soha
nem éltem egyébkor, csak ha nagy vész késztetett.³⁰ {950}
Mély Tartarusban, hol Dis ezerszer rémitett,
s a lenti királynak rajtam rettentései:
nem kértelek rá; most add meg kötött hited.
Nemzóm, habozhatsz? Mért, hogy hallgat még a hab?
Már feketeszínű felhőt felhajtó szelek {955}
szőjék az éjjelt, mennyet s csillagot ragadj, [81]
tengert kiárassz, mozdíts végtelen vizet,
sőt Óceánból hívj elő örült özönt.

KAR

Természet, ó, nagy, istenek anyja, {960}
s te olympusi úr, tűzlángosztó,
ki az égbolt szórt, gyors csillagait,
küldöd a bolygót szálló pályán,
s ki az égsarkot hajtod sebesen:
ennyi figyelmed mért jut csak örök, {965}
s ég magasában tett útnak?
Hogy hol havazó tél nap, faggyal
fosztja az erdőt, hol a cserje közé
megtérhet az árny, s hol, nyári időn,
az Oroszlánfej perzseli Cerest {970}
forró lánggal - hogy erőit eképp
váltsa az évkör; de te mely okból

³⁰ Theseus az első kívánsággal Troezenből Athénba menet, a másodikkal a cretai labirinthusban élt

- ki ezen mind úr, s ki alatt roppant
súlyu világok köre összhangban
futja körútját - mégis az embert {975}
ím, elkerülöd, s nincs gondod, mely
kedvez a jóknak, s árt gonoszoknak?
Embernek rend nélküli sorsán
Fortuna az úr, szórva kezével
kegyeit, de vakon, s hitványt gyarapít. {980}
Iszonyú önkény szenten erőt vesz.
Ármány a király magas udvarban.
Adva hatalmat romlottnak, a nép
örvend, akiket tisztel, gyűlöli,
s veszi át kicsavart, balvégü erény {985}
az igaz jussát. Ér ártatlant
szörnyü szegénység, s vétkével erős
úr a parázna.
Ó, híg becsület, s hazudó hírnév.
De ím e hírnök, gyors léptekkel mit hozott? {990}
Gyászos szeméből bús arcára könny folyik! [82]

Negyedik felvonás

HÍRNÖK

Ó, szolgaságnak terhe, keserű sors nyúge,
kimondhatatlan vésznek mért hívsz hírnökeül?

THESEUS

Ne félj, ha sújtó bajról, bátran szólni,
búszagatásra nem készületlen szívem.

HÍRNÖK

Nincs nyelvem a bánat gyászt hozó ígéire. {995}

THESEUS

Beszéld ki, mily sors toldja e ház gyötrelmeit?

HÍRNÖK

Hippolytus (ó, jaj) sírnivaló halálra lelt.

THESEUS

Én, atyja, sarjam elvesztét már rég tudom.

Rabló veszett most. Mondd el múltának sorát.

HÍRNÖK

Kiűzelve, a várost félelemmel hagyta el, {1000}

s sietős futásra szabva sebes lépéseit,
délceg paripákat kocsi elé fog gyors keze,
s szájukba féknek felkötött kantárt szorít.

Soká, magában szól most, földjét és honát
átkozva s atyját emlegetve többször is. {1005}

Gyeplőt elenged, ostort ráz keménykezűn -
s egyszerre tenger mélyéről dörgés fakadt,
s duzzadt az ár az égis. Nem fútt víz felől
szél sem, s sehonnan sem zajdult a csendes ég,
a sík tükörvíz önviharát kavarta fel. {1010}

Siculi szorosban, Auster sem szaggathat így, [83]

s ily bőszt kavargás nem támadna nyílt vizen,
Corus ha uralná. Szirtet renget árözon,
s a tiszta tajték Leucates csúcsáig ér.
Felindul a roppant víznek óriás torlasza, {1015}
s, rémségül, a dagadó áradás a földre ront.
Nem is hajóknak szabva ily végpusztítás,
a földre rémít, és a sodró víztömeg
előrohan. Ki tudja, terhes ölen mit is
hoz a nehezült hab? Mily új föld emelkedik {1020}
a csillagokra? Új Cyclas születhetik.
Mintha Epidaurus szent sziklái³¹ rejtené,
vagy az atyjuk által hírhedt Sciron-szirteket
vagy a kétfelől is tenger-övezte szárazat!
Dermedten amíg ezt fejtjük, ím a teljes ár {1025}
felbög, s az összes szikla, szerte, visszazúg.
A szétcsapó víz fenső csúcsokról csepeg.
Habbal fed egyszer, s újra szétvetül a víz.
Ahogy Óceánnak úszik mélyső árjain,
s torkán özön ki-be árad, bálnaóriás. {1030}
Az összezárult hullámgömb megreszketett,
szétnyílt magától, és a partra vészt hozott,
félünknel is nagyobb. Tenger földre ront,
és hátán szörnyszülöttje. Szám reszketve ráng.
THESEUS
Hogyan jelent meg? Óriási testü volt? {1035}
HÍRNÖK
Mint kék nyakát magasba feltartó bika;
zölde pofáján felnyulámló nagy sörény.
Szőr áll füléből, szarva más-más, színre is:
amilyet a vadállatcsordának viselt ura,
s amilyet a víz szülötte. Hol lángot lövell, {1040}
hol meg szeme lángol. Kéklő foltokkal dagadt,
duzzadt nyakánál dús izomzat domborul
s hars horkanással tátong rücskös orrlika. [84]
Lebernyegén s a mellén sűrű zöld moszat.
Az oldala, hosszant, szórt-pirosuló vörhenyes, {1045}
s a háta hátul szörnyalakká szélesül:
irdatlan állat, mely vonszolja óriás
pikkely-belepte testét. Mint az óceán
bálnája, mely hajókat nyeldel és kihány.
Remegnek a földek. Ront a rémült marhanyáj {1050}
mind szerte a szántón; pásztor el nem érheti
juhait, feledve őket. Erdők vadjai
szétfutnak; ájul dermedt félsszel mindahány
vadász, s belesápad. Félelem nélkül csupán,
s feszesre fogva, Hippolytus, lószíjakat, {1055}
ismert szavával félót bátorságra hív.

³¹ ezeket az oltár formájú köveket Aesculapiusnak szentelték.

Dombok között mély, tört út visz földek felé,
s alant a tengerparttal fut szomszédosan:
dühét most itt fokozza, s gyűjt erőt a szörny.
S amint nekibőszült, s felkészült jól, önmagát {1060}
haragra szítva: bős futással ront elő
- alig súrolják föld színét gyors léptei -,
s a reszkető fogattal szemközt megmered.
A vadállat ellen felszökvén az ifju, bős
szemekkel - arca mozdulatlan -, felkiált: {1065}
„Az én szívem nem szegte e meddő rémület:
bikát lebírni - atyai mesterség nekem.”
Ám ekkor a féket és eszüket vesztett lovak
a szekeret elragadták, s nem tudván utat,
amerre ragadta őket rémült örület, {1070}
rohanni kezdtek, és sziklákon törtek át.
És ő, valamint a bősült tengeren hajós,
tartván a bárkát, oldalt dőlni nem engedi,
s az árt cselekkel csalja: ő éppígy, futó
fogatát vezérli: majd húzván a szíj szoros {1075}
kantár-kötésén, s majd hátukra ver sodort,
könyörtelen ostort. S az, nyomában szüntelen, [85]
hol egyazon úton, hol pedig szemközt vele,
közelget és kelt rémületet mindenfelé.
És nincs már mód menekülni. Mert szemben, vadult {1080}
képpel, tenger bikája ráront rémesen.
S most végre a rémült lelkű, megriadt lovak,
parancsa-szegve, már próbálják jármukat
letépni, s ívben, terhük lábuk alá vetik.
Előre, arcra dobták; s esvén fonta be {1085}
testét szoruló kötélzet; és minél tovább
küzd vele, a szűk gúzst egyre inkább megköti,
s a lovak - megsejtve bűnük - a megkönnyült kocsin
senki se uralván, futnak, félvén - félszüket -,
miként az egekben, terhét fel nem ismerő, {1090}
s a csalfa napban meghittjét hiányoló
szekér Phaethont veti végső égi sark felé.
Mind szertevérzi a rétet; zúzódó fejét
sziklába ütvén, ágak tépik fűrtjeit;
szép tiszta arcát szétverik kemény kövek; {1095}
sok sebbe pusztul balsorsát ért ifjubáj.
A már halódó testet görgeti gyors kerék,
majd felragadja egy tépődő gallyu törzs,
s ágyékközepébe fúrva tartja egy faág.
Felszúrt urának szekere majd maga is leáll, {1100}
a lovak a sebtől dermednek; s aztán tovább
tépik, ki uruk volt, és félholtta szeldelik
a bokrok. Az éles tüskéjű szederbozót,
s minden fa törzse teste tagjaival tele.
Szolgái csoportja, gyászban, végigtévelyeg {1105}

mindarra, merre Hippolytus széttépetett,
vérfolt jelezte helyeknek hosszú során.
Kutyák kutatják, búsongón, uruk nyomát.
De sirók kitartó fáradságából se vált
már teste egésszé. Ezzé lettél, szép alak! {1110}
Ki volt az atyai uralom ékes társ ura, [86]
mint biztos utódió, és csillagként tündökölt:
máglyára gyújtik immár tépott tagjait,
gyász-szertartásra kitéve.

THESEUS

Ó, mindenható,
szülőt a vérnek mily bilincsel verő {1115}
természet! Ó, mint tisztelünk, nem akarva is!
Megölni akartam bűnöst - elvesztét sirom.

HÍRNÖK

Amit te akartál, most siratni nincs jogod.

THESEUS

Úgy érzem, a rossznak végső áradása ez:
ha épp amit áhítottunk, az lesz átkozott. {1120}

HÍRNÖK

Ha gyűlöleted kész, mért könnyes mégis szemed?

THESEUS

Hogy vészbe küldtem, sírok, s nem, hogy elveszett.

KAR

Hány véletlen görgeti sorsunk!
A közemberhez Fortuna enyhébb,
s enyhébben tűr kicsiséget az ég. {1125}
Rejtett nyugalom jár a nyugodtnak,
s pici lak védett vénséget nyújt.

Ormok légbe nyúló otthonait veri

Eurus, s fent kavarog; s fent kavarog Notus,
s őrzöngő Boreas dühe, {1130}
s, fergeteg-ontva, Corus.

Völgy harmatját ritkán keresi
villámlecsapás. Remegi e nyíllal
dörgő Iuppitert nagy Caucasus
s szülő Cybele fríg fásligete. {1135}

Iuppiter, félvén, ég magasának
jár csak közelén, s meg sose lelhet [87]
nagy földrengés alacsony tetejű
polgári lakot.

Körbedühöngi a trónt. {1140}

Száll ingadozó

szárnyon az illó perc, nincs, akihez
Fortuna híven fordul futtán.

Ha ki látja az ég csillagfényét,
s a napot ragyogón, éj tovatűntén: {1145}
bús megtérést gyászol szomorún,

s avernusinál sírnivalóbbnak
lát otthon lelt vendéglátást.

Actaeus³² törzsnek szeretettje, Pallas!
Theseus, sarjad, magas égiekre {1150}
nézve, feltört is noha Styx-mocsárból;
s kapzsi bátyádnak nem adós hűséged:
fogyhatatlan juszt vesz a lenti zsarnok.

Milyen panaszhang száll az emelt tetők alól?
Mire készül elővont karddal, Phaedra, e megbomolt? {1155} [88]

Ötödik felvonás

THESEUS

Hova juttat e kintől felkorbácsolt örület?
Miféle kard ez, és mily jajveszékelés?
Az oly gyűlölt test láttán melledet vered?

PHAEDRA

Reám, reám csak, mély vizek bősüzt ura,
rám ronts, s a kéklő tenger szörnyeit ellenem {1160}
uszítsd, s valamit csak Thetys öble rejt alatt,
mit méhe mélyén hordoz áradt óceán,
s hullámba borítva átfog legvégső özön!
Aj, mindig ádáz Theseus, aj, nem térsz soha
békén honodba. Jöttödért fiú s apa³³ {1165}
lakói halállal. Tönkredúlod otthonod;
szeretve-gyűlölve egyaránt gyötröd nejed!

(Hippolytus holtteste felé fordul)

Hippolytus, így kell megláthatnom arcodat?
Én tettem ilyené? Tagjaidat mily vad Sinis,
mily vad Procrustes dúlta? Vagy mily cretai, {1170}
daedalusi zárkát bős bögéssel felverő
kétalkatú, szarvpofájú, féktelen bika
szaggatta széjjel? Ó, jaj, éked merre tűnt?
S szemed, szememnek csillaga? Holtan fekszel itt?
Csak pillanatra éledj s halld igéimet. {1175}
Szóm nem parázna. Ím e kézzel bűnhődöm
előtted, álnok lelkem vassal oltva ki,
hogy Phaedra - bűnét s lelkét együtt vesse el.
S téged vízáron, s által Tartarus taván,
s észet vesztve Styxen, és követlek tűzfolyón. {1180} [89]
Jöjj, békítsük meg az árnyhont. Vedd hulló fejem,
fogadd e törődött homlokról tépett haját.
Egyé ha nem lett lelkünk, most egyé leszünk
a végzetünkben. Halj, ha tisztán, férjedért;
szerelmedért, ha bűnben. Várjon hitveságy, {1185}

³² Attica első királya.

³³ Theseus apja, Aegeus.

szennyében ily nagy bűnnek? S az nem förtelem,
ha tiszta nászágy bosszúd árán várna rád?
Ó, bűn-szerelemnek egy menedéke, ó, halál;
rútult szemérem egy szépsége, ó, halál,
legyél menedékünk! Nyisd meg nyugtató öled. {1190}
Athén, figyelmezz! És te, apa, halált hozó
mostohaanyánál rosszabb! Csalt szavam, s a bűnt,
mit örületében ontott őrzöngő szivem:
koholva hazudtam. Nem-bűnt büntetted, apa,
s romlatlan ifjút ért a romlott rágalom, {1195}
ő tiszta, vétlen. Jóhired immár visszakapd.
S mellem, te álnok, nyílj a méltó kard előtt,
s e tiszta halottért véred áldozásul ontsd.
S megölt fiadnak hogy mivel vagy adós, apa:
lásd mostoháján, rejtőzz el Acheron ölén. {1200}

THESEUS

Sápadó torkú Avernus s Taenarus barlangjai,
Lethe kínozthoz kegyes árja, és ti kábító tavak!
Vesszetek engem, istenetlent! Nemszűnő kín, rám borulj!
Most jelenj meg, víz dühöngő szörnye, roppant áradás,
s mind, amit csak Proteus rejt tengereknek mély ölén, {1205}
s ki ekkora bűnben vígan ujjongtam: mély örvénybe
ragadjatok.

Ó, nemzóm, haragomban biztos pártfogóm akármikor!
Könnyű halálra nem érdemültem, mert megöltem
gyermekem,
számúzvén s földszerte tépve; s míg hamisan vélt gaztevés
nyomát követtem, iszonyu bíró, igazi bűnbe tévedék. {1210} [90]
Ég s az alvilág s a tenger telt meg a bűnnel, mit tevék.
Nincs már hely számomra, hol éljek, kit három világ ítél.

Ím, ide jutottam? Utam azért nyílt az ég felé,
hogy kétszeres gyászt lássak, s páros gyilkolást?
s, ivadéktalan, özvegy, egy gyászfáklyának tüzén {1215}
egyszerre gyújtsam nő s fiu máglyalángjait?

Sötétvilágu fénynek ura te, Alcides!
Küldd vissza Disnek jussát. S melyből felhozál:
adj vissza az árnyak. Hívom bűnben, s hasztalan,
a halált, az otthagytat. Véres, vést szülő {1220}
te, sohase látott bűsz pusztítást tervelő!
Magad magadra szabj most méltó szenvedést.

Legyek ledőltni csorbított csucsú fenyő,
égtől lesújtott törzsét kettővé szelő,
s legyek scironi sziklán mélybe gördülő! {1225}

Gyötrőbb e látvány fenn, mint sújtja foglyait
Phlegeton, a vétkest tűztengerrel átfogó.
Mily bűnhődés s lakóhely vár reám, tudom.
Fogadj be, ártó árnyhon. Énrám súlyosulj,

nyomd vállam és nyakszirtem, és lankaszd kezem, {1230}

kőszikla!, aeol vénnek³⁴ nemszűnő nyüge;
s csapdosson engem torkon³⁵ az ott eredő folyó!

Keselyű, kegyetlen, Tityusé, szálljon fölé, s mind újra kinőjön májam: én bűnhődjek így!

S Pirithous atyja³⁶, pihenj meg, én felváltalak! {1235}

Sebesen forogva e tagokat görgesse már a körbe rohanó és sosem nyugvó kerék.

Anyaföld, hasadj meg; végy be, vészterhes chaos, végy be, nekem illőbb út ez, árnyvilág felé.

Követem fiam. Nyugodj meg, alvilág ura: {1240}

őszinte e jöttöm. Végy be, mint ki örök honod nem hagyja már el. Nem könyörülnek az istenek. Ha bűnre kérném őket, teljesítenék!

KAR

Panaszszavakra örök időd jut, Theseus. [91]

Most tégy fiaddal illón, elfedvén előbb {1245}

vad pusztítástól rúttá tépett tagjait.

THESEUS

Ó, hozzad, ó, hozd édes testnek roncsait, add át a törzsét s összehordott ízeit.

Hippolytus, ez vagy? Önhibámra ismerek.

Én öltelek meg! Inkább, mint így pusztító, {1250}

bár sarjitalan lehetnék! Bűnt merő szülő,

atyámat idéztem. S ím, kegyét így élvezem...

Gyermektelenség tört koromra bús csapás!]

Gyűjtsd hát fiadnak fennmaradt foszlányait

s bús kebleddel melengesd, gyászban ráborulj. {1255}

KAR

Tépett tetemének atyja, széttört részeit rakd rendbe, s az összes szertetévedett tagot

helyére te illeszd. Emidé izmos jobb kezét,

a kanárkezelésben oly képzett balját ide

illeszd: bal oldalának itt látom nyomát. {1260}

S siralmainknak, ó, jaj, mily nagy híja még!

THESEUS

Gyászos művedben tarts ki, reszkető kezem;

a sűrű sírásod szüntesd száradván, szemem,

míg egybegyűjti atyja, sarja tagjait

s megépíti testét. Mi lehet ím ez alaktalan {1265}

s mindenfelől sok sebbel szörnyen szaggatott,

melyik tagod lesz? Nem tudom, de a te tagod!

Ide, ide illeszd. Helye nem ott, emitt üres.

Ama csillagi tűzzel ékes arca volna ez,

mely csak baráti fényt túrt? Ezzé hullt a dísz? {1270}

³⁴ Sisyphusnak.

³⁵ mint Tantalust.

³⁶ Ixion.

Aj, vésteli végzet, aj, kegyetlen égi kegy!
Amit atyja kért rá, abból így tér meg fia?
Vedd most szülődnék végajándékát eképp,
ki csak temet egyre, így emésszék el tüzek.

Nyíljék e lakhely, rút vérfürdőt gyászoló; {1275} [92]

s Mopsopia-szerte³⁷[Y:\y\0e\0felirod\Seneca Phaedra.docx - ftn37](#) szálljon hangos
jajsírás.

Ti pedig királyi máglyalángot gyújtsatok;
s ti a földeken még szétszóródott tagjait
gyújtsétek. Ám e nőre sírhantot boríts,
hogy e hitszegő főn föld fekdjék súlyosan. {1280} [93]

³⁷ Attica.

Oedipus

Fordította: Jánosy István

Szereplők

OEDIPUS, *Theba királya*
IOCASTA, *a felesége*
CREO, *Iocasta bátyja*
TIRESIA, *vak jós*
MANTO, *Tiresia leánya*
CORINTHUSI ÖREG
PHORBAS, *pásztor*
HÍRNÖK
SZOLGÁK
THEBAI ÖREGEK KARA

Szín

Theba, a palota előtti térség

Első felvonás

OEDIPUS

Az éjt elűzve tétova fénybe kél a Nap,
komor korongja éj-felhőből földereng,
s e gyászt hozó láng baljós fényeket bocsát,
nézi a véstől néptelenült házakat.
Tárja a nappal a vést, amit az éj hozott. {5}
Királyságnak ki örvend? Csalfa hatalom,
hízog külsőd mily nagy rémeket takar?
Mindég a csúcok szenvedik a szélvihart;
az öblöt szirttel széthasító hegyfokot
csapdossa még a nyugvó tenger fodra is {10}
- így martaléka a sorsnak, ki magasban úr.
Jól tettem, hogy otthagytam apám jogarát,
gondok kímélte, félsztelen, kóbor számüzött.¹
Tanúm az ég, hogy véletlen lettem király.

¹ célzás a jóslatra, amelynek beteljesedése elől - mint hitte - elmenekült.

Rémség riogat: nehogy én rekkentsem el {15}
atyámat - ettől óv Delphi babérja, és
még más nagyobb bűnt is fejemre olvas az.
Apaölésnél bűn lehet-e még nagyobb?
Hűségem átka! Szégyelem kimondani:
Fenyeget Phoebus: undokul beszennyezem {20}
apámnak ágyát vérfertőző násszal is.
Atyám lakából ettől félve túntem el.
Nem menekültként² hagytam ott hajlékomat,
nem bízva magamban, Természet, törvényedet
így biztosítottam. - Új bűnöktől félsz, melyek {25}
nem eshetnek meg, mégis tőlük óvakodj.
Minden riogat, magamban se bízhatok. [97]
Készül a végzet, hogy lesújtson engemet.
Mert mire véljem, hogy e szerteszéledett
ragály, mi Cadmus népét sújtja, csak engemet {30}
kímélne? A végzet mily keservre tartogat?
Sértetlen állok, ím, e város romjain,
új-új könnyűkkel siratandó gyász között,
hullahegyek közt! Phoebus elitéltje, vajh,
remélheted, hogy bűnödért éppen neked {35}
adatik felhőtlen fenség? Én okoztam e
fertőt. A lábtól lihegő kebleket hideg
fuvalattal enyhe szellő nem csitítja, nem
leng halk zefír, de perzsel égetőn a Nap,
a nemeai oroszlán³ hátát súrolón. {40}
Folyót elhagy víz, szép virágokat a szín,
szikkadt a Dirce, csermely az Ismenus folyó,
csupasz medrét víz alig nedvesíti meg.
Homályba húz az égen Apollo huga;
új fellegtől fakul a szomorú világ. {45}
Csillag se szikráz derült éjszakán, hanem
nehéz, koromló köd üli a földeket;
magas palotái égieknek alvilág
színét öltötték, gabonát nem adott Ceres:
magasba nőtt már, sárgállik kalásza fönt, {50}
de szára sorvad, meddőn vész el a vetés.
Semmi se ment a pusztulástól: egyaránt
levégez minden életkoru és nemű.
Atyát fiával, aggal ifjat egyesít
e gyászos vész; egy máglya hamvaszt mátkapárt, {55}
rívó keservvel nem siratja senki. Sőt
e konokul rontó rémcsapás a szemeket
kiszárította - végveszélyben így van ez.
A könny kiszikkadt. Fiát a már beteg szülő

² tehát még mielőtt elkövette volna a bűnt.

³ a Hercules megölte nemeai oroszlán fölkerült az égboltra a csillagképek közé; az oroszlán jegye a legforróbb nyár ideje.

vonssza a tűzbe, őrjöngő anya a másikat: {60}
siet, hogy még ugyanarra a tűzre hordja föl [98]
másik fiát is. Gyász újabb gyászt kölykezik:
a hulla mellett összerogy a gyászmenet.
Mások máglyáin ég el az újabb halott:
lopják a máglyát, orcátlan a nyomorú! {65}
Külön halom nem földi a szentelt csontokat:
hamvasztva mily sok részük rémlik üszkösen.
Elfogy a föld; máglyának fát vadon nem ad.
Mételyesen már nem segít tudás; ime,
elvész az orvos, omlik a segélyhozó. {70}
Oltárhoz rogyva tárom esdeklő kezem,
kérve hamar halált, hogy elébb haljak el
romló hazámnál, és ne mindenek mögött!
Hazám utolsó halottja ne én legyek!

(Belép Iocasta)

Kegyetlen ég, ó, irgalmatlan sorscsapás! {75}
Csak nékem nem jut osztályrészemül halál
e népben itt, hol készen áll. Taszítsd el e
kezedtől halállal fertezett országodat,
a könnyet, gyászt, ég fertező lehelletét,
mi téged burkol, átok-vendég - fuss akár {80}
a szüleidhez!⁴

IOCASTA

Mire jó, uram, tovább
hizlalni ez vést panasszal? Királyhoz az
méltóbb, ha békén tűr csapást, s ha helyzete
mennél imbolygóbb, ha mégolyan bukásra áll
uralma, annál bátrabban helyén marad. {85}
Nem férfi az, ki végzetének hátat ad.

OEDIPUS

Távol tőlem a félsz büne s gyalázata.
A gyáva félszet virtusunk nem ismeri.
Ha kivont fegyver s Mars hatalma rontana
ellenem: szörnyek, vad gigasok ellen is {90}
emelném bátran kezemet. Nem kerültem el [99]
a Sphinxet sem, ki szavát rejtélybe fonta, de
tűrtem a látását e véres szörnyek és
a földnek, mely hó csontokkal terítve volt,
s midőn sziklája magasáról sandított {95}
ragadmányára: rám, és készítette már
szárnyát ütésre, farkas s oroszlán gyanánt
rémített: kértem rejtvényét. Szörnyen szavalt:
áll a csikorgott, s lesve türelmetlenül,
sziklákat morzsolt karma, azt remélve, hogy {100}
majd jonhom tépi; csavaros rejtjelmeit

⁴ a corinthusi királyi párhoz.

én megfejtetem, e szárnyas szörny vad énekét.

(Magában)

S most mért kísérted a halált ily esztelen?

Akkor szabad volt veszni. E jogar: dicső
tettet jutalma, mert a Sphinxszel végezél. {105}

Ez álnok szörnynek szörnyű hamva lázadoz
most ellenünk. Az a vész, mit kiirtottam én,
Thebát az irtja most. Mentsvárunk egy marad:
ha menekvésre Phoebus tár nekünk utat.

KAR

Elpusztulsz, Cadmus nemes népe, teljes {110}

városoddal. Földművelők kihaltak
földeidről, szánnivaló hazám! Nézd,
Bacchus, kór-halál ragadozza híres
hőseid, kik tégedet Indiába
kísértek, s távol Keleten lovagoltak, {115}

s a világ szélén jeleid kitűzték.
Láttad dús arabok fűszer-erdejét és
vad parthus szörnyű nyilait, ki éppen
futást színlelvén, veszedelmes íjász.
Vörös tengernek fővényére léptek, {120}

ott, hol Phoebus kél, s kiteríti fényét,
s cserzi túlközel-sugarával ott a
meztelen Indust. [100]

Győzhetetlen törzs faja, elveszünk már.
Romiunk szörnyű sors ragadmányaként mi. {125}

Indul új-új díszmenet új halálnak.
Gyászolók hosszú sora ott tolong az
alvilágba és borusan megtorpan,
mert a sírjához siető tömegnek
mind a hét kapu nem elég kijutni. {130}

Halmazott hullák - temetésre újabb
bús temetés jön.

Elsőbb e dögvész a juhok tarolta.
Dús réten bárány nem akart legelni.
Állt a pap, hogy már a bikára sújtson, {135}

emelt karja már a csapásra készül.
A bika, melynek aranyozva csillog
szarva, összerogy, nyilik az ütésnek
roppant súlyától nyaka, ám a bárdot
vér nem festette, hanem undok éjszín {140}

genny a mély sebből zuhogott. A verseny-
lő legyengülten terül el, amint fut,
s holtan összerogy, lovasát szügyével
földbe temetve.

Otthagyt barmok a mezőn hevernek. {145}

Gulya elhullott, a bikája sorvad.
A kihalt csordát nem is őrzi pásztor:
kór-tinók mellett a halálra vár csak.

Nem riaszt szarvast ragadó toportyán.
Oroszlán sem bög dühösen. Bozontos {150}
medvenép mérges vadulása megszűnt.
Erejét veszté a kigyó, a bújó;
szárad, elhullik a sivó ragálytól.

Lomb se díszít sűrű vadont, hogy árnyat
tárjon a hegynek enyhe homályban, {155}
rét sem zöldell dús véleménnyel; [101]
tarlott a szőlő, nincs tele fürttel,
vesszeje sem csüng.
Szenvedi minden szörny nyavalyánkat.
Földbeli mélynek zárjain áttört {160}
tartari-fáklyás nővér-csapat.⁵
Egybevegyíti Phlegethon vizeit
Theba folyói hullámaiba.
Feketén a Halál tárja a száját,
tárja a szárnyát. Az agg voltában is {165}
bajnoki-zordon révész⁶ őrzi ez
éj-vizeket pohos bárkájával:
most alig vonssza a csáklyázástól
fáradt karjait kimerülve a holtak
új tömegének átvitelétől. {170}
Az a hír járja, a Taenarus-eb⁷
láncát tépte, s e tájon kószál, [213]
s hogy a föld bongott, s berkeken át em-
bernél őrjásb emberi árnyak
bolygtak, s Cadmus erdeje kétszer {175}
rengett, rázván hótakaróját,
s vérrel elegy volt kétszer a Dirce,⁸
s bögvé ugattak a hallgatag éjben
Theba kutyái.
Újfajta halál, halálnál szörnyebb {180}
rémarculata: lomha sötétség
nyűgözi a torpadt tagokat; a kóros
arcon vörheny üt ki; a bőrt kis
foltok lepik el. És az agyat, a
testnek a várát perzseli láng-gőz, {185}
vad vértolulás tölti az arcot;
meredez ki a szem, és tüzes orbánc
falja a testet, csöndül a fül már;
ferdül az orr, és fekete vér csorg
onnan; a szétnyílt ereken áttör. {190} [102]

⁵ az alvilág (Tartarus) Furiái.

⁶ Charon, aki átszállítja a holtak lelkét az alvilágba.

⁷ a Cerberus. A Taenarus hegycsúcs a Peloponnesus déli részén, ide képzeltek az alvilág egyik bejáratát.

⁸ thebai királyné, akit gonoszsága miatt hajánál fogva bika szarvához kötöztek. Azon a helyen, ahol meghalt, fakadt a Dirce-forrás.

Újra meg újra a beleket rázza
vad, sipító görcs és nyomakodnak
hús sziklához hév öleléssel:
kiket senki se őriz - a ház üres -,
így szabadulva keresik a forrást,
ám az ivással nő csak a szomjuk. {195}

Oltárok körül hever a sok nép,
halni sovárog; könnyen az istenek
ezt meg is adják: templomba szaladnak,
nem hogy imával az eget juhássák,
de halva hogy őket kielégítsék. {200}

OEDIPUS

A palotához gyors futással ott ki jön?
Vagy beteg lélek valónak vél látomást?

KAR

Megjött, akit mind várunk oly igen: Creó. [103]

Második felvonás

OEDIPUS

Mit hoz a sors? - a rémülettől reszketek. {205}
Kétféle érzés imbolygatja keblemet.
Mikor keverve jó, rossz, kétségek között
vakon a lelkünk tudni vágyik, tudni fél.
Nejem ikre, ha ez elgyötörteknek hozol
vajmi segílyt, úgy gyors szavakkal add elénk! {210}

CREO

A választ kétes jóslat szövete rejti el.

OEDIPUS

Bajban levőnek kétes segílyt adni mi más,
mint nem segítni?

CREO

Apollo szokása, hogy
talányba rejti titok jövendöléseit.

OEDIPUS

Mondd, ha talányos is! Talányt megfejteni: {215}
e kegy egyedül Oedipusnak adatott.

CREO

Phoebus parancsa: Laius megöltét bosszúként
száműzetéssel kell kiengesztelnetek!

Sugáros nappal az éjen csak eztán dereng,
s szíhatjuk a tiszta lég egészséges lehet. {220}

OEDIPUS

S ki volt a híres bölcs királynak gyilkosa?
Phoebus kit említ? Kinek kell bűnhődnie?

CREO

Add: kimondjam biztonságban, mit látni, hallani szörnyőség! [104]

Torpadás zsibbasztja testem, jéggé dermed eremben a vér.

Mint beléptem esdekelve Phoebus templomába és {225}

mint előírás: kinyújtom kezeimet jámborul,

Parnassus hó-iker csúcsa vad üvöltést hallatott.

Rázta a házat és megingott Phoebus babérfája is,

Castalia szent forrása vize hirtelen megállt.

Iszonyattal kezdi rázni haját Phoebus jósa ott, {230}

érzi ura ihletését, még a jósbarlang előtt,

csördít embernél hatalmasb hangja szörnyü csörrenést:

"Cadmus Thébáján akkor derül újra vigasság,

Dircéhez menekült idegen, ha itthagytad e forrást,

Laius gyilkosa, kit csecsemő-korod óta Apollo {235}

ismert. Nem nagy időn élvezd örömét a gyiloknak:

önmagad öldöklöd, fiadra is öldöklést hágasz,

vérfertőző szörny, anyaméhbe ki visszamerültél."

OEDIPUS

Égi parancsra mit tenni készülök: a holt

király hamvának elébb kellett volna már {240}

megadni, hogy senki meg ne sértse a jogart.

Király vigyázza a más király üdvét-javát.

Ki gondol a holt királlyal, kitől, míg élt az, rettegett?

CREO

A bosszu gondját nagyobb félsz takarta el.

OEDIPUS

A kötelesség útját szegheti bármi félsz? {245}

CREO

A szörnyű jóslat gyász-fenyegetései.

OEDIPUS

Isten-parancsra légyen engesztelve a bűn.

Ki isten a király hatalmát szíveli,

s te, Zeus, ki fönt az égcsucson királykodol,

s Phoebus, a sugárzó égbolt legkülönb díszé, ki {250}

a csillagképeket változó pályán viszed,

s századok lassú útját gyors kocsin nyitod, [105]

s Nővér, ki mindig Nap-bátyád elé sietsz,

éj-vándor Phoebé; s a szelek királyaként⁹

ki a tenger-síkon üzöd azúrkek kocsid, {255}

s a naptalan éj-házakat kormányozod -

segítsetek: kinek jobbjá Laiust eltévé,

ne légyen annak csöndje, biztos otthona,

száműzetésben vendégként ne fogadja Föld!

Gyászolja fertő-nászát, bűnös magzatát, {260}

ennen jobbával apját ő rekkentse el,

és tegye (mert mi szörnyebbet kívánhatok!),

⁹ Neptunus, a tengeristen.

mitől menekültem én. Kegyelemnek nincs helye!
Két honra esküszöm: min, vendég, öröködöm,
s miből bujdostam, ősi isteneimre, rád, {265}
atyánk, Neptunus, ki kétfelől cirógatod
halk fodrozással földünket, s Phoebus, te, ki
a cirrhaei jósnő¹⁰ jóslatát sugalmazod,
jöjj s légy tanúja annak, mit kimondok én:
úgy érjen enyhe aggkort, s trónján biztosan {270}
ülve atyám úgy érjen gondtalan halált,
s csak Polybus nászát ismerje anyám, soha
másét! ahogy én e gaznak nem irgalmazok! -
De hol esett a gyilkosság? - Helyét nevezd!
Nyílt harc vagy aljas ármány szegte életét? {275}

CREO

Szent Castalia lomb-ligete felé vonult
a sűrű bokrok-szötte úton ott, ahol
háromfelé tér a mezők felé az út.
Az egyik Bacchus kedvelt földjét¹¹ metszi át,
hol a síkságot hagyva ég felé szökell {280}
a lankás oldalú kétormu Parnassus; a
másik Sisyphus¹² két tenger-mosta terére visz;
a harmadik mély völgybe kígyózva éri el,
és metszi át Ilyssus hűvös habjait.
Itt útonálló hirtelen föltűnt hada {285} [106]
a békén banduklót fegyverrel vágta le,
s nincs földerítve a tettes.

(Föltűnik Tiresia)

A legjobbkor épp:
agg Tiresia, Apollótól ihletett,
reszketeg lábbal erre veszi lépteit,
és lánya, Manto vezeti a világtalant. {290}

OEDIPUS

Ó, istenek szentje! Apollo bizalmasa!
Oldd meg e választ: kire vár e bűnhődés?

TIRESIA

A végzetet hogy halogatom, s a nyelvem is
lomha, ezen ne álmétkodj, te nagyszívű!
A vak előtt az igazság nagyja rejtve van. {295}
Ám megyek, merre Phoebus rendel, hív hazám.
Táruljon a jóslat! Hogyha ifjú volna még,
forró a vérem, fognám isten ihletét.
Oltárhoz egy hóhátu bikát üzzetek,
s tehenet, melynek nyakát még nem töré iga. {300}
(Lányához, Mantóhoz)

¹⁰ Apollo papnője (Cirrae helység Delphi közelében).

¹¹ Phocist.

¹² Corinthusba.

Vak apádat vezetve, lányom, tárd elém,
jósáldozatunk mi biztos jeleket mutat.

MANTO

Ott áll a hízott állat az oltár előtt.

TIRESIA

Adják, mit kérünk! - szólítsd ünnepélyesen
az isteneket, s az oltárt tömjénnel terítsd! {305}

MANTO

Tömjénnel már az oltárt meghintettem én.

TIRESIA

Milyen a láng? Az áldozatba belékapott?

MANTO

Nagy fényre lobbant, majd kihamvadt hirtelen. [107]

TIRESIA

Ragyogott vajon a tűz, s fölszállt világosan,
s egyenest az égnek hordta tiszta nyelveit, {310}

s magasba hányt a szétterülve üstökét?

Vagy tévelyegve nyalja az oltár oldalát,
s alágomolyogva füstje zavartan haldokol?

MANTO

A láng alakja föllobogva változik,
ahogy szeszélyes, sok színébe öltözik {315}

eső jele, Íris, mely szivárvány fátylait
ívben az égre vonva, zivatart jelez.

De mily színű, mi színe nincs - nem tudható.

Sárgával tarka kékszinűn kaszált a láng,
vér-berzsenyesen, majd sötétbe csöndesült. {320}

Ím tusakodva meghasonlik most a tűz,
egy áldozatnak parazsa kettészéled ott
viszályban, apám, jaj, borzadozva nézem, ím,
mit öntünk, Bacchus ajándoka vérré változik,
s övedzi sűrű füst a nagy király fejét, {325}

s még sűrűsödve szemire bocsátkozik,
s e mocskok fényt elrejtí előle sűrű köd.

Mi ez, apám, szólj!

TIRESIA

Hogy tudnám megfejteni,
kergült szívemnek zavarába veszve így!

Szörny bajt jelez e jel - de mélyben rejtezik. {330}

Az ég haragja biztos jellel érkezik.

Mi ez, mit ők most tární akarnak, s mégse, és
miért takarják bosszúsan haragjukat?

Valamin röstelkednek. Az oltár-barmokat
vezesd ide, hintsd szent liszttel az állatok nyakát. {335}

Túrik szelíden az áldozást, ha két kezéd érinti őket? [108]

MANTO

Fejét a bika fölveti.

Keletre fordul, napvilágtól megriad.

A Nap sugárát s arcát kerüli reszketőn.

TIRESIA

Földre teríti őket egyetlen csapás? {340}

MANTO

A fölé emelt bárdot az üsző fölvevé,
s holt egy csapástól. Túrt a bika két csapást,
és erre-arra kóválygott, s makacskodó
lelkét csak kínos-elcsigázva fújta ki.

TIRESIA

S vajon a vér szűk sebből hirtelen bugyog, {345}
vagy mély sebekből lassan szivárog?

MANTO

Zuhog
bőven a vér az üsző tágranyílt szügyén.
A bika mély sebet kevés vér szennyezi,
az visszafordult, s most özönbe buzg elő
arcán, szemén. {350}

TIRESIA

E baljós áldozat bizony
szörnyű riadalmat támaszt bennem. Ám felelj,
nekünk mi biztos jeleket tárnak a belek?

MANTO

Apám, mi ez? Nem mint szokás, remegnek itt
puha siklással a belek, de egész kezem
rázzák vadul, az erekből újra vér buzog. {355}
Sorvadt a szív, s a test mélyébe rejtezik;
kékül az ér, a tüdő nagy része elveszett,
s romlott a máj, vak éj-epét tajtékozik,
s ami egy ország egységére végzetes:
két fej merül föl: izmaik egyformák, hanem {360}
elleplezi mindkét megvágott fejet finom [109]
hártya, amely nem rejti titkukat. Egyik
szemben-oldal lendülettel fölszökik,
és két eret feszít - ezeket átszeli
egy ferde mezsgye, zárja visszatértüket. {365}
A rend kifajzott: semmi sem fekszik helyén.
Minden zsiger kifordult. A jobb oldalon
vérben a tüdő, levegőt színi képtelen.
A szív se balra van, a belek zsírburka sem
lágylattal borul azok csigáira. {370}
Torz lón a tenyészet, a méhben minden éktelen.
A beleket nézzük át, mi okozta e görcsöt itt.
Mi hát e rémség? E bika-nem-látta üsző hasas!
S a magzat sincs helyén, hanem idegen helyen
feszeng a méhben, nyögve rázza tagjait. {375}
Görcs rázza gyöngé testét; fekete zsigerét
kéken sötétlő vér borítja. A gazul
koncolt patások indulást kísértenek.
Az üres test fölserken, és szarvval rohan

az áldozókra; belek kezemből siklanak. {380}

S a hang, mi rémít, nem tehénbögés, nem is
rémült bikáknak fölbúgása, hanem
oltáron zeng a tűz, s rengnek a tűzhelyek.

OEDIPUS

Mit sejtetnek e szörnyű áldozat-jelek?

Szólj! Szörnyü szódat rendületlen hallgatom. {385}

A végső baj tudása szinte megnyugoszt.

TIRESIA

Kiken segíteni vágysz, még irigyelheted!

OEDIPUS

Azt mondd csak, mit üzennek nékem az istenek!

Királyt megölve két kezét ki fertezték?

TIRESIA

Sem a könnyű tollal égbe szálló szárnyasok, {390}

sem az eleven testből kimetszett zsigerek [110]

nem sejtetik nevét. Egyéb uton keress:

Laiust magát kell megidézni az Örök-éj-
honból, hogy előjöve nevezze gyilkosát.

Nyíljék meg a föld. Az alvilág könyörtelen {395}

istene kérleltessék. Hivassák ide

a pokol népe. Kire bízod ez áldozást?

Mert a királynak, néked látnod nem szabad

az árnyakat.

OEDIPUS

Rád vár e feladat, Creó.

Te vagy utánam második - annak tart a nép. {400}

TIRESIA

Míg mi a poklok reteszein lazítgatunk,

Bacchus dicsére zengjen éneket a nép.

(Elmennek)

KAR

Te, kinek omló fürtét övedzi a röpke borostyán,

Égnek láng-disze, vedd a füledbe imánkat!

Zsenge kezedbe viszel csoda repkény-, nysai thyrust {405}

- esdeklő tenyerekkel, melyet neked itt

hoz Theba, a te városod.

Fordítsd hát kegyesen ifjú fejed felénk;

bús halál fenyítéseit

űzd, a fellegeket, csillagos arcu lény, {410}

meg a kapzsi sorsot! {410b}

Illik, hogy koszorúzd a tavasz

szirmaival hajad,

fejed tyrusi ék-koronával övezzed,

sima homlokodat kösd

dúska-bogyós borostyán-levéllal! {415}

Fürtjeidet hagyjad szabadon lehullni,

majd egy csimbókban egyesítsd folyásuk,
mint mikor ádá az szivü mostohádtól¹³
félve nevelkedtél igaz arcod rejtve, [111]
lányak látszattal aranyos hajaddal, {420}
övvel a sáfrány köntösödet övezted.
Ettől fogva leled örömed szelíden
omló öblökben, zuhogó uszályban.
Az egész Kelet sivatag világa:
kik Gangest isszák, s török az Araxes {425}
hó-jegét, látták, mikor ülsz aranyló
kocsin, s oroszánt - szekered vonóit -
elföd uszályod.

Jár nyomodon bárgyú szamarán gubbasztva Silenus,
duzzadt homlokát indák koszorúja övedzi. {430}

Pajzán papjaid, ím, vezetik titok-orgia-éjed,
utánad a Bacchánsnök kara jár,
lábuk táncol az edón földön,¹⁴

Pangaeon talaján, thrák tájakon is,
pindusi ormon, thébai nők {435}
közzé jött Maenas, a ledér nő:
szeretöd jött, Ogygia¹⁵ szentje,
bacchusi őzbőr fedezé csípejét.

Tiszteletedre kibontották nők
hajukat, mivel átjártad szivüket: {440}
rázva a thyrsust, szétszakították
Pentheus testét: tomboltukból
térve magukhoz, szánták bünüket,
ráocsúdva utóbb.

Bacchus nagynénje uralg a sugáros tengeren, Íno. {445}
Cadmusi nő, kit a Néreidák kara körbeövez, nagy
tenger habja fölött uralog hatalommal idegen
gyermek, bacchusi vér-rokon, isteni rangú Palaemon.
Téged

tyrrheni banda¹⁶[Y:\y\0e\0felirod\OO\Seneca Oedipus.odt - ftn16](#) rabolt, gyereket,
de a {450}

tengert csillapítá Nereus, hogy el-
változtatta a kék habokat üde
rétté; ölti platán tavasz ékeit, [112]
ott zöldell a babér, Apolló díszé,
ágak közt csacsogó veréb énekel, {455}
repkény szó evezőt, s a borág kacsa

¹³ Iunótól, aki féltékenységből üldözte Iuppiter és Semele gyermekét. Bacchust először Ino, majd a Nysa-hegyi nimfák rejtették el az istennő haragja elől.

¹⁴ Thráciában. Az edónok királya rátámadt a Keletről hazatérő Bacchusra, az isten erre terméketlenséggel sújtotta egész Thráciát mindaddig, míg az edónok ki nem vitték királyukat a Pangaeon hegyre, és vadlovakkal szét nem tépték.

¹⁵ Theba, Ogygusról, Boeotia mitikus királyáról.

¹⁶ Bacchust tyrrhen kalózok elrabolták a tenger partjáról, de a haragvó isten delfinekké változtatta őket.

borszerűleg peremén csavarul tova.
Oroszlán ululáz a hajó ele-
jén, a farán íme gangesi tigris ül.
Fél a kalóz, veti vízbe magát, mire {460}
vízbe merülve nyer új alakot, s ime
oldaláról a karja lehull, s hasa
mellivel egyesül elzsugorodva, s az
oldaláról igen kicsi kéz fityeg;
gömbülten merül árba a hátuk is, {465}
s félhold-farkukkal szelik a vizet,
s gömbült delfinek: úsznak a gálya futása után ők.

.....
Erőd megérikék dák föld lakói,
kiket a szomszéd Boreas suhint,
s földük cserélik, és ama törzsek, {475}
kiket Maeotis jég-vize mos, s kiket
néz magas csúcsról a Medve s a két Szekér.
Szétszéledt gelónokat¹⁷ ő lerontá.
Bósz amazon-vállról levoná az íjat.
Leszegett arccal leborult e lányhad. {480}
Elhányták könnyű nyilaik, s menáddá
megszelídültek.

.....Szent Cithaeron is {485}
vértől ázott Sárkányvetemény-tusában.¹⁸
Proetus¹⁹ lányai is rétre, vadonba szaladtak,
s tisztelte mostohája²⁰ a királyi Bacchust.
Lám, az Égei-tenger-övezte Naxus
az elhagyott lányt²¹ néki adta társul, {490}
vigaszul a megcsalt lány igazabb párt
nyert véle. Száraz
szirtbül folyt a borág leve; [113]
pázsitot szeltek csacsogó erecskék,
mélyen az édes bort a talaj beitta, {495}
hó-tej-sugárzó csermelyeit, s méz-
s kakukkfű-ízű lesbosi lanyha bort.
És az új asszonyt a nagy égbe kísérik,
s haját vállára bocsátva
nékik Phoebus ünnepi dalt riogtat, {500}
s lengeti kétarcú Cupido a fáklyát.
Villámtűz gerelyét Iuppiter elteszi,
mert meggyűlölte, mikor eljött Bacchus.
Meddig a csillagok ott bolyongnak az őszöreg égen,

¹⁷ távoli, scytha eredetű néptörzs.

¹⁸ a Bacchust nem tisztelő Pentheus mítoszára céloz, akit anyja, Agaue, eszeveszett bacchusi őrjöngésében szétszagattott. Pentheus Ophiionnak, Cadmus sárkányfogból született társának leszármazottja.

¹⁹ argosi király. Leányai megsértették Bacchust, ezért az isten őrülettel sújtotta őket.

²⁰ Iuno, miután Bacchus fölkerült a tizenkét olymposi isten közé, végre megbékült vele.

²¹ Ariadné, aki kíségette Theseust a cretai labirintusból, de Theseus Naxos-ban elhagyta őt.

s Océán mossa körül a bezárt földet fodraival, {505}
s míg a Hold teltté növekedve egyre sugárzóbb, {505b}
s jelzi a Nap keltét Hajnalcsillag ragyogása,
s míg a nagy Medve a kék Océánt kerüli; mi örökkön
zengve magasztaljuk Bacchus sugarashimü arcát! [114]

Harmadik felvonás

OEDIPUS

Bár arcod baljós jeleket sejtet, mondd ki hát:
kinek fejével engeszteljük az Eget? {510}

CREO

Kimondani sürgetsz, mit titkolni sugall a félsz.

OEDIPUS

Ha Theba vésze nem indít meg, legalább
rendülj meg a véssen, mely hugod házára vár.

CREO

Nem tudni vágyol még, mit tudni úgy kívánsz.

OEDIPUS

A nemtudás hiú gyógyír a vész elől. {515}

Eltitkolnád az üdvözítő jóslatot?

CREO

Ha szörnyü a gyógy mód, halogatja szégyenünk.

OEDIPUS

Mondd, amit tudsz, vagy megtanít komoly bosszú:
hogymire képes egy dühös király fegyvere.

CREO

A parancsra kimondott szót gyűlöli a király. {520}

OEDIPUS

Pokolba küldlek: mindünkért silány adót,
ha a jóslat titkát szavaid föl nem fedik.

CREO

Szabad hallgatnom? Királytól lehetne még
ennél is kisebb szabadságot esdeni? [115]

OEDIPUS

Kimondott szónál országnak, királynak is {524b}

a hallgatás szabadsága néha többet árt. {525}

CREO

Mi szabad hát, ha még hallgatni sem szabad?

OEDIPUS

Uralmat gyöngít, ki parancsra nem felel.

CREO

Ne haragudj meg kicsikart szavaimért.

OEDIPUS

Kicsikart szóért bárki mikor bűnhődött?

CREO

Sötét tölgyerdő; távol a várostól borong {530}
Dirce patakja-mosta mély völgyben. Csucsát
egy ciprus nyújtja ott a magas vadon fölé;
örökzöld törzse a berket átkarolja ott.
Vén tölgy feszíti görcsös, korhatag ágait.
Mohó korosság tépte le ennek oldalát, {535}
az a szomszéd fára roskadt, mert gyökérezete
fáradt, nem tartja már. Keserű-bogyós babér,
zizgelevélű hársfa, mirtusz, mit szeret
Venus, virul ott, s végtelen vizet szelő,
evezőt-adó fa: éger; Nap felé törő {540}
sima törzsét szellőnek fordító fenyő.
Középen órjás törzs a kisebb fákat ott
borítja sűrű árnyal, s lombját szélesen
széttárva, a berket oltalmazza egymaga.
Alatta búsan, nem ismerve fényt, Napot, {545}
örök hidegtől dermedő mocsár borong.
A lomha forrást övezi sáros ingovány.
Amint az agg jós ide érkezett, időt
nem múlatott. A hely kellően éjt adott.
Majd gödröt ástak, s máglyáról szedett tüzet {550}
dobtak belé. Fölölti gyászi köntösét, [116]
s egy lombot ráz ott. Omlik gyászi köntöse,
lábát befödve. Búsan lépked ott az agg
halotti díszben. Halál-mérget izzadó
bőrök övedzi őszes, hófehér haját. {555}
Korom tehenet, éjsötét gyapjú juhot
vonsznak a mélybe. Mint a lángnak martalék:
élve vonaglik a szent tűzben a két barom.
Jós-árnyakat hív s téged, az árnyakon királyt, [226]
s a mélyi tónak zárait őriző Kutját.²² {560}
Morog varázsdalt, s mérges ajka zengi a
fenyegető igét, mi csitítja a könnyű árnyakat,
vagy kényszeríti. Vérrel a lángot öntözi:
egész barmokat éget, s vérrel tölti be
a gödröt. Hószín tejet önt utóbb reá,
s bal kézzel önt ki bort. Megint varázsol és {565-566}
a földet nézve nagy fennszóval hívja csak
a holtak szellemeit. Hecaté kutyái ott
mind fölcsaholnak. Háromszor visszhangozik
gyásszal a mély völgy. Megrendül a föld, mivel {570}
úgy rázta rémség. „Hallanak!” - beszél a jós.
„Hatott a varázs-szó! Megszakadt a vak chaos.
Adatik út a holtak az élő felé!”
Erdő lehajtja s fölmereszti üstökét.
Tölgy meghasad, majd megfagyasztja iszonyat {575}

²² a Cerberust

a teljes erdőt. Visszazsugorul a Föld,
mélyből sohajtva. Vagy nem tűri alvilág,
hogy kifürkészék mélybe rejtett titkait,
vagy a Föld morajlik, törve eresztékeit,
hogy a holtak útát adjon: vagy őrzöngve a {580}
láncaikat rázza háromarcú Cerberus.

Hasadt a Föld és meglazulva iszonyú
úr ásított, és láttam az árnyak közt a két
sáppatag istent, jéggel dermedett tavat,
s a valódi éjt. Erebben megfagyott a vér, {585} [117]

s megállt. Ijesztő Furia-banda tört elő,
s fegyverben állt a viperák, sárkányok hada,
Dirce foga-vetéséből nőtt fivér-csapat,
és Theba-népe-nyúge, a pusztító ragály.

Erinys bődült, a vak Düh, s a Rémület, {590}
s mindaz, mit alkot, s rejt az ős-öreg Sötét:

haja-szaggató Gyász, bágyatag fejét alig
tartó Betegség, Aggság, mely magának is
gyötrelmes, és a szűkülő Félsz. Odalett
a bátorságunk. A lány is, ki ismeri {595}

vak atyja szertartásait, elborzadt. Az agg,
a vakmerő vak rettenetlen hívja ki
alvilág alélt népét, könnyü fellegek -

szellemek szállnak, szívják a szabad ég legét.
Hulló falombot nem sodor annyit Eryx, {600}

virágot annyit Hybla tavasszal nem terem:
midőn a méhraj fürtökben himport legel;

nem tör meg annyi fodrot Iónia tengere,
a jég Strymontól sem fut ily madártömeg,
hogy észak zordját fölcserélje nílusi {605}

hővel, a mennyet általszelve, amennyi sok
holt szellemet idézett meg a jós szava.

Riadtan szállnak az árnyas erdő mélyibe
e remegő lelkek. Elsőnek merül elő:

a bika szarvát jobbjával lefogó Zethus,{610}
s baljával lantját szorongatva Amphion,²³

ki édes dallal sziklaszirtet ingatott.

Niobe végre büszkén elnehezült fejét
pulyái körében biztos göggel fölveti,
s számlálja őket holtan. Rémlik más anya, {615}

bőszebb Niobénál, az őrzöngő Agaue,
követi nőhad: szétszaggatták a királyt,
s a koncolt Pentheus jár e Bacchánsnők nyomán,
s szigorúan még most is átkozódik ő. [118]

Gyakor hívásra végül szégyenült fejét {620}
kidugja a földből, s a többiektől elvonul

²³ a thebai mondanakör ikertestvérhősei, Antiope fiai, Dirce gyilkosai. Amphion lantjának hangjaira épültek föl Theba falai.

rejtezve Laius - a jós sürgetve az alvilág
igéit örli -, míg föl nem födi eltakart
arcát e Laius. - Iszonyodva mondom el: {623b}
megáll riasztva, vérfolyam önti tagjait,
rút szenny borítja csimbókos haját, s kiált {625}
örjöngve: "Cadmus háza., mely mindég örül
a rokonvér kiontásának, thyrsusokat
lóbáljatok bor-kergetlen, s fiaitokat
tépjétek inkább enkezetekkel! A legnagyobb
bűn Thébában az anyával-szeretkezés. {630}
Nem isten átka, de önbünöd ront meg, hazám!
Nem északorkán pestises lehellete,
nem pára híján szikkadt föld lehe árt neked,
de vér-királyod, ki levágott engemet,
s e tette zsoldját bitorolja, a jogart, {635}
s hentereg apja titkos ágyán bűnösen! {635b}
Gyűlölt a sarja is - mégis az apa gazabb,
mert tőle fogant anyja átok-méhe és
szült, szült megint torz átok-magzatot neki,
újabb fivéreket, mi vadaknál sem szokás!
Vétkeknek szörnyű szövedéke, mely kuszább {640}
a te vad Sphinxed rejtvényénél is, s ki most
véres jobboldban vérjogart fogsz, tégedet
hajszozzak országgal együtt, meg nem bosszult
apád; s magammal vonzom Erinyt, aki
nászod vigyázta, bűnre korbácsot hozok: {645}
a vérfertőző házat döntöm és bűnös
viszályba veszem népét, így határtokon
túlra úzzétek, s számúzzétek e királyt,
s ím a gyászos lába-hagyta földön fölvirul
zsongó tavaszban fű-virág, az éltető {650}
lég tiszta szellőket fuvall, a fák haja [119]
megzsondul újra. Elmúlás, Ragály, Halál, {651b}
Törődöttség és Sorvadás, Kín - lényihez
méltó kíséret - övele kotródnak el!
Hazánkat ő is el akarja hagyni gyors
léptekkel, ám én meglassítom lépteit, {655}
fojtom futását: botorkál bizonytalan,
bús útját öreges bottal tapogatva ki.
Vegyétek földjét, tőle egét én orzom el!"

OEDIPUS

Jég borzadály zsibbasztja ízem-csontomat!
Mit tenni féltem, azzal vádolnak. Pedig {660}
vérfertő-násztól ment, hogy Meropé ma is
Polybus hitvese, s Polybus apám meg él! -
kezeim menti. Lám szüléim védenek
vérfertő-gyilkos-vád alól. Hol itt a bűn?
Hisz Laius vesztét jóval elébb siratta el {665}
Thebae, mielőtt lábam boiót földre ért.

Téved ez agg, vagy Thebát isten üldözi?
Átlátok már e csel ravasz szerzőin! Ím,
hazudik e jós, s az isteneket hozza föl
ürügyül, hogy néked játssza át a trónomat. {670}

CREO

Én szeretném a trónból elűzni hűgomat?
Ha rokonházhoz hűségem nem kötne le
jelen posztomban, hol nagy biztonság övez:
a végzet, mely az uralkodóra annyi bajt
hoz, elriasztna. Ha e terhet lerakhatod, {675}
hogy ne zuhanjon rád, a lemondóra, úgy
szerényebb rangban léted biztonságosabb.

OEDIPUS

Még buzdítasz, hogy önként váljak meg e bal
uralom nyűgétől?

CREO

Olyanoknak ajánlanám, [120]
kik még szabadon dönthetnek mindkétfelé: {680}
nincs más kiút számodra! Tűrd a végzeted!

OEDIPUS

Trón-elorzásnak legbiztosabb útja, ha
a szerénységet, a halk álmod magasztalod.
Ki trónra sandít - nyugodalmat színlel az!

CREO

Nem véd meg engem hűségem hosszú sora? {685}

OEDIPUS

Hűség nyit utat hűtleneknek: ártani!

CREO

A trón nyűgétől menten a trón előnyeit
élvezem: házamat annyi polgár tiszteli,
nem virrad rám nap, s nem múlik, hogy tőletek,
királyi véreimtől ne özönlene {690}
hozzám ajándék. Szép sors, dúska lakomák,
tekintély, mellyel sokaknak használhatok.
Áldott soromhoz mily nagyobb üdv kéne még?

OEDIPUS

Jó sorban a boldog minden mértéket felejt.

CREO

Haljak meg oly bűnért, miről nem is tudok? {695}

OEDIPUS

Adhattam számot nektek életemről én?
Fülébe vette ügyem Tiresia? Mégis ily
bűnösnek ítélte? Követem példátokat!

CREO

S ha ártatlan vagyok?

OEDIPUS

Bűnt, ha valószínű, király biztosnak ítél. {700}

CREO

Oktalanul ki retteg, az csak féljen is okkal! [121]

OEDIPUS

Aki vád alá került, s kiszabadult, az bizalmatlanul gyűlöl.

CREO

Így kél gyűlölség!

OEDIPUS

Gyűlöletet ki kerül, uralogni nem tud. Rettenet őrzi a királyt!

CREO

Trónját ki őrzi irgalmatlanul, az a {705} félőktől retteg s rája visszaszáll a félsz!

OEDIPUS

(darabontjaihoz)

A szirtbörtönben őrizzétek e bűnöst.

Én meg királyi palotámba elmegyek.

(Creót elhurcolják a darabontok,

Oedipus elmegy)

KAR

Oka nem vagy mind e veszélynek.

Nem most sújtja először a Sors {710}

a Labdacidákat, az ősz

isten haragja úz, amióta a sídoni

vándornak²⁴ árnyat szőtt Castalia erdeje,

s mosta a Dircé a syr jövevényeket, {713b}

midőn Cadmus megunta a Iuppiter-

rabolta hűgát végkimerülten is {715}

követni, s erdőnk árnyain elpihent,

a Rablóhoz imádkozva,

cselekedve Phoebus intését, hogy

a hűgát kövesse, a kóbor üszőcskét,

akit nem tört meg eke, sem szekér-súly {720}

görbe igája. Megállt követni,

s e titok-tehénről nevet ad a népnek.²⁵

S ez időtül uj-új csodaszörnyet ellett

a Föld, vagy a völgyek mélyéből kígyó [122]

bújt ki sziszegve; a koros tölgyek közt, {725}

fenyők felett, a chaoni fák²⁶ fölött,

s e fák csúcsa fölé nyújtva ki kék fejét,

fölmagasult, s elfeküdt,

föltekerve magán teste nagyobb felét.

És szült a Föld ott torz nemzedéket, {730}

Sárcányfog-veteményt.

S im a görbe tülkü trombita harsant:

a kanyarba tekert érc hadidalt recsegett.

Értelmes nyelvet nem tudva addig,

²⁴ Cadmusnak.

²⁵ Boeotia (Boiótia) nevét a *búsz*= tehén szóval hozzák kapcsolatba.

²⁶ Iuppiter dodonai jósdájának tölgyfái. Dodona az epirusi Chaoniában épült.

csak a fegyverek nyelvén beszéltek: {735}
csatakiáltás az első hangjuk.

A mezőt rokon-csapatok lepik el:
sárkányvetéshez méltó utódok,
csak egy-nap-élők. A Hajnalcsillag
keltén születők, s napnyugta előtt {740}
levégezők. Az idegen Cadmus
megborzadt ez órjás szörnyektől, s az új
nép háborujától, míg kiveszett e
szörny ifjú csapat, s Földanya látja:
ez imént született sarjai vissza- {745}
merülnek ölébe! Bár e tusával
tűnt volna e földről a visszavonás!
Ne tudott vón más testvérharcot
Hercules²⁷ városa!

S mily sors várta Cadmus unokáját! {750}
Homlokát a szarvasagancsok
friss ágakkal elborították,
s a saját ebei üldözték őt;
hanyatt-homlok fut erdőn, hegyen át
sebes Actaeon, szaladozva még {755}
fürgébb lábbal szakadék kövein,
fuvalomtól fél, pihe tolltól is; [123]
hálót kerül ő, amit önmaga szőtt;
míg áttetsző forrás vizein
látja agancsát, állatfejét, {760}
hol az istennő²⁸ épp szüzi tagjait
üdtette elébb, szép csupaszon,
ki kegyetlenül őrzi szemérmét! [124]

Negyedik felvonás

OEDIPUS

Gondokat öröl lelkem, s figyeli félszeit.
Ég, alvilág azt vallja, hogy az én bünöm {765}
Laius halála. Ártatlan lelkem viszont
tagadja ezt, hisz jobban ismeri ő magát,
mintsem az ég. Ám emlék nyomai ködlenek:
keskeny ösvényen egy ember szembejött velem,
s botom halálba küldte: midőn ifjút ez agg {770}
kocsijával az útról leszorított gögösen
Thebától távol, Phocis táján, hol az út
háromfele válik. Velem egy-lélek, hivem,

²⁷ Hercules Thebában született.

²⁸ Diana

kétségem oszlasd: milyen korú volt Laius
halálakor? Ifjú, viruló, vagy nyútt öreg? {775}

IOCASTA

Ifjú s öreg közt. Aggkorúhoz közelebb.

OEDIPUS

És népes őrség vette körül a királyt?

IOCASTA

Kétféle úton többen eltévedtek ott.

Uram kocsijánál néhány hű vitéz maradt.

OEDIPUS

S mást is közülük elért a király végzete? {780}

IOCASTA

Hűség, erény egy sorstársat adott neki.

OEDIPUS

(félre)

Tudom, ki a bűnös.

(Iocastához) [125]

A szám, a hely is egyezik.

De mondd, mikor volt?

IOCASTA

Tízszer arattak azóta épp.

(Belép egy corinthusi öreg)

ÖREG

Corinthus népe apád trónusára hív.

Örök nyugalomra szunnyadt agg Polybus. {785}

OEDIPUS

Mindenfelől hogy megrohan engem a sors!

Nos, add elő, mily végzet által holt apám?

ÖREG

Lelkét szelíd álomba merülve adta ki.

OEDIPUS

Holtan pihen már. Nem gyilok-kéz ölte meg!

Íme bizonyság: ég felé emelhetem {790}

szent, tiszta kezem, hogy nem kell büntől félnie!

De hátra van még végzetem szörnyebb fele.

ÖREG

Az atyai trón elúzi majd riadalmadat.

OEDIPUS

Én trónra lépnék. Ám anyámtól rettegek.

ÖREG

Anyádtól félsz, ki repesve ohajtja jöttödet, {795}

s aggódva vár?

OEDIPUS

Épp fiu-hűség távolít.

ÖREG

Magára hagynád az özvegyet?

OEDIPUS

Kimondtad épp félszem okát. [126]

ÖREG

Mi félelem őrli lelkedet?

Mondd! Tartva titkot szolgáltam királyokat.

OEDIPUS

Anyámat venném nőül - intett delphi jós. {800}

ÖREG

Alaptalan e félszed. Aggodalmadat számúzd! Merope nem volt test szerint anyád.

OEDIPUS

S mi haszonra szerzett magának egy ál-fiat? [235]

ÖREG

A király iránti hűséget fiak szövök.

OEDIPUS

Király-ágy titka hogy jutott tudodra, mondd? {805}

ÖREG

Anyádnak téged én adtalak át, kisdedet.

OEDIPUS

Te adtál át... de ki adott engem neked?

ÖREG

Havas Cithaeron orma alján egy juhász.

OEDIPUS

Amaz erdőbe mi vitt tégedet, mi ok?

ÖREG

Ott terelgettem kajlaszarvu nyájamat. {810}

OEDIPUS

Mondd, mi volt akkor testem bizonyos jele?

ÖREG

Vasnak nyoma, mely bokád fúrta át - neved lábad sebéről s daganatáról nyerted el.

OEDIPUS

S ki adta néked ajándékba testemet?

Kérdem, ki volt az? {815} [127]

ÖREG

A király nyája pásztora.

Ő volt a számadó a többi juhász fölött.

OEDIPUS

Nevét mondd!

ÖREG

Aggok emlékezetében a régiek elhalványodnak: mosta őket messze múlt.

OEDIPUS

Fölsismernéd az arcáról e férfiút?

ÖREG

Tán fölsismerném. Gyakran a rég feledett, {820} idő-temette emléket földidézheti kis jel.

OEDIPUS

(parancsot ad testőreinek)

Ez oltárokhoz hozzák áldozatra most valamennyi nyájam - hajtsák ide pásztorok.

Hívjátok nyájam őrizőit mind ide!

ÖREG

Ami titok volt, hadd maradjon örökre az, {825}
akárha szándék, akár sors temette el.
Az igazság sokszor épp a firtatónak árt.

OEDIPUS

Rettegthetek vajh nagyobb bajtól, mint ezek?

ÖREG

Mit ily nagy erővel kell kutatni, nagy dolog:
királyi érdek és közérdek ütközik, {830}
s mindkettő fontos. Ne bolygassa meg kezed!
Ha nem bolygatnád, magától is kibomlana
e sors-szövevény.

OEDIPUS

Jó helyzetet bolygatni kár.

De ami ügyis veszve, már ledöntheted. [128]

ÖREG

Király fiának hisznek. Még mi származást {835}
kívánsz? Csak meg ne szégyelld, ha apád leled!

OEDIPUS

Bizonyosságot akarok: ki volt apám,
még ha szégyellnem kéne is!

(Közben odagyülekeztek mind a pásztorok)

Ím itt az agg,

királyi nyájnak hajdani főpásztora,
Phorbász. Nevéről s arcáról fölismered? {840}

ÖREG

Látása mintha sejtetné az illetőt.

Nem egészen ismert, mégsem ismeretlen arc.

OEDIPUS

(Phorbászhoz)

Laius uralkodásakor a nyájait
te pásztortoltad a Cithaeron oldalán?

PHORBAS

A dús Cithaeron mindig új fűvével épp {845}
jó legelője volt a nyájnak nyáridőn.

ÖREG

Ismersz te engem?

PHORBAS

Tétováz emlékezetem.

OEDIPUS

Adtál-e ennek valamiféle kisdedet?

Szólj! Tétovázol? Mért fakult el arcszined?

Méért keresed a szót? Igazság nem tűr habozást. {850}

PHORBAS

Sok év elmosta emléket idéz szavad.

OEDIPUS

Szólj! Igaz szóra nehogy kínnal kényszerülj!

PHORBAS

Kisdedet adtam át neki hiú zálogul:

nem élvezhette az soká a fényt, leget. [129]

ÖREG

Ki ne mondd a rosszat! Él az, éljen is soká! {855}

OEDIPUS

Mért állítod, hogy az átadott csecsemő nem él?

PHORBAS

Éles vas fúrta lábait át: a tagjait
az fúzta át, s a sebből támadt daganat
a kicsi testet szörnyű kórral égeté.

ÖREG

Mit faggatózol? Végzeted közel kísért! {860}

OEDIPUS

Ki volt a kisdéd, mondd!

PHORBAS

Tiltja ígéretem.

OEDIPUS

Tüzet ide! Majd az kiégeti ígéretét.

PHORBAS

Igazat látni így akarsz, ily szörny uton?

Kérlek, kegyelmezz!

OEDIPUS

Hogyha vadnak látszom én,
zsarnoknak, a bosszu kezébe van! Valót beszélj! {865}

Ki atya nemzé, s ki anyától sarjadott?

PHORBAS

A feleséged szülte azt a kisdedet.

OEDIPUS

(végső döbbenetben)

Hervadj meg, Föld, s te, ki pásztorlod az árnyakat,
éjek királya, vidd az alvilágba azt,
ki visszacsúrte a nemzés, születés sorát! {870}

Ádáz fejemre, polgárok, ragadjatok
köveket, s dzsidával öljetek! Rontson reám
apa s szülötte! Küldje rám kezét fivér
és hitves! És a pestises nép szórja rám
a máglyákról a lángot! Századunk bűne, {875} [130]
isten utálata, szent törvény gyalázata:

már midőn első nap beszívtam a kór leget,
méltó voltam e végre! Szánd rá lelkedet,
anyám! S ami régi bűnödre dukál, szívem,
merd! Szedd a lábad, fuss a királyi lakba, és {880}
köszönts anyádat háza szaporulatán !

(El)

KAR

Ha szabadna a sorsomat
szándékkal alakítani,
lengetném a vitorlákat
könnyű széllel: a túlerős {885}
szél ne rázza az árbocot.

Gyöngéd és szelíden fúvó
szél - mely nem burogat oldalt -
űzné nem remegő hajóm;
nem a végletek útain {890}
vinne biztosan életem.
Félve Creta királyától,
bízva új leleményében,
csillagok fele száll, s igazi
szárny röptén akar ő győzni, {895-896}
s túlfeszíti hamis tollú
szárnyát Icarus, ő, ki új
nevet ad²⁹ ama tengernek.
Apja, Daedalus, ésszerűen {900}
röptét vette közép magasan,
várva vissza madár-fiát:
mint szárnyas, mely az ölyv elől
rebben és riadalmában
szétszélledt fiait gyűjti. {905}
Csapkod a gyermek a tengerben:
összegabalyodott keze
bátor útja bilincsevő [131]
vált segélye helyett. Mind, mi
túlüt a mértéken, pusztul. {910}
Ám mi ez? Kapufél csörren.
Kezével a fejét sújtja
urunk bérese nagybúsan.
Szólj, mi új híreket hozol! [132]

Ötödik felvonás

HÍRNÖK

Amint fölfogta: betölt a jóslat és bűnös {915}
születése, és hogy mily gabság bizonyult reá,
magára átkot mondott s berohant gyűlölt
palotájába. Bőszén csörtetett, miként
tombol a réten Libya oroszlánja, rőt
sörényét rázva rémes homlokán: dühtől {920}
zordan figyel, szemében iszonyú tűz lobog,
mordul, majd felhörög; jég veríték folyik
testén, tajtékzik, fenyegetőzik és kitör
belőle mélyen rejtett kínja. Oedipus
magába forral valami szörny merényletet, {925}
sorsához méltót: „Mért halasztom a büntetést,
hogy valaki e bűnös szívet vassal döfje át,
vagy lobogó lánggal, vagy kővel rekkentse el?
Mely tigris tépi szét a béletem, melyik

²⁹ az Icarusi-tengernek.

rontó madár, hogy annyi bűn bölcsője, te {930}
átok Cithaeron, erdőből ádáz vadjaid
uszítsd reám, vagy küldd dühödt kutyáidat!
Küldj uj Agauét! Mért féled, lelkem, a halált?
Az szabadít sorsából ártatlant csupán!"
S bűnös kezébe véve kardmarkolatát, {935}
kivonja kardját. „Ily nagy bűnökért ilyen
rövid lakolással bűnhődöl: egyetlen csapás
sújt mindenért?! Meghalsz apádért: ez dukál.
És mi anyádért? Bűnösen világra szült
porontyaidért? Nyomorult hazádat is mivel {940}
kárpótlod, melyet ily romlásba vitt bűnöd? [133]
Nincs mód lakolnod méltón: mi örök törvényeit
az egy Oedipusban változtatta meg, ujjab
nemzést találva ki: természet újítsa meg
magát lakoltomban: hogy újra születve, így {945}
bűnhődjem újra! Éles elméd eszelje ki:
tartson sokáig, mi nem ismételhő:
hosszú halált kérj! Keresd annak útjait,
miként bolyongj az eltemettektől külön,
de az élőkől is! Halj, de úgy, hogy innen élsz {950}
a halálon. Szívem, habozol?" Zápor zuhog
arcára, vagy könny-ár borítja el szemét?
„Elég, ha sírsz? Csak könnyü harmatot önt szemed?
Vak gödrükből kivájva folyjanak keserv-
dús könnyeiddel! Marcangold ki hát szemed, {955}
mely úgy sovárgott anyádra!" így őrzöng dühe.
Vészjósló arca ádáz tűzben izzik, és
kiguvad bős szeme, majd kifordul fészkiből.
Féktelen- sértett-vakmerő- dühödt-nyomott-
őrzöngve sóhajt iszonyút üvöltve, két {960}
kezét arcába vájja. Féktelen lobogó szeme:
meredve szinte önként követi kezét,
mintha magától vágyná szörnyü vég-sebét.
Begörbült ujjá mohón kaparja ki dúlt szemét,
és üregükből gyökerestül tépi ki {965}
a szemgolyóit. Keze az úr-gödörbe vész,
és megmeredve marcangolja körmivel
szeme helyét: a fénytől fosztott üreget.
Hiu őrzöngése minden mértéken felül
tombol, a fényt így gyűlöli. Fejét fölveti, {970}
kivájt gödrével nézi az égi tájakat.
Próbálja, milyen az éj. Mi még nem teljesen
kiszakadt szeméből lóg ki, azt szakítja ki,
s az eget hívja győztesen: „Istenek! Szegény
hazámnak irgalom! Tettem kötelességemet! {975} [134]
Bűnhődtem. Elértem nászom méltó éjjelét!" {976-977}
Rút vérzuhatag önti arcát és a szét-
mart erekből feje bőven ökrendi a vért.

KAR

A végzet úz. A végzeted éljed! {980}
Aggodalom nem váltja az orsó
sors-kiszabta célfonalát, így
bármit tűrünk, halni-hanyatlók,
bármit ha teszünk, az az égből jó,
s tartja a végzet orsaja-rendelt {985}
fonalát; zordon keze tekerve,
minden bizonyos mért utakon jár:
első nap megszabja a végsőt,
s azon isten sem változtathat,
amely oka-szabta útján ballag. {990}
Kész ez a rend és senki sirámira
nem változhat. Soknak az árt, hogy
féli a sorsát. Sok, míg a sorstól
fél-menekül - épp így leli sorsát!
Ajtó csörg. Szeme-világa-fosztva, {995}
vezető nélkül tapogat járást Oedipus.

(Belép Oedipus)

OEDIPUS

Jól van. Valósult. Igazságot nyert atyám.
Jó e sötétség. Mely isten vevé körül
fejem felhóvel, kiengesztelődve már? {1000}
Ki bocsátja meg, isten, bűnömet? Az azt tudó
fénytől szabadultam. Apagyilkos, semmit ne köszönj
jobbodnak, téged a Fény hagyott el. Ez az arc
illik tehozzád.

(Közeledik Iocasta)

KAR

Vad futással ront elő [135]
eszélős Iocasta. Így őrjöngött az anya, {1005}
fia fejét lemarva, midőn utóbb reá
ocsudott a tetre. Tétováz: szólítsa-e?
Kívánja. Fél. Szánalma győz a szégyenén.

IOCASTA

Ajkam kíván és borzad. Minek hívjalak?
Fiamnak? Kétled. Fiam vagy te. Szégyeled? {1010}
Undorral is, szólj! Mért fordítod el fejed?
Űr-gödrü arcod?]

OEDIPUS

Éjemet élvezni ki tilt?
Szememet ki adja vissza? Anyám hangja ez.
Tettem hiába? Végzetünk nem engedi
találkozásunk. Távoztassa a két bűnöst {1015}
tág tenger, messzi föld, egy más világ, amely
más csillag fele fordul, másik Nap felé
helyezettett, és egyikünket hordja az.

IOCASTA

A végzet bűne. Sorstól bűnös senki sincs.

OEDIPUS

Anyám, kiméld a szót, a fületem. E csonk- {1020}
tetememre kérlek, vérem átkozott tovább-
vivőire, minden bűnös, nem bűnös
névre, amellyel egymást illethetjük itt.

IOCASTA

Mért zsibbadsz, lelkem? Te, ki bűne társa vagy,
bűnhődni mért félsz? Vértartó, általad {1025}
a legszebb ember-törvény zúrbe semmisült!
Nos, halj meg! Oltsd ki vassal bűnös lelkedet!
Ha fölforgatva a világrendet az Ég-atya
zord kézzel szórná rám ragyogó villámaid,
akkor se nyerném bűnöm méltó bosszuját. {1030}
Szörnyeteg anya! Halni vágysz? Keresd tehát
a halál szerét! Ha apagyilkos vagy, fiam, [136]
add kölcsön anyádnak kezed! Még ez vár reád,
e végfeladat. Fogj kardot! Ettől halt apád!
Mért hívom őt e hazug néven? Apósom ő. {1035}
Döfjem szivembe a fegyvert, vagy a tátogó
torkomba nyomjam? Nem tudod a seb helyét
kiszemelni? Jobbom, íme az ölemben szúrj,
mely egybe kihordta férjemet s annak sarjait!
(Magába döfi a kardot)

KAR

E kardszúrástól holt. Ott haldoklott keze {1040}
sebén, s a kardot vére özöne lökte ki.]

OEDIPUS

Téged kiáltlak, jóslatmondó istenúr!
Atyám halálát olvastad fejemre csak.
Kettős szüle-gyilkos lettem! Mitől félt szivem,
annál is többet öltem: anyámat, hisz az én {1045}
bűnömötől végzett. Hazug Phoebus, átkozott
sorsom még jóslatodnál is siralmasabb! {1046b}
Riadt lépteddel csalárd utadat kövesd!
Tapogasd talppal a bizonytalan talajt.
Jobbod remegve kormányozzon ez éjen át.
Lépkedj előre, té-tova rakva lábadat. {1050}
Lépj! Menekülj! Állj meg! nehogy anyádra ess!
S ti, mind, kik fáradt testtel s kór-gyötörve itt
tetemtek fél-holtan vonsszátok, nézzetek:
kimegyek innen! Föl a fejjel! Hátam mögött
az ég enyhébb lehe fúj. Kiben még van nyoma {1055}
életnek, ocsúdjék! Szívjon éltető leget
megkönnyebbülve! Menjetek, segítsetek
a haldoklókon! Viszem magammal a halál
pestis-csiráit! Végzet, halál-iszonyat,
fekete dögvész, észvesztő kín, sorvadás, {1060}
jertek velem ti, legyetek vezéreim! [137]

Thyestes

Fordította: Kárpáthy Csilla

Szereplők

TANTALUS ÁRNYA

FURIA

ATREUS, *Mycenae királya*

KIRÁLYI CSATLÓS

THYESTES, *Atreus fivére*

TANTALUS *Thyestes fia*

PLISTHENES *Thyestes fia*

HÍRNÖK

MYCENAEI VÉNEK KARA

ATREUS SZOLGÁI

Szín

Mycenae, a királyi palota előtti térség

Első felvonás

TANTALUS ÁRNYA

(*az alvilágból felmerülve*)

Ki úz el átkos alvilágból, illanó
falat felé aki kapzsi szájjal kapdosok?
Mely isten adja Tantalusnak, gyász lakát
hogy újra lássa? Kínzóbbat találtak-e,
mint szomj, epesztő, vízben, egyre tátogó {5}
éhség? Netán a sorsom az, hogy Sisyphus
síkos követ cipeljem egyre vállamon,
vagy száguldó kerék szaggassa ízeim,¹
vagy bűnhődjem, mint Tityus, óriás mellkasát
ki feltárván, sötét madárrajt jóllakat {10}
májával, s mit kívájnak nappal, éjszaka
besarjad, újabb szörnymadárnak étekül?

¹ Ixionról van szó.

Mi mást rónak ki rám? Ó, árnyak kőszívű
bírása, bárki vagy, ki új kint szabasz reánk,
a büntetést tetézd, ha tetszik, s lelj olyat, {15}
mitől a szörnyü börtön öre borzad el,
mitől a gyászos Acheron elretten, s mitől
mi is riadva reszketünk; kisarjadott
fánkból seregnyi sarj, ki túlnőtt törzsökén,
s tesz ártatlanná engem, s mer nem merhetőt. {20}
Benépesítem én, ha rejt a rossz vidék
üres zugot; míg áll pelopsi ház, Minos²
sosem pihenhet.

FURIA

(Tantalus mögött teremve)

Rajta, úzd csak, átkos árny,
Furiáiddal rossz tűzhely-istenkéidet!
Versengve bűnben, egymás ellen rántsanak {25} [141]
szablyát, s ne szabjon ily haragnak véghatárt
a szégyen; vak düh ösztökélje lelküket!
Fonódjon ősök örületje, bűn-füzér,
fiakra; undorodni rá ne érjenek
a régi rossztól, új szülessen szüntelen, {30}
s egyből ne egy: növelje bűnük büntetés.
Királybotját veszítse két kevély fivér,³
s mint számüzött ragadja vissza; ingjon így
kétes szerencséd két király közt, kapzsi ház!
Koldus legyen királyból, koldusból király, {35}
s országuk egyre hányja-vesse ár-apály.
Kit bűne űz el, bűnbe térjen majd haza,
ha visszahozza isten, s úgy gyűlölje más,
ahogy ő magát; s haragja mit se tiltson el:
fivér fivért rettegjen és fiút szülő {40}
s fiú apát; s a sarjak szörnyen vesszenek,
de szörnyebben szülessenek; vérszomju nő
fenyegesse férjét; s tengeren túl szálljanak
csatába, föld színét fürössze vérözön!
Buja vágy arasson népek nagyvezéreim {45}
diadalt; a bűnös ház fivér-fertőzete
legyen csekélység; isten, ember adta jog
s hűség kihaljjon, szennyetek szeplőtelen
eget se hagyjon! Mért ragyognak csillagok
a mennybolton, világnak égő ékszerül? {50}
Legyen vak éj, enyésszen égről napvilág!
Verd tűzhelyed fel, gyújtsd gyilok, gyász, gyűlölet
tüzét s a házat Tantalusszal töltsd teli!
Nagy oszlopát díszítse s ajtószárnain

² az alvilági bika.

³ Atreus és Thyestes.

virítson víg babér, ragyogjon tűzvilág {55}
jöttödhöz illón - thrák gonosztett⁴ essen itt
több áldozattal!⁵ Mért pihensz, nagybátyi jobb?
Ím még Thyestés nem siratja sarjait:
mikor ragadsz kést? Tűz ropogjon üst alatt,[142]
tajték zubogjon már, izekre szelt tagok {60}
úszkáljanak, vér fesse ősök tűzhelyét,
s lakomázzatok csak! - vendégül neked nem új
szörnyettre⁶ jössz. Ím, adtunk egy szabad napot,
s ez asztalnál lecsillapítjuk éhedet.
Szegd böjtödöt meg; borba töltve isznak itt {65}
szemed láttára vért! Oly étket leltem én,
mitől elfutsz. - Megállj! Hová száguldasz így?

TANTALUS ÁRNYA

Folyóba, tóba, elfutó habok közé,
gyümölcsös ághoz, szám elől mely szökken el.
Hagyj visszatérnem börtönömnek gyászsötét {70}
zugába, és ha tán kevésbé senyvedek,
partot cserélnem; üljek ágyadban nyakig,
Phlegethon, s tüzes hullámokkal nyaldoss körül!
Parancsra túrni sors kiszabta kínokat
kik kényszerültök: víz kivájta szirt tövén {75}
ki félve fekszel s reszketsz: máris rád szakad
a kőtömeg, s ki vad torokkal tátogó
oroszlánoktól s Furiák rém-falkáitól
környezve rettegsz, s rádtörő fáklyáikat
félholtan eltaszítod - így szól Tantalus, {80}
ki siet hozzád: tapasztaltabbnak higgy, nekem,
kedveld a kínod! - El mikor szaladhatok
a felvilágról?

FURIA

Verd előbb fel házadat,
s a királyoknak hozz háborút, hozd vasgyilok
átkos szerelmét, korbácsold vad keblüket {85}
őrült haragra!

TANTALUS ÁRNYA

Túrnöm illik kínzatást
s nem mást kínoznom. Mint gonosz gőzt, föld alól
kirobbanót, vagy mint a dögvészt, népre rossz [143]
ragály-ragasztót küldsz, sugallni szörnyü bűnt
utódaimnak? - Istenek nagy atyja, te, {90}
mi atyánk - szégyelled bár -, ha locska nyelvemet
kegyetlen kínra kárhoztatva gyötröd is,
intelmem el nem hallgatom: szentelt kezük

⁴ Tereus, Thracia királya elcsábította felesége, Procne nővérét, Philomelát, mire Procne megölte és megetette Tereusszal tulajdon fiát, Ityst.

⁵ Thyestesnek ugyanis több fia van, mint Tereusnak.

⁶ Tantalus gaztettére céloz.

be ne szennyezzék öléssel, rémtettük nehogy
oltárunk szeplősítse! Bűnt elhárítok. {95}
Ostorral orcám mért ijeszted, mit fenyítasz
karikás kígyókkal, féktelen? Mit ösztökélsz
velőmbé fészkelt éhhez? Izzó szomjjal ég
szívem, s tüzes zsigerjeimben láng lobog.
Követlek. {100}

FURIA

Ezt, ezt a tébolyt szórd a házban szerteszt!
Igy, így dühöngve szomjuhozson vérre mind
acsarkodón! Megérzi házad jöttödét:
megreszket szennyes lépteidre székiben.
Elég is ennyi. Alvilági zugba szállj, {105}
meghitt folyódba! Már se túri, hogy tapodd,
a feldühödt föld: belsejébe nyel be, lásd,
forrás habot s az elhagyott part szikkadoz,
s füstfátyolos felhőket úz a tűzvihar.
Fa lombja mind lefonnyad, árva ág mered {110}
gyümölcse-vesztve; és az Isthmus, kétfelől
mely tengerártól közrezárva zúg-zajong,
szomszéd vizet szűk földszorossal szelve szét,
csak messziről hallgatja majd a harsogást.
Apad le Lerna már, s elbújt phorónisi {115}
forráshab⁷ is, s nem hömpölyíti szent vizét
Alpheus, és Cithaeron hegygerincein
a hó elolvadt, nincs tenyérnyi folt fehér:
nemes Argos népét régi szomja⁸ rémiti. [144]
S Titán⁹ se tudja, lám: a pusztuló napot, {120}
hogy őt kísérje, gyeplőszárral űzze-e.

(Föld alá süllyed, magával vonszolja Tantalus árnyát)

KAR

Míg Argost, az achájt kedveli églakó
és versenykocsizó Pisa dicső falát
s Isthmus székhelyet is, merre Corinthus áll
s kétpartú kikötőt s kétfelé vált vizet, {125}
míg csak Taygetos tündöklő havát,
mit zord tél derekán sarmata szél rakott
réteggé, Boreas, fenn a magas tetőn,
s olvaszt nyárszaki szél, gálya-terelgető,
s versengéseiről híres Olympiát, {130}
hús alpheusi hab hol kanyarog dicsőn –
bólintson feje most boldogítón felénk,
s megszüntesse bűnök nem szakadó sorát,

⁷ az Inachus folyamisten (Argolis mitikus őse) uralma alá rendelt folyók, melyek Neptunus gondoskodása folytán egyébként bővizűek voltak.

⁸ célzás a Phaethon-mítoszra (ti. mikor Phaethon túl alacsonyan hajtotta a napkocsit, a földek fölperzselődtek).

⁹ Sol (a görög Helios), a napisten.

őset hogy gonoszabb sarj ne kövesse még,
elcsábulva nagyobb bűnre kisebbek is. {135}
Fáradjon bele már s vesse le vak dühét
szomjas Tantalus enn-fajzata, nagy gonosz!
Bűnből bőven elég! Semmibe vett erényt,
bűnt vett köznapinak; léprecsalva vész
ámítván el urát Myrtilus:¹⁰ oly hiven, {140}
mint versenykocsizott ő maga, vitte víz,
s tenger tőle kapott hírt, nevet; ismerős
történetje ión tengeri nép között.
Gyermekcséd a gonosz kard kaszabolta szét,
míg szökkent a szülött csókra feléd, szülő, {145}
s omlott áldozatul tűzhely elé korán,
s jobbod nyeste fel őt, Tantalus, étekül,
vendég isteneket hogy lakomádra hívj.
Ám éhség, örökös száll meg e tál nyomán
s szomjúság, örökös; szörnyű ebédédért {150}
nincs illőbb fenyíték, mint ez a büntetés.[145]
Tikkadt Tantalus áll, toroka kietlen úr:
zsákmány csüng a gonosz fő fölibe, busás,
s mint Phineus-madarak, szökken előle el.
Zsúfolt ágaival roskadozó fa ring, {155}
meggörnyeszti gyümölcs, s innen is, onnan is
incselkedve kitárt szája előtt rezeg.
Sóváran lesi ő, s bárha türelme nincs,
megcsaltként sose nyúl már a gyümölcs után:
elfordítja szemét, szája bezárva már, {160}
éh-szomját veri el fogcsikorítva így.
Ám ekkor közelebb csüngeti kincseit
minden gally s odafönn lágyhusu alma ring
ingerlőn, lekonyult lombkoronák között,
éhét feltüzelő; nyúlni gyümölcs után {165}
ez csábítja kezét, s nyújtja ki hasztalan,
ámítgatva magát: szökken a légben fel
termésestül az ősz, s lomb is, a lebbenő.
Éhnél nem szelídebb szomj veszi most elő:
felforr vére - tüzes fáklya sem éget így! -, {170}
s ott áll ő, nyomorult, s szembefutó habot
míg szürcsölne, szökik szája elől a víz,
s medrétől kiszalad, hagyja el özvegyen.
Üldöznél, s fut az el; s issza iszap levét,
mit medrébe sodort gyorsvizü forgatag. {175} [146]

¹⁰ Pelops kocsihajtója. Olympiában csellel győzelemhez és Oenomaus király leányának, Hippodamiának kezébe juttatta Pelopsot, később azonban meg akarta erőszakolni Hippodamiát, erre Pelops a tengerbe lökte. Róla nevezték el a Myrtusi-tengert.

Második felvonás

ATREUS

(csatlósa kíséretében kilép a palota kapuján)

Te gyáva, rest, erőtlén, s mit mindenható
királyok legfőbb szégyenének számítok:
fivéri sok bűnt, cselszövényt, törvénszegést
nem büntető - csak mindhiába háborogsz
s haragszol, Atreus! Csörtetné be fegyvered {180}
a félvilágot, s hordozná hajóhadad
két tenger inkább, s üszkeidtől városok
világlának és mezők, s mindenfelől
villogna kardvas! Dongjon is föl már a föld
lovashadunktól Argosban, s ellenfelem {185}
vadon ne védje, vár se, hegytetőn rakott;
a nép meg harci dalt rivalljon székiben
Mycénaeből kirontva; rútol vessen el,
a gyűlölt főt ki védi-óvja, bárki az!
S akár híres Pelops hatalmas háza is {190}
rogyjon le rám, csak rogyjon rá öcsémre is!
Föl, lelkem! Olyat tégy, mit jövő kor nem dicsér,
de el se hallgat. Oly gaztetre bátorodj,
mi szörnyű, véres, mit fivérem szívesen
követne el; nem bosszulod meg bűneit {195}
ha nem mulod felül. Mi volna oly gonosz,
mi őt lefőzné? Tán letiprottként hever?
Zablát jórsorsban tőr-e, bajban nyugton ül?
Jól ismerem biz emberem szilaj szívét:
hajlíthatatlan, mégis összezúzható. {200}
Törjünk tehát rá, míg erőre nem kapott [147]
s nem készülődik: ő ne törjön restre, rám!
Vagy elveszít, vagy elvesz ő; a bűn azé,
aki megragadja.

CSATLÓS

S nem riaszt, rossz híredet
ha költi néped? {205}

ATREUS

Zsarnokság legfőbb java,
hogy kényszerűn a nép tilalmas tetteit
eltúri, sőt, dicséri.

CSATLÓS

Ám ki feldicsér
csak félelemből, félelemből gyűlöl is.
Ha színigaz népkegy babérját várod, ám
szomjazd a szív, nem szép szavak dicséretét. {210}

ATREUS

Igaz dicséret közvitéznek is kijut,
hamis csak úrnak. Ám akarják, mit nem, azt!

CSATLÓS

Hajót akar királyuk, nincs, ki mást akar.

ATREUS

Koldult királyság, hol csak tisztos dolgokat
tehet, ki trónt ül. {215}

CSATLÓS

Hol szemérem nincs, se jog
nem öröködik, s szentség, kegyesség, férfiszó,
meging a trón.

ATREUS

Szentség, kegyesség, férfiszó
magánügyek; királyok töltsék kedvüket.

CSATLÓS

Tudd meg, tapodni rossz fivéren sem jogos.

ATREUS

Jogos övele szemben az, mi fivérrel nem jogos. {220} [148]

Szennytól szeplőtlen mit hagyott, szűkmarkuan
hol bánt a bűnnel? Csalta csókkal nőmet el
s uralmam csellet; ország ősi zálogát
orozta orvul el, bolygatta fel lakom.

Magas pajtáiban Pelopsnak egy nemes {225}
titkos kos él, a gazdag nyáj vezérjuha.

Testén aranygyapjú temérdek tincse csüng,
s irhájától aranyló pálcát hordanak
az újdonsült királyok, Tantalus-fiak.

Az az úr, kié e kos, s a házunk üdve is {230}

ahhoz szegődik. Eldugott helyen legel
a szent barom, s szegélyzi körbe sziklafal
a végzetes mezőt s rekeszti kőrakás.

Ezt merte tőlem elrabolni nagy gazul,
megnyerve hitvesági társam cinkosul. {235}

Ebből eredt a kölcsönös sok kártevés:

honomban reszketeg bolyongtam, bujdosó,
de még családom sem kímélte meg csele.

Elcsalta nőm, király-varázsom törte meg,
házam hanyatlik; sarjam enyém-e, nem tudom. {240}

Öcsém gyülöl, csak azt tudom. Mit késlekedsz?
Szedd össze merszed végre, Tantalust tekintsd
s Pelopsot - ösztökéli példájuk kezem.

Mondd meg, miképp tarolhatnám le gaz fejét!

CSATLÓS

Vas ölje, gyűlölt páráját úgy köpje ki! {245}

ATREUS

Végbosszuról szólsz; én a bosszút szomjazom.
Csak enyhe zsarnok öl; a halál, hol úr vagyok,
kiesdekelt kegy.

CSATLÓS

Meg nem indít szánameg?

ATREUS

El, szánameg, ha hajlékunkba egyszer is [149] betetted lábad! Rémes Furia-raj, rohanj {250} s ádá Eriny s kétkarú szövétneked rázó Megaera! Keblem még nem égeti elég tüzes düh, még nagyobb szörnyel kíván ma töltekezni.

CSATLÓS

Mit forralsz düh-ittasan?

ATREUS

Mitől szokott kín kelyhe csordul túl, olyat: {255} egy bűnt se hagyok ki, bár egyik sem lesz elég.

CSATLÓS

Kardvas?

ATREUS

Kevés.

CSATLÓS

Zsarátnok?

ATREUS

Még az is kevés.

CSATLÓS

Miféle fegyvert forgat hát e nagy harag?

ATREUS

Magát Thyestést.

CSATLÓS

Ez nagyobb rossz, mint dühöd.

ATREUS

Bevallom. Rázza rémes orkán keblemet {260} feldúlva mélyen, s vonzol, nem tudom, hova, de vonzol. Méhe mélyéből felbőg a föld, dördül derült ég, s mintha rogya háztető, a ház recseg-ropog, s a tűzhely-istenek inognak, arcuk eltorzul. Fel bűnre, fel, {265} mit isten is fél!

CSATLÓS

Mit cselekszel végül is?[150]

ATREUS

Nagyobb dolog s a megszokótnál vaskosabb duzzasztja lelkem, ember-erkölcs gátjain túlnőtt, s uszítja rest kezem - mi, nem tudom, de óriási! Így legyen. Tedd, lelkem, ezt. {270} Thyestéshez mily illő s Atreushoz is közös büntettük! Látott asztalt, iszonyút a thrák család¹¹ is. Szörnyü bűn, elismerem,

¹¹ Tereus családja.

e már megtették. Csak találj ki még, harag,
ennél nagyobbat! Szítsd a merszem, daulisi {275}
szülő s nővér!¹² Ügyünk hasonló: állj mögénk
s taszítsd kezünk! Harapja apja gyermekét
mohón s örömmel, s lakmározzon tagjain!
Jól van s elég. Határt a kinnak itt szabok.
De hol van ő? Mért forgolódik ily soká {280}
ártatlan Atreus? Képzeletben látom is
az öldöklést: szülő szájába hogy tömi
saját hús-vérét. Lelkem, újra mit remegsz,
minek torpansz a tett előtt meg? Rajta, merj!
E bűnnek fő-fő szörnyüségét éppen ő, {285}
ő hajtja végre.

CSATLÓS

Ám miféle cselszövés
csalhatja törbe, lépre lába hogy ragad?
Mindenhol cselet gyanít.

ATREUS

Csalhatnám hasztalan,
hacsak ő nem csalna. Trónomat reméli most:
remélve Iuppiter tüzével szembeszáll, {290}
remélve zajgó tengerárba vész akár,
s libyéi Syrtis vészhozó vizére kél.
Remélve látogat, fivérét, s ezt hiszi
legkínosabbnak. [151]

CSATLÓS

Béke-zálogot ki ad? Ily szót kinek hisz? {295}

ATREUS

Hinni kész a rossz remény.
De két fiamra bízom, adják hírül ezt
nagybátyjuknak: ne kószáljon mint számüzött,
hanem nyomort cserélve trónra, úr legyen
Argos felén. Ha megvetné kősziklaként
szavam Thyestés, majd tudatlan sarjait, {300}
kik sors-üzötten egyhamar rászédhetők,
rászédhetem. Rég őrjöng már a trón után,
s keserves ínség, szörnyűséges szenvedés
meglágyít még ily sok baj-edzett férfit is.

CSATLÓS

Sanyargását megenyhítette már sok év. {305}

ATREUS

Tévedsz: kínok keserve napról napra nő.
Eltúrni könnyü bár a bajt, de nem soká.

CSATLÓS

Sötét tervedhez más szolgákat végy elő:
gonosz parancsra ifjak ingyen hajlanak.

¹² Procne és Philomela. Daulis phocisi város, a Tereus-tragédia színhelye.

Leckéd apjukra szegzik nagybátyjuk helyett: {310}
a bűn gyakorta mesterére visszaüt.

ATREUS

Ármányra, bűnre senki leckét bár nem ad,
a trón megadja. Attól félsz, elromlanak?
Rossznak születtek. S mit te vadnak, szörnyünek,
mit durva tettek vélsz s gonosznak is nagyon, {315}
megtennék ott¹³ is tán.

CSATLÓS

Az ármányról tud-e
két férfisarjad? [152]

ATREUS

Ifjukor hűségesen
titkot nem őriz. Tán lelepleznék cselem.
Hallgatni nem tanít, csakis sok sorscsapás.

CSATLÓS

S kiket hazudni küldsz te másnak, nékik is hazudsz? {320}

ATREUS

Ne érje vétek és vád őket is.
Minek keverjem bűnbe gyermekifjaim?
Gyűlölségünk hadd göngyölítsük egymagunk.
Rossz lesz, ha hátrálsz, lelkem: szánva véreid
megszánod őket is. Szolgálja tervemet {325}
Agamemnón szívvel, s álljon bátyja oldalán
Menelaus is szívvel. Nemzőjük felől legyen
e bűn bizonyosság: megtagadva bajvivást
s gyűlölséget, ha nagybátyjuknak színlelik,
az apjuk ő. Gyerünk! - De feldúlt arc sokat {330}
elárul gyakran, s nagyszerű szándékot is
felfed tudattalan. Ne tudják, mily nagy ügy
szolgái lesznek. Tartsd titokban tervemet!

CSATLÓS

Nem kell, hogy intsél. Hű szívem s a félelem
keblembé zárja; mégis inkább hű szívem. {335}

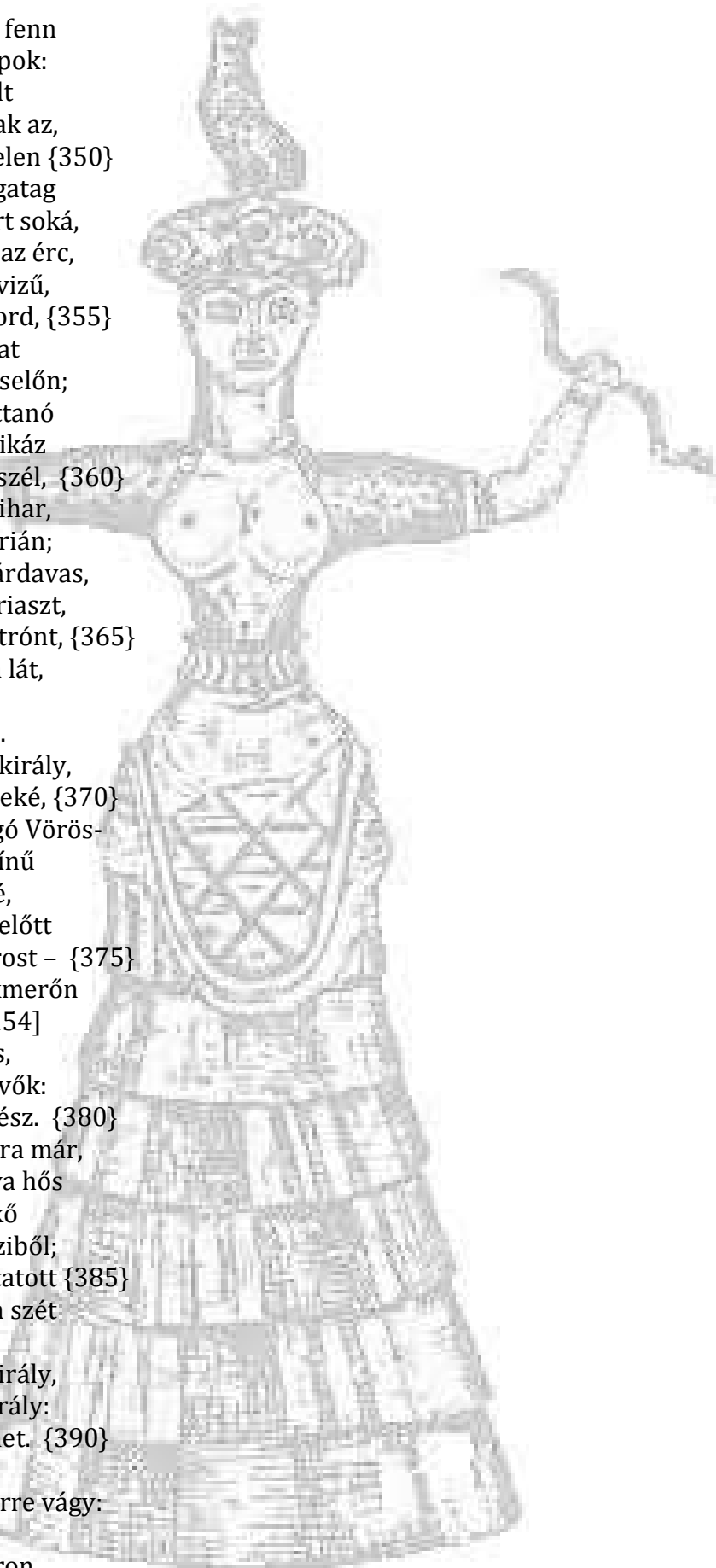
(Mindketten el)

KAR

Immár ős, nemes Ínachus
nemzetsége, királyi ház
testvér-háborut elsimít.
Mily düh kerget a kölcsönös
vérontásra, király-jogart {340}
bűnös kézbe ragadnotok?
Sóváran palotákra, tán
nem tudjátok, a trón hol áll?[153]
Nem kincsek teszik a királyt,
sem bíborszínű pun palást, {345}

¹³ ti. Thyestesnél.

nem homlok-koronája fenn
s tündöklő aranyoszlopok:
félelmet ki elűz s kebelt
rontó bűnt, a király csak az,
s kit nem szédít a féktelen {350}
becsvágy el, sem az ingatag
népkegy, mely sose tart soká,
sem mit Napkelet ont, az érc,
s medrében mit aranyvizű,
tündöklő Tagus árja hord, {355}
sem, mit csak Libyé arat
s csépel szerűn, a perzselőn;
s kit mennykő, a lecsattanó
nem rettent, mikor elcikáz
s tengert dúl fel a déli szél, {360}
sem hullám, haragos vihar,
mely harsog dühös Adrián;
kit vont kard hegye, dárdavas,
harcos, marcona nem riaszt,
ám biztos helyen ülve trónt, {365}
mindent mélyen alatta lát,
s bátran sorsa elé siet,
holtáért se siránkozón.
Bár békét köt egy-egy király,
széjjelszórt daha törzseké, {370}
vagy gyönggyel ragyogó Vörös-
tenger-parton, a vérszínű
víz mentén települteké,
s kik hős sarmata nép előtt
tárnak caspii hegyszorost – {375}
s bár kél harcra, ki vakmerőn
átlábolja Danuviust, [154]
s távol honbeli sérek is,
fényes hírű selyemszövők:
ország őre erény meg ész. {380}
Nincs szükség paripákra már,
sem fegyverre, se gyáva hős
dárdájára, melyet szökő
parthus perdit a messziből;
nincs szükség odavontatott {385}
ostromgépre, mi zúzza szét
kőzapporral a várakat.
Nem retteg soha egy király,
nem sóvár soha egy király:
ekként bárki király lehet. {390}
Álljon főhatalom síkos
csúcsán fenn, ki csak erre vágy:
én érjem be a mézizű
békével, s alacsony soron

élvezzem pihenőm puhán, {395}
s szürkén honbeliek között
csöndben folyjon el életem.
Így morzsolva le napjaim
zajtól messzi, miként szerény
polgár hunyjak el aggon én. {400}
Annak súlyos a meghalás,
ismertként aki önmagát
nem jól ismeri, úgy huny el. [155]

Harmadik felvonás

THYESTES

(fiaival a palota elé érkezik)

Hón áhított hon háztetőit láthatom
s a kincses Argost, s számüzött legfőbb javát: {405}
szülőföldem meg ősi istenségeim –
ha él az isten - s ember-műnél ékeőbb
szent Cyclops-tornyokat,¹⁴ s hol ifjú nép sűrög,
versenyterünk - nem egyszer vittem el dicsón
a pálmalombot itt apám fogatjain. {410}
Elém jön Argos, népsereglet jó elém,
meg persze Atreus! Vissza inkább, fuss sűrű
erdőzugokba, szurdokokba, életed
ahol vadak közt folyt; e trón, ha tündököl,
ne kápráztasson el: csalóka csillogás. {415}
Lesed, mit adnak? Nézd meg azt is, hogy ki ad!
Erős, vidám csak más szemében mostoha
sorsomban voltam, most meg újra félelem
fog el, s a lelkem tántorodva, testemet
fordítja vissza: lábamat csak vonszolom. {420}

TANTALUS

Apám - mi lelte? - megmered, tekintetét
forgatja, lépte lankad és csak tétováz.

THYESTES

Lelkem, mit insz? Ily könnyü döntést ily soká
mit mérlegelsz? Bizonytalanban bízol-e,
fivérben és a trónban, félsz-e már legyűrt, {425}
már otthonos bajoktól, jól berendezett
inség elől futsz? Édes már a szenvedés.
Vonulj csak vissza, míg lehet, mentsd meg magad.[156]

TANTALUS

Mily ok visz arra, ó, apám, hogy elszaladj

¹⁴ a mítosz szerint az argolisai várak (Mycenae, Argos, Tiryns) hatalmas kőtömbökből álló falait a szicíliai egyszemű óriások, a Cyclopsok építették.

meglátva földed? Kebledtől ily nagy javat {430}
mivégre vonsz meg? Perpatvart elvetve jó
fivéred, adni trón felét át, s tagjait
roncs otthonunknak összerakva, visszahív.

THYESTES

E rettegés okát magam sem ismerem: {435}
nem látok semmi rettentőt, de rettegek.
Mennék, de térdem rogyan, ernyed lábam is,
s im, másfelé visz, mint amerre indulok.
Vitorlával, lapáttal kergetett hajót
szegülve szembe ellenár is így sodor.

TANTALUS

E gátat győzd le s azt, mi lelked nyugözi; {440}
tekintsd, mi nagy jó vár terád, ki visszatérsz.
Király lehetsz, apám!

THYESTES

Mert könnyen meghalok.

TANTALUS

Hatalmad ormán.

THYESTES

Semmi az, ha megveded.

TANTALUS

Hagyod fiakra.

THYESTES

Nem tűr egy trón két királyt.

TANTALUS

Szegény vagy inkább, hát szerencsés is lehetsz? {445}

THYESTES

Hidd el, csalóknak tetszetős a nagyzolás.
Nyomortól félni kár. A csúcson állva fenn
remegtem egyre, félve kardtól is, mely ott
csüngött csípőmön. Ó, be boldog, senkivel [157]
ki szembe nem száll, s élvez ételt jóízún, {450}
földön heverve. Nem hatol kunyhóba bűn,
s bátran fogyasztod étked szűkös asztalon.
Aranyból isznak mérget - mondom, mert tudom:
balsorsom én a jónál jobban kedvelem.
Magas hegyormon épült, égre szökkenő {455}
palotám előtt a törpe polgár nem remeg,
s ivor sem tündököl magas tetőimen,
se künn könyöklő ór nem őrzi álmomat.
Hajóhadakkal nem halászunk, tengerünk
nem torlaszolja beletaszított kórakás. {460}
Gonosz hasunk se tölti nép-adó; geták
nem aratnak messzi-túl nekem, se parthusok.
Tömjén se tisztel, oltár sem díszlik nekem,
kizárva Iuppitert, s liget sem bólogat
tetőkertemben, s mesterséges tó, meleg {465}

nem gőzölög sok, s álomnak nem szentelek
nappalt, s borozva Bacchusnak sem ébren éjt.
Nem óvja fegyver otthonunk, s mi sem riaszt:
szűkös szerencsénk bőséges nyugalmat ad.
Királyi kincs királyságról lemondani. {470}

TANTALUS

Elvetni nem kell országlást, mit isten ad,
sem kapni rajta; bátyád kéri: légy király.

THYESTES

Ő kéri? Félek: ebben holmi csel lapul.

TANTALUS

A számüzött jószág nem egyszer visszatér,
s vesztett erőit szerzi vissza tiszta szív. {475}

THYESTES

Thyestést szívlelné fivére? Fürdeti
előbb a Medvét óceán, s Dél-tengeren
tajték csitul zajongó, és Ión vizen
érett kalász kel tengerárból, s fényt bocsát[158]
vak éj a földre, s esküvel szövetkezik {480}
tűzláng a vízőzönnel, étellel halál,
tengerrel orkán.

TANTALUS

És mily ármány rémit el?

THYESTES

Minden. Hogy szabjak rettegésemnek határt?
Hatalma van s gyűlöl.

TANTALUS

Hatalma ellened?

THYESTES

Most már magam csöppet se féltém, értetek {485}
remegtet Atreus.

TANTALUS

Félsz, ki résen állsz: becsap?

THYESTES

Késő a vészben résen állni. Ám gyerünk!
De egyre mégis én, apátok, esküszöm:
kísérlek, nem vezetlek.

TANTALUS

Isten rátekint
jószándékodra. Jöjj, ne lépj ily tétován. {490}

ATREUS

(a palotából kilépve, félre)

Kívette hálóm, s ím, a dúvad bennrekedt.
Itt látom őt s a gyűlölt fajzat kölykeit
apjuk nyomában. Végre biztos révbe tért
gyűlölködésünk: lám, kezünk közé esett
immár Thyestés, még hozzá övéivel. {495}
Alig csitítom lelkem s fékezem dühöm!
Vadak nyomában vizslat így az umber eb

finom szimattal, hosszú szíjon vadcsapást
vizsgálva orrlyukával, és míg messziről
szagolja vadkan sűrű bűzét, szót fogad: {500}
csak sürgölődik csöndben; ám ahogy közel [159]
került a zsákmány, torkaszakadtig csak csahol,
s késleltető urától tépi el magát:
nem tud harag lappangni, lám, ha vért szagol.
De csak lappangjon! Sűrű szennytól súlyosan, {505}
nézd, hogy borítja bús pofáját üstöke!
Mily rútul csüng szakála! Szítsuk fel hitét.

(Thyestes elé siet)

Fivér, örvendve látlak. Tárd karod s ölelj,
hisz erre vágytam. Szálljon el harag, ha volt:
mától kövessük vér szavát meg szív szavát, {510}
füstöljön el lelkünkől átkos gyűlölet!

THYESTES

Magam kimosnám, csak ne volnál ily nemes.
De vallom, Atreus, vallom: mind megtettem azt,
mit hittél rólam. Most kegyes testvérszived
ügyem csak elrontotta: roppant kártevő, {515}
ki ily derék fivér szemében kártevő.
Könnyem beszél: te látsz először esdeni.
Kezem, mely lábat át nem kulcsolt még, eseng:
űzz el haragvást, irts ki duzzadó dühöt,
fivér, szivedből; vedd im ártatlanjaim {520}
hűségem zálogául!

ATREUS

Térdemről kezed
vegyled le, s inkább jöjj, hogy átöleljelek.
Ti is, fiúk, aggok bástyái, csüngjetekek
nyakamon.

(Thyesteshez)

Te meg vetkőzd le szennyes rongyaid,
szemem ne szúrják, s öltö magadra díszruhát, {525}
mint én, olyat, s örömmel kapj fivéri trón
felén! Dicsőségem gyarapszik így, apánk
kincsét öcsémnek adva csorbítatlan át.
Trónt bírni: vakszerencse; adni át: erény. [160]

THYESTES

Isten fizesse meg, fivérem, érdemed {530}
hasonló jóval. Ám király fejkítől
szabódik szennyes főnk, s vet el király-jogart
áldatlan öklünk. Rejtőzzem csak én a nép-
tömeg között!

ATREUS

Elbír az ország két királyt.

THYESTES

Sajátomnak tartom, fivér, sajátodat. {535}

ATREUS

Ki hárit el kiáradó bőségszarut?

THYESTES

Aki tudja: könnyen elsodorja ellenár.

ATREUS

Fivéredtől eltiltasz ily dicső babért?

THYESTES

Te bőven szedtél már babért - most én szedek:
királykodásra köpni elszánt szándokom. {540}

ATREUS

Trónról lemondok, hogyha nem lépsz trónra te.

THYESTES

Lépek, de rám rótt rangom névleg hordva csak,
szolgállak én magam s jogom meg fegyverem.

ATREUS

Viselje tisztos föld a rád rótt pántokat;
kiszemelt barmokkal én az égnek áldozom. {545}

(Mindketten el)

KAR

Ezt ki gondolná? A vad és kegyetlen,
féktelen lelkű, zabolátlan Atreus
félve megrendült a fivére láttán.

Nincs nagyobb úr hú rokonérzületnél!

Vad viszály tartós idegen fiak közt; {550} [161]

tartja láncon, kit szeretet leláncolt.

Ám barátságot nagy ügyek szította

gyűlölet tört meg, riadót rivallva:

zörgetett zablát a sebes lovashad,
itt is, ott is kard vasa villogott, mit {555}

forгат őrzöngön, suhogatva sűrűn

ő, ki friss vérért eped egyre, Mavors.¹⁵

Győz le vas gyilkot, s kezük összefonva
kényszerít békét Szeretet szívükre.

Ily kavargás közt melyik isten intett {560}

csendre? Még nemrég hadi vas csörömpölt,

s verte testvérharc fel egész Mycénaet.

Sarjait sápadt anya ölbe vonta,

fegyveres férjért remegett a hitves,

béke bűnéből hogy a rozsdá rágta {565}

kardja kelletlen kanyarult kezére.

Ez rohant, omló falakat rakott fel,

az szilárdított romos, ócska tornyot.

Várkaput vassal reteszelt a másik,

s fenn a vár ormán riadalmas éjben {570}

holtra rémulten könyökölt az őrszem;

harc sem oly rossz, mint riadozni harctól.

Már a szörnyű vas veszedelme megszűnt,

¹⁵ Mars

már csitult zajgó csatakürt-rivalgás,
már elült harsány szava harsonáknak: {575}
béke mély csendjén kivirult a város.
Bruttium-tengert ha kavarja Corus
s tornyosul hullámhegy elő a mélyből,
Scylla tajtékvert oduból üvölt így,
s tengerártól fél a hajós a révben, {580}
mit mohón elnyelt s kiokád Charybdis.
S Aetna izzó szirt-üregében ülve
vadszívú Cyclops¹⁶ riadoz, hogy apja [162]
vízözönt zúdít s az örök kemencék
öbliben zúgó tüzeket kioltja; {585}
süllyed el sivár birodalma tüstént,
véli Laertés, Ithacé is úgy reng.
Ám elernyesztvén erejét a szélvész,
szétterül s tónál szelídebb a tenger,
s tükre, mit nem mert hasogatni bárka, {590}
most vitorlával ragyog itt is, ott is;
játszi sajkának sima útja nyílott,
s víz alatt sürgő halakat, ki ráér,
összeszámlálhat, hol imént viharvert
Cyclasok tenger-riogatva rengtek. {595}
Röpke jó- s balsors: keserű meg édes
váltja egymást; ám rövidebb az édes.
Rosszra fordít jót a szeszélyes óra:
az, ki illesztett koronát fejére,
s térdre hullt törzsek ki előtt remegnek, {600}
mert ha csak bólint, teszi fegyverét le
méd meg ind nép, mely közel él a Naphoz,
s réme parthusnak, daha jó lovas had -
csak szorongással veszi kézbe botját,
sejtve: forgandó a szerencse, félve {605}
sors szeszélyétől s a ködös jövőtől.
Kiknek ég és föld ura nagy hatalmat
ad, s akiktől függ a halál s az élet:
szűnjön orcátok dagadozni dolyftól!
Kik ma gyöngébbet riogattok, egykor {610}
tán erősebb úr magasul fölétek:
gyűr királyságot le nagyobb királyság.
Kit kevélynek lát a kipirkadó Nap,
látja tiprottként a leáldozó Nap.
Senki jórsorsban nagyon is ne bízzék, {615}
senki balsorsban ne veszítse szívét! [163]
Jót a balsorssal szövi össze Clóthó,
s torpanást nem tűr: a szerencse forgó.
Senkit oly forrón nem ölelt az ég fel,

¹⁶ Polyphemus, az egyszemű, óriás kovács, akit apja, Neptunus, az Aetna belsejébe zárva dolgoztat.

holnapot hogy jót bizonyosra várjon: {620}
hányt-vetett sorsunk rohanó viharral
pörgeti isten. [164]

Negyedik felvonás

HÍRNÖK

(lélekszakadva beront)

Mily szélroham röpít rohanvást légen át
sötét felhőbe rejtve, hogy takarjon ily
iszonyt szememtől? Tantalusnak szégyene {625}
s Pelopsnak, ó, e ház!

KARVEZETŐ

Ugyan mi hírt hozol?

HÍRNÖK

Miféle táj ez? Argos és Sparté, kegyes
fivérek része, tengerek közt földszorost
megült Corinthus, vagy talán a Hister ez,
futó alánt mely átbocsát, vagy hólepett {630}
hyrcán vidék, vagy kóbor scytha törzseké?
Miféle föld e szörnyü gaztett cinkosa?

KARVEZETŐ

Beszélg, kimondva, bármi légyen is: mi baj?

HÍRNÖK

Ha észre térek s elbocsátja tagjaim
a borzadály, mely gúzsba köt. Belétapadt {635}
e szörnyü kép szemembe. Őrjöngő szelek,
ragadatok fel, messzi hordjakok, hová
a Nap futott!¹⁷

KARVEZETŐ

Súlyos kétségben hagysz soká.
Mondd meg, mi borzaszt, s hogy ki bűnös benne, szólj!
Nem kérdezem, ki, csak melyik. Hamar beszélj! {640}

HÍRNÖK

Pelopsi ház egy szárnya fenn a vártetőn, [165]
mely délre néz, hegyóriásként tornyosul
szegélyorommal s városunkra súlyosul,
királyuk ellen zendülő tömeg közé
lecsapni készen; csillog itt egy nagy terem, {645}
temérdek népre mért; arany tetőzetét
tartják remekszép tarkahímü oszlopok.
E szerte ismert, nép-zsufolt terem mögött
a gazdag otthon sok szobára ágazik.
Alant egy titkos zug lapul meg rejtékén, {650}
mely völgy ölelte át az ősi berket ott.

¹⁷ a világ túlsó felére; a rémes szörnyített láttán ugyanis a Nap megfordította kocsiját.

Királyi szentély ez, hol egy fa sem virul
vidám lombbal, s vas eszközzel sem művelik.
Égerfa bólog, ciprus és sötét magyal
az árnyas erdőn, melyre egy toronymagas {655}
tölgyóriás tekint le, berken úr-király.
Itt kérnek jósigét a Tantalus-fiak
s tanácsot is, ha trónjuk ing, ha roskatag.
Szent tárgyak függnek itt: rivalgó harsonák
meg Myrtus tengerén szedett szekér-szilánk {660}
s ravasz tengelyrúd megrongálta roncs kerék
s minden családi bűnjel: itt a fríg fejké,
Pelopsé, felszegezve, s harci martalék,
s barbárverő vezérre varrott díszköpeny.
Egy tó tesped tunyán a gyászos árny alatt {665}
sötét mocsárba fúlva: szörnyű styxi hab
ily ronda, égi szót mely híven szentesít.
Vak éjjel, hírlík, itt halotti istenek
sóhajtoznak, s a szent ligetben lánc zörög,
lelkek sikongnak. S mind, mi rémes fülnek is, {670}
azt látod itt: ó sírokból felselkedett
rég-holt raj ődöng, s óriás kísértetek
surrognak erre, sőt, az erdőn székiben
tűz tündököl, s magasban ég a háztető
láng nélkül. Hármass ebvontás átüvölt {675} [166]
a berken itt, s roppant nagy árnyak rémitik
sűrűn a házat. S rémet el nem űz a Nap:
örök éj ligetje ez, hol úr az alvilág
félelme fényes nappal is. Hú jósigét
kap itt, ki esd; a szentélyből süvölt elő {680}
üvöltve sorsa, s bög a barlang, szózatot
ha hallat isten. - Örjögön amint belép
ide Atreus, húzva-vonva öccse sarjait,
oltárt diszít - ki mondhatná el híven ezt?
Hátukra fűzi ifjaink nemes kezét, {685}
övezve bíborszín szalaggal bús fejük.
El nem marad tömjén, se Bacchus szent bora,
se sós darát az áldozatra szórni kés.
Sorrendre néz, nehogy ne szertartás szerint
essék e gaztett. {690}

KARVEZETŐ

És ki markol kardvasat?

HÍRNÖK

A főpap ő, halott-imák közt harsogó
torokkal alvilági dalt ő énekel.
Oltárhoz ő áll, árnyvilágra szántakat
ő tuszkol, ő tapint, ragadva kardvasat,
s a csorbíthatlan áldozatra ő ügyel. {695}
A szent liget megborzad, ing a csarnok is
földrengéstől, habozva, merre düljön el

mint részegült; s mennyboltozatról balfelől
sötét barázdát szántva csillag száll alá.
A tűzre öntött bor helyett meg vér csorog, {700}
színt váltva Bacchus; két-háromszor földre hull
király fejéke, s templomkő is könnyet ejt.
Kit-kit megráznak ily csodák, csak áll maga
Atreus szilárdan, s még a bosszu-isten is
borzad belé. S nem késlekedve már tovább {705}
oltárhoz ugrik s néz gonosz-görbén körül. [167]
Így tétováz a jól kikoplalt tigris is
Gangés-vadonban két tulok közt, éhesen
mindkét harácsra, s azt se tudva, hogy fogát
melyikbe mártsa, tátja torkát, úgy forog {710}
hol erre, hol meg arra, s éhe csak haboz:
szentségtelen haragja áldozatjait
így nézi átkos Atreus is, habozva, hogy
előbb kit öljön, kire emeljen kést utóbb.
Nem fontos, mégis csak haboz, gaztette szent {715}
rendjére adva.

KARVEZETŐ

S kardvassal kit sújt előbb?

HÍRNÖK

Az első áldozat - ne hidd, hogy nem kegyes! -
az ősapáé:¹⁸ Tantalust rá szenteli.

KARVEZETŐ

Mily lelkülettel s arccal halt az ifju meg?

HÍRNÖK

Szilárdan állt, nem tékozolta hasztalan {720}
esdő szavát; de kardvasát vadállatin
torkig taszítja az, garatjáig kezét
bemártva mélyen; s hogy kivonta, veszteg állt
a holt, soká habozva, merre düljön el:
előre, hátra? Nagybátyjára dült utóbb. {725}
Oltárhoz bőszen Plisthenést hurcolja most,
s veti bátyjához, s levágja átdöfött nyakát.
Zuhant a csonka törzs előre, hallatott
nyakról leszelt fej zagyva zokszót s elgurult.

KARVEZETŐ

S mit tett e két ölés után? Kegyelmezett {730}
a gyermeknek, vagy tornyozott fel bűnre bűnt?

HÍRNÖK

Akár sörényes hímoroslán, győztesen
ha nyáját irt Arméniának erdején, [168]
s pofája vérben ázik, éhe is csitult,
de dühöng csak: itt is, ott is elkap egy bikát, {735}
s borjakra csattog restül, ernyedt bár foga:

¹⁸ Thyestes fiát a család őse után nevezték el.

Atreus se másként őrzöng, dühtől duzzadoz,
s szorítva szablyát, két öléstől szennyestet,
felejtí, kit döf meg dühöngve, szúrja át
testét kegyetlen kézzel, és a kisgyerek {740}
mellébe mártott kard mered ki oldalán.
Lehull, s oltári lángot olt ki vére, míg
belehal kettős sebébe.

KARVEZETŐ

Ó, vad vétek, ó!

HÍRNÖK

Elszörnyedtek? Ha itt megáll, még istenes
a bűnös. {745}

KARVEZETŐ

Szörnyűbbet, nagyobbát tűrhet-e
a természet?

HÍRNÖK

Hiszed, lezárul itt a bűn? Ez a kezdet.

KARVEZETŐ

Még mit főzhetett ki? Testüket
vadaknak dobta tépni, tűztől csente el?

HÍRNÖK

Csak csente volna! Ám ne fedje földrakás,
ne oldja tűz holttestük! Ölyvnek étekül, {750}
dühös vadnak vetette volna -bús falat!

Vágyálom az, mi máskülönben büntetés:

ne tegye sírba apjuk őket! Ó, idők
hallatlan bűne, mit jövő kor is tagad!

Remeg élő keblükből kitépett belsejük, {755}

s ütőerük ver s félve szökdel még szívíük.

De vájkál ő belükben, vizsgál végzetet [169]

s meleg májuknak kémli véredényeit.

S hogy áldozott kedvére, ráér főzni már
fivérnek étket: felhasított testüket {760}

taglózza szét, tövig levágja vállukat

törzsükről s karjukat könyökben elszeli,

s csonkít le csuklót, vagdal durván csontokat,

csak arcuk őrzí meg s kezük, hit-zálogul.

Zsigerjeik vagy lassú tűzön csorganak {765}

vas nyársra tűzve, vagy forognak fortyogó

ércüst vizében zúgva. Lebben át a láng

a tűzre tett huson, s a két-háromszor is

forró tűzhelyre tolt, pirulni szánt falat

kelletlenül sül. Nyársakon máj sistereg, {770}

s megmondhatója nincs: a tűz-e, testük-e

jajong-e inkább. Gyászos füstöt ont a tűz,

s a füst, a gyászos, mint nehéz felhőgomoly,

nem lebben égre, föl se csap függélyesen:

mint ronda felhő, tűzhely-istenekre ül. {775}

Türelmes Phoebus, száguldottál vissza bár,

nyugosztva délben égről elragadt napod,
későn hunytál ki! Szelve szét szülőtteit,
szagatja szennyes szájjal hús-vérét szülő.
Ragyog kenettől, bőven áznak fürtjei, {780}
s bortól bolond; de toroka gyakran elszorul
taszítva étket; egy szerencséd van csak ily
bajban, Thyestés: hogy bajodról mit se tudsz.
Odavész ez is majd. Térítette bár Titán
fogáját el, futtatva fordított uton, {785}
s koromsötét bár elborított csúnya bűnt,
korán leszállva napkeletről sűrű éj:
látnod kell mégis, napvilágra jó a baj.

(Sietve el)

KAR

Ó, fény látók meg a földkerekek úr- [170]
atyja, ki felkelsz, s huny ki sötét éj {790}
arany éke - hová fordítod utad,
hogyan Olympuson is sápad a napfény?
Orcád minek is feded el, Phoebus?
Késő alkony hírnöke, Vesper
nem hívja az éj örtüzeit még, {795}
s dőlven szekered napszálltra, nem int
befutott paripát fogni ki hámból:
s hármass kürtész¹⁹ nem hirdeti még:
fordul a nappal s éjbe hanyatlik.
Koraest-vacsorán földműves ámul {800}
még nem lankadt ökrei mellett.
Égen ragyogó, mi riasztott el,
s kergette kiméért útszakaszukról
el paripáid? Tán a Gigasok
felfeszítették Dis börtönjét {805}
s harcra hevülnek? Sebzett Tityus
szítja szívében, ha erőtelen is,
rég haragját? Elgördítven
a hegyet, szabadult keble Typhoeusnak?
Phlegré hada²⁰ tán, amaz ellenség {810}
égre utat tör, s thessál Pelion
tetejére taszít thrák hegyet, Ossát?
Kiszabott törvény a világban enyész?
Se nyugat nem lesz, se kelet többé?
S ki az istennek gyeplőt odaad, {815}
ősanya Hajnal, kora órától
harmatos, ámul mezsgyéi fölött
dült birodalmán: nem tud lankadt

¹⁹ a görögök három szakaszra osztották a nappalt. A három kürtész a harmadik harmad beköszöntét jelezte.

²⁰ a gigasok, akik fellázkodtak az istenek ellen, a Pelion-hegy tetejére rakták az Ossát, és úgy akarták elérni az Olympust.

naplovakat megmártani, gőzzel
párolgókat, s mosni sörényük. {820}
Új vendékként a Nap is hüledez
Hajnal láttán, mikor ő nyugoszik,
de parancsszava szól s száll le sötétség, [171]
éj noha nincs még; egy csillag sem
jó fel, az égbolt tüze nem hunyorog, {825}
s nem kerget a Hold szét komor árnyat.
Ám bármi is ez, legyen éjjel már!
Remegünk, remegünk, szörnyü szorongás
markolja szivünk, hogy megrendül
sorsa betelvén, ég-föld s leomol, {830}
s borít újra Chaos, az alaktalan el
istent, embert, s hogy a Természet
elnyeli földünk újra s a tengert
s csillagos ékű menny boltozatát,
s csillagképek vezetője sem ad {835}
nyárnak, télnak színt, ki, ha felkel,
örök izzással kormányoz időt;
s futván szemközt phoebusi lánggal,
éj rémét nem kergeti Luna
s gyepelőkkel sem győz le fivért,²¹ bár {840}
pályát rövidebb görbületen fut,
s egybecsapódó isten-csapatok²²
vesznek az űrbe.
S ívelt út, szent csillagoké, mely
tovafut ferdén s égöveket szel {845}
s állatkört hord, szabva ki évet:
hullva le, hulló csillagokat lát.
Kos, mely még nem tünde tavasszal
vásznat kifeszít langy Zephyrusnak,
lezuhan tengerhabba, hol egykor {850}
hordozta nyakán nyúlszivü Hellét;
s ő is, Hyadest fénylő szarván
hordó Bika-kép, rántván le a Rák
kerek ollóit, s Ikreket, esvén;
s az Oroszlán is, nyár tüze perzselt {855}
zuhan égboltról, ama herculesi;
zuhan elszállt Szűz²³ újra a földre, [172]
s tányérjaival Mérleg, a pontos,
s rántják le tüzes Scorpio képét;
és agg Chirón, aki Phthia-beli {860}
tollas nyilakat tartogat íján,
íj pattantán veszti nyilát mind;

²¹ a Napot, bár az hosszabb pályán fut, mint a Hold.

²² a bolygók, melyek az istenek nevét viselik.

²³ Astraea, az igazság istennője, aki az aranykorban az emberek között élt, később azonban az emberek bűnei miatt elhagyta a földet.

szívós teleket ki lezúdít, a zord
Bak, az is lezuhan, szétzúzva, legyél
bárki, a Kannád;²⁴ s tűnik a végső {865}
csillagkép is véle: Halacskák.
S elnyeli örvény Göncöl szekerét,
tengerhabban mely sose fürdött,
s két Medve között őt, a sikamlós
Kígyót is, mely, mint folyam, óriás, {870}
s nagy Sárkánnyal tőbeli szomszéd
kis Kutya farkát, mely a jégbe fagyott;
s Göncöl szekerét renyhén őrző
őr is fut alá, az Ökörhajcsár. -
Ily sok korszak múltán mi vagyunk {875}
méltók, mireánk rogy, sarkából
dőlvé ki földünk?
Épp ránk zúdul majd a világvég?
Ó, mily baljós csillag alatt is
szültek! Mi magunk úztük, mi szegény {880}
öregék, vagy enyész a Nap el? Távozz,
zokszó, szepegés! Meghalni ki nem
kíván, szörnyű életsóvár,
ha ledől a világ! [173]

Ötödik felvonás

ATREUS

(pompás öltözetben, szolgálától kísérve megjelenik)

A csillagokban járok minden lény fölött, {885}
s menny boltjai büszke homlokkal verdesem.
Király fővegje most enyém, most ősi trón.
Az églakókat hagyjuk: vágyam teljesült.
Jól van, s elég ez bőven immár nékem is.
De mért elég? Gyerünk, apát lakatni jól {890}
gyerekhullákkal! Szégyenérzet, mit se tilts,
leszállt a nap. Gyerünk, az égbolt míg sötét!
Csípném csak el, kik szöknek, istenségeim,
erővel visszahozva, bosszum asztalát
hogyan lássa mind! - Elég, ha apjuk látja majd. {895}
A nap habár letűnt, elúzódom én neked
a vaksötétet - abban búvik el bajod.
Soká heversz vendégeskedve gondtalan,
vidám arccal! Bőven belaktál máris ám,
s bőven boroztál; tűrjön el csak ily csapást {900}
józan Thyestés!

(Szolgáihoz)

Tárd ki tornyom ajtait,

²⁴ a Vízöntő csillagképre vonatkozik.

rabszolga-raj: ragyogjon házam ünnepin!
Gyönyörködtet, gyerekfejet meglátva majd
hogy váltja színét, fájdalom mi szót fakaszt
száján, hogy dermed döbbenettől teste meg, {905}
alélva lelke. Munkámnak gyümölcse ez.
Ne bajban, ámde bajba esni lássam őt!

(Szélesen kitárulnak a palota ajtószárnyai)

Kitárva fáklyafényben úsznak termeim. [174]

S ő ott hever, borítja bíbor és arany,
balján nyugosztva borgőzös fejét. Böfög. {910}

Királyoknak-királya, én, magasztosabb
az églakóknál! Túlszárnyaltam óhajom.

Belakva, bő ezüstkupából bort iszik.

Italt ne sajnálj! Jut még ily sok áldozat
véréből; Bacchus óborának bíbora {915}

elrejt; bontsuk ily pohárral asztalunk.

Övéinek vérét vegyítve ám igya:

az enyém is itta volna? Dalra zendített
vidám szóval: nem úr eléggé már eszén.

(Észrevétlenül fivére háta mögé kerül)

THYESTES

Hosszu bajoktól betegült kebelem, {920}

tégy félre te már gondot, emésztőt!

Tovafusson bú, tova félelem is,

tova számkivetett utitársa, riadt

szörnyű szegénység, sorsvertre szakadt

szomorú szégyen. Hova hullsz le, ne nézd, {925}

csak, hogy honnan. Nagy szó, csúcsról

mélybe ha csúsztál, a lapályon jól

lábadon állasz. Nagy szó, míg rád

zápora zúdul bajnak, ronccsá

tört birodalmaid súlyát túród {930}

nem hajtva fejet, nem nemtelenül

s mint rossz-letepert, rád dőlt romokat

szálfa-erős, hordsz. - Űzd el balsors

fellegeit már, inséges időd

sebhelyeit mind sarjassz be, kacagi {935}

ragyogó arccal víg sorsra s avult

komor arculatod vesd le, Thyestés! –

De kíséri közös hiba mind a szegényt:

víg sorsukban hogy sose hisznek,

s ha szerencsájük rájuk ragyog is, {940} [175]

örömöt restell minden nyomorult.

Mért vonsz te külön, mért tiltasz öröm-

napon ünnepelést, vaktába fakadt

fájdalmam, mért sarkallsz sírnom?

Mért is riogatsz, hogy koszorúz ily {945}

szépszirmu virág? Riogat, riogat:

főmről a tavasz rózsája perreg.

Balsam borított fürtöm, a fénylő
mered égre hamar-riadalmamban,
s arcomról ím könnyzapor esőz {950}
akaratlan, a szóm sóhajba hal el.
Könnyezni a bús szeret otthonosan,
sóváran eped, sírni sanyargó.
Keserű zokszót zúgnom esik jól,
lecibálni Tyrus bíbora festett {955}
rongyom esik jól, s nagyot ordítanom.
Sejtő lelkem jelzi közel gyász
jöttét, s a vizályt jósolja korán:
szörnyű szélvész riogat tutajost
így, ha türemlik szélcsendben a tenger. {960}
Ostoba, mily gyászt látsz, mi zavargást
képzetedben? Higgy a fivérnek
tenkebeledben! S bármint legyen is:
vagy hebehurgyán, vagy későn félsz!
Nyomorult, úzzem bárhogy, a kóbor {965}
rémület átjár, szemem ok nélkül
hirtelen ömlő könnyár lepi el.
Szomorú vagy ijedt vagyok-é, vagy öröm-
könnyeket ejtek?

ATREUS

(fivére elé toppanva hirtelen)

Testvérem, egyetértve üljünk ünnepet! {970}
Erősítésül íme, itt királybotom,
szilárdítván a béke hív kötelmeit. [176]

THYESTES

(felriadva)

Beteltem bőven étkekkel, be borral is.
Gyönyöröm csak az tetézhetné, ha engeded,
enyéimmal hogy örvendezzem boldogan. {975}

ATREUS

A te oltalmadban, itt vannak szülötteid
s itt is maradnak, hidd: nem orzom tőled el
egy porcikájukat sem! Áhított fejük
adom s velük betöltöm apjuk teljesen.
Jóllaksz, ne félj! Mostan családom közt vidám {980}
fiúasztalnál áldozgatnak ünnepin.
De majd hivatnak. Vedd ez ősi kelyhet át
Bacchusszal!

THYESTES

Átveszem, mit kínál asztalod.
Áldozunk ősi isteneknek bort előbb,
aztán ürítsünk kelyhet. Ám mi ez? Kezem {985}
ellenzi; nő a súly, lenyomja jobbomat.
Ajkamra véve ím, kiszökken Bacchus is
s az államon lecsorran megcsalt szám körül.
De még a föld is ing, az asztal felszökell!

A tűz alig pislákol, sőt, a súlyos ég {990}
nappal meg éj között siváran megkövül.
Mi ez? Megrendül még a mennybolt is, remeg
mindegyre; gyúl sűrű sötétnél súlyosabb
homály, rejtőzik éj az éjbe, csillag is
szökik. Kerülje, bármi ez, fivéremet, {995}
esdek, s szülöttem: szakadjon förgeteg
silány fejemre! - Add ki már szülöttem.

ATREUS

Adom, s egy nap se tépi tőled őket el.

THYESTES

De mily zavargás háborítja gyomromat?

Mi fortyog bennem ? Túrhetetlen terhe nyom, {1000} [177]

s keblem sóhajt, de nem saját e sóhajom.

Jertek, magzatjaim, szülőtök hív szegény,

jertek! Ha látlak, fut belőlem fájdalom.

Honnan beszélnek?

ATREUS

(felfedve Thyestes előtt fiai fejét)

Karod ölelni tárd, apa:

megjöttek ők. Magzatjaid felismered? {1005}

THYESTES

(felhördülve)

Felismerem, fivérem! Túrve hordsz-e, Föld,

ily förtelmet? Kettérepedve nem merülsz

az alvilági Styxbe, roppant résen át

királyságot s királyt az űrbe nem ragadsz?

Nem forgatod fel, talpkövérről döntve le {1010}

e házat és Mycenaet? Tantalus körül

állhatnánk már mi ketten! Rontsd le rácsaid,

s ha alvilágon s őseinken túl akad

egy zug, taszíts e völgybe minket, rémitő

katlanba, s ott beásva zúdítsd ránk egész {1015}

Acherónt is! Ártó lelkek settenkedjenek

fejünk fölött, s a lángörvényü tűzvörös

Phlegethon a számüzöttek völgyén zúgjon át

izzó iszappal hömpölyögve féktelen! -

Nem mozduló Föld, lomha testtel tespedel? {1020}

Fut az églakó is.

ATREUS

(Thyestes elé veti fiai kézcsontjait)

Vedd csak őket szívesen,

soká epédttél értük! Fel nem tart fivér:

örülj, ölelgesd, csókolgasd mindhármukat!

THYESTES

Ez hát az eskü, szívesség, fivéri szó?

Így gyúrsz le bosszút? Nem könyörgök, mint apa {1025}

épségükért, de kérlek, mint fivér fivért -

megadhatod, s bünöd, bosszúd se csorbul így -

adj sírt nekik, s meglátod, máris égnek el! [178]
Nem birtokolni kérem őket, mint apa,
de tűzre tenni. {1030}

ATREUS

Birtoklod, mi megmaradt
szülötteidből, s birtokold, mi nem maradt.

THYESTES

Tán vadmadárnak martalékul fekszenek?
Fenevadnak tán s dúvadnak őrzöd étekül?

ATREUS

Magad etted meg, szentségtelen, szülötteid.

THYESTES

(feljajdulva)

Ez undorított istent, kergetett napot {1035}
keletre vissza! Mit kiáltsak, én szegény,
miféle jajpanaszt? Mi volna szó elég?
Levágott főket látok és kézcsonkokat
s törött lábszárakról leszabdalt lábakat:
ez az, mit éhes apjuk el nem nyelhetett! {1040}
Gyomrom forog, s bűnöm belémrekesztve küzd
kiúttalan, s szabadba szökni rést keres.
Fivér, add kardod ! Rengeteg vér ráragadt
véreimből; nyisson véreimnek rést a vas!
Írígyled kardod? Konduljon melldöngetés {1045}
bezúzva keblem! - Fékezd, átkos, öklödet:
kíméljük árnyuk. - Ó, ki látott ily gonoszt?
Milyen nomád, vendégriasztó Caucasus
vad szirtjein lakó, vagy Cecrops-földi rém
Procrustes? Én, szülő, hús-vérem terhelem {1050}
s hús-vérem engem! Gaztettnek mi szab határt?

ATREUS

Csak oly gaztettnek szabsz határt, mit elkövetsz,
nem, mit viszonzol. Még ez is kevés nekem.
Öntöttem volna szádba langyos vérüket
sebükből, hogy míg élnek, nedvük addig idd! {1055}
Siettemben megcsaltam gyűlölségemet. [179]
Sebző vassal lesújtva, oltár lépcszején
megöltem őket, engesztelve tűzhelyem
esküdt ölessel, s holttestükről tagjaik
lecsonkoltam s aprítva össze, fortyogó {1060}
rézüstbe szórtam, vagy szelíd parázs fölött
pirítgattam; kezük-lábuk meg izmaik
leszeltem élve, s nyurga nyársra szúrt belük
míg bőgni láttam, enkezemmel raktam én
a tűzre tápot - megtehetette volna bár {1065}
mindezt az apjuk; kútba hullt gyász: sarjait
szentségtelen szagatja szája, nem tudó
a nem tudókat.

THYESTES

(öklét az égre emelve)

KacsARINGÓS partszegély
ölelte tenger, halld e bűnt, s ti, istenek,
akárhová futottatok! Halld, alvilág, {1070}
halljátok, földek s Tartarusnak éjjele,
sűrű, sötét ködű, neszeid meg zokszavam!
Terád maradtam, én siralmas, csak te látsz,
csillagtan te is; nagy átkom nem gonosz.
Magamnak mit se kérek - és mi volna még {1075}
becses nekem? Nagy átkom égre felkiált:
te menny legfőbb királya, légi csarnokok
erős parancsolója, szörnyü felleget
torlassz az égvilágra, szítsd mindenfelől
szelek vizsályát, mennydörögj körös-körül, {1080}
s nem könnyű kézzel, ártatlan házakra mely
apró nyilat szór, ámde mely hegyóriást
hármat leront s hegyóriásként tornyosult
gigasokat - fegyvert olyat végy most elő,
s villámtűzet vess! Bosszúból letűnt napért {1085}
tűzet zudíts, az ég elorzott nappalát villám
világa váltsa fel! Ne késs soká:
igen nagy vétünk van; s ha nem, van énnekem! [180]
Engem teríts le, háromágu tűznyilad
e keblet üsse át: apjuk, szülötteim {1090}
ha máglyasírnak adni vágyom, énnekem
kell ím elégnem. Églakót nem háborít
mi sem, s gonoszt nem sújt le isten fegyvere?
Maradjon éj, borítsa bűnök tengerét
örök sötéttel! Nincs egyetlen zokszavam {1095}
Titán letűntén.

ATREUS

Most dicsérem két kezem,
most nyertem illő pálmalombot! Kárba vész
a bűn, ha nem bógsz! Most születnek majd, hiszem,
magzatjaim, most mos le mocskot hitveságy.

THYESTES

Mi vétke sarjaimnak? {1100}

ATREUS

Hogy tieid ók.

THYESTES

Fiút apáért?

ATREUS

Megvallom, s mi jólesik: saját sarjad.

THYESTES

Tanúim tűzhely-istenek.

ATREUS

Mért nem menyegző-istenek?

THYESTES

Szemet szemért?

ATREUS

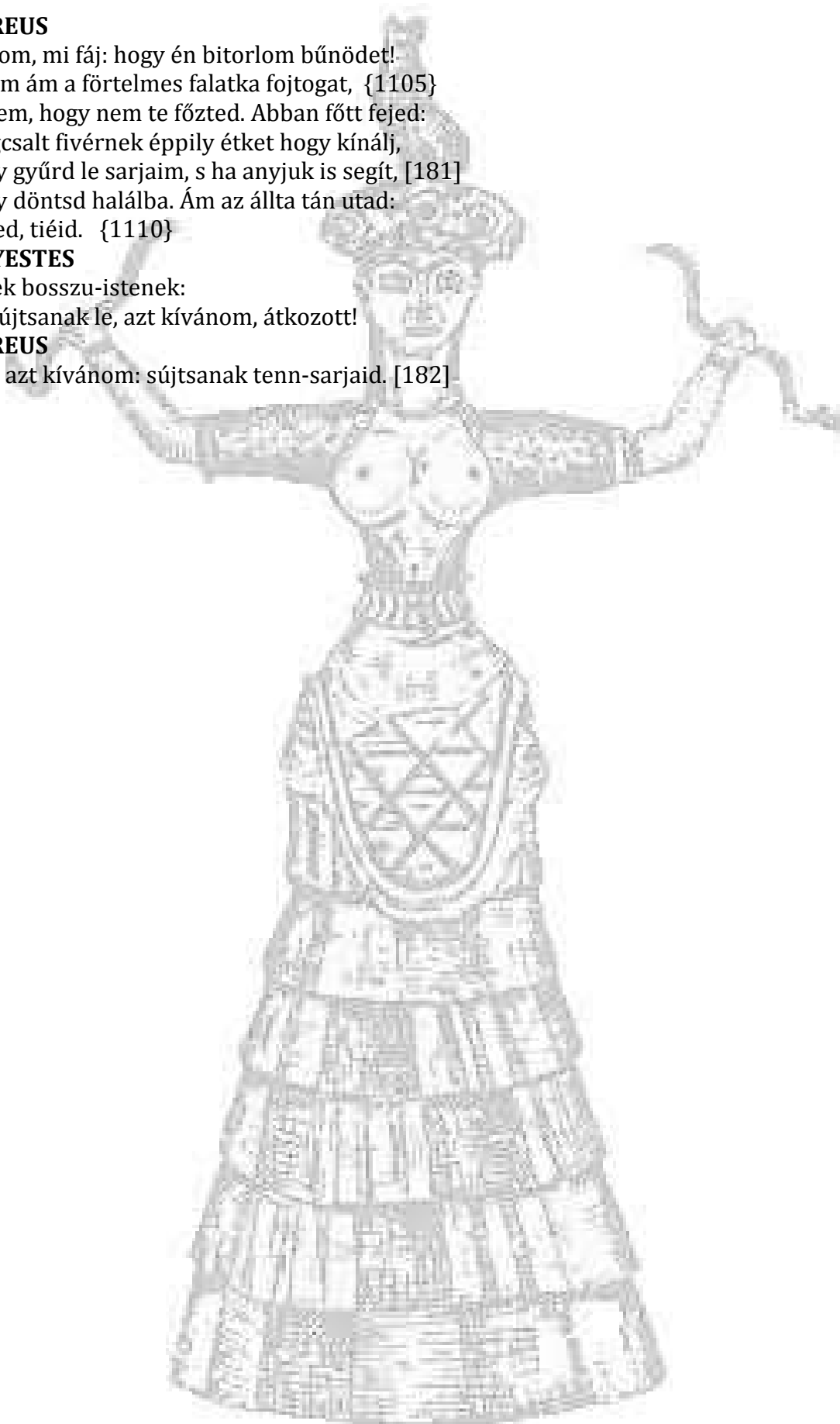
Tudom, mi fáj: hogy én bitorlom bűnödet!
S nem ám a förtelmes falatka fojtogat, {1105}
hanem, hogy nem te főzted. Abban főtt fejed:
megcsalt fivérnek éppily étket hogy kínálj,
hogy gyúrd le sarjaim, s ha anyjuk is segít, [181]
hogy dönts halálba. Ám az állta tán utad:
hitted, tiéd. {1110}

THYESTES

Élnek bosszu-istenek:
ők sújtsanak le, azt kívánom, átkozott!

ATREUS

S én azt kívánom: sújtsanak tenn-sarjaid. [182]

Octavia

Fordította: Kárpáthy Csilla

Szereplők

OCTAVIA
OCTAVIA DAJKÁJA
SENECA
NERO
TESTŐRPARANCSNOK
AGRIPPINA ÁRNYA
POPPAEA
POPPAEA DAJKÁJA
HÍRNÖK
Római FÉRFIAK KARA (*Octavia hívei*)
RÓMAI Férfiak kara (*Poppaea hívei*)
KATONÁK

Szín

Róma, a császári palota csarnoka

Idő

Kr. u. 62

Első felvonás

OCTAVIA

Messzire űzi a csillagokat már
hajnalhasadás, felkel Titán,
ragyogó sugarú, s mennyboltra derít
fénylő nappalt.

Nosza, kit tenger baj emészt, nyomorít, {5}
zakatold zokszód szüntelen immár!

Tégy Alcyonén, tenger madarán,
tégy Pandión szárnyasain túl:¹

hisz a sorsuknál sorsod szomorúbb!
Ó, édesanyám, sokszor siratott, {10}

¹ a férje haláláért bánkódó Alcyonét jégmadárrá, Pandion gyilkos leányát, Philomélát pedig fülemülévé változtatták az istenek.

búbajom első kútfeje, lányod
bús sírását halld, árnyakban
érzés ha maradt! Mért hogy Clotho
öreg ujjaival sorsom fonálát
hamarabb ketté nem szakította, {15}
mielőtt búsan sebeid láttam
s arcod, melyre a rút vér csordult!
Ó, gyászos fény nékem örökké
már azidőtől,
ó, gyűlöletesb, mint síri sötét! {20}
Túrtük mi gonosz mostoha gáncsát,
ádáz haragot, zord arculatot.
Ó vitt legelői, ó, vészes Erínys
lakodalmamon is Styx-beli fáklyát,
s ő gyilkolta le gyászos apámat, {25}
ki uralta imént még a világot
túl tengereken, [185]
s megfutamodtak tőle britannok,
vezetőink közt sosem ismert nép,
független előbb. {30}
Jaj, feleséged csele ölt meg, apám,
s most halva heversz, s házad, gyereked
zsarnok koronás rabja-cselédje.

OCTAVIA DAJKÁJA

Ki csillogástól elvakulva, csábító
udvar törékeny kincsein báméskodik, {35}
tekintse az Fortúna hirtelen kitört
forgószelétől dúlt dicső családokat:
utódját Claudiusnak! Ó volt úr, apád
a föld kerekjén, néki hódolt oly soká
szabad Óceán, hajóit hordva zsémbesen. {40}
Ó tört igába elsőnek britannokat,
sereg hajót új tengerekre ő terelt,
s vad népfajok közt, háborgó hullámokon
ki ép maradt, a hitves bűne ölte meg;
őt meg fiáé; s mérgezéssel oltja ki {45}
öcséd gyertyáját, s nővérük, ki hitvese,
búsul szegény, haragja forr s erőtelen
leplezni súlyos bánatát; mindegyre fut
a durva férj elől, s hasonló gyűlölet
emészti tűzzel férj urát is lángolón. {50}
Hiába csordít hű rokonszónk balzsamot
fájó szívére: jótanácsunk elveti
vad fájdalmában, s lelke meg nem fékezi
nemes haragját, rosszra rosszat így tetéz.
Jaj, aggodalmunk borzadályos bűnt gyanít! {55}
Hárítaná az istenek kegyelme el!

OCTAVIA

Ó jaj, e balsors! Nincs ily keserű
kín, mint az enyém!
Te is értél gyászt, Électra, ilyet, [186]
de sirathattad búsulva megölt {60}
édesapádat,
s igen, állhattál bosszut öcséddel,
kit a gyilkos elől rejtett el a hű
testvérszeretet.

Tőlem gyászt is tilt a szorongás, {65}
s elfojt, ha cudar sors elragadott
szüleim siratom s letarolt kisöcsém;
ő volt egyedül halvány vigaszom
sok siralom közt s a reménységem.
Most gyászom túlélve, magam {70}
tengődöm, nagy név üres árnya.

DAJKA

Leányom bús hangja ütötte
vén fülemet meg. Késleltet-e még
aggkor, noha rest, lépni szobádba?

OCTAVIA

Fogd fel a könny zuhatagját, dajkám, {75}
fájdalmam hű társa-tudója!

DAJKA

Ily tenger búbajtói mely nap szabadít, te szegény?

OCTAVIA

Styx árnyaihoz mely lebocsát majd.

DAJKA

Mindezek, esdek, távol legyenek! {80}

OCTAVIA

Most végzetem és nem imádságod szabja ki sorsom.

DAJKA

A lesújtottnak kegyes istene ad
jobb napokat még; csak te hizelgő
bájjal szelídítsd s búvöld el urad! {85} [187]

OCTAVIA

Elbűvölnék tán vad oroszlánt
s tigrist hamarabb a cudarszívű
vad zsarnoknál.
Gyűlöl nemesebb vérbeli sarjat,
megvet az istent, embert egyaránt, {90}
s ön-sorsának se kovácsa, melyet
nagy bűnök árán szörnyű szülője
őrája hagyott. S ha a hálátlan
szégyell is utált anyja kezéből
átvett koronát, s ha halál is a díj {95} [331]
hálából ily szívességért:
bitorolja e nő mégis e címet
holta után is minden időkig.

DAJKA

Haragos kebelű, fojtsd el e szókat!
Hebehurgyán szólt szót ne szalassz ki! {99b}

OCTAVIA

Ha túrhetőt túrnék is, nem vet más soha {100}
keserveimnek véget, mint a bús halál.
Anyám leszúrták, elragadta bűn apám,
öcsém megölték; bánat és gyász elborít
s a bú emészt; utál uram, s rabszolganő²
reám tiport; nem élvezem már életem. {105}
De szívszorongva nem haláltól rettegek,
csak ármánytól. Ne sújtsa sorsom rágalom:
vígan halok meg. Kínhalálnál kínosabb
zsarnok vad arcát látnom, döllyfös-duzzadó
nekem, szegénynek, s túrnöm adáz csókot is, {110}
s félnem parancsát, s még kedveskedéseit
sem tűri el bűm bűnösen megölt öcsém
halála óta! Most bitorlón ül helyén
s örvend a sorsán, bűnre bujtó szörnyeteg.
Testvérem gyászos árnya gyakran leng elém, {115} [188]
ha éj nyugalma meglazítja tagjaim,
s elnyomja álom sorvadó, kisírt szemem:
fegyverzi füstös fáklya gyenge két kezét,
s fivérét arcul sújtja ellenségesen;
hálószobámba fut be máskor reszketőn, {120}
de üldözője karjaimból tépve ki,
kardját dühödten oldalunkon átdöfi.
Elúzi ekkor álmom szörnyü borzadály,
s csak újra gyászba, rettegésbe dönt, szegényt.
A gőgös ágyast add ehhez, ki tündököl {125}
családi kincseinkkel; ennek kedvezett,
ültetve anyját Styx-hajóra jó fia,
s amint kilábolt rút hajótörés után,
megölte vassal őt a tengernél vadabb.
Menekvést hogy reméljek ily gaztett után? {130}
Feldúlja győztes ellenfél nászágyamat,
s oly égve gyűlöl, hogy gyalázat díjaként
a férfitől hitves fejét csikarja ki.
Árnyékvilágból szállj, apám, fel, és segítsd
lányod, ki szólít, vagy repedjen szét a föld, {135}
s a Styx-örvénybe nyiss utat lehullanom!

DAJKA

Hiába szólítod szüldőnek szellemét,
szegény, hiába! Gyermekeire gondja nincs
árnyak között; saját fiánál, lám, tudott
jobban szeretni más vérből sarjadó fiat, {140}

² Acte, aki Nero szeretője lett.

s fivére lányát, elcsábulva, hitvesül
bús fáklyafénynél vitte ágyba bűnösen.
Ebből eredt bűn garmadával: cselszövés,
hatalmi téboly, borzalmas vérszomj, öles.
Nászágynál hullt a vő le, véres áldozat, {145}
nehogy menyegződdel hatalmas úr legyen.
Igen nagy vétek! Asszonyoknak játékszerű
adták Silanust, s rágalom vádlottjaként [189]
szennyezte vérrel ősök istenszobrait.
Ellenség tört rab házatokba, jaj nekem! {150}
Császár vejévé lett s fiává, mostohád
cseléből ő, a romlott lelkű ifju úr,
bűnök katlanja, s gyújtva nász-szövetneket
borzalmas anyja láncolt hozzá hitvesül.
S e nagy sikertől megvadulva, győztesen {155}
uralkodásra tört a szent világ fölött.
Ki számlálhatná vétkeiket, szentségtelen
reményeit, hízelgő sok fondorlatát
e nőnek, bűnök hágcsóin ki trónra tört?
A szent Kegység ekkor ment el reszketőn, {160}
s üres királyi házba lépett vad Viszály
öldöklő lábbal, s styxi lánggal szennyezett
szent istenszobrot, döntve természet jogát
s törvényt a porba; gyilkoló mérget kevert
urának hitves, s pusztult ő is csakhamar {165}
fia bűnéből. Te is heversz élettelen,
szegény fiú, kit mindörökké gyászolunk,
világ csillagja, Augustus-ház oszlopa,
Britannicus, jaj, immár csak por és hamu,
siralmas árnyék, kit vad mostohája is {170}
megkönnyezett, mikor tested hamvasztani
máglyára tettem, s Amorhoz hasonlatos
vállad meg arcod lángoló tűz nyelte el.

OCTAVIA

Öljön meg engem is, nehogy megfojtsam őt!

DAJKA

Nem adott a természet meg ily roppant erőt. {175}

OCTAVIA

Megadja bánat, bú, harag, gyász, fájdalom.

DAJKA

Inkább hízelgőn győzd le durva férjedet. [190]

OCTAVIA

Hogy feltámassza bűnnel elragadt öcsém?

DAJKA

Hogy ép maradj s utódaiddal egykoron
feltámaszd még apád házat, mely romba dől. {180}

OCTAVIA

Nem: más utódra vár az udvar; elsodor

szegény testvérem szörnyü sorsa engem is.

DAJKA

A nép hűsége bátorítsa lelkedet!

OCTAVIA

Vigasztal, mégsem orvosolja ez bajom.

DAJKA

Nagy a nép hatalma. {185}

OCTAVIA

De a császáré még nagyobb.

DAJKA

Tekint még hitvesére.

OCTAVIA

Tiltja ágyasa.

DAJKA

Mindenki meggyűlölte.

OCTAVIA

Férjem kedveli.

DAJKA

Nem hitvese még.

OCTAVIA

De máris az lesz és anya.

DAJKA

Örjög első fellángolásban ifju hév,
de lankad is hamar, s a rút szerelmi vágy {190}
nem tart soká; akár a lenge füst, olyan.

Örök szerelme tiszta hitvesnek marad.

Nászágyadat ki elsőnek szennyezte be, [191]

s ki ura szivén úr volt soká, a szolganő
most fél Nerótól. {195}

OCTAVIA

Mert elhódította más.

DAJKA

S ez porba sújtva emlékművet állított,
mely megvallott félelméről árulkodik.
A csalfa isten őt is cserbenhagyja majd,
szárnyas Cupido; bármily bájos is legyen,
s vagyonára bármily büszke: öröme röpke lesz. {200}

Túrt már el ilyen fájdalmat a menny
úrnője, mikor

roppant ég ura, istenek atyja
oly igen sűrűn váltott alakot,
hol tavi hattyú tollait öltvén, {205}

hol sidoni vezérbika szarvát,
s aranyesőként záporozott le;³

Lédé-csillag csillog az égen,
s az Olympuson ül, mint fia, Bacchus;

³ célzás Iuppiternek Lédával, Európával és Danaével való szerelmére.

nyeri el Hébét Hercules isten, {210}
s nem fél Iunó gyűlöletétől:
vő lett, ki előbb ellenség volt.
Mégis diadalt aratott ez a bölcs
égbeli hitves, s elfojtva dühét,
egymaga úrnő ama Mennykövezőn, {215}
felhő-nyoszolyán mennyei Iunó,
s föld-szült szépért el nem hagyná
Iuppiter immár légpalatáját.
Hát te, ki Iunó mása vagy itt lenn,
te Neró huga, hitvese, győzz le te is sok {220}
súlyos sértést!

OCTAVIA

Előbb vegyülnek csillagokkal vad habok,
tűzzel vizár, mennyboltozattal Tartarus, [192]
jó fény sötéttel, harmatos éjjel napvilág,
mint bűnös férjem rossz szívével en-szivem, {225}
megölt öcsémre emlékezve szüntelen.

Az ég parancsolója bárcsak ontaná
a gaz császár gonosz fejére mennykövét!
A földet vad villámmal sűrűn rázza meg
Neró, s szívünket szent tüzekkel rémiti {230}

meg új csodákkal: láttunk izzó üstököszt
az égbolton, mely baljós tűzcsóvát lövellt,
szekért amerre hajt, mikor leszáll az éj,
a rest Ökörhajcsár, kit Medve zuzmaráz.
Megront eget-leget gonosz lehellete {235}
e vad vezérnek; csillagok zuhintanak
népekre vést, ahol csak úr e gyászvezér.

Nem szült, Typhón, ily szörnyetegnek Földanya
egykor, haraggal eltaszítva Iuppitert!

E bűzös dögvész, isten-ember-üldöző {240}
az églakókat templomukból úzta ki,
polgárait honukból; öccse életét
ontotta s anyja vérét - s látja még a fényt
e gaz, szuszog, s az életét is élvezi!
Ó, mennyek atyja, győzhetetlen mennyköved {245}

király-kezedből vaktában mért hullatod?
Ily bűnös ellen jobbod mért áll tétlenül?
Bűnösségéért bár lakolna meg Neró,
a kakukkfiók, Domitiusnak magzata,
ocsmány igába tört világnak zsarnoka, {250}
ki Augustus nevet mocsokkal meggyaláz!

DAJKA

Elismerem, nászágyadhoz méltatlan ő,
de csak hajolj meg végzeted s a sors előtt,
leányom, esdek, s durva férjurad dühét
ne ingereld föl! Támad egykor még talán {255}
egy bosszu-isten, s rád is boldog nap derül. [193]

OCTAVIA

Családunkat rég sújtja már az istenek
súlyos haragja: első volt gonosz Venus,
ki megőriztette szánalmas szülőanyám,
s parázna nászt mint asszony ült az esztelen, {260}
minket s urát feledve, törvényt vetve el.
Oldott sörényü, kígyókkal körültekert
bosszú-Erinys jött e styxi nászra, hogy
vérrel kioltson elrabolt szövétneket,
s császár szívében szítson ádáz, vad dühöt {265}
szörnyű ölésre: szablyavas kaszálta le
szegény szülőnket, aj! halála gyászba vont
örökre; s elragadva férjét, kisfiát
az árnyvilágba, dőlt elárult háza le.

DAJKA

Siránkozással most kegyes gyászt fel ne szíts {270}
s ne háborítsd szülőanyádnak szellemét,
ki tébolyáért meglakolt már súlyosan!

(Mindketten el)

I. KAR

Mily hír zakatolt most a fülünkbe?
Legyen ám csak üres pletyka, hazugság,
hamar elkiabált vaklárma, e hír! {275}
Ó, csak a császár szentélyibe új
mátka ne lépjen, s a hitese feleség
tartsa a tűzhely-isteneket meg,
s szent békéért szüljön utódot
békén nyugvó föld örömére, {280}
s őrizze hírét Róma örökké!
Úrnó a fivér nászágya fölött
mennyei Iunó; s kinek Augustus
nyoszolyája jutott, palotájából
huga száműzött? Mit is ér akkor {285}
jámbor kegyelet, mit az isten-apa, [194]
mit a szüzesség s a szemérmesség?
Ámde magunkról ne feledkezzünk!
Halva vezérünk, s cserbenhagyjuk
mi is árváit, rettegve vadul. {290}
Mily hősi erény élt ős-eleinkben!
Hős rómaiak, Mars nemzeteként
bennük igaz Mars-vér folyt azidőn.
Számkivetették ők Rómából
büszke királyaik; életedért, szűz, {295}
bosszút álltak:
édesapád keze szúrta szíven egykor,
csakhogy ne viselj szomorú rabigát,
s el ne ragadjon díjmul a győztes
vad bujasága. {300}

Érted is átkos háboru tört ki,
Lucretia-lány,⁴ te szegény, ki saját
magad ölted meg, hogy a vad zsarnok
porba gyalázott. Iszonyú bűnért
felesége lakolt Tarquiniusszal, {305}
Tullia asszony,⁵ ki lemészárolt
apja tetemjén száguldott át
szörnyü szekérrel, s elorozta a roncs
tagokat gonoszul máglya tüzétől. –
Láttunk mi is ily szörnyű gonosztát, {310}
mit fiu művelt: gyász gályára
csalta a császár anyját csellel.
Tyrrhén-tenger-mélybe taszítván:
s a parancsra kifut sietőst a hajó
csöndes révből; {315}
evező csattog, cseng tőle a víz;
és amikor mély tengerre suhan,
kétfelé roppan s ing a hajótörzs,
süllyed a léktől s elnyeli örvény.
Csillagokig csap rémes üvöltés {320} [195]
s vele asszonyias sírás-rívás;
minden szem előtt szörnyű halál leng,
végvesztézből ki-ki futni akar:
ez a roncs fahajó deszkáin csüng,
s hullámot szel szín-meztelenül; {325}
az eléri megint úszva a partot;
ám sokakat balsorsa lesüllyeszt.
Meggzagatván ráncos köpenyét
s megtépve haját, ime, Augustánk⁶
bánatosan sír. {330}
S mert túlélnie semmi remény már,
égő dühvel s megtörve kiált:
„Így hálálod meg nekem oly nagy
szívességem, férfiszülottem?
Efféle hajót érdemlek bíz, {335}
ki fogantalak és életet adtam
néked, s Caesar-címet, koronát
én, eszelős nő!
Vesd Acheronból szemedet fel, uram,
csak leld örököd, hogy lakolok meg! {340}
Hiszen én vagyok az, ki megölt, te szegény,
végül fiad is sírba taszítva.
Méltán sietek siri árnyadhoz
temetetlenül én,
s elborít ádáz tengeri tajték!" {345}

⁴ Lucretia meggyalázása a római királyok elűzésének egyik okozója volt.

⁵ Servius Tullius római király lánya.

⁶ a császár anyja, Agrippina.

Így szól, s szájon csapja a hullám,
s im alámerül, ám felbukkan a sós
tengeri habból; félelmében
tenyerével evez, de a fáradság
megtöri, s ernyed. - Lappangva maradt {350}
hűség a szívek mélyén: a halált
megvetve, sokan merték segítő
kezüket nyújtani úrnőjüknek,
bár erejük megtörte a tenger, [196]
s karja ha lankadt, szavuk ösztönzött, {355}
kezük érte kinyúlt.

Ám mire volt jó
hullámsírból megmenekülnöd?
Vas szablyával kaszabol le fiad,
s e gonosz tettét el nem hihetik
késő századok, el nem utókor. {360}
Kesereg s őrzöng, hogy a tengerből
anyja kilábolt,
s bűnre tetéz bünt iszonyút a gálád:
rohan anyja nyakát szegni, szegénynek
sebbel-lobbal s nem tűr akadályt. {360}
Testőr katonát küld ki parancssal,
úrnőt ki szíven szúrja vasával.
S már haldokol ő s kéri a gyilkost
a szerencsétlen, hogy ölő kardját
mártsa hasába: {370}
„Jó vas szablyád ide szúrd, ide!” szól.
„Mert ily szörnyet hordozni tudott!”
Ily szót szólott,
s akkor végső sóhajba vegyült
szomorú lelkét szörnyü sebén át {375}
ím kilehelte. [197]

Második felvonás

SENECA

(egymagában)

Miért emeltél égis, ó, mindenható
Fortuna, csalfán hízelegve, bár szerény
sorssal beértem? Hogy nagyobbat essem így
magas tornyodból, s látva lássak ennyi vészt? {380}
Rejtőzni jobb volt gyűlölettől távol, ott
a zátonyok közt Corsicának tengerén,
szabad szívvel, függetlenül hol perceim
tanulmányoknak szentelhettem szüntelen.
Be szép is volt eget szemlélni! Ős anyánk, {385}
a természet, roppant remekmű mestere

nem szült nagyobbat nála; és szent Nap-kocsit
s a mindenség mozgását, éjbe fordulót,
bolygók övezte Hold korongját, tágas ég
káprázatos fényét, mely messzi tündököl. {390}
Ha elvirágozik és vak úrbe hull megint
e nagy világ, a végnap akkor eljövend,
gonosz fajtánkra rárogyasztva romjait
az égnek, és új nemzedéket szülve majd
megújhadón, melyet csak ifjan hordozott {395}
a föld, mikor Saturnus volt az ég ura.
Igazság istennő, a nagyhatalmu szűz,
ki szent Hűséggel égből földre küldetett,
uralkodott a földlakókon nyájasan.
Nem ismertek se háborút, se harsogó {400}
vad harsonát, se városvédő kőfalat
akkor, se fegyvert; járható volt minden út
mindenkinék, s együtt élveztek közvagyon. [198]
S termőolét a boldogságos Földanya
önként nyitotta meg, kegyes szülöttitől {405}
nem háborítva. Ám egy újabb nemzedék,
nem ily szelíd, tűnt fel; s sarjadt a harmadik, [341]
új mesterségek mestere, mégis istenes.
S egy nyughatatlan jött utána, mely vadat
hajszozni mert, s nehéz hálóval víz alól {410}
halat kifogni, lépre csalni vadmadárt
törékeny nádi síppal, törbe ejteni
sodrott hurokkal dúvadat, szilaj bikát
igába fogni, eke vasával szántani
az addig szűz rögöt, mely ím, gyümölcseit, {415}
felsértve, mélyen szent ölébe rejti most.
De Földanyának egy silányabb nemzedék
méhébe bújt kiásni súlyos vaskövet
s aranyrögöt, s fölfegyverezte vad kezét,
s országot osztott, vonva mezsgyét, sokfelé, {420}
s sok új várost rakott, vigyázta más lakát
saját kardjával, vagy harácsért tört reá.
A föld színét vad erkölcsű lakóival
s vér-szennyezett kezükkel, ekkor hagyja el
Astraea szűz a csillagok legszebbike. {425}
S a földkerekség harci kedve egyre nő
s kincsszomja is; világra jó a Fényűzés,
e legnagyobb rossz, csábító dögvész, melyet
hosszú Idő növel s a súlyos Tévedés.
Ránk zúdul mind e bűn, a korszakok során {430}
mely felgyülemlett; súlyos század fojtogat:
a Bűn parancsol, őrzöng vad Szentségtörés,
s Paráznasággal rút Venus királykodik;
s a Fényűzés a földkerekség kincseit
kapzsin rabolva tékozolja győztesen. – {435}

De íme, villámsújtottként itt jön Nero
vad arccal. Mit forgat fejében? Borzadok! [199]

NERO

(a testőrparancsnokhoz.)

Nosza tedd parancsom! Küldj bakót: nyakazza le
Plautust, Sullát, s már hozza is leszelt fejük! {438b}

TESTŐRPARANCSNOK

Nem késve tüstént táborukban termek én.

(El)

SENECA

Nem illik így itélkezned rokon fölött. {440}

NERO

Igaznak lenni könnyű félelmetlenül.

SENECA

A félelem nagy balzsamírja irgalom.

NERO

Vezér legfőbb erénye: irtsa ellenét.

SENECA

Hon atyjának nagyobb, hogy óvja híveit.

NERO

Fiúkhoz illő oktató a jámbor agg. {445}

SENECA

Fékezzek inkább forróvérü ifjakat.

NERO

Elég eszem van már e korban, úgy hiszem.

SENECA

Csak az églakóknak tetszenének tetteid!

NERO

Bolond, ki fél oly istentől, kit ő csinált.

SENECA

Tiszteld, mit nem szabad megtenni, csak neked. {450}

NERO

Mindent megenged Jószerencsénk énnékem.

SENECA

Hamis istennő: ha hízeleg, ne higgy neki!

NERO

Tökéletlen, ki azt se tudja, mit szabad. [200]

SENECA

Csak tisztesség, nem féltelenség tesz dicsőt.

NERO

Gyöngét legyűr a nép. {455}

SENECA

Gyülölség összezúz.

NERO

Uralkodót vas őriz.

SENECA

Jobban hű szivek.

NERO

A császárt félni kell.

SENECA

De jobb, ha kedvelik.

NERO

Rettegjenek csak!

SENECA

Rossz, mit így csikarsz ki csak.

NERO

Tegyék parancsom!

SENECA

Rendelkezz méltányosan.

NERO

Magam döntök. {460}

SENECA

De szentesítse szód a nép.

NERO

S a megvetett vasszablya.

SENECA

Messzi űzd e bűnt!

NERO

Eltűrjem inkább, hogy kiontsák véremet,
s megvessenek, büntetlen rajtaműssenek?

Plautust, Sullát száműzetés se törte meg, [201]

nem törte számkivettetés: szívós dühük {465}

vesztemre cinkos cimborákat fegyverez;

de városunkban is maradt nagy táboruk
táplálni száműzöttek jó reményeit.

Gyanús sok ellenségemet kard irtsa ki:

kövesse kedves öccsét gyűlölt hitvesem, {470}

pusztuljon ő is! Bukjon az, ki polcon ül!

SENECA

Dicső kitűnni híres férfiak között,
megóvni hont, kímélni gyöngét, szűzien
vad öldökléstől, késleltetni bosszút is,
s a földön békekorszakot teremteni. {475}

Legfőbb erény ez, égbe ekként nyílik út.

Hon első atyja csillagokba így jutott,

Augustus isten, s templomokban tisztelik.

De őt soká dobálta szárazon-vizen

Fortuna, forgandó szerencse közt csatán, {480}

míg eltiporta atyja ellenségeit.

Neked vérontás nélkül adta istened
hatalmát s országlás gyeplőit bőkezűn,
bólintásodra bízva szárazat-vizet.

Gyászos gyűlölséget kegyes közhangulat {485}

legyűrt; senatus és lovagrend pártfogol,

s a népkegy és tanácsatyák ítélete

kiált ki békeszerzőnek s emberfajunk

urának, és hon atyjaként uralkodol

reményittas világon; őrizd meg neved, {490}
ezt kéri Róma, rád bízván polgárait!

NERO

Az istenek kegyéből szolgál Róma is,
senatus is nekem; s alázatos szavuk,
rimánkodásuk rettegés csikarja ki.
Mily dőreség kímélni dölyftől duzzadó, {495}
császárra, honra ártalmas polgárokat, [202]
mikor egy szavammal pusztulásba küldhetem,
ki csak gyanút kelt? Brutus íme jótevő
vezére ellen fegyverezte föl kezét,
s a verhetetlen hóditó, ki mind magasb {500}
tisztségre törve, már elérte luppitert:
Caesar, barátok rút bűnéből pusztul el.
Mily tengersok latin vért látott ömleni
megtépett Róma! Istenünk, Augustus is,
ki szent erénnyel érdemelt eget, be sok {505}
férfit kiirtott, ifjat, aggot szerteszórt
a föld színén, kik otthonukból szöktek el
rettegve vért s a Három Férfi⁷ pallosát;
de táblán állt megírva gyászos végzetük.
Tanácsatyák szószékre tűzött sok fejet {510}
láttak busongva, sírniuk sem volt szabad,
sem nyögniük, hogy szörnyü vér szennyezte be
a Közteret, s oszló orcák rút gennye folyt.
De még a véres öldöklés nem állt meg itt:
lakmározott soká dühös vad, dögmadár {515}
gyászos Philippinél, s hajót, hőst nyelt a hab
Szicíliaánál sűrű testvérharc során.
Vezérek roppant ereje földünk rázta meg:
Nílusra szállt a vert hadúr⁸ futásra kész
hajóhadával, s itt veszett el csakhamar; {520}
s újból⁹ vezér-vért nyelt Egyiptom, rómait
a fajtalan; most rejti lenge árnyukat.
Itt szűnt meg átkos, hosszú polgárháborúnk,
s vad öldöklésben éle-csorbult kardvasát
hüvelybe rejtve már a fáradt győztes is, {525}
uralmát megfélemlítéssel vívta ki.
Őrizte őt a had hűsége, fegyvere,
s istenné tette szent fiúi buzgalom:¹⁰
halála óta templomokban tisztelik.
A csillagos menny vár miránk is, ám előbb {530} [203]
kiirtom ádáz karddal ellenségeim,

⁷ a második triumvirátus tagjai: Lepidus, Antonius és Octavianus.

⁸ M. Antonius.

⁹ az első Cn. Pompeius volt.

¹⁰ Tiberiusra, Augustus adoptált fiára vonatkozik.

s méltó utódra épitem fel házamat.

SENECA

Benépesíti ég-fiakkal udvarod
a Claudius-ház díszé, isten magzata,¹¹
ki íme, lunóként fivér-ágy részese. {535}

NERO

Gyanússá tette vérét tisztátlan szülő,
s lelkem se forrott össze lelkével soha.

SENECA

Hűség ily zsenge korban nem hivalkodik,
tüzes szerelmet míg szemérem leplez el.

NERO

Soká úgy hittem bezzeg én is hasztalan! {540}
De sziklaszívű volt, s lesírt a gyűlölet
ábrázatáról; bosszut íme végül is
égő haraggal így esküdtem ellene.
Méltó menyasszonyt leltem én nászomra most,
szépet, nemest; mögötte elmarad Venus, {545}
el Iuppiter lunója s vad Minerva is.

SENECA

Hitves-hűség, szemérem, erkölcs, szorgalom
tessék a férjnek; semmitől se függenek
s örökbecsűek szív meg ész erényei;
a báj virága napról napra hervadoz. {550}

NERO

Minden tökélyt az ég egy nőbe sűrített:
ilyennek szülte őt a végzet énnekem.

SENECA

Elhagy szerelmed, vagy netán te elhagyod.

NERO

E zsarnokát az égnek, kit mennykő ura
elűzni nem tud, őt, ki zajgó víz alá {555}
s Dis országába száll, s alácsal églakót? [204]

SENECA

Szárnyas, kegyetlen istennőnek festi le
Amort halandó képzelet, s íjat, nyilat
ad szent kezébe, fáklyával fegyverzi fel,
s Vulcanus és Venus fiának képzeli. {560}
Szív-pezsdtítő, lélek-melengető parázs:
nem más Amor, kit ifjukor szül, fényüzés
táplál s busás jólétben ráérő idő,
s ha szüntelen nem szítod, összerogy hamar
varázsa vesztve hamvadó zsarátnoka. {565}

NERO

Az élet legfőbb ősokának ezt hiszem,
e gyönyör forrását, mely halált nem lát soha.

¹¹ az istenné kikiáltott Claudius leánya.

Amor kegyéből sarjad újra szüntelen
emberfajunk; vad barmot is lenyűgöz ő.
Ez az isten hordja menyegzős szövétnekem, {570}
e tűz vezesse Poppaeát nászágyamig!

SENECA

A nép haragja és hűsége s ájtatos
ragaszkodása nászod el nem túri majd.

NERO

Csak énnekem tilos, mit bárki megtehet?

SENECA

Ki fenn ül, attól mindig többet vár a nép. {575}

NERO

Megtudni vágyom: súlyom eltiporja-e
e sebbel-lobbal lángra lobbant népkegyet?

SENECA

Kedvezz inkább polgáraidnak nyájasan.

NERO

Rossz országlás, ha pásztorán a nyáj az úr.

SENECA

Ha mit sem érhet el, joggal haragra gyúl. {580} [205]

NERO

Ki nem csikarja, mit kéréssel el nem ér:

SENECA

Gyilkolni bűn.

NERO

Zsarolni rút a zsarnokot.

SENECA

Enged magától.

NERO

Ám legyőzött híre kel.

SENECA

Csak szóbeszéd az.

NERO

Ám sokat megbélyegez.

SENECA

Felségeset fél. {585}

NERO

Mégiscsak megcsipkedi.

SENECA

Hamar elfojtod, s apád-isten¹² sok érdemén,
erkölcsös ifju nőd szemérmén megtörik.

NERO

Hagyd abba már! Buzgólkodásod szerfölött
bosszant; tehessem azt, mit Seneca nem javall!

Nép óhajával nem törődtem bár soká, {590}

méhében hordja már Poppaea magzatom.

¹² Claudius.

Holnapra mért ne tűzhetnének ki násznapunk?
(Mindketten el) [206]

Harmadik felvonás

AGRIPPINA ÁRNYA

Földet repesztve Tartarusból termek itt,
véres kezemben hordva styxi fáklyafényt
e szörnyü nászra: lángja mellett keljenek {595}
fiam s Poppaea egybe; bosszuló kezem
s anyabúm belőle gyújt komorló máglyasírt.
Emlékezem még itt az árnyvilágban is,
gonoszul hogy ölt meg, s bosszulatlan szellemünk
haragszik: nyertem érdemem jutalmaként {600}
halál-hajót, s trón díjaként oly éjszakát,
hogy megsirattam még hajótörésem is.
Társak halálát, szörnyszülöttem bűneit
sirattam volna, s még időt sem engedett
könnyekre, megtetézve roppant bűneit: {605}
vas ölt le, sebbel rúttított, s bús lelkemet
kiontottam szent tűzhely-istenek között.
De nem oltottam ki véremmel se magzatom
gyűlölségét: őrröng nevemre is vadul
a zsarnok, eltemetni vágyik érdemem, {610}
lerontja anyja kőtábláit, szobrait
a föld színén, mit kormányzásra átadott
átkos szerelmem néki büntetésemül.
Megölt uram haraggal úzi árnyamat,
s szövétnekével bűnös arcom döfködi, {615}
üldöz, fenyít, felrója sírját, végzetét
s kutatja, hogy ki gyilkoltatta meg fiát.
Méglesz, nyugodj! Nem kérek hosszú éveket:
bosszú-Erinyis készít méltó pusztulást [207]
gonosz zsarnoknak, s ütlegel, csúfos futást, {620}
s mely Tantalus szomján tesz túl, oly büntetést,
túl Sisyphus munkáján, Tityos szárnyasán,
s túl Ixión testét törő keréken is.
Rakassa márványból, arannyal vonja be
házát a gögös, örködjék csak fegyveres {625}
csapat küszöbjén, s bár a földet fossza ki
tenger javából, s parthusok boruljanak
véres kezére, trónt kínálva s kincseket:
eljő a nap s idő, mikor kiadja majd
gonosz lelkét, s az ellenfél nyakazza le {630}

az elhagyott, legyűrt, kifosztott gaztevőt.
Ó jaj, mivé lett küszködésem, óhajom?
Hová ragadt vak őrjöngésed, végzeted,
hogyan eltörpül gazzetteid mellett, fiam,
anyád haragja, bár bűnödből lelt halált? {635}
Ó, bár előbb, mint szültelek, szoptattalak,
vadállatok szaggatták volna szét hasam,
hogyan bűntelen, tudatlanul s ártatlanul
pusztulj velem, s belém tapadva lásd meg így
az alvilág örök nyugalma székhelyét {640}
meg őseid s apád, nagyhírű hősokeket,
akikre most csak szégyen és gyász vár, gonosz,
miattad és miattam, mert hordoztalak!
Mit késem arcom Tartarusba rejteni,
család rossz anyja, mostohája, hitvese? {645}

(Eltűnik)

OCTAVIA

Városotok derűs ünnepnapján
ne zokogjatok itt, nehogy ily szeretet
s hűség haragot szítson a császár
vad szívében, s oka én legyek így
végzeteteknek! Nem most sajdul {650}
sértve először sebesült kebelem. [208]
Súlyosabb seb is ért; bajaimnak most,
haljak meg bár, véget vet e nap.
Sose kell többé látnom haragos
hitvesem arcát, {655}
s szolgálóként lefeküdnöm utált
nyoszolyába vele.
Legyek Augustus nővére csupán, [351]
csak gyötrelmem szűnjék, s szívem
ne ijessze halál. {660}
Ne remélj dórén, hiszen emlékszel
te szegény, férjed gazzetteire!
Im, e nászra soká őrzött: szomorú
áldozatukként hullsz el mihamar.
Könnyezve szemed vissza miért néz {665}
sűrűn, öröklött isteneidre?
Palotátokból távozz sietőst,
hagyd el e véres császár-házat!

(El)

I. KAR

Felvirradtál, baljóslatu nap,
melyet a rémhír régen ígér! {670}
Számúzve Neró nászágyából
Claudia¹³ megfut, s ül győztesként

¹³ Claudius leánya, Octavia.

Poppaea ma nászt - hű hódolatunk
s oly rest haragunk míg elfojtotta
réműlt remegés! {675}
Hol a római nép régvolt ereje,
sok híres hőst járomba törő,
győztes honnak törvényt tanító,
mely jó hazafit consuli bárddal
tisztelt, s békén, háborun úr volt, {680}
hódítóként
barbár törzsfőt verve bilincsbe? –
S ime, szúrja szemünk itt is, amott is [209]
Poppaea utált szobra, Neróval
osztva helyét meg. {685}
Döntse az úrnő faragott mását {685b}
nosza, porba kezünk, letaszítva magas
nászkeretről őt is erővel!
S vegyük ostrom alá tűzzel-vassal
tüstént a dühödt zsarnok erődjét! [210]

Negyedik felvonás

POPPAEA DAJKÁJA

Hová szaladsz te nász-szobádból, gyermekem, {690}
remegve, rejtett zugba mért futsz ily riadt
tekintettel? Könny mért fürösztí arcodat?
Felvirradott kiesdett, áhított napunk:
nász-fáklya fénye mellett lettél hitvese
Caesarodnak, kit szép szemed megszedített, {695}
s akit teneked gúzsba kötve átadott
Amor szülője, szentül tisztelt nagy Venus.
Ó, mily dicsőn ültél magas párnák között
a trónteremben! Ámultak szépségeden
az atyák, mikor tömjént áldozva, hálaképp {700}
színborral hintettél be szent oltárokat,
s fejed befödte lenge fátyol, lángvörös;
míg melletted, hozzád simulva lépkedett
Neró sugárzó arccal, nagy-fenségesen,
polgárok üdv-rivalgásától gőgösen, {705}
így vette tenger tajtékából felmerült
Thetist Péleus is hitvesül, s rebesgetik:
menyegzőjük megünnepelték églakók
örömmel, s minden tenger-isten egyaránt.
Mily ok miatt borult el arcod hirtelen? {710}
Beszélj: sirásod, sápadásod mit jelent?
POPPAEA
Ma éjjel szörnyü álmom úgy megrémített,

dajkám, hogy elme-háborultan futkosok
eszem veszítve. Mert amint örömnappom
csillag keltén letűnt s az égre éj borult, {715} [211]
Neróm karjában s átölelve őt, fejem
álomra hajtom; ám soká nem élvezem
édes nyugalom: nász-szobámba, úgy tűnik,
sötét sereglet tódul, szétzilált hajú
latin matrónák, mell-döngetve gyászosan. {720}
Sűrűn rivalgó, rémitő kúrtszóra most
baljós, vad arccal férjem anyja ráz felém
kicsordult vérrel szennyezett szövétneket.
S amint követném megriadva, hirtelen
megnyílik ím a föld előttem, óriás {725}
torkát kitátva. Míg a mélybe szédülök,
ámulva látom ott menyegzős ágyamat,
s rároskadok remegve. Régi férjemet
pillantom ekkor meg: fiunkkal jó felém,
s tömeg kíséri; átölelne sürgetőst {730}
Crispinus, adná elmulasztott csókjait,
de zaklatottan ím szobámba ront Nero,
s legott torkába mártja szörnyű kardvasát.
Álmomból végre felriaszt nagy rettegés,
megráz velőkig, csontig rémes reszketés, {735}
szivem dörömböl; s őrzi síri hallgatás,
mit hűség ragaszkodásod most kicsalt.
Az alvilági árnyak énrám, jaj, mi vészt
zudítanak, s a férjem vére mit jelent?

DAJKA

Mit nyughatatlan elménk forgat éberem, {740}
azt titkos és szent, röpké érzés tükrözi
álunkban. Ámulsz, hogy menyegzős ágyadat
láttad s a férjed, új uradnak karja közt,
hozzásimulva? Ámde látnod döbbenet
ily ünnepen bomlott haját, melldöngetést? {745}
Octaviát siratták, hogy kiúzetik
fivéri házból, ősi istenek közül.
S a fáklya, mit követtél, s Augustánk keze [212]
hordott előtted, jelzi fényes hírneved,
mit irigység szült. S halhatatlan életű {750}
házadban tartós nászt ígér az alvilág.
S a császárod torkába szúrt kard hirdeti:
harcot nem indít, őrzi békén fegyverét.
Szedd össze merszed, kérlek, újra légy vidám,
félelmed űzd ki, nász-szobádba így vonulj. {755}

POPPAEA

A templomokba térek, s szent oltárokon
leölt barmokkal isteneknek áldozok:
tegyék ártalmatlanná éji álmat,
s ellenfelemre zúdítsák e rettegést!

Te az égiekhez ájtatos fohással esdj {760}
fogadalmak közt, hogy félelmünk füstöljön el!

(Mindketten el)

II. KAR

Pletyka ha híven festi le tolvaj
Mennydörgő sok drága szerelmét,
hol tavi hattyú tollazatában
s szárnyával szállt Léda ölébe, {765}
hol a vízen vad bikaként kelt át
hátán a rabolt Európéval;
csillagos égből most is alászáll,
hogy ölelkezzék, Poppaea, veled,
mert Lédánál szebb vagy te talán, {770}
s szebb Danaénál, kire záporzott
aranyesőként ámulatára.
Dicsérje fel ám Spárta szülöttjét
s gyönyörű díját fríg-honi pásztor:
orcád túltesz szép Tyndarisén,¹⁴ {775}
mely támasztott szörnyű csatákat,
s porig omlasztott fríg birodalmat. -
Ám rémulten ki fut errefelé,
s mily hírt hordoz, hogy a keble piheg? [213]

HÍRNÖK

Fegyverre, császár udvarának őrei, {780}
fel, visszaverni népharagnak ostromát!
A fővezérek városunkba tartanak
hadaikkal lóhalálban, ám a lázadás
nem fullad rémulatba, sőt, erőre kap.

KARVEZETŐ

Mily esztelen düh űzi így a lelkeket? {785}

HÍRNÖK

Octaviáért lelkesülve háborog
s forrongva szörnyű bűnbe ront a csócselék.

KARVEZETŐ

Mit mert művelni és mi céllal, add elő.

HÍRNÖK

Kész visszavívni Claudiának tűzhelyét
s a fivéri ágygal őt megillető jogart. {790}

KARVEZETŐ

Mit cinkosként immár Poppaea birtokol?

HÍRNÖK

De épp a szerfölkött szivós ragaszkodás
hevíti s űzi örületbe lelküket.
Poppaea minden képmását, ahány csak állt,
ha tündöklő márványszobor, ha fényes érc, {795}
a nép ledöntve durva yassal verte szét,

¹⁴ Helenáén. Paris és Helena szerelméről, a trójai háború kiváltó okáról van szó

most meg kötéllel porba rántott tagjait
széthurcolásszák, s megtaposva jó soká,
lerondítják, okádva szörnyü szitkot is,
tettükhöz illőt: számra venni nem merem. {800}
S a császár udvarát legott felpörzsölik,
ha a népharagnak új nejét nem adja ki,
s nem hozza vissza tűzhelyéhez Claudiát.
De teljesítem, mit parancsnokom kirótt:
népzendülésről értesítem most Nerót. {805} [214]

II. KAR

Vad viadallal mit fenyegettek?
Győztes nyilakat hord Amor isten,
s tűzvészt elfojt lángja; kioltott
azzal sokszor mennykövet is már,
s mint foglya, leszállt Iuppiter égből. {810}
Sérelméért vezekeltek még
véretek ontván! Nem tűr zabolát,
fékeveszetten ha haragja lobog.
Lám, vad Achilles verte a lantot,
ha akarta Amor; megtört sok achájt, {815}
megtört Atridát; porba taszított,
Priamus, s híres városokat dúlt.
Most is riadoz lelkem, az isten
irgalmatlan dühe mit forral. [215]

Ötödik felvonás

NERO

Ó, katonaságunk, szörnyen lomha öklü had, {820}
s türelmes gerjedelmem, ily gaztett után
hogy polgárvér nem oltja ellenem csiholt
tűzük, s nem úszik vérfürdőben Róma még,
a gyászsötét, ily férfiak szülőhona!
De már kevés is holtukkal lakolniok: {825}
e csőcselék gaztette többet érdemel.
De ő, kinek kiszolgáltatna nép dühe,
ki mindig is gyanús volt, hitvesem s hugom,
engesztelésül adja végső sóhaját,
s haragvásunkat végre vére oltsa ki; {830}
s eméssze lángom majd a város házait,
tűzvész, romok, rút éhinség gyötörje meg
garázda népem, s gyászba fúló vad nyomor!
E jó uralmunk elkapatta csőcselék
ugrál nagyon, kegyességünk nem érti meg, {835}
békességünk se túri, háladatlanul
hol szentelenkedésbe rántja vakmerő

izgágasága, hol vakon vesztébe ront.
Le kell a szarvát törni! Nyögje szüntelen
nehéz igánk, s ne merjen ily merényletet, {840}
se hitvesem szent orcájára vetni fel
szemét; megtörve büntetéstől, félelem
tanítsa császár füttyszavára ugrani!
De itt a férfi, lám, kit példás hódolat,
páratlan hűség főparancsnokká emelt. {845} [216]

TESTŐRPARANCSNOK

Jelentem, elfojtottuk már a nép dühét,
megölve pár embert, ki hosszan ellenállt.

NERO

S ez már elég? Vezérre így hallgatsz, vitéz?
Elfojtottuk! Csak ennyi bosszu jár nekem?]

TESTŐRPARANCSNOK

A lázadás vezéreit vas ölte le. {850}

NERO

Mit? A csőcselék, mely tűzzel merte otthonom
fenyegetni, s császáranak törvényt szabni mert,
s kiráncigálva ágyamból szent hitvesem,
mocskolta szennyes kézzel, ahogy csak tőle telt,
s rút szóval - nem kap érdemelten büntetést? {855}

TESTŐRPARANCSNOK

Polgáraidra büntetést ró bánatod?

NERO

Kiró, olyat, mit egy korszak sem hallgat el.

TESTŐRPARANCSNOK

Haragod legyen, ne aggodalmam, mely vezet.

NERO

Haragot ki elsőként szított, az oltja el.

TESTŐRPARANCSNOK

Csak szólj, kit áldoz, s nem kiméli meg kezünk! {860}

NERO

Hugom vérét áldozza s átkozott fejét.

TESTŐRPARANCSNOK

Iszony köt gúzsba, sóbálvánnyá dermedek.

NERO

Megtenni késel?

TESTŐRPARANCSNOK

Vádolod hűségemet?

NERO

Ellenfelet szánsz. [217]

TESTŐRPARANCSNOK

Ily név asszonyt terhel-e?

NERO

Kit bűne terhel. {865}

TESTŐRPARANCSNOK

Van, ki váddal illeti?

NERO

Az őrült nép.

TESTŐRPARANCSNOK

Ki fékezhethné tébolyuk?

NERO

Aki bujtogatni tudta.

TESTŐRPARANCSNOK

Senki, úgy hiszem.

NERO

A nő, kinek Természet osztott rossz szívet,
s keblét, hogy ártson, ármánnyal vértette föl.

TESTŐRPARANCSNOK

Erőt nem adva. {870}

NERO

Hogy legyőzhető legyen,
s hitvány erőit félelem vagy büntetés
megtörje; máris késve sújt az oly soká
ármánykodóra. Félre kérés, jótanács:
parancsodat tedd! Szállítsd el őt hajón
egy messzi partra s ott ölesd le, hogy szivünk {875}
szilaj haragja csillapuljon végre már!

(Mindketten el)

I. KAR

Ó, sok szívnek gyászos, szomorú
népkegy! Ha hajónk, felduzzasztván
mind a vitorlát röpitő szélllel,
messzi sodortad, máris elülsz, ott- {880}
hagyva hajónk mély tenger közepén. [218]
Gracchusokért ölt a szegény anya¹⁵ gyászt:
rájuk is ily hő népkegy, szeretet
zudított le halált, a nemes vérű,
kegyelet-teli, hű, ékesszóló, {885}
törvényszerző hősi fiakra.

Téged is így dönt, Drusus,¹⁶ a vészbe
Fortuna; tovább nem védelmez
sem consuli bárd, sem házfedeled.
Mostani búmban ne sorolgassam {890}
példáik! Imént honod és palotád
kívánta a nép visszaszerezni
s a fivér-nyoszolyát, s most láthatják,
hogy hurcolnak, sírót, zokogót
kínra, halálra! A koldus sorsú {895}
alacsony házban rejtőzve be bölcs!
Viharok ráznak nagy palotákat,
vagy felforgat Fortuna sűrűn.

OCTAVIA

¹⁵ a Gracchusok anyja, Cornelia a nagyszerű római anya jelképe.

¹⁶ Livius Dr., i. e. 122-ben néptribunus, a Gracchusok ellenfele.

(a katonákhoz)

Hova hurcoltok? Mily száműzetést
rendelt uratok, milyet úrnőtök, {900}
hogya kegyelmez az éltemnek már,
mert megrendült sok búhajomon?
Ám gyászra ha gyászt tornyozni kíván,
s meggyilkoltat, mért irigyelné
gonoszul, ha takar honi földön a sír? – {905}
Ám nincs többé semmi reménység:
látom, nyomorult, a fivéri hajót!
Éppily gályán vitte el anyját
egykor, s ime, most majd én vitetem,
nászból kivetett huga, én nyomorult! {910}
Nincs most Kegyelet, nincs égi erő,
sem Mennybeliek, s égen-földön
úr vad Erínys.
Bánatom illón, ó, ki siratná? [219]
Panaszos csalogány zenghetné csak {915}
bús zokogással! Tollas szárnyát
nekem adná bár, nyomorultnak, a sors:
tovaröppennék gyorsan suhanó
szárnyon e szörnyű gyülevész néptől,
szomorúságtól, vad vérontástól, {920}
s az üres ligetek sűrűjén, lebegő
ágon ringván, panaszos torkom
bús siralommal zengne-zokogna.

I. KAR

A halandókon végzet szava úr,
s nincs, ki remélhet tartós örömet, {925}
mely sziklaszilárd.
Bajt sokfélét zúdíthat a zord
holnap: sorsunk örökös remegés.
Csak erősítsék példák a szived:
már házatok oly sok bajt eltűrt! {930}
Nem féktelenebb Fortúna veled. -
Rólad először szólok, számos
gyerek anyja, leánya
Agrippának,¹⁷ menyé császárnak,
Germanicus neje; férjed ragyogó {935}
neve tündöklött az egész földön.
S te, ki megszültél számos gyereket
béke-pecsétül, száműzettel,
s túrted a béklyót, ütlegelést, gyászt,
bánatot, és jól megkínzotván, {940}
legutóbb a halált. Boldog feleség
s anya, Livia,¹⁸ Drusus társa, cudar

¹⁷ M. Vipsanius Agrippa leányáról van szó, aki Germanicusnak, Tiberius fiának lett a felesége, és kilenc fiút szült.

bűn részeseként vesztébe rohan.
S Iúlia is, mint anyja, hasonló
végzettel vész: büntelenül bár, {945}
vas gyilkolja le jóval később.

..... [220]

És egykor anyád mit nem tehetett,
szeretett hitves, büszke szülőként
aki kormányzott császár-palotát?
S letiporva saját szolgájától, {950}
vasa ölte le őt vad katonának.

S ki a mennyet már birodalmának
képzelte, kevély anyja Nerónak?
Nem sújtott rá a goromba hajós
ökle először, {955}

s nem sebző vas kaszabolta utóbb
s hullt áldozatul szörnyü fiának?

OCTAVIA

Engem is így küld bús árnyakhoz
im a vad zsarnok síri világba.

Hasztalanul mit habozom, nyomorult? {960}

Vigyetek, haljak meg! Kezetekbe

Fortúna adott. - Ég-atyá, hívlak!

Eszelős, mit téssz? Isteneidhez
sose esdj immár: gyűlöl az ég is.

Dís atya, hívlak, {965}

s Erebus bosszú-istennőit,
meg téged, apám, ki e kínt, e halált
érdemletted: nem gyűlöletes
többé e halál.

Készítsd a hajót, s ha vitorla dagad, {970}

s jó szél ha röpít, kormányozzad

Pandataria partpereméhez!

1. KAR

Lebegő szellő, lebegő fuvalom,

mely a légfátyol-felhőbe takart

Íphigeneiát vitted, vad szűz¹⁹ {975}

oltárától messzi ragadva:

messzi röpítsd bús számkivetéstől

őt is, Trivia szentélyeihez! [221]

Békésebb, mint városom, Aulis

s Taurus barbár földje: a népség {980}

ott idegen vért áldoz az égnek

s kikönyörgi kegyét;

polgárvért csak Róma iszik! [222]

¹⁸ Augustus császár felesége, akit előző férjétől, Drusustól erőszakkal vett el.

¹⁹ Diana.

Seneca, a tragédiaköltő

Írta:

Szilágyi János György

Az újkori európai műveltség viszonyát az ókori Rómához sokkal szenvedélyesebb hullámzások jellemzik, mint az ókori görög műveltséggel való kapcsolatát. Homérost hol ezért a vonásáért csodálták, hol amazért; volt, hogy Thukydidést tartották a legnagyobb történésznek, s Hérodotost mögé helyezték, máskor fordítva; az egyik kornak vagy irányzatnak Aiskhylos jelentette a tragédia csúcspontját, a másikkal Sophoklész vagy Euripidész, anélkül azonban, hogy ez a másik kettőről való lemondással járt volna. A római irodalom klasszikusaival gyökeresen más volt a helyzet: Plautust egyszer a komédiaszínpad zsenijének ítélték, máskor görög komédiák ügyetlen összefércelőjének; Terentiust a dráma műfaj mintaképének vagy Menandros pedáns és enyhén unalmas fordítójának; Cicerót ugyanúgy az európai humanitas-eszme megalapozójának, mint becstelen köpönyegforgatónak; Horatius megítélése a vates és talpnyaló két véglete között ingadozik. Amennyire nyilvánvaló, hogy ennek objektív okai vannak a két klasszikus ókori művészet fénypontjai közti különbségben, épp annyira tagadhatatlanok a szubjektív okai is: a római műveltséghez az újkori Európát a közvetlen leszármazás szülőgyermek viszonya fűzi, annak megújuló lázadásaival és szenvedélyes szeretet-fellobbanásaival, a göröghöz a nagyszülőknek járó megilletődött tisztelet és tanulni vágyás, a mindenkor kész hajlam a kézfogásra a szülők ellen és mögött.

Kevés római író példázza ezt jobban a drámaíró Senecánál. Az i. e. 4. táján a hispániai Cordubában gazdag római családból született államférfinak, filozófusnak és költőnek egész életpályája is szinte provokálta a szélsőségesen ellentétes [225] véleményeket. Évekig száműzött volt Corsicában a Caligula nővérével folytatott viszony vádjával, majd Nero államminisztere, az uralkodó gonosz hajlamainak - amíg lehetett - megfékezője s ugyanakkor a felhőtlenül rásugárzó császári kegy pár éve alatt - mint Tacitus írja - végrendeletek és árvák vagyona utáni hajtóvadászatok árán milliomos és Neróéval vetekedő birtokok tulajdonosa, a császár anyagyilkosságát cinikus érvekkel igazoló beszéd szerzője volt, később pedig kegyvesztettségét olyan rendíthetetlen bátorsággal viselte, hogy a Nero parancsára elkövetett öngyilkossága még Tacitusból is a bámulat szavait csikarta ki. Mint író az életet a halálra való felkészülésnek hirdető, az emberi szenvedélyek haszontalansága és kártékonytsága mellett érvelő sztoikus s ugyanakkor véres mitológiai tragédiák költője. Nem csoda, hogy irodalmi munkásságát már az ókorban ketté akarták választani, képtelenségnek érezve, hogy a tragédiaköltő azonos a filozófiai traktátusok szerzőjével.

Az egyértelmű kézirati hagyomány azonban amellettszól, hogy a neve alatt fennmaradt tíz tragédia az ő munkája. Megerősítik ezt a költői munkásságáról szóló antik megjegyzések, és végső bizonyosságát adják a tragédiáiból szerzőnévvel idézett helyek a császárkori

irodalomtörténések műveiben. Csak a *Hercules Oetaeus* (Hercules az Oetán) 74 szerzősége vitatott, az *Octavia* című darabról pedig, amelyben ő maga is szerepel, egyértelmű a vélemény, hogy csak az antik hagyományjellegzetes centripetális ereje folytán került annak az egyetlen írónak a művei közé, akitől római tragédiák maradtak fenn.

A római tragédia szinte egyidős a római irodalommal. Az i. e. 3. század második felében működött Livius Andronicus, [226] a rómaiaknál a görög - és mai - értelemben vett irodalom megalapítója, írta többek között az első római tragédiákat is. Minden antik forrásunk arra mutat, hogy a római tragédia virágkora a köztársaság utolsó két százada, az i. e. 230-30 közti idő volt; ekkor működtek a tragédia mindkét főnemének, a görög mitológiai témák latin feldolgozásainak és a római történeti tárgyú ún. *fabula praetextáknak* klasszikusai, Naevius, Ennius, Accius, Paeuvius. Valamennyiük művei kivétel nélkül elvesztek, csak késői idézetekből, ismerjük néhány sorukat. A tragédiának a római irodalomban betöltött szerepére azonban jellemző, hogy a fennmaradt tragédia-töredékek teljes gyűjteményének mintegy háromszáz lapnyi kiadásából összesen egy lapnyi az, ami nem korábbi Senecánál. A császárkor elején, az időszámításunk kezdete körüli évtizedekben a római színházakban a görög drámai műfajokat szinte teljesen kiszorították az új látnívalók, *spectaculumok*: a gladiátori viadalok, állatviadalok, a kórusénekek kísért pantomimus-előadások. Már az Augustus-korból, az időszámításunk kezdete előtti és utáni évtizedekből, a római irodalom aranykorából is csak egy-két dráma születéséről tesz említést az antik hagyomány; nem csoda az az ironikus megdöbbenés, amellyel az antik irodalmak hagyományozásának kutatói a tényt fogadták, hogy a római tragédia klasszikus korában született művek teljes pusztulását éppen Seneca darabjai élték túl, ők jelentenek számunkra szinté mindent, amit eleven tudásként a római tragédiaköltészetéről tudunk. A perdöntő érvek egyike a *kabent sua fala libelli* romantikus elképzelése ellen: íme, az, hogy mi maradt meg az antik irodalomból, ha nem is kizárólag, de nagy részben a véletlen műve. Hiszen a Seneca-tragédiák előadhatatlanok, nyilvánvalóan olvasásra szánt szövegek, a szónokiskolai gyakorlatok lecsapódásai, görög tragédiák üres pátoszú és ügyetlen szerkezetű újraelmondásai, megtűzdelve a rétoriskolák példázatanyagával és a sztoikus filozófia közhelyeivel. Sőt: talán egészükben nem egyebek, mint a sztoikus [227] filozófia etikájának illusztrációi az erre a célra átalakított görög tragédiahősök példáján, esetleg egyenesen Nero számára, akinek Seneca a császár ifjúkorában nevelője volt, és a könnyebb érthetőség okából tragédiákat utánczó, versekbe foglalt mítosz-elbeszéléseken próbálta megmagyarázni neki, mi a jó és mi a kerülendő - igaz, kevés eredménnyel.

Ez nagyjából az összefoglalása azoknak a véleményeknek, amelyek Lessing óta az európai műveltségnek a Seneca-tragédiákról alkotott képét meghatározták. Előadhatatlan könyvdrámák? Mintha nem játszották volna őket Európa színpadain a későreneszánsz nagy tragédiaköltőinek korában és országaiban. Rétoriskolai gyakorlatok? Igaz, a szó szépségének révületében fogantak, de hát - a Senecával szigorúan, csak éppen a költő fogékonyságával szemben álló T. S. Eliot szavaival - a szó varázsa talán nem lehet igazi szépség? Görög tragédiák siralmas utánzatai? "A drámai művészetek történetében - írja a 19. század elején a Shakespeare-fordító August Wilhelm Schlegel - Seneca tragédiáit teljesen mellőzhettem volna, ha az elvakult előítélet folytán minden iránt, ami az ókorból ránk maradt, nem akadtak volna még neki is utánzó." Kik voltak ezek az „utánzók”? A tragédia reneszánsz kori megújulásának minden valamirevaló költője Itáliában, Angliában, Francia- és Spanyolországban. Seneca nélkül nincs újkori tragédia.

Azt szokták mondani, hogy a reneszánsz művészet antikimádata egy félreértésen alapszik: a görög szobrászatnak római megrendelők számára a római hódítás után készült másolatait - végeredményben a római művészet alkotásait - nézték a példaképpül szolgáló görög művészetnek. Az ilyen félreértések azonban soha nem véletlenek. Michelangelót nem azért ragadta meg a Laocoon-csoport, mert a hagyományozás esetlegessége folytán nem ismerte az archaikus vagy klasszikus görög művészet eredeti darabjait, hanem mert éppen a késő-

74 Seneca a görög neveket latinos átírásban használja, ezért a Senecánál és más latin szerzőknél előforduló görög nevek az utószóban és a jegyzetekben is latinos helyesírás szerint szerepelnek.

hellénisztikus, kora-császárkori művészet volt az, amiben a maga [228] mintaképét, igazolóját és ösztönzőjét megtalálta. Erre a Seneca-tragédiák szolgálhatnak a legjobb bizonyítékul: 1484-ben jelentek meg először nyomtatásban, de 1518-ra már mindhárom nagy görög klasszikus tragédiaköltő, Aiskhylos, Sophoklés és Euripidés művei olvashatók voltak nyomtatásban. Mikor a Seneca-drámák igazi hatása az európai színpadon a 16. század második felében döntő jelentőségűvé vált, már nem lehetett szó véletlenről vagy tévedésről; az angol, francia, olasz, spanyol drámaírók már a fordításokból és színpadi előadásokból is ismert görögök *helyett* nyúltak Senecához.

A legújabb kori fordulat a Seneca-tragédiák megítélésében mintegy fél százada kezdődött, párhuzamosan a tudományban és az eleven művészetben. Lehetetlen volna nem észrevenni, milyen szerepe volt ebben századunk saját emberi tapasztalatainak, amelyek fogékonyabbakká tették a szívüket Seneca drámáinak mondanivalója iránt. De ez megnyitotta az utat a *költő* Seneca elfogulatlan megismerése felé is, és hamisnak bizonyított egy csomó könyvről könyvre ismétlődő közhelyet darabjairól. A leginkább közkeletű ezek közül a darabok előadhatatlanságának tévhitte. Már korábban is merültek fel ezzel szemben kételyek, de mikor 1973-ban az Exeter-egyetem együttese a *Phaedrát* színre vitte, kitűnt, hogy a szövegből minden nehézség nélkül kiolvashatók a szükséges pontos színpadi utasítások az előadásra, és mikor egy előítéletek nélküli kritikus megvizsgálta az *Agamemnon* előadásának konkrét feltételeit, úgy találta, hogy tíz emberrel színre vihető, s ezek közül is csak hatnak kell megszólalnia. Ez nem több, mint amennyit magán-szintársulatként Seneca korában egy módosabb ember fenntarthatott - a színészek a római törvények értelmében eleve csak rabszolgák lehettek. Az előadásokat ugyanis nyilván magánjellegűeknek kell elképzelni, akár a császár rendezte őket, akár másvalaki, és nem egy antik szerzőtől tudjuk, hogy ilyen színelőadások a császári udvarnál (nemcsak Rómában, hanem a parthus udvarban is) és gazdag [229] magánemberek lakomáin valóban szokásban voltak ekkoriban: *privatim urbe tota sonat pulpitum* - "egész Rómában harsognak a magánszínpadok", olvassuk egy helyütt magánál Senecánál.

Az előadhatóság természetesen nem jelenti, hogy valamennyi Seneca-darabot elő is adták, még kevésbé azt, hogy ránk pontosan előadásra szánt formájukban jutottak. A lényeges az, hogy a költő előadásra szánta és képzelte el őket, nem olvasásra (ami az ókorban amúgy is hangos olvasást jelentett) vagy oratóriumszerű recitálásra. Lényeges nem utolsósorban azért, mert az ellenkező vélemény, a "könyvdráma"-elmélet korábbi elterjedésében alapvető szerepe volt a Seneca-tragédiákra a német klasszicizmus óta rátelepedő félreismerésnek, hogy megítélésük mércéje a fennmaradt görög klasszikus tragédiákkal való összevetés. Ez a hamis mérce állt útjában a Seneca-drámák szcenikai megértésének és ettől elválaszthatatlan költői megértésének is.

Igaz, az összehasonlítást maga Seneca provokálta: valamennyi hiteles darabjának mintáit a három nagy klasszikus görög tragikus, Aiskhylos, Sophoklés és Euripidés valamelyik művéből vette. Mintái közül nem mindegyik maradt fenn teljesen: elképzelhető, hogy egy-egy darabjához olykor két görög drámát is felhasznált, a klasszikus római komédiaköltőknél, Plautusnál és Terentiusnál kidolgozott módon, s vannak, akik a számunkra teljesen elveszett hellénisztikus görög drámairodalom hatásának nyomait is megtalálni vélik műveiben. Ez éppoly kevésbé bizonyítható, mint az elveszett korábbi római tragédiák hatása. Biztos talajon mozgunk azonban ott, ahol a fennmaradt Seneca-mű egy ugyancsak teljes egészében fennmaradt görög tragédiát követett. A legjobb példája ennek a Sophoklés *Oidipus királyán* alapuló *Oedipus* és Euripidés *Médeiájának* Seneca-féle változata.

Seneca drámáit - mint láttuk - nem a színházlátogató nagyközönségnek, hanem barátai és ismerősei szűkebb körének, [230] a görög műveltségbe beavatott rómaiak vékony rétegének szánta. Róluk nemcsak a görög mítoszok ismeretét feltételezhetette, hanem a klasszikus görög irodalomét is. Ez a költői kifejezés kettős lehetőségével ajándékozta meg: nemcsak annak megértésére számíthatott, miben térnek el darabjai a bennük színre vitt mítosz közkeletű változatától, hanem arra is, hogy hallgatóiban értő visszhangra találnak a drámai koncepciónak a görög mintaképekkel való tudatos versengés során kibontakozó sajátosságai, új hangsúlyai. A görögökkel való tudatos versengés a római irodalom történetét kezdetétől jellemezte; ehhez az

ezüstkör kezdetén, Seneca korában a korábbi római irodalommal, elsősorban az augustusi aranykor mértékké vált költészetével való versengés is járult, a költői kifejezésnek e kettős verseny keretében kellett kibomlania. A versengés tudatosan vállalt játék is volt, nem akadály, hanem serkentője a költő önkifejtésének. Ahogy Seneca írja egyik erkölcsi levelében az Aetna leírásának már számos elődtől megpróbált költői feladatáról: „Az, hogy Vergilius már megtette, nem akadályozta meg Ovidiust, hogy ő is a tárgyhoz nyúljon, s ketten együtt sem riasztották el tőle Severus Corneliust ... Úgy tűnik nekem, hogy az elődök nemhogy nem halászták el előlünk, hanem egyenesen feltárták, amit erről írni lehet ... amit már kitaláltak, nem áll útjában annak, aki újat akar kitalálni, s a legutolsó helyzete a legelőnyösebb.” A drámák tökéletesen igazolják ezt az elvet.

A sophoklési Oidipus király a dicsőség és hatalom csúcsáról az emberi lét legmélyére zuhanó hősnek, az elvakultan gyanútlan látszat és a lépésről lépésre fölé magasodó valóság összecsapásának s mindezek fölött az igazsággal való szembenézés vállalásának drámája. Seneca a cselekmény lefolyását teljes egészében, gyakran szó szerint Sophokléstől vette át, de a drámai mondanivalót teljesen mássá formálta, aminek a mindenki által jól ismert sophoklési történet csak a keretét adta. Ebből a szempontból nem annyira azok a változtatások érdemelnek figyelmet, amelyek általában is jellemzik Seneca [231] tragédiáit: a cselekménnyel alig összefüggő olykor elsősorban a színpadi idő kitöltésével motiválható kórusrészek; a római rítus pontos ismeretén alapuló bél- és májjóslás-jelenet vagy Laius szellemének felidézése, Vergilius mintájára; a pestisnek, a béljóslásnak, Oedipus önmegvakításának és Iocasta nyílt színre hozott öngyilkosságának vértől gőzölgő leírása. Sokkal érdekesebb az alaphelyzet különbsége a Sophoklés-drámáival szemben. Seneca Oedipusa nem a mindenütt fényeshírűnek mondott, a járványtól pusztított népéért aggódó uralkodó: a baljós hajnali fényben egy rettegő, a szörnyű jóslat elől szorongva menekülő, félelemtől hajszolt ember jelenik meg a darab elején, egy antihős, aki az eget hívja tanúul arra, hogy csak véletlenül lett király, aki már kezdetben tudja, hogy valamiképpen ő okozta a járványt, életben maradását szörnyű előjelnek tekinti, és mielőbbi halálért könyörög az oltárnál, majd menekülni készül a „halállal fertzett ország”-ból. Semmi nem áll távolabb tőle, mint a bármilyen sorssal bátran szembenéző sophoklési Oidipus alakja: Iocasta csak nehezen tud lelket önteni a magáért reszkető királyba, s ettől kezdve a dráma nem egyéb, mint képek sorozata az üldöztetési mánia eluralkodásáról a rémképektől kergetett Oedipusban; tökéletesen indokolt, csak egészen másképpen, mint Sophoklésnál, ha az alvilágból félidézett Laiustól a fejére kimondott ítéletet közvetítő Creóban uralma és élete ellen törő cselszövőt lát (az, hogy Senecánál nem Tiresia, hanem Creó mondja ki a valóságot, egy súlyos bizonyítékkal több Oedipus szemében sógora bűnösségére), és Seneca lélekismeretének egyik remekműve az, ahogy ezen a ponton az uralom elől menekülő száműzöttből hirtelen őrjöngő zsarnokká válik: „Gyűlöletet ki kerül, uralkodni nem tud. Rettenet őrzi a királyt!” (703- 704) Sophoklés Oidipus pártján áll, és késői műve, az *Oidipus Kolónosban* egyenesen felmenti a bűnösség alól: „Ilyen bajba jutottam én, az istenek / végzete folytán; s még ha apám szelleme / támadna fel, ő sem ítélné el, tudom” mondja [232] magáról Kreónnak (Babits Mihály fordítása); gyanútlanul, jóhiszeműen, tiszta lelkiismerettel és végig felelősen, mint egy közösség atyja és vezetője cselekszik, megy elébe az istenek rendelte végzetének, soha egy pillanatra sem próbál meg kitérni vagy elmenekülni előle. Seneca bűnösnek ítéli a maga Oedipusát, mégpedig olyannak, aki azt is tudja, hogy az egész uralmára bízott közösség pusztulásában vétkes. A Sophoklésszal való polémia tudatosságát mutatja, hogy az ítéletet éppen apja feltámadt szelleme mondja ki: „Bűnre korbácsot hozok.” Ezt a bűntudatot teszi kínzó súlyúvá, hogy kétszer is megnyílik előtte a menekülésnek és ezzel Theba megmentésének útja: a darab elején maga látja világosan, hogy el kellene hagynia a várost, Laius felidézése után Creó tanácsolja neki. Sophoklés Oidipusa egyenesen és szilárdan rohan az istenektől állított csapdába, a költő nem ad neki lehetőséget a kitérésre. Seneca Oedipusa ismételten választút elé jut: mindig a rossz utat választja; egyfajta antik *Bűn és bűnhődés* hőse, a bűnösség tudata vezeti mindig, kikerülhetetlenül a bűnhődés felé. Sophoklés tragédiája a megvakult király és leányai búcsúzásában és Kreón megbocsátó szavaiban oldódik fel. A római drámában nincs feloldódás, csak az öngyötres paroxizmusa, önpusztítás; a büntelenség sophoklési gondolatát felvető Iocasta

őrjöngő elhallgattatása és halálba kergetése, az apagyilkosságnak anyagyilkossággal tetézése. Oedipus bűnösségtudata most végre megszűnt bizonytalan szorongás lenni, s ezzel a menekülés vagy kompenzálás lehetőségétől megszabadulva teljesen feloldódhat a bűnhődés tökéletességének és tetézett teljességének eksztatikus mámorában. Az alvilág-felidézés és ítélet várás perceiben a darab közepén felhangzó százosoros Bacchus-himnusz így adja meg az Oedipus-alak teljes értelmét. Sophoklész Oidipusának sorsa folytatódhat azzal, hogy gyermekeitől vezetve elindul Athén felé; a Seneca-dráma Oedipus-története tökéletesen lezárt, folytathatatlan: a lélek önmaga kelepcéjéből [233] nem tud kimenekülni, legföljebb kilép a világból, a "végzet és halál-iszonyat" nyomában.

Ugyanerről szól Seneca *Medeája* is. A mintakép, Euripidész darabja, a bosszú drámája volt, Senecáé a szerelemé. A legszembetűnőbb eltérések - mint Medea nagy „varázs-áriája”, a köpeny megmérgezésének és a gyermekgyilkosságnak színre vitele -, bármilyen érdekesek is, megint csak mintegy zenekari kíséretét adják a Seneca-dráma mondanivalójának, amelynek alapvető eltérést az Euripidésztől éles körvonalakkal emeli ki, hogy a római költő nemcsak a mítosznak Euripidésztől kitalált változatát követi pontosan, hanem nagy részekben a fogalmazás részleteit is. Euripidész *Médeiája* a darab elején már nemcsak Iasón tervezett nászáról tud, hanem teljesen leszámolt vele, s bosszújának végső célját is kitűzte: "Vesszetek el, ti, gyűlöletes nő / átokütött fiai, pusztuljon / atyátok is, és ez a ház is!" - sikoltja második mondatában (Kerényi Grácia fordítása), és a darabot Médeiának a zárójelenetben beteljesedő bosszúvágya tölti ki: a varázslónő boldog és elégedett, s két gyermekét sárkányfogatóra rakva elröpül Athén felé, ahol Aigeus fogja majd befogadni. Seneca *Medeája* a gyűlölet látványát ontva lép a színpadra - szemünk előtt tudja meg a kórus nászadalából, hogy mindennek vége. Mindennek vége? A második felvonást megnyitó monológjában a Iasonra szórt őrjöngő szitkok lassanként formát öltenek: *saevit infelix amor*, "a szerencsétlen szerelem őrjöng" itt, Medea szereti Iasont. Szereti most és mindig, kétszeresen reménytelenül, mert sem magát nem tudja a szerelemtől megszabadítani, sem Iason szívéhez nem tud már utat találni. Seneca *Medeájának* szerelme éppolyan szilárd és kikezdhetetlen, éppúgy mozgatója minden gondolatának és tettének, mint a görög Médeia bosszúvágya. A megalázottság és meggyötörtetés legmélyén is minden szemrehányás, amit Iasonnak tesz, csak kétségbeesett kísérlet arra, hogy észérvekkel kényszerítse vissza magához, és mindegyik azzal végződik, hogy Iason igazáról győzi [234] meg magát: Mi egyebet tehetett volna, más kényének és hatalmának kiszolgáltatva? Csak elpusztult volna - de ezt még kimondani is örülség! „Ha tud, éljen az én Iasonomként, mint azelőtt, de ha nem, inkább veszítsem el én, csak éljen, és ne feledje, mit tettem érte! Minden, ami történt, Creó bűne!” (136-141.) Ez az életét teljesen egy másik életbe feloldó szerelem szava. Ugyanazé, amely az elűzetését megparancsoló Creónakis csak első felindulásában sorolja elő a jogtalanságokat, amik érték: érezni egyet érez, ami a beszélgetés végén hirtelen feltör belőle: *Profugere cogis? Redde fugienti ... comitem!* Nem mindegy, hová megyek? nélküle lenni - ez az egyetlen száműzetés.

A betetőzés a Iasonnal való első párbeszéd. Már előtte, a dajkával való beszélgetésben is önmagával vitázva menteni próbálja Iason kényszerhelyzetét (415-420), és most, szemtől szemben azzal, aki egyedül és teljesen az életét jelenti, mondatról mondatra szorítja ki a szívéből a Iasonra szórt vádak az új erővel rácsapó szerelem, amely az utolsó könyörgő ajánlatot kipróbálja belőle: *innocens mecum fuge!* - „hagyd itt a bűneidet, és szökjünk el együtt!” Medea tudja, legalábbis érzi, hogy aki vele szemben áll, képtelen megtenni, amit kért tőle, de ki kellett mondania, hogy meghallgassa, amitől rettegett: Iasonnak a maga védtelenségére hivatkozó szálnalmas visszautasítását és a még szörnyűbb zárómondatot: Fogd rövidre a szót, nehogy gyanús legyen. Az ég kapuja bezárult, most már összedőlhet a világ: *Nunc summe toto Iuppiter caelo tona!*

Az ég kapuja bezárult; már csak az alvilágé nyílhat meg: *vocetur Hecate* (577). „Akit szívedbe rejtessz, / öld, vagy csókold meg azt!” Medea szerelme megingathatatlan maradt, de most már csak az ölést választhatja. A párbeszéd során villant meg benne, hogy egyetlen pont van, ami a kettőjük életét Iason szívében összeköti: a gyerekeik. Az egyetlen út számára Iason szívéhez: már nem csókolni, csak ölni. Euripidész *Médeiája* könnyes búcsújelenetében azért szánja el magát fiai meggyilkolására, [235] hogy ne kerüljenek az ellenség kezébe. Seneca *Medeáját* csak Iason

érdekli, odáig jutott, hogy gyerekeiben már csak az eszközt látja, amivel gyilkossá magasztosult szerelme Iasont elérheti. A két gyermek lemészárlása Medea utolsó egyesülése Iasonnal (*voluptas magna me invitam subit*, „valami roppant gyönyör árad el bennem akaratlanul,” 991). És ez végbemegy ugyanolyan önpusztító kegyetlenséggel, mint Oedipus önmegvakítása. Mert Medea tudja, hogy tettéért a legnagyobb árat ő maga adta: többé már semmi nem fűzheti Iasonhoz. De akkor semmi máshoz sem a földön; Euripidés Médeiája a gyerekgyilkosság előtt megállapodik Aigeusszal, hogy ha menekülnie kell, védelmet talál nála Athénban, és a gyilkosság után gyerekeinek holttestével száll a sárkányfogatra. Seneca Medeájának egyetlen gondja és társa a Iason iránti szenvedély. Fel sem merül benne, hogy az életnek Iasontól végképp elszakadva még folytatása lehet, a gyerekek holttestét is elé löki, úgy száll fel kocsijára. *Medea nunc sum!* „Most vagyok igazán Medea!” - kiáltja az utolsó elhatározás örületében. Mintha ezt akarta volna. Mintha nem az töltötte volna be az egész életét, hogy azzá alakuljon, aminek Iason akarja. A tisztán izzó szenvedély nem bűn; Medea büntetése nem lehet több és nagyobb, mint az, hogy minden eleven szálát, ami az élethez fűzte, maga szakított el. A tökéletes egyedüllétbe zuhanását Seneca azzal is kiemeli, hogy a kórus - az Euripidés-drámáival ellentétben - Iason és Creusa pártján van. A földön nem keres és nem is találna többé helyet magának, de a végső felmentést, amit kiérdemelt, nem tagadja meg tőle a költő: *Patuili in caelum via* - "Az égbe vezető út kitért előtte" (1022).

Medea alakja teljesen betölti a darabot. Minden egyéb csak arra való, hogy ezt az alakot értelmezze, és meggyőzze a hallgatót az ő igazáról. Így elsősorban Iason árnyékfigurája. Euripidésnél öntudatosan vállalja, amit Médeia ellen tett, nem érzi magát adósának, a klasszikus kor jellemző hellén-öntudatával [236] elég viszonzásnak tekinti mindenért, hogy Médeiát a barbár Kolkhisból görög földre hozta. A darab végén is azt, ami történt, a maga méltó büntetésének látja azért, mert barbár nőt vett feleségül. Seneca Iasona teljesen más anyagból van. A hellén-barbár ellentétet régóta más, súlyosabb ellentétek váltották fel, de Senecát hősei különben is főleg belülről érdeklik. Az ő Iasona olykor támadólag, olykor a végsőkéig megalázkodva, de mindig védekezik. Érveit - ha az érvelésnek itt súlya volna! - könnyen veri vissza Medea, de a párbeszédéből kibontakozik az igazi Iason-probléma: az egykori aranygyapjú-rabló hős hűtlenségének és új nászának fő oka nem a kétfelől fenyegető támadástól való felelem s éppoly kevéssé egy új szerelem. Iason - itt a két alak ellentétének Senecára jellemző kiélezése - elsősorban Medea elől menekül, tőle akar szabadulni, pontosabban a Medeába szerelmes egykori önmagától. Az új násztól biztonságot, gondtalanságot, kényelmet remél; nem az élet termékeny megújulását, hanem az érzelmek és történések tettekre és gondolatokra kényszerítő viharai helyett a megbúvást, a zavartalan létezés kényelmét, a hátat fordítást mindannak, ami veszélyes és bizonytalan - ami eleven, felkavaró, éltető. A Medeával való vita végén minden korábbi érvét kibúvó-ügyeskedésnek bizonyítja az utolsó: „Elfáradtam.” Az anyagyilkos voltában megdicsőült Medeával szemben Seneca ítélete Iasonra sújt le: aki önként a maga emberi lehetőségeinek legmagasabb szintje alá süllyed, mindentől megfosztja magát, amiért élni érdemes, és csak a legnyomorultabb életet érdemli, azt, ami büntetés a halál helyett. Ennek az ítéletnek a törvényszerűségét húzza alá a dráma fordulóponti jelenetének iróniája: Iasonban egyetlen eleven emberi érzés maradt, az apáé; arra, amit tett, és amit maga is hitványságnak érez, egyetlen mentséget talál, hogy a gyermekeiért tette: *haec cama vitae est*, „ez az egyetlen okom az életre” - mondja (547), és ezzel ítéli halálra gyermekeit, halálánál rosszabbra önmagát. A gyermekgyilkosság éppúgy elszakította [237] az élet minden kötelékétől, mint Medeát, de ő elítéltetett, Medea után kiáltott utolsó átkai csak azt mutatják, hogy az ő számára semerre nem nyílik út többé.

Az Oedipusszal és a Medeával szemben a Phaedra összevetése görög mintaképeivel szinte semmi biztosat nem mond a drámaíró Senecáról. Számos egyezése Euripidés fennmaradt Hippolytosával kétségtelenné teszi a kapcsolatot, de tudjuk, hogy Euripidésnek volt egy másik - elveszett - Hippolytosa is; a fennmaradt Euripidés-tragédiától eltérő motívumok közül van, amit biztosan ebből merített Seneca; nem tudni, a többi közül mennyi megy vissza erre vagy Sophoklés ugyancsak elveszett Phaedra-tragédiájára.

A többi Seneca-dráma közül az Agamemnon mintaképe Aiskhylos drámája, a kétes hitelességű

Hercules Oetaeusé Sophoklés műve, a Trakhisi nők, a Hercules Furens (Az őrző Hercules) Euripidés hasonló című tragédiája nyomán készült, a Troades két Euripidés-művet követ (Trójai nők és Hekabé), a Phoenissae (Főniciai nők) fennmaradt formájában mindössze két nagy töredék: csonka vagy már eredetileg is befejezetlen volt.

Az egyetlen Seneca-dráma, amelynek nem maradt fenn elődje, a Thyestes, költőileg alighanem a legtökéletesebb valamennyi között. A tárgy, Tantalus unokáinak viszálya és a szörnyű lakoma, a görög hőszmítológia egyik legelterjedtebb története volt; mint tragédiatémát is többen feldolgozták már Seneca előtt, a legkorábban Sophoklés és Euripidés, elveszett műveikben. Mit köszönhet nekik a részletekben a római költő, nincs mód megállapítani; mégis, a Thyestes mindegyik tragédiája közül a legközvetlenebbül vall a költő Senecáról.

A Medea megmutatta Seneca vonzódását a végsőig feszített kontraszthatásokhoz. A Thyestes is erre épül: Atreus és Thyestes alakjának ellentétére. Ez az ellenlét a Thyestesben sokszólamú és az emberi lét legtávolabbi rejtekeibe világító lesz azáltal, hogy az erkölcsi értékelésen alapuló választást a költő [238] eleve kizárja: nincs olyan szörnyűség, amire a két testvér bármelyike ne volna képes és hajlandó - efelől nem lehet kétsége a hallgatónak. Amikor Atreus a darab tartalmát kitevő tettét tervezi, nem tudja pontosabban megfogalmazni, mire készül, mint hogy „valami iszonyatos, véres gaztetre - olyanra, amit a testvérem szívesen a magáénak vallana” (193-195) -A különbség köztük abban van, amivé - a mítosz minden egyéb ismert változatával szemben - Seneca a két alakot formálta (egyre megy, hogy magától-e vagy valamelyik elődje nyomán). Atreus az első pillanattól tudatos gonoszsággal cselekszik: Age, anime, fac quod nulla posteritas probet - „Rajta, lelkem, tegyél valamit, hogy nem lesz kor, amely helyeselné” (192). Ez nem a görög mitológia nyelve. Egyetlen sziklatömbből kifaragott óriás-alakjában az okos, megfontolt és tudatos zsarnok-gonoszság lép a színpadra, tökéletes eszmei vérteteiben, közvetlen mintaképe és őse Shakespeare III. Richárdjának. Seneca Thyestese vele szemben maga a tétova ostobaság. A hatalomnak csak cirádáira vágyik, de ezekről nem tud lemondani, bár esze, amelyre nem hallgat, világosan megmondja neki, hogy csapdába csalják (errat hic aliquis dolus - „valami csel lappang itt”, 473), hogy eddigi visszahúzó életének boldogságát készül az állandó rettegéssel felcserélni (418-419), és főleg, hogy egy hatalomnak nem lehet két birtokosa (non capit regnum duos, 444). Megint az Oedipusban is látott lazítása a tartalom hordozta feszültségnek: Thyestest a maga gyengeségén kívül minden afelé tereli, hogy kikerülje a szörnyűséget, szinte belebotlik az útba, amely kivezetné a rettenetből. A Thyestes a céltudatos, önmagát ismerő gonoszság diadala a hitványságában önmagát áltató gonoszsággal szemben. Seneca Atreusa nem igényel felmentést, de Thyestes számára sincs mentő szava; aki a hatalomért vívott harcban alulmarad, nem jobb, csak ügyetlenebb a győztesnél, nem együttérzést, hanem megvetést érdemel.

Rég megfigyelték, hogy Thyestes érvei, amelyekkel fia, [239] majd Atreus rábeszélését próbálja erőtlenül elhárítani, ugyanúgy, mint a kórus két első éneke, a sztoikus erkölcsstan alaptételeit visszhangozzák. Súlyos félreértés volna azonban ebből arra következtetni - mint nemegyszer teszik, hogy Thyestesben Seneca a sztoikus bölcs alakját akarta megformálni. Ennek az ellenkezője igaz. Thyestes, aki testvére fiát apja gyilkosává nevelte, és a gyanútlan Atreust fia hóhérává tette, aki a dráma folyamán a sztoikus filozófia valamennyi általa hangoztatott tanítását tetteivel tagadja meg, nem a filozófiai traktátusok szerzőjének lombikjában született, az ő szájában - és a Seneca-dráma Atreusával szemben - a sztoikus szólamok a költő iróniájának fanyar és tudatos játéka, amelyeket az Atreus-figura egyre inkább torkát szorongató realitása kényszerített ki belőle. Elég csak arra a kardalra gondolni, amely Atreus szörnyeteg tervének előadása után és Thyestes fellépése előtt arról énekel, hogy az igazi király az erényes lélek, és a legszebb dolog hosszú élet végén a nép közül való egyszerű emberként meghalni.

A Thyestenek nincs olyan szereplője, aki a költő szemében ártatlan volna. A prológusban egy Furia kíséretében megjelenő Tantalustól, az Atreus-ház ősbűnétől a két testvéren keresztül a minden gazságra kész talpnyaló csatlósig, sőt az apját a gyermeki gondosság álnok érveivel megingató Thyestes-fiú Tantalusig mindenki ellenpéldája a sztoikus etika hőseinek, csak nem úgy, ahogy olykor magyarázni próbálták: hogy Seneca elrettentő negatív példákkal akarta jellemezni pozitív ideáljait. Thyesteshez hasonlóan a darab és a Seneca-drámák többi alakja sem

olvasmányszövegek preparált panoptikumfigurája, hanem a költő víziói, amelyeket a birodalom élén eltöltött évek tapasztalatai tápláltak. A mitikus szereplők szavaiból minduntalan olyan hangok csapnak ki, amelyeket jól ismerünk Seneca korának két különböző temperamentumú, tehetségű és szándékú, de ebben a tekintetben egyetértő krónikásától, Tacitustól és Suetoniustól. [240]

Ez visszavezet ahhoz a kérdéshez, kiknek írta a tragédiáit Seneca, és az ettől elválaszthatatlan másikkhoz, hogy miért. Mint kitűnt, sem a darabok előadhatóságában nincs ok kételkedni, sem abban, hogy a költő előadásra szánta őket, olyan előadásra, amilyen az akkori színházi körülmények között egyedül volt elképzelhető: kis társulattal, szűk körben, meghívott vendégek előtt. Nem tudjuk, melyik darab előadása valósult meg tényleg Seneca életében, még kevésbé azt, kik voltak a nézőik. Bizonyos, hogy a művelt rómaiak közül kerültek ki, de éppilyen bizonyos az is, hogy a görög mítoszok újrafeldolgozása mint pusztán stílusbravúr aligha volt elég akár a szerzőnek, akár hallgatónak. Amit elsősorban élvezhettek, és a rémülettől és gyönyörűségtől elakadó lélegzettel újra meg újra felfedezhettek, az az alakok, történetek és szentenciák ismerőssége volt. Kik ezek az anyjukkal pározó apagyilkosok, alvilág-felidézők, porban csúszó udvaroncok, rokonaik vérében gázoló szörnyetegek, méregkeverők, a hatalomért lihegő hitványságukat magasztos filozófiai eszmékbe öltöztetők? És miről beszél Eteocles a *Phoenissae*-ben: „Nem akar igazán uralkodni, aki fél attól, hogy gyűlölik; a világ teremtője elválaszthatatlanná tette a kettőt: a gyűlöletet és az uralmat” (654-656)? És miről Oedipus Creónak: „Az uralkodónak és hatalmának gyakran többet árt a beszédnél a némaságba rejtett szabadságvágy” (524-525), vagy máshol az ártatlanságára hivatkoznak: „Ami kétséges, attól mint biztostól félnek a királyok” (699-700), és végül: *regna custodit metus*, „az uralom öre a félelem” (704)? Honnan ismerősek a *Medea* Creójának szavai: „A király parancsát fogadd el, akár igazságos, akár igazságtalan” (195)? Tulajdonképpen ki ez az Atreus, aki ki meri mondani: „A legfőbb előnye az uralomnak, hogy ura tetteit a nép nemcsak eltűrni kénytelen, hanem dicsérni is” (205-207), és még itt sem áll meg: „Megérdemelt dicsőség alacsony sorsú embernek is gyakran jutott, hazug csak annak, akinek hatalom van a kezében” (211-212), sőt ennél is tovább: [241]

„Pusztuljon a szelíd zsarnok: az én uralmam alatt a halált is ki kell érdemelni” (247-248), végül a csatlósnak, aki Atreus fiait félti, hogy eltanulják tőle a gaszágokat: „Ha senki meg nem tanítja őket a cselszövésekre és a gazzettekre, az uralkodás majd megtanítja” (312-313).

Az asszociációkat, hogy a Seneca-tragédiák mítosz hőseiben koruk történetének főalakjait és a körülöttük tenyésző embertípusokat ismerjék fel a hallgatók, elsősorban maga a hellénisztikus mintaképeket követő császári propaganda sugallta. Előzményként elég itt a Dionysosként megjelenő Antoniusra és a vele szemben Apollo-jelmezt öltő Augustusra utalni. Biztosra vehető, hogy a görög mítoszt színre vivő római tragédia megújítójának, Variusnak, i. e. 29-ben, Augustus Antonius feletti győzelmének ünnepén bemutatott *Thyestese* sem öncélú mítoszfelidezés volt. A császárkor első századában pedig számos dokumentuma van annak, hogy a görög tragédiához való azonosítást maga a császári udvar is szuggerálta, és hogy a római írók a mítoszok újraelmondásában hamar felismerték a véleménykimondás kevés megmaradt lehetőségeinek egyikét. Tiberius 34-ben öngyilkosságra kényszerített egy tragédiaköltőt, mert egy darabjában Agamemnon-t gyalázta. Három évtizeddel később egy másik római drámaíró, mikor *Cato* című római tárgyú tragédiájáról azt mondták, hogy megsértette benne Róma urait, azt ígérte, hogy „amit Cato kifelejtett, majd elmondja a legközelebbi darabomban Thyestes”. Caligula gyakran lépett kedvtelve Accius *Atreus*-tragédiája címszereplőjének helyébe, az ő szavait idézve: „Gyűlöljenek, csak féljenek tőlem.” A legtöbb ilyen jellegű adat azonban Nero koráról maradt fenn. Miután anyját megölte, városszerte Oresteshez és Alcmeonhoz hasonlították, ő pedig nemcsak hogy maga fellépett Orestes és Alcmeon szerepében - ahogy más görög mítosz hőseiben, Oedipuséban, Thyestesében, Herculesében is hanem több történetírótól feljegyzett hagyomány szerint az előadott tragédiák főszereplőinek álarcát [242] a maga és szeretői képmására mintáztatta. Érthető, hogy mániákus színpadimádatában még a nyíltan ellene irányuló rögtönzéseket, mint egy színésznek Claudius megmérgezésére és Agrippina meggyilkolására utaló gesztusait is enyhén ítélte meg. Elsősorban az ő uralkodása idején

számíthattak megértésre mitológiai jelmezben kortárs alakokat és típusokat felléptető, aktuális témákat megjelenítő tragédiák kettős értelemben is: nemcsak arra, hogy közönségük megérti a mondanivalójukat, hanem a császár megértésére is a szerzővel és a hallgatókkal szemben.

Egyébként aligha lett volna elképzelhető az udvar besúgóktól nyüzsgő környezetében a Seneca-drámák megszületése. A darabok keletkezési idejére vonatkozólag semmi biztos adat nem maradt fenn, de eleve csak két időpont jöhet komolyan számításba: Seneca corsicai száműzetésének éveit pályája elején és a kegyvesztettségétől haláláig eltelt évek 62-65 között, Nero uralkodásának második felében, 62-ben Seneca formálisan is visszavonult a közéletől, az akkor kötelező szokás szerint minden vagyonát Nerónak ajánlotta föl, s ettől kezdve készült a halálra. Mint egész életében, most is egyszerre kettős lélekkel. Prózaíró művében, az ekkor készült fiktív *Erkölcsei levelek*ben a belső szabadság és emberi méltóság megőrzésének lehetőségeit kereste a zsarnokuralom légkörében, és a halálról, mint adott esetben a szabadság megőrzésének egyetlen módjáról elmélkedett a sztoikus filozófia szemlélete alapján. Ugyanakkor tragédiáiban költői formába foglalta mindazt, amit a zsarnoki hatalom természetrajzáról, az emberi szenvedélyek pusztító erejéről élete során szívébe gyűjtött. A tragédiák minden jel szerint a tapasztalatgyűjtő korszaka végére ért író művei, akit emberi sorsa költővé emelt, és aki már fölöslegesnek érezte magában bármi óvatos ellenállást azzal szemben, hogy mindent, amit a világról tud, kimondjon. Ismerte egykori tanítványát, és tudnia kellett, hogy a megértés tragédiáival szemben nem jelenthet megbocsátást. [243]

Ha a Seneca-tragédiák jelentősége kimerült volna abban, hogy a görög mítoszok szereplői mint a korai császárság mindennapos harcainak, a birodalom élén hatalomért, kegyekért, haszonért gyilkolóknak, tülekedőknak, ravaszkodóknak és megalázkodóknak alakjai elevenednek meg bennük, tartalmukkal érdekes dokumentumai volnának egy kornak, amelyben annyi korábbi erkölcsi norma kérdésessé vált, a személyes indulatok a társadalom legtetetején addig alig ismert szabadossággal lángolhattak, és a szellem minden ereje még jó, ha csak tehetetlenné vált, és nem önmaga készséges szolgáló megcsúfolójává, amikor naponta bizonyította erőtlenségét a kritika fegyverét a fegyverek kritikája. De ezek a drámák elsősorban nem mint kordokumentumok, nem mint történelmi tanítások hatottak, ami bizonyítja, hogy többek voltak ezeknél: a tragédia műfaját újították meg.

Az utókor ellentmondásos Seneca-képének egyik jellemző vonása, hogy a politikus, a filozófus és a haláljelenet nagy alakítója szinte teljesen eltakarja rajta az író. Pedig úgy látszik, hogy életében és a halála utáni évtizedekben a leghevesebb szenvedélyeket éppen írásművészetével váltotta ki. A klasszikus latin prózastílus tudatos ellensége, Cicerónak és a régi római irodalom klasszikusainak gúnyos becsmérője egy teljesen új írói nyelv megteremtője és az új írói hangra váró fiatalság bálvány, régi és új összecsapásának ütközőpontja volt - ahogy az elsősorban a halálát követő klasszicista korszak iskolamestereinek és pedáns hagyományápolóinak felháborodott megjegyzéseiből kitérül: „Akkoriban szinte egyedül Seneca volt a fiatalok kezében”, „csak a hibái miatt tetszett”, „prózája tele hibákkal, és azért is rendkívül veszélyes, mert bővében volt édes bűnöknek”, „ha nem szeretett volna mindent, amit leírt, ha mondanivalója súlyát nem tördelte volna szét nyúlfarknyi szentenciákkal, a hozzáértők egyetértő véleménye dicsérte volna inkább, mint a tizenévesek rajongása” (Quintilianus), „semmirekellő író, akinek műveihez nem [244] érdemes nyúlni, mert stílusa közönséges és elkoptatott” (Gellilius), „puha és lázt okozó szilvácskák teletűzdelt írásmódját gyökeresen ki kell irtani”, „mit beszéljek tisztátlan és szennyes szavairól, vagy arról, hogy valósággal dallamszerűen rakta össze őket, s áradásukból minden férfiaság hiányzott” (Fronto). *Qualis vita, talis oratio*, „amilyen az élet körülöttünk, olyan a stílusunk” - hirdette ő maga. Amikor a birodalom élén egy zsarnok őrzött, az irodalomnak nem szabad Cicero csiszolt körmondataiban vagy Vergilius-zenéjű versekben megszólalnia. A görög klasszikusokon és az Augustus-kor nagy költőin nevelkedett - annál jobban tudta megtagadni őket utánzásnak és tagadásnak abban a kavargásban, amely kora irodalmának többi kiemelkedő alakját is jellemezte. Nekünk a legtöbbet erről tragédiái mondják.

Formailag a klasszicizmus túlajtói. Az öt felvonás, a három beszélő, a hely- és idő-egység törvényeinek megtartása (persze nem a 16. században kanonizált szigorú formájában), a római

dráma versmértékeivel szemben a görögökhöz való visszatérés jellemzi őket; a kórusok és a ritka canticumszerű párbeszédok metrikája Horatiusét követi, csak annak szigorúságát tovább merevítve, egyéni rögtönzéseit lenyesegetve; Vergilius-, Horatius-, Ovidius-szavak, -képek, -fordulatok, -motívumok szövik át meg át a darabokat. De mindez, éppúgy, mint a klasszikus görög tragédiák mintául vétele, csak még jobban kiemeli, ami új, korábról ismeretlen a Seneca-tragédiákban. A dráma minden részének hagyományos szerepe megváltozott bennük. A kórus nem aktív résztvevője a darabnak, mint a görög drámákban; monoton ritmusú éneke legfőljebb aláfesti a cselekményt, nem motiválja, inkább közzene, mint a darab szerves része. A befejezetlen *Phoenissae*ből hiányzanak a kórusrészek, ami arra mutat, hogy legalábbis részben utólag készültek. A párbeszédok cselekménybonyolító szerepe alárendelt és ennek megfelelően rövidre fogott, hogy helyet adjon a tökéletes csiszoltsággal ragyogó, szikrázva egymásnak pattanó fél- [245] vagy egész soros szentenciáknak, amelyek a szövegösszefüggéstől teljesen független, önálló életre is képesek: ezért kerülhettek be középkori, keresztény színezetű moralizáló szentenciagyűjteményekbe. A prologus nem a költő szócsöve, mint a görög drámában; fő feladata nem a cselekmény exponálása, hanem az egész dráma alaphangjának megütése: atmoszférailéző szerepe a legfontosabb; lehetőleg a szenvedély legmagasabb hőfokán kell kezdődnie, akár a görög mintakép szövegén tett változtatás árán (ezért kezdi Senecánál *Medea* a darabot, nem a dajka, mint Euripidésnél), akár egy új szellemszereplő felléptetésével, mint Tantalus árnyképe a *Thyestes*ben, Thyestesé az *Agamemnon*ban. Az első jelenetek egyike többnyire már feloldja a darab feszültségét, előre jelezve a történet befejezését.

Mindez a Seneca-tragédiák legsajátosabb vonására utal: nem cselekménydrámák: a szerkezetnek, a történet fűzésének

és szerves kibonyolódásának, kerek befejezésének legfőljebb másodlagos jelentősége van bennük. Annyira, hogy a Seneca-drámák egy lelkes rehabilitálójá befejezetlenségüket próbálta bizonyítani, a költő mentségéül. A drámai fordulatok motiválása gyakran elnagyolt; a költő nem sok erőfeszítést fordít rá, hogy meggyőzőek legyenek, nyilván a görög mintaképek feltételezett ismeretére is támaszkodva. Elég az *Oedipus*ra utalni: Tiresiát senki sem hívja, csak épp a jóslat hírére érkezik; Oedipus hangulatváltozása, miután Creót sziklabörtönbe záratta, a dráma szövegében teljesen előkészítetlen, az ezt követő nyolcsoros párbeszédből Iocastával pedig minden napfényre jöhetne, ezért a hirtelen fellépő corinthusi öreg komédiába illően pontos belépése szakítja meg.

A mondanivaló súlya máshol van: a fő események a lélekben játszódnak, az érzelmek, szenvedélyek a történés fölé kerekednek, a darabok egy alapszituáció kibontakozása helyett egy nagy szenvedély kristálytömbjét mutatják más és más oldaláról, egymás mellé rakott, torkot összeszorított, szemet tágra nyitató, hatalmas önálló képek sorozatában, amelyeket hol [246] ugyancsak önmagukban is megálló énekbetétek, szózuhatók, maxima-párbajok fűznek egymáshoz, hol szinte kötőanyag nélkül állnak egymás mellett - ahogy ezt Seneca prózamondatairól mondta egykorú kritikusa. A Seneca-dráma szerkezetének fő törvénye ezeknek a képeknek változatossága és önmagukban is teljességet nyújtó színgazdagsága, mint a szellemfelidőzés, a pestis vagy a szemkitérés felkavaró részletekben vájkáló leírása, méregkeverés, nyíltszíni lakoma a meggyilkolt gyermekekből. Az ilyen idegkorbácsoló horrorjelenetek a szó nem kevésbé sokszínű és felrázó hatású örvényeivel váltakoznak: eksztatikus Bacchus-himnusz vagy -ének a világ határtalanságáról, hatalmas szenvedélyáradatok olykor túlságosan rutinos, elkoptatott hasonlatok koloratúráival (mint Oedipus utolsó monológjában), pregnáns fogalmazásukban áramütés hatású sztoikus tézisek, olykor a retorika legfinomabb eszközeivel kicsiholt drámai csattanók, mint amilyen Phorbász pásztornak az *Oedipus* cselekményét az áldozati állat nyakára csapó késpenge villanásaként megoldó négy szava: *Coniuge est genitus tua* - "a te anyád szülte"!

Az indulatok mindig egy kicsit túlhajtottak, ahogy a szentencia-párbajok kihegyezettsége, a grand guignol-jelenetek színeinek rikító pompája is. A hatalmas szófolyamok ömlő áradatába nemegyszer folyik be a komikumig túlhajtott képeknek Ovidius óta szokásba jött játéka vagy a logikai kézikönyvek formulaanyaga, hogy sodrásukat erősítse (ilyen a pestis leírásánál a könnyek kiapadása, a máglyáktól elfogyasztott erdők és az evezésben elfáradó Charon képe vagy

Oedipus érvelése önmegvakítása előtt). De ezek a külsőségesnek tűnő teátrális túlzások, a drámaköltészet szituáció- és szóanyagának mintegy önállósulása, elszabadulása az író kezéből csak részben - kisebb részben - annak a jele, hogy Seneca mint költő nem állt teljesen művészi szándékainak magaslatán. Jóval fontosabb, ami mindebben tudatos, szándékos, őszinte: Seneca színpada soha egyetlen vonásában sem pusztán naturalisztikus, [247] s a létezésének vagy bármely megnyilvánulásának legyen az szó, tett vagy indulat - soha nem a puszta látványát, felszínét ragadja meg, hanem *ezzel együtt* önmagán túlmutató szimbólum-erejű jelentését is: a megjátszott szenvedélyek mélyén igazi, sőt paradigmaticussá hatalmasult szenvedélyek vannak, a színpadias hatások túlfokozása szinte kényszeríti a nézőt, hogy mögé nézzen annak, amit a darabok szóban vagy akcióban megjelenítenek.

Csábító volna a Seneca-drámák legjellemzőbb vonásaival kapcsolatban az itáliai színpad történetének évezredeiből vett párhuzamokra utalni: a közönség figyelmét szüntelenül változó sokkhatásokkal ébren tartó előadásnál Plautusra, a szóáradatok és csattogó szópárbajok varázsánál a *commedia dell'arte*, a szenvedélyeknek a közönség azonnali reakcióját kikövetelő felfokozásánál Verdi középső korszakának operáira, a cselekmény egészének másodlagossá válásánál az önmagukban hatásos részletekkel szemben mindháromra. Nyilvánvaló, hogy a Seneca-drámák láncszemei egy itáliai színjátszó hagyománynak, de az említett párhuzamoknak túlzott fontosságot tulajdonítani azt jelentené, hogy eltekintünk többek között egy lényeges különbségtől, attól, hogy Plautus, a *commedia dell'arte* és Verdi széles körű közönségnyilvánosságának közegében élt, a Seneca-darabok pedig végeredményben "underground" művek, voltak. Tragédiává sűrűsödésük és a műfajt megújító formájuk sajátos, az említettekétől alapjában különböző predispozíciók eredménye. Költő kellett ehhez, aki a világot mindig fölülről látta, de onnan teljes szélességében. És kor, amelyben - a tragédiákkal egyidőben írt *Erkölcsei levelek* egy mondata szerint - *palpitantibus praecordiis vivitur*, „reszkető gyomorral folyik az élet”. Amikor a császári udvar mindennapos borzalmi már pletyka-érdekeségűvé süllyednek az eltompult kívülállók szemében, a gladiatori játékok egyre sűrűsödő előadásai pedig a vér- és borzalomigény fölülről nyújtott mindennapos táplálói és kielégítői. Amikor a művészmániás [248] uralkodó vérbe fojt minden művészetet, amely az amúgy is ellenségesnek ítélt művelt római felső réteg szűk körénél távolabbi hatású lehet, és a maga népszerűségét kétséssé teheti. Amikor az egész szellemi élet fordulóponton áll: a nemrég elsajátított klasszikus görög és a súlyosan ránehezedő Augustus-kori római irodalom örökségét próbálja megőrizni, folytatni, újratemetni, és ugyanakkor maga mögött hagyni, megtagadni, elátkozni szellemi öregek és fiatalok elkeseredett összecsapása során. A művészet számára, úgy látszik, termékeny szituáció. A művészek számára személy szerint annál kevésbé: az alig másfél évtizedes Nero-kor négy máig ismert jelentős írója közül három - Seneca, Petronius és Lucanus - a császár áldozata lett, Persius még idejében meghalt, huszonhat éves korában.

A művek nem voltak ilyen készségesek. Annak, hogy a Seneca-tragédiák közvetlen hatása mekkora volt, egy dokumentuma máig fennmaradt: az *Octavia*, az egyetlen római tragédia, amelyet Seneca művein kívül egészében ismerünk, s az egyetlen, amely a római tárgyú történeti dráma, a *fabula praetexta* műfaját képviseli. Bár a kéziratok egyértelműen Seneca művei közé sorolják, külső és belső érvek egyaránt ez ellen szólnak. Az utóbbiak a súlyosabbak; igaz, hogy a halott császárnő szelleme elég pontosan jósolja meg Nero három évvel Senecáé után bekövetkezett halálának módját, de az eset nem volt olyan rendkívüli, hogy valaki véletlenül el ne találhatta volna. Seneca felléptetése és szerepe eléggé távol áll mindattól, amit róla ezekből az évekből tudunk, de ez még nem cáfolata egy esetleges önigazolási kísérletnek. A darab szerkezetének erőltetett szimmetriája, a dikció és a metrika pedáns, minden eredeti vonás nélküli Seneca-utánzása, erőtlensége, önisméltelése azonban nem engednek meg kétséget afelől, hogy a szerző nem Seneca, hanem egy lelkes bámulója, tragédiáinak szinte szó szerinti ismerője és közepes utánzója. Nem sokkal Nero halála után, 70 körül dolgozhatott. [249]

A forrás, amellyel összehasonlítva a tárgy drámai feldolgozásának módszere kitűnik, ezúttal nem irodalmi mű (bár kétségtelen Sophoklés *Élektrájának* ösztönző hatása), hanem a kor történetíróinak feljegyzései. Az *Octavia* cselekménye pontosan követi az események ismert lefolyását, csak az elkergetett császárnő campaniai száműzetését ugorja át, és a darabban a

válást, majd a felkelést közvetlenül a kivégzési parancscsal súlyos pandateriai út előkészületei követik. Egyébként még Agrippina fellépésének is megvan a történeti háttere: Suetoniustól tudjuk, hogy Nero a gyilkosság után mágusok segítségével is megpróbálta felidézni és kibékíteni anyja szellemét.

A darab azonban épp költői kisszerűségében alkalmas annak a pontosabb meghatározására, mi volt Seneca tragédiáiban korhangulat, és mi ezen felülálló személyes művészete, mi az, ami tragédiáiból a legerősebb közvetlen visszhangot keltette, mi az, amit drámai, politikai, poétikai mondanivalójából, egyszóval Seneca tragédia-műfajából utánózni akartak, amit az új drámaműfaj meghatározó sajátosságának tekintettek. Az *Octavia* ugyanis történeti tárgya ellenére nem különbözik műfajában a Seneca-tragédiáktól, a historizált mitológia a mitologizált történelemtől - mert az *Octavia* szerzője történeti alakjait szándékosan Iuppiter és Iuno képére formálja (215-221). A kínálkozó nagyjelenetnek: Nero és Octavia találkozásának elejtése alighanem a szerző képességének korlátait mutatja. A dramatikai elemek mind ismerősek Senecából, a szellemidézés éppúgy, ahogy a két pártot képviselő kettős kórus (mint az *Agamemnon*ban és a kétes *Hercules Oetaeus*ban is), vagy a jelenetváltások és a kóruszövegek technikája. Nemcsak Seneca műfajára, hanem közvetlen szellemi légkörére is utal a zsarnoki hatalom témájának végigvonulása a darabon, csak éppen paradigmikus jellegétől fosztja meg némileg az, hogy egyszeri történeti személyek a szereplők. Amiben az *Octavia* túlmegy Senecán, az a fogalmazásnak talán a Nero [250] utáni enyhültebb légkörre valló nyíltsága („örültség életben hagyni a kényelmetlen nemeseket, mikor egy szó elég a gyanúsak meggyilkolására”, 495-498; „ostobaság volna félnem az istenektől, mikor én csinálom őket”, 449; „hulljon, ami kiemelkedik!” 471), s még inkább a gátlástalanul pusztító uralkodói önkény szembesítése a néptömeggel, nemcsak a lázadásról és leveréséről tudósító utolsó jelenetekben, hanem már a darab elején, Octavia és a dajka párbeszédében („Nagy a nép hatalma” - „De a császáré nagyobb”, 185), és Tacitust előrevetítő önmarcangoló komorsággal az Octavia-barát római nép kórusának első énekében: *Mos nostri sumus immemores* - „már ott tartunk, hogy elfeledtük, kik vagyunk”.

Félreérthetetlenül Senecára vall a főszólamot végigkísérő második: a történések megvilágítása Nero lelkének oldaláról. A zsarnokság tényének elítélése felől nem hagy kétséget a szerző, Nero személy szerint azonban csaknem tragikus figura. Zsarnokságát - ez már alighanem a szenatori arisztokrácia önkritikája - Iulius Caesar és Augustus példaadásával igazolja, de nem ezen van a hangsúly. Nero a szerelmet tartja az élet fő értelmének (566), és ő Poppaeát szereti, végzetesen és kezdettől elidegenedve Octaviától, aki az első pillanattól fizikailag és lelkileg egyaránt irtózott tőle. Az elvakult és telhetetlen vérengzés itt mintha egy korai frusztráció-élménynek volna az ellensúlyozása, s nem kevésbé efelé hajtja a császári ranggal együtt járó szerepjátszás-kényszer kétségbeesett felismerése: „Egyedül nekem nem szabad azt, amit mindenkinek?” (574) Hogy mennyiben szándékolt az *Octaviának* ez a kétértelműsége, és mennyiben rosszul, illetve túl jól sikerült retorika, nem tudjuk pontosan, de annyira nyilvánvaló, hogy olyan értelmezés is akad, amely egyenesen Nero védőbeszédét látja benne. Ez azonban antik olvasójának aligha juthatott eszébe; Nero igazságai, amiben valóban azok, csak két évezred múlva jutnak el odáig, hogy társadalmi vagy legalább tudományos elismerést igényelhessenek. [251]

A halála utáni generációk görögimádó klasszicizmusa betemette Seneca műveit; mint láttuk, az 1-2. századi irodalomban jelentőségét főleg az ellene forduló indulatok éreztetik. De ez a betemetés konzerválás volt, nem elföldelés. Minden jelentős művész és szellemi irányzat megteremti a maga elődeit. A Seneca-drámákról nem lehet többet mondani, mint hogy a reneszánszban újjászületett olasz dráma éppúgy benne ismerte fel elődjét, akárcsak az Erzsébet-kori angol vagy a 17. századi francia tragédia, Marlowe és Shakespeare ugyanúgy, mint Gorneille és Racine, Lope de Vega és Calderón. Polonius a *Hamlet*ben nem tud nagyobbbat mondani a színészek dicséretére, mint hogy „Seneca nem elég nehéz nekik”. Hogy a Seneca-tragédiák értékelése századunkban a 18. századi klasszicizmus hullámvölgyét áthidaló új pillérre épül, annak nem egy jele van. Ilyen a tragédiák 1559 és 1581 között készült korszakos jelentőségű teljes angol fordításának új kiadása 1927-ben, élén Eliot tanulmányával, és az az általa megfogalmazott felismerés, hogy Shakespeare-hez Senecán keresztül vezet az út: „Shakespeare a maga korának hangja volt, és ez a hang költészetében, ha az élet és halál legfontosabb dolgairól szól,

többnyire Seneca hangja." Nem kevésbé ilyen és még többet ígérő a tragédiák színpadra vitelének aktuálissá válása elsősorban Olaszországban és Angliában. Elképzelhető, hogy most kibontakozó mélyebb megismerésük rávilágít majd arra, minek voltak már eddig is az elődei a 20. század művészetében. Nemcsak a közvetlen követőkről van itt szó, mint Anouilh vagy O'Neill, hanem néhányról a legnagyobbak közül, akihez hosszabb-rövidebb kerülővel jutottak el. Lehet, hogy ezek közé kell majd sorolni Kafka regényeit és Alban Berg operáit is. [252]

Jegyzetek

MEDEA

Athamas thessaliali király gyermekeit, Phrixust és Hellét addig üldözi a mostohájuk, Ino, míg a két gyerek egy Mercuriustól kapott aranygyapjas kos hátán elmenekül. Menekülés közben Helle a tengerbe zuhan, Phrixus azonban eljut a Fekete-tenger keleti partján, a Phasis folyó torkolatánál fekvő, távoli Colchisba. Az ország királya, Aeetes, befogadja a menekülőt, Phrixus pedig hálából neki ajándékozza az aranygyapjút. Aeetes Mars szent berkében egy magas fára akasztja fel, és egy álomtalan szemű, tűzokádó sárkány őrizetére bízta, mert isteni jóslat szerint addig lehet csak Colchis királya, amíg övé az aranygyapjú.

Később Pelias, Iolcos trónbitorló uralkodója, Iason, a trón jogos várományosát - hogy félreállítsa útjából - elküldi az aranygyapjú visszaszerzésére. Iason Minerva segítségével hajót ácsoltat - az Argót -, és Görögország legkiválóbb hőseivel nekivág az útnak. Ott vannak az Argonauták közt a Minyasok, Minyas király leszármazottai, Iason vérrokonai, ott van Ancaeus, az arcadiai hős; a nagy Hercules; Hylas, Hercules szép, fiatal kísérője; Idmon, Apollo jóstehetségű fia; Calais és Zetes, Boreas, az Északi Szél szárnyas fiai; Castor és Pollux, Iuppiter és Leda ikergyermekei; a messzire látó Lynceus; a calydoni Meleagrus; Mopsus, a thessaliali jós; a locrisi Oileus, Ajax apja; Orpheus, a thrák énekes; Peleus, Thetis tenger-istennő férje; Periclymenus, Neptunus alakváltoztató fia, és Tiphys, a boeotiai kormányos.

Az Argonauták sok kaland után megérkeznek Colchisba. Aeetes nem akar megválni az aranygyapjútól, ezért irtóztató próbákat mér Iasonra: fogja járomba ércclábú bikáit, szántsa [255] föl velük Mars ligetét, vessen el benne sárkányfogakat, és estére arassa le a sárkányfogveteményt - a földből kikelő gyilkos óriásokat. Iason a varázshatalmú királyleány,

Medea segítségével - akit Venus szerelemre lobbantott iránta - kiállja a próbákat. Medea varázspraktikáival elaltatja az álomtalan sárkányt, és megszerzi az aranygyapjút, Iason pedig megesküszik, hogy hálából feleségül veszi. A hősök Medeával együtt menekülnek el Colchisból. A királylány, hogy feltartóztassa üldözőiket, meggyilkolja és feldarabolja tulajdon öccsét, Apsyrtust, és tagjait a nyomukban járó colchisi katonák útjába szórja.

Hazatérve Iolcosba, Iason apját, Aesont, már nem találják életben: Pelias a halálba kergette.

Medea bosszút áll Peliason: csellel ráveszi leányait - az agg király megifjodását ígérve -, hogy szúrják le, darabolják föl, és üstben főzzék meg apjukat. A gyilkos asszonynak menekülnie kell, Corinthusba fut Iasonnal, ott letelepednek, két gyermekük születik, békében élnek, Medea már-már megfeledkezik varázshatalmáról és örvényes múltjáról.

Egyszer azonban jelentkezik Acastus, Pelias fia, és háborúval fenyegeti meg a corinthusi királyt, Creót, ha továbbra is menedéket ad a gyilkos asszonynak és férjének. Iason elfordul Medeától, és új esküvőre készül Creusával, Creo király leányával.

2. sor *Lucina* - a szülést oltalmazó istennő, Iuno mellékneve.

ki megtanítottad - Minerva, a kézművesség istennője.

5. sor *Titán* - a Nap.

13. sor *istennők* - a Furiák.

29. sor *a Nap* - Aeetes a Nap fia volt.

40. sor *belek között kutasd* - kérj jóslatot az áldozati barmok beleiből. [256]

59-60. sor *mennykövező jogárpálcásoknak* - Iuppiternek és Iunónak.

62-63. sor *ki... gúzsba köti* - Pax, Iuppiter leánya, a béke istennője.

67. sor *ki megünnepelsz* - Hymen, a házasság védőistene.

71. sor *csillagkép* - Hesperus (vagy Vesper), az esthajnalcsillag.

76. sor *Cecrops-földi* - atticai, athéni; Cecrops Athén első mitikus királya volt.
78. sor *kőfal nélküli város* - Spárta.
85. sor *mennykő magzata* - Bacchus, Semele és Iuppiter fia. Iuppiter villámlás-mennydörgés formájában termékenyítette meg Semelét.
- 86-87. sor *ő, aki üstjeit táncoltatja* - Apollo, a jósisten, aki delphi szentélyében üsttáncoltatással adott jóslatot.
88. sor *szűz* - Apollo ikertestvére, Diana.
97. sor *Phoebe* - a Hold, Diana egyik megjelenési formája.
105. sor *aeol szüzedet* - Creusát, aki Aeolusnak, az aeol törzs alapítójának leszármazottja.
110. sor *Bacchus fia* - Hymen.
113. sor *Fescennium* - etrusiai város, róla kapta nevét az ősi itáliai népköltészet egyik műfaja, a lakomákon dialógus formában előadott szabadszájú, gúnyolódó fescenniumi vers.
- 130-131. sor *kincsetek...kísérőd* - az aranygyapjú és Apsyrtus.
169. sor *földszülött* - célzás a Iason által elvetett sárkányfogakból kinőtt óriásokra.
215. sor *Thermodon* - folyó Pontusban, az „özvegy nőcsapat”, az amazonok földjén.
233. sor *hősök hősről* - Iasonról.
274. sor *Háborút* - a bosszút követelő Acastusszal.
313. sor *Kecske* - Amalthea nimfa Olenus aetoliai helység közelében tejével táplálta a gyermek Iuppitert,[257] ezért mikor Iuppiter a világegyetem ura lett, Amalthea képmását, a Kecskét, elhelyezte a csillagok közt.
336. sor *thessal-földi fenyőszál* - az Argo.
349. sor *vesztette szavát* - az Argo orr-részébe Iuppiter dodonai szent tölgyfaligetéből való ág volt beépítve, amely beszélni tudott.
350. sor *sicul szűz* - a szörnyeteg szűznek elképzelt Scylla Szicília közelében; párja a Charybdis.
355. sor *Rontók* - a Sirenek.
378. sor *Tethys* - a legősibb föld- és tengeristennő a görög mitológiában.
379. sor *Thule* - antik elképzelés szerint a világ vége.
- 404-405. sor *szomjasán terelgeti... a Medvét* - Callistót, Iuppiter szerelmesét a féltékeny Luno medvévé változtatta, Iuppiter ezután a csillagok közé emelte, de Luno bosszúja még itt is követte: a Medve-csillag volt az egyetlen, amelyik nem fürödhetett meg a tenger habjaiban.
409. sor *Titánra tornyosul* - Typhóra, a százkezű, tűzokádó óriásra, aki fellázadt az olympusi istenek ellen, de Iuppiter büntetésből rádobta az Aetnát.
411. sor *Corus* - az északnyugati szél.
415. sor *thessal vezértől* - Acastustól.
456. sor *Symplegasok* - Bolygó Sziklák, két veszélyes sziklazátony a Bosporus fekete-tengeri bejáratánál.
476. sor *öreg* - Pelias.
512. sor *Sisyphusnak sarjait* - Creusa Aeolus fiának, az alvilágban csúfosan bűnhődő Sisyphusnak unokája.
596. sor *éljen ő békén* - Iason, aki az emberek közül elsőnek szelte át hajóval a tengert, és ezzel magára haragította az isteneket.
599. sor *az ifjú* - Phaethon ismert mítoszára céloz.[258]
609. sor *Pelion* - thessaliai hegység, erdeiből vágták ki az Argo építéséhez felhasznált fákat.
- 622-623. sor *Aulis... hajókat* - egy mítoszváltozat szerint a Trója alá készülő hajóknak azért kellett teljes szélcsendben vesztegelniük Aulisnál, mert a város így állt bosszút királya, Tiphys pusztulásáért.
625. sor *ő, dicső* - Orpheus, aki Calliope múzsa (a római mitológiában a Múzsák megfelelői a Camenák) fia volt.
632. sor *ismerős* - utalás arra, hogy Orpheus, mielőtt a bacchánsnők szétszaggatták és levágott fejét a Hebrus folyóba vetették volna, egyszer már élve alászállt az alvilágba.
634. sor *Alcides Aquilo-fiat* - Hercules, Alcaeus ivadéka (innen az Alcides név) bosszút állt Aquilo (vagy Boreas) fiain, Calaison és Zetesen, mert az ő tanácsukra vitorlázott tova nélküle az Argo.
638. sor *Dis... házát kinyitotta* - utalás Hercules tizenkettedik munkájára: Dis (az alvilág ura)

birodalmából fel kellett hoznia a Cerberust.

641. sor *nedümérge mart szét* - Herculest a Nessus centaur vérébe mártott ing ölte meg.

644. sor *vadkan* - utalás a calydoni vadkan ismert mítoszára.

645. sor *Meleagrus* - Calydonia királyának fia. Megölte anyja, Althaea testvéreit, ezért anyja haragjában tűzbe vetette azt az üszkös fahasábot, amelytől függött Meleagrus élete.

648. sor *Hercules... fiukája* - Hylas, akit lehúztak magukhoz a folyami nimfák.

659. sor *Nauplius* - fiát, Palamedest, Ulixes ármánykodására megölték Trója alatt a görögök, ezért Nauplius a hazatérő görög hajóhadnak Euboea fokánál hamis fényjeleket adott: a hajók összetörték a sziklákon.

657. sor *jár-kei úzöttként* - Mopsus megjósolta, hogy Peleust [259]el fogják űzni országából, Phthiából.

660-661. sor *Oileux vére* - Ajax, akit Neptunus ölt meg kérkedéséért.

662. sor *Élted áldozván te* - Alcestis, Pherae királyának, Admetusnak felesége, aki vállalta, hogy meghal férje helyett.

668-669. sor *kit kényszerítettek* - Iasont (ti. Pelias).

695. sor *Kígyó* - mikor Hercules megölte a Hesperisek kertjét őrző kígyót, Iuno az égbe emelte, belőle lett a Draco (Kígyó) csillagkép.

697. sor *üdvös* - ti. mint tájékozási pont a hajózásnál.

700. sor *Pytho* - az a kígyó, amelyet Iuno szabadított rá a Iuppiter gyermekeivel, Apollóval és Dianával terhes Latonára.

701. sor *Hydra* - a lernai Hydra, Hercules második munkája.

726. sor *tája névadója* - a Baetis folyóról nevezték el Provincia Baeticát, Seneca szülőhelyét.

745. sor *Pirene* - forrás Corinthusban, Tantalus városában.

751. sor *három arccal rémítő* - Hecate, a holdistennő.

773. sor *Typhoeus* - kígyólábú óriás gigas, fellázadt az olympusi istenek ellen.

775. sor *málhahordó álnoké* - Nessus centauré, aki Hercules feleségét, Deianirát átvitte egy folyón, és közben erőszakoskodni kezdett vele.

780. sor *Althaea* - l. a 645. sor jegyzetét.

781. sor *tollpihét* - Zetes és Calais elűzték a mostohaapjukat, Phineust szakadatlanul bántalmazó madár-szárnyú, kutyatestű szörnyetegeket, a Harpyiá-kat.[260]

783. sor *Stymphalus-sas* - Hercules hatodik munkája, a stymphalusi érc lábú madarak felferése.

787. sor *Trivia* - Diana, a holdistennő jelzője.

795. sor *Dictynna* - „hálóvető”, Diana mellékneve. 814-815. sor *Perses-lány* - Hecate, Perses és Asteria leánya.

825. sor *Mulciber* - Vulcanus tűzisten mellékneve.

954. sor *Tantalus* - Tantalus leánya, Niobe.

963. sor *Megaera* - az egyik Furia.

PHAEDRA

Aegeus, Athén királya ellátogat egyszer az argolisi Troezenbe. Az ottani király, Pittheus, leitatja és befekteti leánya, Aethra ágyába. Azon az éjszakán Neptunus is magáévá teszi a leányt, majd megengedi, hogy a születendő gyermek apja Aegeus legyen, ő maga viszont - ígéri - három kívánságát teljesíteni fogja. Aegeus elrejtí kardját és saruját egy szikla alá, aztán meghagyja Aethrának, hogy ha fiuk születik, titokban nevelje fel Troezenben, és ha már olyan erős lesz, hogy fel tudja emelni a sziklát, és megtalálja a tárgyakat, küldje utána Athénba.

A fiút, Theseust, sarkallja a vágy, hogy hőstetteket hajtson végre. Tizenhat esztendőskorában apja kardjával elindul Athénba. Elhatározza, hogy megtisztítja az utat a rablóktól. Megöli Sinist, Procrustest és Sciront, aki egy szikláról hajigálta a tengerbe az arra járókat. Végül megérkezik Athénba, de itt Medea - aki meggyilkolva gyermekeit Athénba menekült, és feleségül ment Aegeushoz - el akarja veszejteni, Aegeus azonban a kardról felismeri fiát, és keblére öleli.

Az athéniaiak kilencévenként hét ifjút és hét leányt küldenek váltságdíjra Cretába, hogy Minos király bikafejű, embertestű fia, a Minotaurus felfalja őket. A király felesége, Pasiphae,

[261] egykor beleszeretett egy bikába. Daedalus, az athéni ezermester faragott egy fatehenet, belebújtatta Pasiphaét, akit a bika meghágott, így született meg a királyné szörnyeteg fia. A szégyen elleplezésére Daedalus búvóhelyet épített - a labirinthust -, ott rejtették el a Minotaurust. Theseus önként jelentkezik a kisorsolt ifjak közé, és fekete vitorlájú hajóján megindul Cretába. Ariadne, Minos leánya - aki szerelemre gyúlt Theseus iránt - segíti az ifjút, így sikerül eligazodnia a labirinthusban, megöli a Minotaurust, majd Ariadnéval együtt elhajózik. Naxos szigetén Theseus elhagyja a tengerparton alvó leányt, akire később Bacchus rátalál, és feleségévé teszi. Theseus Athénból való elindulásakor ígéretet tett apjának, hogy ha épen visszaérkezik

Cretából, a fekete vitorlát fehérre cseréli, időközben azonban megfeledkezik az ígéretéről.

Aegeus, meglátva a fekete vásznat, leveti magát a vár fokáról, és szörnyethal.

Theseus feleségül veszi az amazonok királynőjét, Antiopét, aki fiút szül neki, Hippolytust. Később Theseus szövetségre lép Deucalion cretai királlyal - Minos és Pasiphae fiával -, és a szövetség megpecsételése érdekében Deucalion feleségül adja hozzá a húgát, Phaedrát. A féltékeny Antiope, aki törvényesen nem volt felesége Theseusnak, amazontársaival együtt talpig fegyverben beront a nászünnepségre, Theseus megöli Antiopét.

Mikor Pirithous magnesis király, Theseus hős barátja beleszeret az alvilág úrnőjébe, Proserpinába, és leszáll a Tartarusba, hogy feleségül kérje, Theseus vele tart. Pluto vendégbarátságot színlelve hellyel kínálja őket, de a szék azonnal hozzáad a testükhöz, kígyók kezdenek sziszegni körülöttük, és a Furiák lekötözik őket. Négy évig szenvednek így, míg végre Hercules kiszabadítja Theseust, de Pirithous megmentésére már nem marad ideje. Theseus megindul Athén felé.

54. sor *szűz istennő* - Diana.

94. sor *kérőnek* - Pirithousnak. [262]

106. sor *atthisi* - athéni.

109. sor *istennő* - Pallas Athéna (Minerva), Athén védőistennője.

124. sor *Nap leszármazottait* - Pasiphae a Nap leánya volt.

124-125. sor *Venus... bosszulja* - Venus és Mars titkos szerelmét a Nap tárta föl Venus férje, Vulcanus előtt, aki az ágyhoz bilincselte a szerelmeseket, és megszégyenítette őket a többi isten előtt.

150. sor *atyád* - Minos halála után az alvilág egyik bírója lett.

189. sor *a háromágú villám szóró mester* - Vulcanus.

199. sor *Erycina* - Venus; melléknevét Eryx-hegyi kultusz helyéről kapta.

222. sor *Disben* - az alvilág urában.

296. sor *Phoebus* - Apollót, aki egyszer megsértette az istenek királyát, Iuppiter egyévi kényszermunkára ítélte. Phthiában Admetus király juhait kellett őriznie.

300. sor *ő* - Iuppiter, aki különböző alakokat öltve kereste fel szerelmeit: Lédát hattyú formájában, Európát bikáiban.

309. sor *fényes istennő* - Luna, aki szerelmeséért, Endymionért otthagya holdkocsiját.

317. sor *Alcmene fia* - Herculesnek Omphale lyd királynővel való szerelméről van szó.

422. sor *pásztor* - Endymion.

571. sor *Tethys* - a legősibb tengeristennő.

577. sor *egyetlen élni hagyott fiuk* - célzás az amazonoknak arra a szokására, hogy fiúgyermeküket születésük után azonnal megölték. Hippolytus csak mint Theseus fia menekülhetett meg.

663. sor *Néném* - Ariadné a halála után Bacchus felvezette a csillagok közé.

697. sor *A colchisi mostohánál* - Medeánál. [263]

737. sor *Caurus* - az északnyugati szél.

753. sor *India Libere* - Bacchus.

760. sor *Bromius* - Bacchus mellékneve.

782. sor *úgy, mint szokta* - Hylast, Hercules kísérőjét.

786. sor *Arcas* - Iuppiter fia, az arcadiaiak őse. Az arcadiaiak a mítosz szerint a Holdnál is előbb

születtek.

811. sor *Cyllarust* - Castor lova, amelyet Iuppitertől kapott ajándékba.

838. sor *Triptolemus* - Eleusis királyának fia, Ceres rajta keresztül ajándékozta meg az emberiséget a földművelés tudományával.

839. sor *Libra* - a Mérleg csillagkép.

900. sor *Acte* - Attica régebbi neve.

904. sor *ki... áradsz át* - Neptunus.

950. sor *csak ha nagy vész késztetett* - Theseus az első kívánsággal Troezenből Athénba menet, a másodikkal a cretai labirinthusban élt.

1022. sor *Epidaurus szent sziklái* - ezeket az oltár formájú köveket Aesculapiusnak szentelték.

1149. sor *Actaeus* - Attica első királya.

1165. sor *apa* - Theseus apja, Aegeus.

1231. sor *aeol vénnek* - Sisyphusnak.

1232. sor *csapdosson... torkon* - mint Tantalust.

1235. sor *Pirithous atyja* - Ixion.

1276. sor *Mopsopia* - Attica.

OEDIPUS

Agenor phoeniciai király leányát, Európát megszereti Iup-piter, és bika képében elrabolja.

Agenor megparancsolja fiának, Cadmusnak, hogy kutassa fel a hűgát. Cadmus bejárja a [264] világot, elérkezik Delphibe, ahol azt a jóslatot kapja Apollótól, hogy ne keresse tovább Európát, hanem induljon el egy tehén nyomában, és ahol az összerogy a fáradságtól, építsen várost.

Cadmus Boeotiában, a jóslat megjelölte helyen megalapítja Thebát. Kis idő múlva Mars isten szörnyű sárkányt küld az új városra. Cadmus a Castalia-forrásnál megöli a sárkányt, fogait elveti a földbe, a sárkányfogakból fegyveres vitézek kelnek ki, csatázni kezdenek, és sorra legyilkolják egymást. Csak öten maradnak életben, ezeket Cadmus maga mellé veszi társul.

Cadmus unokájának, Labdacusnak (tőle származik a nemzetség neve: Labdacidák) a fia, Laius, Theba királya azt a jóslatot kapja a delphi jósdától, hogy fia kezétől fog meghalni. Ezért amikor fia születik, átszúrhatja a bokáját, és kitéteti a Cithaeron-hegyre. A jószívű pásztor azonban, akire Laius rábízta a gyermeket, odaadja a fiút Polybus corinthusi király egyik szolgájának, aki épp arra legelteti a nyáját.

Evekkel később Polybus király és Merope királyné fiának, Oedipusnak megjósolja a delphi Apollo, hogy meg fogja ölni az apját, és feleségül fogja venni a tulajdon anyját. Otthagyja hát Corinthust, hogy elmeneküljön szörnyű végzete elől. Delphibe indul, Apollo jósdájába, a keskeny hegyi úton találkozik egy öregemberrel, aki durván ráparancsol, hogy térjen ki az útjából, Oedipus erre haragjában megöli. Theba kapujához érve megoldja az ott tanyázó Sphinx rejtvényét, és megszabadítja a thebiaikat a szörnyeteggtől, akit Iuno küldött a gyűlölt városra. Ezzel a szolgálatával Oedipus elnyeri Laius özvegyének, Iocastának a kezét (Laiust - úgy hitték - rablók gyilkolták meg a hegyek közt) és Theba trónját.

Évek telnek el, a királyi párnak fiai, lányai születnek. Egyszer azonban Apollo haragjából iszonyatos dögvész tör rá a városra. Oedipus elküldi Iocasta testvérét, Creót Delphibe, hogy tudakolja meg az isten haragjának okát és kiengesztelésének módját. [265]

13. sor *gondok kímélte... számüzött* - célzás a jóslatra, amelynek beteljesedése elől - mint hitte - elmenekült.

23. sor *Nem menekültként* - tehát még mielőtt elkövette volna a bűnt.

40. sor *nemeai oroszlán* - a Hercules megölte nemeai oroszlán fölkerült az égboltra a csillagképek közé; az oroszlán jegye a legforróbb nyár ideje.

81. sor *a szüleidhez* - a corinthusi királyi párhoz.

161. sor *tartari-fáklyás nővér-csapat* - az alvilág (Tartarus) Furiái.

162. sor *Phlegethon* - az alvilági tűzfolyó.

166. sor *révész* - Charon, aki átszállítja a holtak lelkét az alvilágba.

171. sor *Taenarus-eb* - a Cerberus. A Taenarus hegycsúcs a Peloponnesus déli részén, ide képzeltek az alvilág egyik bejáratát.
177. sor *Dirce* - thebai királyné, akit gonoszsága miatt hajánál fogva bika szarvához kötözték. Azon a helyen, ahol meghalt, fakadt a Dirce-forrás.
254. sor *a szelek királyaként* - Neptunus, a tengeristen.
268. sor *cirrhæi jósnő* - Apollo papnője (Cirrhae helység Delphi közelében).
279. sor *Bacchus kedvelt földjét* - Phocist.
282. sor *Sisyphus... terére* - Corinthusba.
418. sor *mostohádtól* - Iunótól, aki féltékenységből üldözte Iuppiter és Semele gyermekét. Bacchust először Ino, majd a Nysa-hegyi nimfák rejtették el az istennő haragja elől.
433. sor *edón földön* - Thraciában. Az edónok királya rátámadt a Keletről hazatérő Bacchusra, az isten erre terméketlenséggel sújtotta egész Thraciát mindaddig, míg az edónok ki nem vitték királyukat [266] a Pangaeon hegyre, és vadlovakkal szét nem tépték.
437. sor *Ogygia* - Theba, Ogygusról, Boeotia mitikus királyáról.
- 445-448. sor *Ino... Palaemon* - a gyermek Bacchust rejtegető Inóra, Cadmus leányára, Iuno örületet mért. Ino fiával, Melicertessel a tengerbe vetette magát. Mindketten tengeri istenségek lettek, Ino Leucothea, a fiú Palaemon néven.
450. sor *tyrrheni banda* - Bacchust tyrrhen kalózok elrabolták a tenger partjáról, de a haragvó isten delfinekké változtatta őket.
478. sor *gelónokat* - távoli, scytha eredetű néptörzs.
486. sor *Sárkányvetemény-tusában* — a Bacchust nem tisztelő Pentheus mítoszára céloz, akit anyja, Agaue, eszeveszett bacchusi őrjöngésében szétszaggatott. Pentheus Ophionnak, Cadmus sárkányfogból született társának leszármazottja.
487. sor *Proetus* - argosi király. Leányai megsértették Bacchust, ezért az isten örülettel sújtotta őket.
488. sor *tisztelte mostohája* - Iuno, miután Bacchus fölkerült a tizenkét olympusi isten közé, végre megbékült vele.
490. sor *az elhagyott lányt* - Ariadnét, aki kiségette The-seust a cretai labirintusból, de Theseus Naxos-ban elhagyta őt.
560. sor *Kutyát* - a Cerberust.
- 6io-6ii. sor *Zethus... Amphion* - a thebai mondanakör ikertestvérhősei, Antiope fiai, Dirce gyilkosai. Amphion lantjának hangjaira épültek föl Theba falai.
- 712-713. sor *sidoni vándornak* - Cadmusnak.
722. sor *nevet ad a népnek* - Boeotia (Boiótia) nevét a *bűsz*= tehén szóval hozzák kapcsolatba. [267]
726. sor *chaoni fák* - Iuppiter dodonai jósdájának tölgyfái. Dodona az epirusi Chaoniában épült.
749. sor *Hercules városa* - Hercules Thebában született.
761. sor *istennő* - Diana.
812. sor *neved* - az Oedipus (Oidipúsz) szó jelentése: „dagadt lábú”.
899. sor *nevet ad* - az Icarusi-tengernek.
1005. sor *az anya* - Agaue. [268]

THYESTES

Tantalus lydiai király, Iuppiter kegyeltje halandó létére részt vehet az istenek lakomáin. Hogy próbára tegye az istenek mindenhatóságát, egy lakomán föltálaszta elbűbölő tulajdon fia, Pelops húsát. Az istenek örök szomjúsággal és éhséggel büntetik Tantalust az alvilágban, a fiút pedig Mercurius új életre támasztja.

Pelopsnak - aki otthagya Kisázsia, új hazát alapított Elisben - három fia van. Kettő közülük, Atreus és Thyestes, meggyilkolja mostohafivérét, Chrysippust. Pelops számúzi a két fiút, és megátkozza őket, hogy ők is, utódaik is egymás kezétől essenek el. Atreus és Thyestes Myce-naebe menekül, ahol egy jóslat értelmében a Pelopidák közül kell királyt választani. Gyilkos viszálykodás tör ki a két fivér között. Atreus az elsőszülött, de Thyestes

Atreus feleségének, Aeropének a segítségével - aki heves szerelemre gyúlt iránta - ellopja bátyjától a hatalom zálogát jelentő aranygyapjút, és ő lesz a király. Atreust viszont Iuppiter segíti: az istenek királya megfordítja a Napot a pályáján, hogy nyilvánvalóvá tegye Thyestes uralmának jogtalanságát. Atreus erre elűzi Thyestest, Aeropét kivégezteti, Thyestes és Aerope törvénytelen fiát pedig bérgyilkosokkal el akarja tétetni láb alól, tévedésből azonban tulajdon fiát ölik meg. Atreus készül a méltó bosszúra. [268]

8. sor *kerék szaggassa ízeim* - Ixionról van szó.

22. sor *Minos* - az alvilági bika.

32. sor *két kevély fivér* - Atreus és Thyestes.

56. sor *thrák gonosztett* - Tereus, Thracia királya elesábította felesége, Procne nővérét, Philomelát, mire Procne megölte és megetette Tereusszal tulajdon fiát, Ityst.

57. sor *több áldozattal* - Thyestesnek ugyanis több fia van, mint Tereusnak.

62-63. sor *nem új szörnyettre* - Tantalus gaztettére céloz.

115-116. sor *Lerna... phorónisi forráshab* - az Inachus folyamisten (Argolis mitikus őse) uralma alá rendelt folyók, melyek Neptunus gondoskodása folytán egyébként bővizűek voltak.

119. sor *régi szomszja* - célzás a Phaethon-mítoszra (ti. mikor Phaethon túl alacsonyan hajtotta a napkocsit, a földek fölperzselődtek).

120. sor *Titán* - Sol (a görög Helios), a napisten.

140. sor *Myrtilus* - Pelops kocsihajtója. Olympiában csellel győzelemhez és Oenomaus király leányának, Hippodamiának kezéhez juttatta Pelopsot, később azonban meg akarta erőszakolni [503] Hippodamiát, erre Pelops a tengerbe lökte. Róla nevezték el a Myrtusi-tengert.

273. sor *a thrák család* - Tereus családja.

275-276. sor *daulisi szülő s nővér* - Procne és Philomela. Daulis phocisi város, a Tereus-tragédia színhelye.

316. sor *ott is* - ti. Thyestesnél.

408. sor *Cyclops-tornyokat* - a mítosz szerint az argolisi várak (Mycenae, Argos, Tiryns) hatalmas kőtömbökből álló falait a szicíliai egyszemű óriások, a Cyclopsok építették.

557. sor *Mavors* - Mars.

583. sor *Cyclops* - Polyphemus, az egyszemű, óriás kovács, [269] akit apja, Neptunus, az Aetna belsejébe zárva dolgoztat.

637-638. sor *hová a Nap futott* - a világ túlsó felére; a rémes szörnyettt láttán ugyanis a Nap megfordította kocsiját.

718. sor *az ősapáé* - Thyestes fiát a család őse után nevezték el.

798. sor *hármasszó* - a görögök három szakaszra osztották a nappalt. A három kürtszó a harmadik harmad beköszöntét jelezte.

810. sor *Phlegré hada* - a gigasok, akik fellázdak az istenek ellen, a Pelion-hegy tetejére rakták az Ossát, és úgy akarták elérni az Olympust.

840. sor *fivért* - a Napot, bár az hosszabb pályán fut, mint a Hold.

842. sor *isten-csapatok* - a bolygók, melyek az istenek nevét viselik.

857. sor *elszállt Szűz* - Astraea, az igazság istennője, aki az aranykorban az emberek között élt, később azonban az emberek bűnei miatt elhagyta a földet.

865. sor *Kannád* - a Vízöntő csillagképre vonatkozik.

OCTAVIA

Claudius, Róma negyedik császára i. sz. 40-ben feleségül vette M. Valerius Messala leányát, Messalinát, és két gyermeket nemzett vele: Britannicust és Octaviát. A feslett életéről hírhedt Messalina azzal koronázta meg botrányait, hogy nyíltan esküvőt ült Rómában C. Silius fiatal senatorral, miközben a császár Ostiában időzött. Claudius sokáig húzódozott felesége megbüntetésétől, de aztán kegyeltje, Narcissus tanácsára [270] mégiscsak parancsot adott a meggyilkolására. 48-ban végrehajtották a császári parancsot.

A következő évben a felszabadított Pallas sugallatára Claudius feleségül vette fivérének leányát,

Agrippinát, aki magával hozta a házasságba első férjétől, Cn. Domitius Ahenobarbustól származó fiát, Lucius Domitiust.

A házasságkötés után Agrippina lázas intrikába fogott, hogy fia számára biztosítsa a trónt. 50-ben sikerült rávennie Claudius, hogy Britannicust háttérbe szorítva adoptálja a fiút, aki ettől kezdve a Nero nevet viselte. Agrippina visszahívatta a Messalina kívánságára száműzött Senecát, és Nero nevelőjévé tette. 53-ban Agrippina kieszközölte fia és a császár leánya, Octavia házasságát. A lánynak volt már vőlegénye, L. Silanus, aki Agrippina bosszújától tartva inkább öngyilkosságot követett el.

Agrippina végül - tervének betetőzéseképpen - 54. október 12-én meggyilkolta Claudius, és másnap a tizenhét éves Nero elfoglalta a trónt. A következő évben Agrippina és Nero megmérgezték Britannicust.

Eleinte Agrippina gyakorolta a tényleges hatalmat az ifjú helyett, később azonban Nero megelégtelt anyja védnökségét, és 59-ben meggyilkoltatta Agrippinát.

Nero már rég szerelmes volt Poppaeába, Rufinus Crispinus híres-szép feleségébe, aki Otho kedvéért otthagyta férjét, majd pedig a császár szeretője lett. Poppaea a trónra vágyott, ezért rávette Nerót, hogy ölesse meg anyját, és váljon el Octaviától. Octaviát így házasságtörés hamis vádjával Pandateria szigetére száműzte a császár, és rövid idő múlva megölette.

Poppaea 65-ben követte áldozatait - állítólag császár férje halálra rúgta. Még ugyanabban az évben - a császár parancsára - öngyilkos lett Seneca. Nero ellen 68-ban fellázkodtak a praetorianusok, a császár menekülteiben egy hűséges szolgája segítségével öngyilkos lett. [271]

7-8. sor *Alcyonén... Pandion szárnyasain* - a férje haláláért bánkódó Alcyonét jégmadárrá, Pandion gyilkos leányát, Philomélát pedig fülemülévé változtatták az istenek.

104. sor *rabszolganóm* - Acte, aki Nero szeretője lett.

205-207. sor *tavi hattyú... vezérbika... aranyesőként* - célzás Iuppiternek Lédával, Európával és Danaével való szerelmére.

302. sor *Lucretia-lány* - Lucretia meggyalázása a római királyok elűzésének egyik okozója volt.

306. sor *Tullia asszony* - Servius Tullius római király lánya.

329. sor *Augustánk* - a császár anyja, Agrippina.

508. sor *a Három Férfi* - a második triumvirátus tagjai: Lepidus, Antonius és Octavianus.

519. sor *vert hadúr* - M. Antonius.

521. sor *újból* - az első Cn. Pompeius volt.

528. sor *fiúi buzgalom* - Tiberiusra, Augustus adoptált fiára vonatkozik.

534. sor *isten magzata* - az istenné kikiáltott Claudius leánya.

586. sor *apád-isten* - Claudius.

672. sor *Claudia* - Claudius leánya, Octavia.

775. sor *Tyndarisén* - Helenáén. Paris és Helena szerelméről, a trójai háború kiváltó okáról van szó.

882. sor *a szegény anya* - a Gracchusok anyja, Cornelia a nagyszerű római anya jelképe.

887. sor *Drusus* - Livius Dr., i. e. 122-ben néptribunus, a Gracchusok ellenfele.

934. sor *Agrippának* — M. Vipsanius Agrippa leányáról van szó, aki Germanicusnak, Tiberius fiának lett a felesége, és kilenc fiút szült.

942. sor *Livia* - Augustus császár felesége, akit előző férjétől, Drusustól erőszakkal vett el.

975. sor *vad szűz* - Diana. [272]

Tartalom

Medea (KÁRPÁTY CSILLA fordítása) 5
Phaedra (RUTTNER TAMÁS fordítása) 47
Oedipus (JÁNOSY ISTVÁN fordítása) 95
Thyestes (KÁRPÁTY CSILLA fordítása) 139
Octavia (KÁRPÁTY CSILLA fordítása) 183
Seneca, a tragédiaköltő (SZILÁGYI JÁNOS GYÖRGY) 223
Jegyzetek 253

